

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

Кваліфікаційна наукова
праця на права рукопису

КОНСТАНТИНЮК СВІТЛАНА ЮРІЇВНА

УДК 327.81/.82:351.86](73)

ДИСЕРТАЦІЯ

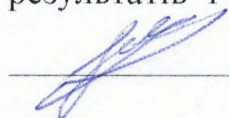
**«М'ЯКА СИЛА» ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ: НА ПРИКЛАДІ США**

052 – Політологія

05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

С. Ю. Константинюк

Науковий керівник: Макух-Федоркова Іванна Іванівна, кандидат політичних наук,
доцент

Чернівці – 2026

АНОТАЦІЯ

Константинюк С. Ю. «М'яка сила» як інструмент безпекової політики в умовах сучасних глобальних викликів та загроз: на прикладі США. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026.

Дослідження особливостей застосування ресурсів та інструментів «м'якої сили» в рамках безпекової політики держави зумовлене необхідністю розуміння сучасних норм та специфіки несилового впливу актора-держави в добу постбіполярності, яка характеризується інтернаціоналізацією та гібридизацією безпекових викликів і загроз. Отже, у дисертаційній роботі розкрито теоретико-концептуальну кореляцію між феноменом «м'якої сили» та національною безпекою держави, а також запропоновано аналіз застосування несилових практик впливу задля захисту безпекових інтересів держави на прикладі політичного досвіду США. Метою дисертаційного дослідження є простеження еволюції «м'якої сили» як безпекового інструменту США та відповідно виокремлення основних форм, засобів, змісту й тенденцій американської політики «м'якої сили».

Для формування підґрунтя аналізу практичних засад політики «м'якої сили» в безпековому вимірі держави в першому розділі пропонується огляд сучасних теоретико-концептуальних підходів у розумінні «м'якої сили», а саме: концептуалізація та операціоналізація концепції, порівняння реалістичного, ліберального та конструктивістського підходів у її розумінні, розкриття дихотомії «м'якої» та «жорсткої» сили, а також аналізу сучасних наукових інтерпретацій феномену «привабливості» актора-держави, яка є центральною в розумінні онтологічних засад «м'якої сили». В дослідженні також запропоноване нове трактування концепції та введено поняття потенціалу «м'якої сили» задля

уможливлення подальшої оцінки спроможності актора-держави ефективно реалізовувати політику несилового впливу на інших акторів міжнародної арени.

В рамках знаходження можливих шляхів імплементації «м'якої сили» в безпековій політиці, відштовхуючись від агрегаційної моделі А. Паталаха, запропоновані та розкриті загальні концептуальні рамки дослідження «м'якої сили» у безпековому контексті держави, а саме: «м'яка сила» як складова «розумної сили», ідентифікація «м'якої сили» актора А як загроза для актора В, «м'яка сила» як засіб формування безпекового дискурсу та інструмент сек'юритизації актора В, «м'яка сила» як засіб консолідації акторів-союзників в рамках політики колективної безпеки, «м'яка сила» «жорсткої» поведінки актора-заявника, а також конкуренція «м'якої сили» акторів-суперників щодо нейтральних акторів міжнародних відносин. Для кращого розуміння спроможності ресурсів та інструментів «м'якої сили» вирішувати безпекові завдання актора-заявника, в дослідженні операціоналізовано та розкрито функції «м'якої сили» та її основного інструменту – публічної дипломатії, відштовхуючись від диференційного підходу до аналізу потенціалу великих та малих держав. У рамках теоретико-концептуального аналізу в дослідженні запропоновані поведінкові стратегії актора-заявника щодо реципієнта в рамках їхньої «м'якої» взаємодії, які диференціюються залежно як від мотивів, інтересів та завдань актора-заявника, так і характеру двосторонніх відносин з актором-реципієнтом. Окрім цього, розглянуті основні підходи до операціоналізації стратегій публічної дипломатії та стратегічної комунікації актора-заявника, відштовхуючись від його безпекових інтересів. З огляду на відсутність попередніх комплексних досліджень з обраної тематики, в дослідженні визначені основні потенційні прояви політики «м'якої сили» у фізичному та інформаційно-психологічному вимірах, та відповідно їхні потенційні ефекти. Представлена диференціація дає можливість комплекснішого дослідження поведінки актора як в умовах мирних взаємовідносин, так і в умовах ведення гібридної війни з актором-реципієнтом.

У практичній частині дисертаційного дослідження, яка стосується особливостей політики «м'якої сили» США через призму безпекових інтересів, першочергово розкриваються сутнісні аспекти «м'якої сили» актора-гегемона з огляду на тенденції міждержавних відносин у постбіполярну добу. Окрім інституційних засад «м'якої сили» США, визначені її особливості, функції та джерела, зважаючи на потенціал та роль держави на світовій арені. Розкриваючи безпекові функції «м'якої сили» США, дослідження пропонує хронологічний огляд основних засад «м'якої» політики беручи до уваги ті безпекові інтереси та безпосередні завдання, які ідентифікувались як актуальні тією чи іншою адміністрацією. Визначено, що основними періодами зламу в усвідомленні «м'яких» ресурсів та інструментів у безпековій площині стало завершення «холодної війни», в якій «м'яка сила» завдяки передусім культурному експорту та практикам культурної дипломатії виступає засобом поширення демократичних цінностей та утвердження статусу-кво американського лідерства як однієї з визначених засад національної безпеки США. Другим ключовим періодом є період «боротьби з тероризмом», в рамках якої «м'яка сила» розглядається переважно як засіб легітимізації зовнішньополітичних рішень, зокрема актів «жорсткої сили». Третім періодом в еволюції «м'якої сили» США є період зростання «м'якого» потенціалу акторів-суперників, зокрема РФ та КНР, та відповідно зростання конкурентного середовища на міжнародній арені в контексті формування інтерпретаційних систем та впливу на норми міжнародної взаємодії.

В рамках дисертаційної роботи проведено контент-аналіз основних безпекових документів США, а саме стратегій національної безпеки постбіполярної доби з метою глибшого розуміння сутності, засобів та пріоритетів у політиці «м'якої сили» в безпековій сфері. Основним завданням контент-аналізу стали дослідження згадуваності тих чи інших ресурсів, інструментів та практик, які є характерними для актора-гегемона в рамках зовнішньополітичного впливу. Визначено, що основними тенденціями у згадуваності тих чи інших аспектів «м'якої сили» є високий рівень ціннісного та морального обґрунтування зовнішньої політики, необхідності консолідації акторів-партнерів та союзників на

основі спільної ціннісної парадигми з метою утвердження колективної безпеки, а також звернення до «м'яких» інструментів і ресурсів у разі іміджевих та репутаційних втрат США.

З огляду на те, що ефективність застосування політики «м'якої сили» простежується в рамках конкретної взаємодії актора-заявника з реципієнтом, у дослідженні представлені кейс-стаді «м'якої» взаємодії США з такими акторами-суперниками, як КНР та РФ. В рамках аналізу, базуючись на проблемному та хронологічному підходах, виявлені основні переваги і недоліки несилового впливу США на обраних для кейс-стаді акторів-реципієнтів та визначені основні складнощі формування ефективних стратегій «м'якої сили». Беручи до уваги специфіку сприйняття США внутрішньою аудиторією акторів-реципієнтів, дослідження пропонує основні можливості подальшого «м'якого» впливу, висвітлених у SWOT-аналізі, який враховує взаємодію з нейтральними акторами та акторами-партнерами США. В рамках дослідження конкретних випадків застосування «м'якої сили» щодо акторів-суперників розкриті основні нетрадиційні засоби делегітимізації суперника в умовах пропагандистського протистояння, такі як сек'юритизація, негативна «м'яка сила» та «negative watch».

Окрім цього, в дослідженні представлена еволюція сприйняття США актором-союзником, а саме ФРН. Простеживши основні тенденції «м'якої» взаємодії актора-заявника як з політичними елітами, так і з німецькою громадськістю, сформульовані основні шляхи покращення іміджевих та репутаційних позицій США. В рамках кейс-стаді та SWOT-аналізу визначено, що основним завданням для подальшої ефективної взаємодії й досягнення очікуваних для США результатів є детальне вивчення локальної аудиторії, визначення основних джерел антиамериканізму та каналів, які поширюють і підсилюють це явище, а також знаходження нових, нетрадиційних форм взаємодії з локальними аудиторіями, які не базуватимуться на принципі домінування-підпорядкування.

В завершальній частині дисертаційного дослідження розкриваються основні тенденції, а також переваги та недоліки у застосуванні політики «м'якої сили» США як безпекового засобу. Стверджується, що попри значне переважання

потенціалу «м'якої сили» актора та неспроможність акторів-суперників конкурувати зі США у сфері глобального несилового впливу, наразі можна спостерігати значну кризу «м'якої сили» США, яка впливає передусім із внутрішньополітичної нестабільності та загальної кризи ліберального світопорядку. З огляду на проведений аналіз проблемних аспектів політики «м'якої сили» США, в дослідженні пропонуються можливі шляхи підсилення стратегій «м'якої сили» в безпековій системі держави в інституційних, стратегічних та міждержавних вимірах її реалізації.

Ключові слова: «м'яка сила», безпека, США, культура, публічна дипломатія, Російська Федерація, Китайська Народна Республіка, інформаційна війна, зовнішня політика, культурна дипломатія, НАТО, колективна безпека, гібридна війна, пропаганда, міжнародні відносини.

ABSTRACT

Konstantynyuk S. «Soft power» as a security policy tool in the face of modern global challenges and threats: the example of the USA. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in speciality 052 – Political Science. Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

The study of the specifics of applying the resources and instruments of «soft power» within the framework of state security policy is conditioned by the need to understand contemporary norms and the peculiarities of state actor influence in the post-bipolar era, which is characterised by the internationalisation and hybridisation of security challenges and threats. Accordingly, the dissertation reveals the theoretical and conceptual correlation between the phenomenon of «soft power» and national security and offers an analysis of the use of non-coercive practices of influence to protect the security interests of the state, using the experience of the United States as a case study. The dissertation research aims to trace the evolution of «soft power» as a security

instrument of the US and, accordingly, to identify the main forms, means, and content of American «soft power» policy, as well as the key trends in its application.

In order to form the basis for analysing the practical foundations of the «soft power» policy in the security dimension of the state, the first chapter offers an overview of contemporary theoretical and conceptual approaches to understanding «soft power», namely the conceptualisation and operationalisation of the concept, a comparison of realistic, liberal and constructivist approaches to its understanding, the dichotomy between «soft» and «hard power», as well as an analysis of contemporary scientific interpretations of the phenomenon of the «attractiveness» of a state actor, which is central to understanding the ontological foundations of «soft power». The study also proposes a new interpretation of the concept of «soft power». It introduces the concept of «soft power potential» to facilitate a more comprehensive assessment of an actor's ability to effectively implement a policy of non-coercive influence on other actors in the international arena.

Within the framework of finding possible ways to implement «soft power» in security policy, based on A. Patalakh's aggregation model of analysing the interaction of actors in the field of «soft power» policy, the general conceptual framework for researching «soft power» in the security context of the state is proposed and elaborated, namely: «soft power» as a component of «smart power», identification of the «soft power» of actor A as a threat to actor B, «soft power» as a means of shaping security discourse and an instrument of securitisation of actor B, «soft power» as a means of consolidating allied actors, «soft power» of «hard» behaviour of the applicant actor, as well as competition of «soft power» of rival actors concerning neutral actors. For a better understanding of the ability of «soft power» resources and instruments to solve the security tasks of the applicant actor, the study operationalises and reveals the functions of «soft power» and its main instrument – public diplomacy – based on a differential approach to analysing the potential of large and small states. As part of the theoretical and conceptual analysis, the study proposes behavioural strategies for the applicant actor towards the recipient within the framework of their «soft» interaction, which are differentiated depending on the motives, interests, and tasks of the applicant

actor, as well as the nature of bilateral relations with the recipient actor. In addition, the main approaches to the public diplomacy operationalisation and strategic communication strategies of the applicant actor are considered, based on its security interests. Given the lack of previous comprehensive studies on the chosen topic, the study identifies the main potential manifestations of «soft power» policy in the physical and information-psychological dimensions, and, accordingly, their potential effects. The presented differentiation allows for a more comprehensive study of the actor's behavior both in peacetime and in the context of conducting a hybrid war with a recipient actor.

In the practical part of the dissertation, which examines the specifics of US «soft power» policy through the lens of security interests, the essential aspects of the hegemon's «soft power» are first revealed, considering trends in interstate relations in the post-bipolar era. In addition to the institutional foundations of US «soft power», its characteristics, functions and sources are identified, given the potential and role of the state on the world stage. Revealing the security functions of US «soft power», the study offers a chronological overview of the main principles of «soft» policy, considering the security interests and immediate tasks identified as relevant by one administration or another. It has been determined that the main turning point in the understanding of «soft» resources and instruments in the security sphere was the end of the Cold War, in which «soft power» served as a means of spreading democratic values primarily through cultural exports and cultural diplomacy practices and affirming the status quo of American leadership as one of the defined principles of US national security. The second key period is the period of the «war on terror», in which «soft power» is seen primarily as a means of legitimising foreign policy decisions, in particular acts of «hard power». The third period in the evolution of US «soft power» is the period of growth in the 'soft' potential of rival actors, in particular Russia and China, and, accordingly, the growth of a competitive environment in the international arena in the context of the formation of interpretative systems and influence on the norms of international interaction. The study conducted a content analysis of key US security documents, namely post-bipolar national security strategies, intending to gain a deeper understanding of the essence, means and priorities of «soft power» policy in the security

sphere. The main task of the content analysis was to study the mention of certain resources, tools, and practices that are characteristic of a hegemonic actor in the context of foreign policy influence. The analysis identified several key trends in the use of «soft power»: a strong emphasis on the moral and value-based justification of foreign policy, the need to consolidate partner and allied actors based on a shared value paradigm to establish collective security, and the use of «soft» instruments and resources in response to US image and reputational losses.

Given that the effectiveness of «soft power» can be traced within the framework of specific interactions between the applicant actor and the recipient, the study presents case studies of «soft» interactions between the US and rival actors such as China and Russia. Based on problem-oriented and chronological approaches, the analysis identifies the main advantages and disadvantages of the US non-coercive influence on the selected recipient actors and highlights the primary challenges in formulating effective «soft power» strategies. Considering the specifics of the perception of the US by the internal audience of recipient actors, the study offers the main opportunities for further «soft influence» within the framework of a SWOT analysis, which considers interaction with neutral actors and US partner actors. Within the framework of the study of specific cases of the application of ‘soft power’ to rival actors in the context of propaganda confrontation, the main non-traditional means of delegitimising a rival, such as securitisation, negative «soft power» and «negative watch», are revealed.

In addition, the study presents the evolution of the perception of the US by an ally actor, namely Germany. By tracing the main trends in the «soft» interaction of the applicant actor with both the political elites and the German population, the main ways to improve the image and reputation of the US are formulated. Within the framework of a case study and SWOT analysis, it was determined that the main task for further effective interaction and achieving the results expected by the US is a detailed study of the local audience, identification of the main sources of anti-Americanism and the sources that reinforce this phenomenon, as well as finding new, non-traditional forms of interaction with local audiences that are not based on the principle of domination and subordination.

In the concluding part of the dissertation, the main trends, as well as the advantages and disadvantages of US «soft power» policy as a security instrument, are revealed. It is argued that, despite the substantial global predominance of US potential and the inability of rival actors to compete with the US in the realm of global non-coercive influence, there is currently a significant crisis of US «soft power». This crisis primarily stems from domestic political instability and the broader crisis of the liberal world order. Based on the analysis of problematic aspects of US «soft power» policy, the study proposes possible ways to strengthen «soft power» within the state's security system, considering its institutional, strategic, and interstate dimensions of implementation.

Key words: soft power, security, USA, public diplomacy, culture, Russian Federation, China, information warfare, foreign policy, cultural diplomacy, NATO, collective security, hybrid warfare, propaganda, international relations.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань

України:

1. Константинюк С. Американська масова культура як глобальний інструмент впливу. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. Вип. 11. С. 219-234.
2. Константинюк С. Державна культурна політика як елемент політики безпеки: досвід України (2014-2022 рр.). *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. Т. 47. С. 219-227.
3. Константинюк С. Сучасні теоретико-концептуальні підходи до дослідження «м'якої сили». *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 49. С. 98-111.
4. Константинюк С. Роль «м'якої сили» в контексті сучасного ідеологічного протиборства КНР та США. *Літопис Волині*. 2025. № 32. С. 195-201.

5. Konstantynyuk S. From Defense to Offense: Security Functions of the Country's Soft Power. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*. 2025. No. 2 (22). P. 19-28.

Наукові праці у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі даних Scopus:

6. Makuch-Fedorkova I., Konstantynyuk S. Soft Power as a Strategy for Safeguarding State Security Interests: Ontological Foundations and Research Approaches. *Codrul Cosminului*. 2024. Vol. 30, No. 2. P. 498-510.

Внесок авторів: **Константинюк С. Ю.:** розробка контекстуальних рамок дослідження «м'якої сили» в рамках реалізації політики національної безпеки та основних стратегій використання «м'якої сили» з метою захисту безпекових інтересів актором-заявником; внесок Макух-Федоркової І. І.: висвітлення місця та ролі «м'якої сили» в захисті безпекових інтересів держави.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Константинюк С. Сутність феномену істернізації як альтернативи американізації в умовах глобального культурного простору. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XVI Між. наук.-практ. конф., м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 25 листопада 2022. С. 63-65.*

8. Константинюк С. Особливості вимірювання результатів застосування «м'якої сили» (за таксономією Г. Онезорге). *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали XIII Міжнар. наук. конф., м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 15 червня 2023. С. 50-53.*

9. Константинюк С. Проблемні теоретико-методологічні аспекти дослідження «м'якої сили». *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м.*

Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 30 листопада 2023 р. С. 213-216.

10. Константинюк С. Основні виклики формування ефективної культурної дипломатії України. *Відновлення України. Історичний досвід та перспективи після перемоги*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 31 березня 2023. С. 69-72.

11. Konstantynyuk S. Education and Science Diplomacy as an Instrument of Soft Power: The National Security Dimensions. *Trends and Perspectives of the Development of Science and Education in Globalization*: International Scientific and Practical Conference, Valencia, Spain, July 16-19, 2024. P. 203-205.

12. Константинюк С. «М'яка сила» як елемент реалізації політики національної безпеки: диференційний підхід до розподілу функцій великих та малих держав. *Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті Російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 4-5 жовтня 2024. С. 96-98.

13. Константинюк С. Безпекові функції внутрішньої публічної дипломатії. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*: матеріали XVIII Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 8 листопада 2024. С. 149-152.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

14. Konstantynyuk S. Between Soft and Hard Power: The Essence of Public Diplomacy as a Security Tool. *Ante Portas – Security Studies*. 2024. No. 21. P. 49-65.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	22
1.1. Наукові підходи до розуміння концепції «м'якої сили»	22
1.2. Співвідношення концепцій «м'якої сили» та «національної безпеки» в теоретико-концептуальному вимірі	33
1.3. Методологічні засади дослідження	56
1.4. Джерельна база дослідження	62
<i>Висновки до Розділу 1</i>	<i>68</i>
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США В ПОЛІТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	70
2.1. М'яка сила» США в постбіполярний період: сутність, функції та засоби впливу.....	70
2.2. Еволюція використання «м'якої сили» США у контексті внутрішньої та зовнішньої політики безпеки (1991-2022)	79
2.3. Репрезентація аспектів «м'якої сили» у Стратегіях національної безпеки США на основі контент-аналізу.....	91
<i>Висновки до Розділу 2</i>	<i>102</i>
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ.....	104
3.1. Вплив «м'якої сили» США на КНР: цілі, завдання та результати	104
3.2. Політика «м'якої сили» США щодо РФ в умовах постбіполярного світового порядку.....	119
3.3. Особливості реалізації політики «м'якої сили» США щодо ФРН.....	130
<i>Висновки до Розділу 3</i>	<i>137</i>
РОЗДІЛ 4. ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США У ЗАХИСТІ БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ	140
4.1. Основні тенденції у використанні «м'якої сили» США у сфері безпеки	140

4.2. Переваги та недоліки політики «м'якої сили» США в умовах трансформації світового порядку.....	144
4.3. Перспективи та можливості політики «м'якої сили» США як безпекового інструменту.....	152
<i>Висновки до Розділу 4</i>	160
ВИСНОВКИ	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	169
ДОДАТКИ	192

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МС – «м'яка сила»

США – Сполучені Штати Америки

ЄС – Європейський Союз

КНР – Китайська Народна Республіка

КПК – Комуністична партія Китаю

РФ – Російська Федерація

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

НДР – Німецька Демократична Республіка

АдН – «Альтернатива для Німеччини»

ВСТУП

Актуальність дослідження. В час кризи сучасного світового порядку, в умовах загострення напруженості та конфронтації між головними державами-гравцями та водночас неможливості і небажаності військового конфлікту між ними, політика «м'якої сили» набуває нових обрамлень. Отже, «м'яка сила» є не тільки запорукою видимості та визнання держави на міжнародній арені, а й інформаційним і культурно-ціннісним ресурсом задля захисту держави, суспільства та особи в ньому. Окрім цього, «м'яка сила» також є інструментом для забезпечення стійкості та стабільності міждержавного партнерства, без врахування якого будь-яка стратегія національної безпеки не буде цілісною й довершеною. Неабияк актуальним є розгляд розглядуваного питання в контексті протидії чужорідному «м'якому» впливу в інформаційному та культурному просторі держави, а саме розробки ефективної стратегічної протидії деструктивному, дестабілізаційному та маніпулятивному ідеологічному втручанні інших держав. Розвиток мозаїчного інформаційного суспільства, в інформаційному полі якого артикують різні культурні та ідеологічні потоки, тільки підсилює необхідність дослідження форм і методів «м'яких впливів» держав, а також аналіз практичного комплексу протидії чужорідному «м'якому» тиску. Поява нових геополітичних гравців, які претендують на світове лідерство, та разом з тим поява нових регіональних конфліктів свідчить про те, що «війна всіх проти всіх» на міжнародній арені є постійною. Втім міжнародна система в період після «холодної війни» продемонструвала нові тенденції захисту та просування своїх національних інтересів. Проявами таких тенденцій є передусім гібридизація конфліктів та їхня асиметричність на міжнародній арені, урізноманітнення інструментів та методів спроб впливу на світову дійсність, розширення можливості культурної та інформаційної присутності держави на глобальному рівні.

Для ґрунтовного розгляду сучасних інструментів та практик у захисті безпекових інтересів держави була обрана «м'яка сила» США, яка являє собою

складний, перевірений часом комплекс несилових засобів впливу. Аналіз стратегій національної безпеки США демонструє розуміння політики безпеки держави через призму консолідації демократій світу в боротьбі з глобальними викликами та загрозами, з одного боку, з іншого – з поширенням та захистом культурно-ціннісних орієнтирів США у світі. Отже, вивчення «м'якої сили» США в контексті безпекової політики стає методологічною картою для розгляду кейсів використання «м'якої сили» іншими державами-акторами у сфері національної безпеки.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз еволюції використання «м'якої сили» США в рамках захисту інтересів національної безпеки в постбіполярну добу. З огляду на визначену мету, можна сформулювати наступні завдання дослідження:

- сформувати теоретико-концептуальну базу та операціоналізувати феномен «м'якої сили» в рамках реалізації політики національної безпеки держави;
- з'ясувати основні контексти до дослідження «м'якої сили» як безпекового засобу, а також виокремити стратегії поведінки акторів у використанні «м'якої сили» в рамках захисту безпекових інтересів;
- дослідити сутність сучасної «м'якої сили» США в рамках реалізації її безпекової політики, а також інституційні засади її реалізації в постбіполярну епоху;
- проаналізувати основні безпекові документи США щодо наявності в них тих чи інших аспектів політики «м'якої сили»;
- простежити особливості використання «м'якої сили» США щодо основних суперників на міжнародній арені, а саме КНР та РФ, а також щодо найближчого союзника-партнера – ФРН;
- відстежити основні тенденції розуміння США «м'якої сили» в безпековій інфраструктурі держави, а також надати оцінку ефективності «м'якої сили» США як зовнішньополітичному інструменту впливу.

Об'єкт дослідження: система національної безпеки США в постбіполярний період.

Предмет дослідження: «м'яка сила» як інструмент безпекової політики США в умовах глобальних викликів та загроз.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах комплексної програми науково-дослідних робіт кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Міжнародно-політичні відносини: процеси, тенденції, актори / International and Political Relations: Processes, Trends, Actors» (номер державної реєстрації – 0122U2000058).

Наукова новизна визначена метою, завданнями та результатами дослідження.

Вперше:

- обґрунтовано комплекс концептуальних рамок дослідження політики «м'якої сили» як інструменту захисту безпекових інтересів держави;
- запропоновано диференційовану систему безпекових функцій «м'якої сили» та публічної дипломатії;
- розроблено типологію стратегій держав-акторів у використанні «м'якої сили» в безпековому вимірі;
- комплексно досліджено ефективність, можливості та ризики використання політики «м'якої сили» США у постбіполярний період щодо акторів-суперників та союзників.

Уточнені:

- місце та роль «м'якої сили» в системі політики національної безпеки США;
- зміст «м'якої сили» США як механізму зовнішньополітичного впливу в добу постбіполярності;
- ефективність методів контент-аналізу, кейс-стаді та SWOT-аналізу у дослідженні безпекових функцій «м'якої сили»;
- диференційовані підходи США до інформаційно-психологічного впливу в рамках застосування політики «м'якої сили».

Набуло подальшого розвитку:

- теоретико-концептуальне розуміння засобів, механізмів та процесів у політиці «м'якої сили» в захисті національних інтересів;
- розуміння таких інструментів «м'якої сили», які мають на меті дестабілізацію акторів-суперників (таких як «negative watch», сек'юритизація, негативна «м'яка сила», маскувannya «м'якої сили»);
- обґрунтування ролі й місця «м'якої сили» в умовах інформаційно-психологічних та когнітивних війн;
- вивчення еволюції практичних засад політики «м'якої сили» США в умовах викликів постбіполярної доби, її переваг та недоліків, а також перспектив і можливостей удосконалення в умовах сучасних викликів та загроз;
- дослідження дій США щодо акторів-суперників у сфері політики «м'якої сили», а також її практик з метою легітимізації зовнішньополітичної діяльності та збереження довіри серед акторів-союзників.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1991-2022 рр. включно. Нижня хронологічна межа визначена розпадом СРСР, що ознаменував завершення біполярної системи міжнародних відносин і започаткував формування нового міжнародного порядку. Верхню хронологічну межу визначає початок російсько-української війни, яка стала переломним етапом трансформації глобального безпекового середовища та чинником переосмислення підходів до міжнародної безпеки.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження «м'якої сили» як елементу політики безпеки значно доповняють вітчизняний науковий доробок з питань форм, методів та функцій політики «м'якої сили», а також зроблять свій внесок у розуміння необхідності та варіаціях її застосування залежно від зовнішньополітичних та безпекових цілей держави. Вкрай важливим це дослідження буде в контексті сучасних подій в Україні, адже побудова якісної стратегії «м'якої сили» України як стратегічного інструменту є безперечно актуальною в захисті безпекових інтересів в умовах російсько-української війни та, окрім цього, є допоміжним фактором для розуміння перспектив і можливостей євроатлантичної інтеграції. Передбачається, що результати дослідження будуть

неабияк корисними для науково-дослідних інститутів і центрів, фахівців Міністерства культури та інформаційної політики, Міністерства закордонних справ України й інших державних установ, які беруть безпосередню участь у формуванні стратегії «м'якої сили» України та її реалізації. Поза тим, результати дослідження, викладені в дисертаційній роботі, будуть корисними при розробці навчальних і методичних матеріалів за напрямками «міжнародні відносини» та «публічне управління», а також стануть актуальними під час формування посібників та аналітичних матеріалів, які стосуватимуться практик «м'якої сили».

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження були відображені в доповідях на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: XVI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 2022), XVII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 2023 р.), XIII Міжнародна наукова конференція «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 15 червня 2023 р.), Міжнародна наукова конференція «Відновлення України. Історичний досвід та перспективи після перемоги» (м. Київ, 31 березня 2023 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки та освіти в умовах глобалізації» (Валенсія, 16-19 липня 2024 р.), IX Міжнародна науково-практична конференція «Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті Російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин» (м. Ужгород, 04-05 жовтня 2024 р.), XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 8 листопада 2024 р.). Окрім засвідчених друкованими матеріалами виступів, було взято участь в таких публічних науково-практичних заходах: Міжвузівський науково-методичний семінар аспірантів (між кафедрою міжнародних відносин та суспільних комунікацій факультету історії, політології та міжнародних відносин ЧНУ імені Ю. Федьковича та кафедрою міжнародних відносин, інформації та регіональних студій факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

(онлайн, 21 березня 2023 р.), Міжнародна конференція молодих науковців «Європейський інтеграційний проект та Україна: виклики та перспективи» (м. Івано-Франківськ, 29 червня 2024 р.), Міжнародна наукова конференція «Війна Росії в Україні: ретроспектива, наслідки та перспективи» (10 січня 2025 р.). В рамках проекту «*Una4UA2: Una Europa Days*», організованого за ініціативи Ягеллонського університету, аспірантка отримала апробацію у межах дискусії «Перспективи європейської інтеграції України під час війни», яка проходила на факультеті міжнародних та політичних досліджень у Кракові 13-16 листопада 2024 р.

Публікації. Положення та результати дисертаційного дослідження відображені в шести наукових статтях, з яких одна опублікована в закордонному виданні (*Codrul Cosminului*), п'ять опубліковано у вітчизняних фахових виданнях (*Медіафорум; Історико-політичні проблеми сучасного світу; Літопис Волині; Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*), одне видання індексується Scopus (*Codrul Cosminului*). Окрім цього, в рамках роботи над дисертаційним дослідженням опубліковано сім матеріалів виступів на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації відповідає поставленій меті та завданням. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, а також висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок. Список використаних джерел (українською, англійською, німецькою) містить 229 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Наукові підходи до розуміння концепції «м'якої сили»

Поняття сили та влади є одними з ключових у теорії міжнародних відносин. Безумовно, названі концепції залишаються предметом академічних дебатів у рамках концептуального та онтологічного дискурсів та включають різноманітні, іноді навіть суперечливі визначення й концепції. Як слушно зазначав Джозеф Най: «Влада схожа на погоду. Усі залежать від неї та говорять про неї, але мало хто її розуміє» [162, с. 23]. Як наслідок, пояснення цих феноменів варіюється залежно від контексту форм механізмів і процесів їхнього застосування. В контексті розгляду «м'якої сили» (надалі МС) варто звернути увагу на смисл поняття «power», який розуміють як «силу», так і «владу». Отже, необхідно з'ясувати основні підходи до розуміння цих понять. Класичне визначення влади запропонував М. Вебер: «...ймовірність того, що один актор у соціальних відносинах опиниться в становищі виконувати свою власну волю, незважаючи на опір та незалежно від основи, на якій ґрунтується ця ймовірність» [219, с. 150]. На думку ж батька класичного реалізму Г. Моргентау у сфері міжнародних відносин, владу необхідно розглядати, як «...контроль людини над розумом і діями інших людей» [143, с. 30]. Розвиваючи концептуальне розуміння поняття влади та наголошуючи на розумінні влади як відносин, Р. А. Даль запропонував наступну формулу: «Актор А має владу над актором Б настільки, наскільки актор А може змусити актора Б зробити те, що актор Б інакше не зробив би» [63, с. 202-203]. Центральним у цьому визначенні є те, що влада обов'язково приводить до зміни поведінки актора Б. Такий погляд на використання сили є цінним для розуміння сутності МС, незважаючи на те, що у традиційному сприйнятті сила держави розглядається через призму військового потенціалу. Дж. Най, автор центральної концепції дослідження, дає два різних визначення «влади»: як «здатність досягати своїх цілей» та пізніше «здатність впливати на поведінку інших, щоб отримати

бажані результати» [162, с. 27], що відповідно стосується таких аспектів політики, як ідеологія, культура та інституції [126 с. 278]. Варто зазначити, що вона була розроблена дослідником здебільшого для опису зовнішньої політики США, а вже згодом почала використовуватись й для дослідження будь-якої іншої держави.

Втім, існують різні підходи до визначення поняття МС. Так, наприклад, український дослідник М. Г. Капітоненко, пропонуючи свій підхід до визначення МС, фокусується безпосередньо на її кінцевих ефектах: «...здатність робити так, щоб власні інтереси ставали інтересами інших» [8, с. 20]. Натомість О. І. Ткач пропонує розглядати МС як частину міжнародної політики, яка є «...комплексним інструментарієм вирішення зовнішньополітичних задач з використанням можливостей громадянського суспільства, інформаційно-комунікаційні, гуманітарні та інші альтернативні класичній дипломатії методи та технології» [28, с. 79].

З огляду на широке трактування такого комплексного феномену, як МС, варто запропонувати його альтернативне пояснення: МС – це «...наявність і використання таких ресурсів та інструментів актором-заявником щодо актора-реципієнта, які можуть змінити сприйняття або поведінку останнього, а також підтримати сприятливе ставлення до себе в рамках власних інтересів» [18, с. 10].

Вартим уваги є також теоретичне розуміння американського дослідника Дж. Галаротті, який розглядає МС як форму метавлади, адже вона «...ототожнюється з контролем над порядком денним ... та описує ситуації, в яких самі відносини влади вбудовуються в більшу констеляцію соціальних відносин» [82, с. 12]. Інакше кажучи, МС можна вважати метавладою, оскільки вона діє на вищому рівні абстракції та виходить за рамки традиційних структур влади. У той час як традиційна влада спирається на примус і погрози, МС діє через привабливість і вплив. МС здатна формувати та керувати цінностями, переконаннями та поведінкою окремих людей, груп і навіть цілих суспільств. У цьому сенсі МС можна розглядати як форму влади вищого порядку, яка діє на рівні культури та ідей, здійснюючи свій вплив як на підсвідомість, так і на свідомість актора-реципієнта. Існує також думка, що МС окрім цілеспрямованого

політичного інструменту є також «побічним продуктом загальної суспільної та політичної динаміки», яка працює за моделлю «багато до багатьох», тобто взаємодію декількох акторів, які здійснюють різнобічний вплив [30, с. 4].

Отже, якщо традиційні методи впливу базуються на примусі, то МС зосереджується на формуванні інтересів та уподобань, що у свою чергу впливає на поведінку інших учасників. Відповідно, ступінь впливу актора, який спрямовує МС, залежить від її потенціалу, під яким необхідно розуміти наявність таких ресурсів, інструментів і можливостей, які дозволяють актору-заявнику генерувати та примножувати МС у контексті її застосування до конкретного актора-одержувача. Основними ж умовами генерування МС згідно з сучасними уявленнями є, по-перше, домінування норм та цінностей, які вплетені до панівних глобальних норм, по-друге, канали комунікації, завдяки яким формулюється та транслюється проблемний дискурс, по-третє, виражена внутрішня та зовнішня політика, яка сприяє довірі міжнародної спільноти [66, с. 56].

Поняття «м'яка сила» є доволі гнучкою для аналізу концепцією, що знаходить своє відображення у різноманітності трактування її природи в теорії міжнародних відносин. Так, наприклад, представники реалістичного, ліберального та конструктивістського підходів у дослідженні виходять з різних передумов, розміщують різні фокуси уваги у своєму аналізі і, отже, досягають різних висновків щодо ролі, спроможності та результатів МС.

На думку деяких дослідників, концепція МС є продуктом ліберального табору в теорії міжнародних відносин. Західні дослідники, зокрема К. Лейн, висловив думку, що МС є «...квінтесенцією ліберальної перспективи» [162, с. 31] і «...лише коротким терміном для мультилатералізму, інституціоналізму, теорії демократичного миру та ролі норм у міжнародній політиці» [162, с. 31]. Дослідник схиляється до думки, що МС варто розглядати через призму ліберального інституціоналізму.

До того ж концепція МС також поділяє деякі основні припущення теорії взаємозалежності Р. Кохейна та Дж. Ная, яка розглядає окрім впливів національної держави на глобальну дійсність і впливи інших недержавних

акторів, а також визнає ключову роль міжнародного обміну, взаємодії та комунікації у творенні сучасної системи міжнародних відносин. У книзі «Сила і взаємозалежність. Перехідний період світової політики» дослідники наголошують на тому, що сила актора на міжнародній арені перестає виступати атрибутом держави та залежить від характеру й обсягу його зв'язків з іншими акторами [3, с. 27].

Втім, оскільки МС є різновидом сили, яка може сприяти забезпеченню національних інтересів так само, як і «жорстка сила», ця концепція, безсумнівно, має переконливі реалістичні риси. Важливість громадської думки та фактор привабливості країни, які розкриваються в концепції влади Е. Карра і Г. Моргентау, вказує на те, що класичні реалісти чітко усвідомлювали вплив ідей і не зосереджувалися виключно на тому, що сьогодні зазвичай називають «жорсткою силою». Г. Моргентау вказував, що «...боротьба за владу на міжнародній арені ведеться сьогодні не тільки за військову перевагу і політичне домінування, але й за розум людей» [24, с. 84]. В цьому контексті варто вказати на дебати щодо сутності та ролі МС у конструюванні норм – чи є вони результатом спільних дій та цінностей між заявником і реципієнтом, чи вони формуються вертикально – від гегемоністської структурної сили. [126, с. 279].

З огляду на реалістичний погляд у розумінні МС, варто доповнити, що МС є ненормативною концепцією та не може розглядатись як «панацея» від застосування «жорсткого» впливу гравцями на міжнародній арені. Задіяння МС через дипломатію, культуру та освіту необхідно розглядати через призму інтересів та мотивів актора-заявника щодо актора-реципієнта. Відповідно концепцію МС важко застосувати до послідовних нормативних стандартів.

Представники конструктивістського підходу розглядають МС переважно як продовження «жорсткої сили», проте іншими засобами. Тому Дж. Б. Маттерн переконана, що МС потрібно розглядати через призму «репрезентативної сили», яка не є фізичною, а проте має ознаки примусовості [74]. Вона відкидає «природну» привабливість і припускає, що «привабливість», яка з'являється за допомогою несилових методів впливу, є суспільно створеною «реальністю»,

витоки якої «...Най не пояснив належним чином» [74]. Натомість С. К. Вінклер, яка вивчала МС у рамках конструктивістського підходу, розглядає МС як концептуальний інструмент, який є сконструйованим та розказаним. Наводячи приклад використання МС Японією, дослідниця стверджує, що реїфікація, тобто абстракція як реальна подія, МС «...формує інтереси, та інтереси формують МС» [221, с. 497].

Центральною категорією в концептуалізації МС є поняття «привабливості» актора, який її спрямовує. Так, Л. Мінджанг вказує, що основними критеріями МС є привабливість, переконання, кооптація та емуляція [141, с. 4]. З точки зору психології під привабливістю згідно з визначенням А. Арона та Г. Левандовські слід розуміти позитивне ставлення, або ж оцінка щодо конкретної людини, основою якого є три компоненти: поведінковий (схильність наближатись до об'єкта вподобання), когнітивний (позитивні переконання щодо об'єкта) та афективний (позитивні почуття до об'єкта) [37]. Проблемність цього феномену впливає з різних можливостей його інтерпретацій (англ.: «attraction») – привабливість (як факт), приваблення (як процес), тяжіння, прихильність та симпатія (як форма ставлення актора-реципієнта до актора-заявника) [18, с. 102; 16, с. 215]. Іншим проблемним аспектом, як вказує Дж. Маттерн, є її подвійна онтологічна позиція – з одного боку, вона виступає як необхідна умова, а з іншого – як бажаний результат [138, с. 591].

Психологічними кластерами привабливості, на думку А. Вувінга, є яскравість, краса та доброта [215, с. 8-9]. Втім, така операціоналізація є надто узагальненою та неточною для подальших наукових розвідок. На думку Д. М. Мартіно, привабливість актора-держави досягається завдяки здатності переконувати інших акторів [136, с. 17]. Відповідно, привабливість, зумовлена міжнародною участю, виникає завдяки позитивному досвіду в діяльності держави у міжнародних інституціях та двосторонніх відносинах. У цьому контексті актуальним є поняття репутаційної привабливості, яка пов'язана з успіхами держави на міжнародній арені, що сприяє формуванню довіри та позитивного іміджу в очах світової спільноти. Ключем для знаходження позитивного чи

негативного результату є фокусування на тих показниках привабливості та приваблення, на яких наголошують Г. Келлі та Е. Бершайд: (1) різні фактори середовища акторів; (2) індивідуальні особливості акторів (потреби та мотиви); (3) реляційні умови акторів (унікальні умови відносин між А та Б) [110, с. 48-54].

Найбільшим внеском у розуміння привабливості актора на міжнародній арені є дослідження А. Паталаха, який виокремлює кілька вимірів для аналізу феномену: (1) логічно-раціональний та афективно-емоційний (зосереджені на стратегічних наративах актора А щодо актора В); (2) когнітивно-раціональний (аналізує сприйняття актора А актором В); (3) раціональний і нормативний (розглядають поведінку акторів крізь призму норм поведінки) [164, с. 61]. Такий підхід у розумінні функціонування МС є виправданим, оскільки привабливість є феноменом, що залежить як від характеристик та якостей об'єкта, так і від особливостей його сприйняття інших. У цьому контексті цінною є також теза щодо оціночних вимірів привабливості МС – афективну та нормативну, що у свою чергу відповідає таким джерелам МС, як привабливість та легітимність [164, с. 61]. Так, дослідник звертається до напрацювань Дж. Френча та Б. Рейвена щодо типології привабливості в міжнародних відносинах, виділяючи три її різновиди:

- емоційна привабливість, яка ґрунтується на ідентифікації актора В з актором А та пов'язана з відчуттям єдності між ними;
- раціональна привабливість, яка базується на експертній владі й залежить від рівня знань або сприйняття, які актор В приписує актору А;
- соціальна привабливість, яка має нормативний характер і визначається інтерналізованими цінностями актора В, які зумовлюють обставини, за яких актор А набуває легітимного права впливати на актора В [164, с. 75-79].

Вивчаючи операціоналізацію, запропоновану А. Паталахом, можна дійти висновку щодо складності та контекстуальності визначення джерел «привабливості» актора-заявника, а також важливості визначення конкретних рамок названого феномену в рамках кейс-стаді.

З'ясувавши онтологічні засади концепції МС, а також окресливши основні підходи до її розуміння, варто звернутись до можливостей її операціоналізації.

Найбільш комплексно систематизував елементи дослідження МС в 2020 р. німецький дослідник Г. Онезорге у праці «М'яка сила»: сили привабливості на міжнародній арені» [162]. Автор запропонував наступну операціоналізацію МС, яку назвав «таксономією МС». Систематика концепції охоплює: а) ресурси (культура, цінності, зовнішня та внутрішня політика); б) інструменти (публічна та «персональна» дипломатія); в) сприйняття (актором-реципієнтом); д) результати політики МС. Цінним в згаданій таксономії є те, що сприйняття актором-реципієнтом «м'якого» впливу та результати є різними категоріями в дослідженні МС, адже з огляду на визначення концепції, її результатом є зміна поведінки актора, а не зміна його сприйняття [162, с. 27]. Втім, у цьому контексті сприйняття є важливим аспектом дослідження ефективності тих чи інших практик МС. Сприйняття актора-реципієнта умовно можна поділити на наступні категорії: 1) когнітивний (те, як актора бачать інші, орієнтуючись на знання про неї); 2) афективний (те, як бачать актора інші, не враховуючи політичні, військові, економічні переваги або слабкості); 3) нормативний (чи вважають інші зовнішню та внутрішню політику держави виправданою) (Додаток А (1)).

Дж. Галаротті натомість пропонує свою систему джерел МС: а) **міжнародні**: (1) повага до міжнародного права, норм та інституцій; (2) багатосторонність у зовнішній політиці; (3) повага до міжнародних договорів та обов'язків; (4) ліберальна зовнішня політика; (5) воля жертвувати короткостроковими національними інтересами заради колективного блага; б) **внутрішні**: культура та політичні інститути [82, с. 23]. Проте варто визнати, що така категоріалізація не є універсальною через: а) різноманітність агентів; б) міру їхньої контрольованості або неконтрольованості державою; в) міру їхньої значущості в просторі актора-реципієнта [18, с. 100].

Втім, існують різні підходи і до самого дослідження політики МС, які водночас розкривають складність вивчення практичних кейсів її застосування. Так, А. Паталах застерігає від «агенти-центричного підходу», тобто такого, що фокусується на актора, який спрямовує МС та до якого звертаються представники ліберальної парадигми міжнародних відносин [163, с. 85-89]. Автор підкреслює,

що важливим є фокусування саме на основних характеристиках актора, на якого спрямовується МС в умовах конкуренції інших МС. Окрім цього, А. Паталах пропонує «агрегативну» модель до дослідження трьох типів акторів – «заявник» (держава, яка здійснює «м'яку силу»), реципієнт (держава, на яку МС спрямовується) та конкурент (інша держава, яка спрямовує МС на реципієнта та має цілі, які є деструктивними щодо досягнення цілей заявника) [163, с. 87].

Проаналізувавши основні підходи до операціоналізації МС, варто детальніше проаналізувати її основні ресурси та інструменти (див. Додаток А (2)). Якщо ресурси МС не піддаються цілісному контролю влади, тобто є недержавними за своєю природою, то все ж держава має інструменти до їхнього просування. Так, основними ресурсами вважаються культура, цінності та зовнішня і внутрішня політика, а інструментами, на думку Г. Онезорге, потрібно вважати публічну та персональну дипломатію (або ж селебріті дипломатію) [162, с. 27]. На нашу думку, операціоналізацію МС варто розширити, адже під категорію джерел «привабливості» або ж «тяжіння» можуть потрапляти і такі ресурси, як національна ідентичність, норми, технологічний розвиток, імідж та репутація тощо. Аналогічно, підконтрольними державі інструментами, які викликатимуть довіру та прихильність світового співтовариства, окрім публічної дипломатії, є інвестиції, гуманітарна допомога, асистування інших акторів-держав, позитивний досвід діяльності в міжнародних організаціях та альянсах тощо.

Основним інструментом МС варто вважати публічну дипломатію. Американський дослідник Н. Калл пропонує поділяти публічну дипломатію на наступні п'ять компонентів: слухання (тобто увага до громадської думки), адвокація (діяльність щодо пояснення та просування конкретної політики та її цілей), культурна дипломатія (поширення культурних благ та цінностей), дипломатія обмінів та міжнародне мовлення (складне поєднання спонсорованих державою новин, інформації та розваг, спрямованих на населення за межами державних кордонів) [162, с. 19]. Публічна дипломатія є багатоаспектним явищем та вміщує в собі різноманітні практики в багатьох сферах політичного, культурного, соціального життя. Тому сьогодні розрізняють такі розгалуження у

сфері публічної дипломатії: культурна дипломатія, освітня та наукова дипломатія, військова та оборонна дипломатія, внутрішня публічна дипломатія, спортивна дипломатія тощо. Як зазначає українська дослідниця І. Сухорольська, публічна дипломатія є динамічним та непрогнозованим явищем, яке характеризується відкритістю та демократичністю, відходом від поверховості, зростанням ролі цінностей та перетворенням «на рівну гру» між різними учасниками [25, с. 107].

Розглянувши основні підходи до операціоналізації МС, варто зосередити увагу на основних тенденціях у її розумінні, відштовхуючись від еволюції розвитку концепції. В останні десятиліття рамки концепції МС змінилися, охопивши елементи примусу та спонукання, які уряди застосовують для здобуття міжнародної легітимності [187]. Так, наприклад, згідно з твердженнями Л. Мінджанг, «жорстка сила» може приваблювати, а МС бути причиною відторгнення [141, с. 4]. Натомість дослідник безпекової політики США П. Леттов вважає, що «жорстка сила» «...лежить в основі МС та уможливорює її» [123, с. 154], підкреслюючи залежність потенціалу МС від кількості й якості ресурсів та інструментів «жорсткої сили». В цьому контексті необхідно звернутись і до напрацювань Дж. К. Волфлі, який стверджує, що військовий потенціал держави також є фактором приваблення й переконання інших акторів та є важливим для розуміння сучасної міжнародної конкуренції [105].

Важливо констатувати, що проблемність з'ясування взаємовідношення «жорсткої сили» та МС полягає знову ж таки у феномені привабливості. Інструменти та ресурси «жорсткої сили» (військова могутність, економічний тиск, дипломатичні погрози) також можуть бути привабливими та розцінюватись як елемент МС для акторів-спостерігачів. Наприклад, прояви «жорсткої сили» США щодо КНР у вигляді економічних санкцій чи спроб делегітимізації Китаю в глобальному інформаційному просторі можуть розглядатись як прояв МС для акторів-партнерів та акторів-союзників США, які ідентифікують як загрозу зростання у впливі Китаю. В цьому контексті актуальними є також твердження Д. Керна, який пропонує розглядати використання МС актора А на актора В у контексті застосування гегемоністської влади, в межах якої гегемон формує

норми та цінності в рамках певної системи, а МС за таких умов дає «ідейну основу для легітимності гегемона» [109, с. 72].

Натомість представник Стенфордського університету Т. Мацуда у своїй праці «М'яка сила та її небезпеки: культурна політика США на початку післявоєнної Японії та постійна залежність» вказує на те, що відносини США та Японії в рамках спрямування МС першою варто розглядати через призму відносин домінування-підпорядкування [137, с. 16]. Дослідження Д. Керна та Т. Мацуди вказують на те, що МС актора-заявника може розглядатись як інструмент примусу та мати маніпулятивну природу. В згаданому контексті актуальним є розуміння сили як «здатності его нав'язувати свою волю іншим» [67, с. 2].

Представниця конструктивістського підходу Дж. Маттерн у праці «Чому м'яка сила не є такою м'якою» звертає увагу на нелогічність розкриття природи МС Дж. Найєм. Якщо враховувати погано організовану взаємодію між акторами на міжнародній арені, і відповідно, атмосферу недовіри та криз, то МС виступає в ролі «жорсткої сили», завдаючи загрози онтологічній безпеці суб'єктів, на які вона спрямована. Отже, МС з цього погляду є продовженням «жорсткої», адже діє за принципом «видимості вибору» реципієнта [138, с. 58].

Отже, «м'які» та «жорсткі» практики у зовнішній політиці відрізняються за своєю суттю, але не виключають одна одну. «Жорсткі» методи можуть бути ефективними для досягнення короткострокових цілей, тоді як «м'які» потребують розробки довгострокових стратегій. Важливо враховувати взаємодію цих підходів при формуванні зовнішньої політики, створюючи концепцію «розумної сили», яка передбачає зважене поєднання різних інструментів тиску для захисту національних інтересів.

Завершуючи загальний теоретико-концептуальний аналіз концепції МС, варто загострити увагу і на критиці концепції. Так, Дж. Галаротті у своїй роботі стверджує, що концепція МС еволюціонує досить повільно, а її практичне застосування обмежене, зокрема, контекстом аналізу зовнішньополітичної стратегії США [82, с. 2].

Важливо наголосити, що МС, згідно з теоретико-концептуальними уявленнями її автора Дж. Ная, визнається академічною спільнотою здебільшого як неоднозначна щодо (1) самого визначення поняття; (2) онтологічних засад МС; (3) розуміння природи «привабливості» як основи концепції; (4) розуміння урядового контролю ресурсами та інструментами МС; (5) шляхів визначення результатів [18, с. 108]. Саме тому вона вимагає удосконалення як теоретико-концептуальної, так і методологічної обґрунтованості.

Спеціаліст у сфері МС М. Д. Мартіно ідентифікує чотири проблемні аспекти МС на теоретико-концептуальному рівні: (1) її онтологічна природа; (2) співвідношення «м'якої» та «жорсткої» сили; (3) питання ресурсів та поведінки, що генерують МС; (4) визначення акторів, які генерують та спрямовують МС [136, с. 19]. Окрім аспектів, запропонованих М. Д. Мартіно, американський дослідник К. Грей вказує на інші прогалини у розробці концепції: (1) вона розглядається як науковцями, так і практиками як протилежність «жорсткій силі»; (2) МС важко використовувати в стратегічному плануванні; (3) її ресурси та інструменти не контролювані владою, суспільством та інститутами; (4) ресурси та інструменти не піддаються кількісному аналізу [89, с. 28-36].

Ще одним критиком концепції Дж. Ная є британський дослідник Н. Фергюсон, який ставить під сумнів здатність МС ефективно захищати інтереси держави, зазначаючи, що прихильність актора-реципієнта до певних культурних або ціннісних явищ актора-заявника не обов'язково свідчить про симпатії В до А [77]. Як доповнення до твердження Н. Фергюсона варто додати, що МС не завжди викликає привабливість, що може залежати від таких факторів, як культурні упередження чи контекстуальна динаміка.

Незважаючи на вищевикладені проблемні концептуальні аспекти, концепція МС досі перебуває у стані теоретико-методологічного удосконалення. Однак не можна заперечувати корисності концепції в розумінні позитивного сприйняття актора-держави та джерел його привабливості.

1.2. Співвідношення концепцій «м'якої сили» та «національної безпеки» в теоретико-концептуальному вимірі

Після розгляду ключових теоретико-концептуальних аспектів МС варто звернутись до сучасних тенденцій розуміння національної безпеки. Очевидно, що явище безпеки також піддається різноманітним підходам у її розумінні та є концепцією багатоаспектною. Втім, у контексті обраної тематики, а також об'єкта та предмета дослідження, необхідно зупинитись на більш реалістичному розумінні названого феномену. Отже, національна безпека – це «...стан захищеності життєво важливих інтересів держави, суспільства та особи від зовнішніх і внутрішніх загроз» [22, с. 69]. Перевагою такого визначення є: (1) врахування суб'єктів безпеки; (2) визначення безпеки як «стану захищеності», адже тоді враховується не тільки здатність до резистентності вже наявним викликам, а й здатність до визначення, запобігання та мінімізації можливостей виникнення загрози. Існує і такий підхід до визначення безпеки: «...здатність контролювати внутрішні та зовнішні умови, які держава вважає необхідними для власного самовизначення або автономії, процвітання та добробуту» [65, с. 113]. Ця дефініція підкреслює контекстність поняття безпеки. Важливо наголосити на тому, що фокус уваги на різні аспекти безпеки всіх трьох суб'єктів в останні десятиріччя змінюється.

Варто погодитись, що погляд на національну безпеку в рамках традиційних уявлень в умовах сучасності є необґрунтованим, особливо з появою в науковому та практичному дискурсах концепції МС. Український вчений І. О. Кириченко зазначає, що МС розкриває «дихотомію політичного та безпекового чинників глобального розвитку» [9, с. 217]. Натомість Дж. Най ще в 1990-х роках зауважив, що в рамках безпекового виміру держави «...важливі такі інструменти, як комунікації, організаційні та інституційні навички та маніпулювання взаємозалежністю» [157, с. 158]. Відповідно, ефективна стратегія МС є фундаментальним засобом адаптації до мінливого міжнародного порядку.

Очевидно, що МС найширше розглядатиметься в контексті сучасних

тенденцій ведення інформаційних та когнітивних війн, адже ефекти МС мають більш непомітний, втім довгостроковий вплив на реципієнта, аніж традиційні засоби та методи, такі як дезінформація чи пропаганда. Так, вітчизняний дослідник Г. Почепцов вказує на притаманний сучасності підхід до впливу на актора-реципієнта – перехід від інформаційних впливів, які є тактичними, до операцій впливу, які є стратегічними [26, с. 25]. Втім, варто вказати на те, що МС держави, а саме її інструменти та практики часто ототожнюються з пропагандистським впливом на зовнішні та внутрішні аудиторії, або ж пропаганда може розглядатись як засіб утримання МС. Особливо такий контекст є актуальним в науковому дискурсі в розгляді «м'яких практик» авторитарних держав.

Втім, аналіз МС у безпековому вимірі актора-держави не обмежується декларативним використанням її інструментів та ресурсів у рамках інформаційно-психологічних війн. Так, у напрацюваннях Брукінгського інституту МС виступає як засіб ведення війни в новому часі, а в напрацюваннях корпорації RAND МС є інструментом придушення авторитарних режимів та засобом демократизації [21, с. 21-22]. Натомість німецькі вчені наполягають на тому, що якщо МС використовується як засіб впливу на іноземні аудиторії, то завдяки нематеріальним ресурсам (норми, цінності та ідентичність) вона може чинити опір зовнішнім впливам [94, с. 49].

В одному з досліджень, присвячених розкриттю понять МС та «м'якої безпеки» в нормативних документах ЄС, вказується, що їхня інтерпретація є доволі широкою: МС зустрічається переважно в контексті зовнішньої допомоги, поширення демократичних цінностей, допомоги в розвитку держав, розширення ЄС, європейських норм, дипломатичних зусиль та торгівлі [107, с. 242], а «м'яка безпека» знаходить своє місце в контексті розбудови миру, процесу примирення, планування запобігання конфліктам, скорочення бідності, прав людини, належного державного управління і т.п. [107, с. 240]. Варто погодитись, що контексти, в яких зустрічаються ці поняття, є доволі хаотичними, до того ж проблемною для нормативних документів є відсутність чіткого визначення

вказаних концепцій.

Враховуючи низький ступінь теоретико-концептуальних досліджень взаємозв'язку МС та національної безпеки, важливо запропонувати можливі концептуальні рамки їхнього дослідження:

1) МС як складова «розумної сили» (*рис. 1*). Особливого обрамлення, а також визнання актуальності в подальших дослідженнях захисту національної безпеки МС набуває з появою концепції «розумної сили», запропонованої та обґрунтованої Дж. Найєм та Р. Армітеджем в аналітичній доповіді «Більш розумна, більш безпечна Америка» [154] та під якою варто розуміти «розумне», тобто виважене, тактично та стратегічно обмірковане, орієнтоване на взаємодоповнення використання як «м'яких», так і «жорстких» інструментів.

Виходячи з аналізу концепції «розумної сили», можна стверджувати, що «м'які» та «жорсткі» підходи у зовнішньополітичній діяльності держави не є не взаємовиключними, хоч мають різні з точки зору тривалості очікуваних результатів ефекти. Відповідно формування стратегії «розумної сили» передбачає грамотний, зважений симбіоз різноманітних важелів тиску з метою захисту національних інтересів. Так, українська дослідниця Н. Б. Белоусова зазначає, що інструменти «розумної сили» є вкрай обширними, адже вони являють собою «розумну» комбінацію «...дипломатичних, економічних, військових, політичних, правових та культурних інструментів зовнішньої політики» [2, с. 148 -152].

Концепція «розумної сили» припускає, що зовнішня політика, заснована на комбінованому використанні як «жорсткої сили», так і МС, може дати кращі результати порівняно з політикою, яка спирається виключно на один чи інший тип сили [82, с. 3]. Зрозуміло, що такий підхід є ключовим реалізації зовнішньої політики США, з огляду на мету утримання панівних позицій на міжнародній арені. Отже, застосування «розумної сили» є «розвитком синергетичного ефекту» від ефективного співвідношення силових та несилових методів впливу [29, с.127].

Навіть під час ведення воєнних дій МС є важливим фактором досягнення бажаного результату. Так, гуманітарні місії, навчання та консультування партнерів щодо проведення різного роду воєнних та антитерористичних операцій,

дипломатичні місії та встановлення контакту як з лідерами думок, так і безпосереднім населенням місця ведення воєнних дій є критично важливими як для легітимізації своєї участі у війні, так і для досягнення її цілей [48]. Окрім цього, на думку дослідника сфери міжнародної безпеки у воєнних конфліктах модерного часу, а особливо в рамках мережевої гібридної війни, з'являється необхідність у створенні спеціальних груп із провадження практик публічної дипломатії, які здатні локально чинити «м'який» вплив, зумовлюючи таким чином більше можливостей досягнення позитивних результатів для актора-заявника.

Доцільно вказати на те, що МС найчастіше розглядається як інструмент легітимізації «жорсткої сили», а саме завоювання прихильного сприйняття акторами-реципієнтами (найчастіше союзниками) як на нормативному, так і на когнітивному та афективному рівнях. Втім, МС у рамках політики «розумної сили» є скоріше превентивним інструментом, який вимагає детального вивчення аудиторії та попередньої взаємодії з нею щодо роз'яснення «жорстких» політичних кроків актора. Саме тому комбінація «жорсткої сили» та МС не обов'язково означає їхнє розумне використання. З цього приводу влучно висловлюється Е. Лі, аналізуючи зовнішню політику США після «холодної війни»: «Впевненість у потужності та легітимності «м'якої сили» була настільки великою, що в її ім'я застосовувалась величезна «жорстка сила» [124].

Можна стверджувати, що ключовою умовою ефективного застосування «розумної сили» є наявність стратегій МС, які гармонійно поєднуються як з контекстом використання «жорсткої сили», так і з конкретними умовами відносин з акторами, чия підтримка та схвалення очікуються від актора-заявника [133, с. 497-498]. Якщо велика держава, як правило, не може легітимізувати свої «жорсткі» зовнішньополітичні рішення за допомогою МС, вона ризикує залишитися без підтримки навіть найближчих союзників, що, зокрема, можна спостерігати на прикладі відносин між США та країнами ЄС після терористичних атак 11 вересня 2001 р. [133, с. 498].

Як демонструє історичний досвід, фінансова допомога постраждалим державам-акторам, а також інформаційна та культурна присутність грають першу скрипку у становленні довготривалих ефектів МС. Можна припустити, що у кризовий період досягнення бажаного стратегічного партнерства стає завданням на короткострокову перспективу за можливості поглибленої підтримки актором-заявником актора-реципієнта. Так, Д. Рунде зазначає, що для США 19 з 20 ключових партнерів були отримувачами допомоги через безпосередньо гуманітарну допомогу або ж асистування [178, с. 122]. Втім, варто додати, що тільки постійна інформаційна та масовокультурна присутність також є допоміжними в отриманні бажаних результатів.

Окрім цього, варто додати, що сам факт спроможності актора-держави у розв'язанні конфліктів несиловим методом є запорукою її привабливості, а для світових держав – необхідним елементом «нормативної МС».

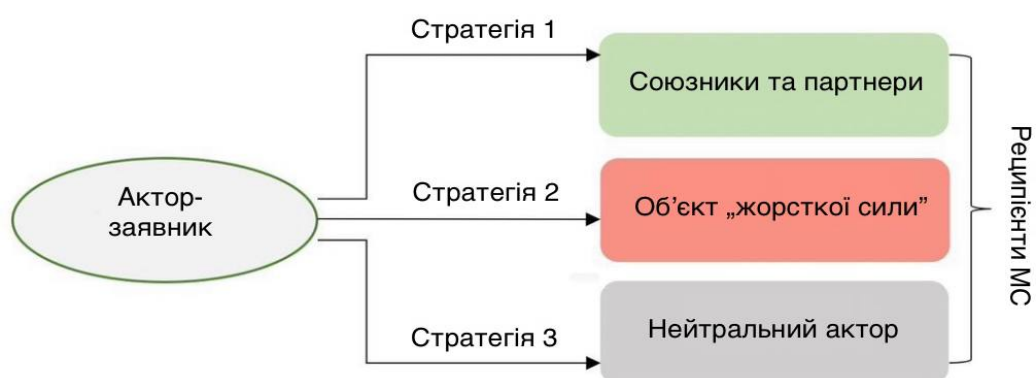

Рис. 1. Використання актороцентричного підходу у спрямуванні МС як складової політики «розумної сили» [133, с. 498]

2) МС актора-суперника як загроза для актора-заявника (рис. 2). В добу глобалізації зростання МС однієї країни може становити загрозу для інших акторів. Наприклад, посилення «м'якого» потенціалу Китаю в поєднанні з його економічним, технологічним і військовим розвитком за останні десятиліття стало підставою для того, щоб вважати Китай загрозою для безпеки США, оскільки це

ставить під сумнів їхнє глобальне лідерство [225, с. 159]. Це також знайшло відображення в міжнародному сприйнятті ситуації, що призвело до поляризації двох політичних світів у науковому дискурсі. Отже, демонстрація незадоволення політичними, культурними та ціннісними порядками іншого актора і, як наслідок, дистанціювання від нього може також розглядатися як одна зі стратегій МС. Однак, як слушно підкреслюють науковці, основним у цій стратегії є не сутність, а саме образ, що не гарантує довірливого сприйняття міжнародною спільнотою [225, с. 163-164].

Крім того, подібно до збільшення військової сили, якщо конкурент нарощує свій потенціал МС, це може бути ідентифіковано як виклик з боку актора А, який намагається утримати статус-кво. Інакше кажучи, сам факт зростання МС актора-конкурента може вважатися загрозою для актора-заявника. Відповідно, окрім безпосереднього впливу конкурента на актора А, як загроза може бути сприйнята МС актора-конкурента щодо акторів-реципієнтів, які перебувають у сфері інтересів актора А.

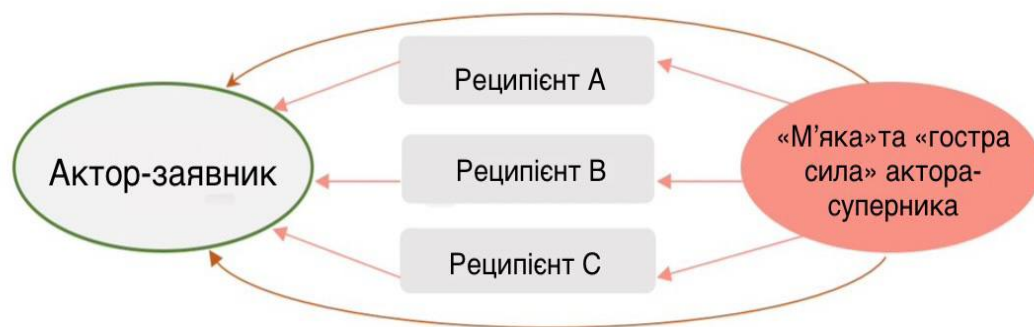

Рис. 2. Вплив МС актора-суперника та його реципієнтів на актора-заявника [133, с. 499]

3) Сек'юритизація актора-суперника та самодесек'юритизація (рис. 3). Однією із засад застосування МС на міжнародній арені є прагнення держав-акторів формулювати проблеми і нав'язувати своє бачення їхнього розв'язання, що є особливо важливим аспектом в добу гібридних протистоянь. У цьому

контексті важливим є вміння актора формувати і деформувати проблемний контекст, а також визначати ступінь загрози від такої здатності для опонента. Відповідно, якщо актор А використовує стратегію сек'юритизації щодо актора Б і актор Б ідентифікується іншими як загроза, захист своїх інтересів через інструмент десек'юритизації, тобто заперечення актором самого себе як загрози, стає важливим інструментом для актора Б [133, с. 499].

Так, Е. Кінгслі, який аналізує застосування МС Китаєм у контексті безпеки режиму, розглядає її як засіб полегшення дилеми безпеки, зумовленої швидким розвитком країни. Він бачить стратегію МС як інструмент, що допомагає Китаю досягти «мирного підйому» [112, с. 260], що можна вважати реакцією на сек'юритизацію США. Очікується, що найближчі сусіди Китаю та США не будуть використовувати стратегію стримування і матимуть обмежені можливості для делегітимізації КНР на міжнародній арені [112, с. 260].

Важливою для розуміння інструментів сек'юритизації є концепція «negative watch», яка має на меті зниження політичної легітимності та довіри до актора [73, с. 471]. Емпіричний прояв цього явища можна побачити у спробах Китаю та Росії використовувати антизахідні наративи, що автор концепції називає «алгоритмічною радикалізацією», трактуючи це як елемент державного брендингу [73, с. 471]. З іншого боку, використання МС актором-заявником щодо актора-реципієнта може знизити ймовірність застосування «жорстких» інструментів впливу та сприяти негативному іміджу, оскільки завдяки «м'яким» методам можна виявити наміри та очікування потенційного агресора й, відповідно, завадити ефективності реалізації несилового впливу [32, с. 2].

З огляду на зазначені контекстуальні рамки дослідження стає очевидним, що дихотомічний поділ «м'якої» та «жорсткої» сили не є абсолютно коректним, адже вони мають ненормативну природу, і будь-яка сила є лише інструментом досягнення цілей актора.

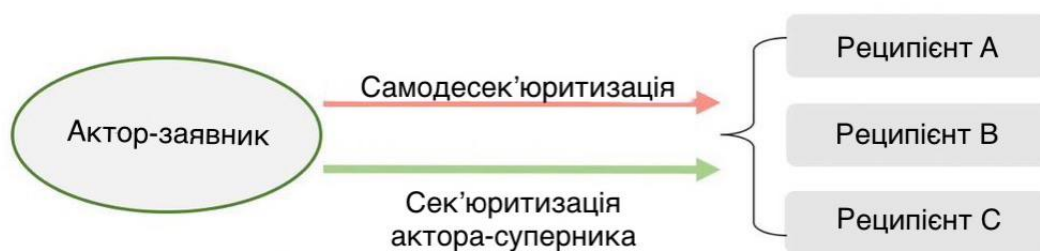

Рис. 3. Сек'юритизація суперників та самодесек'юритизація актора-заявника в умовах конфліктогенного середовища [133, с. 500]

4) МС як засіб консолідації акторів-союзників (рис. 4). Іншим важливим аспектом дослідження МС у безпековому контексті є її використання як інструменту консолідації партнерів і союзників у розв'язанні безпекових питань, що у свою чергу сприяє зміцненню колективної безпеки та посилює сукупну здатність реагувати на масштабні виклики і загрози [133, с. 501]. Окрім цього, саме міцні альянси та їхня колективна МС, яку слід розглядати як частину колективної безпеки, по-перше, запобігають війнам, контролюють суперників та союзників і «...сприяють глобальній проекції влади» [103]. Так, згаданий аспект не отримав належної уваги під час оголошеної антитерористичної війни США, коли «боротьба з тероризмом» не проводила чіткого розмежування між тактикою та ідеологією боротьби. Як результат, загроза терористичних атак сприймалась як виключно американська загроза, передусім серед найближчих союзників – країн ЄС. Як показав подальший розвиток подій, ані США, ані ЄС, а тим більше «колективний Захід» як геоструктура не отримали «м'яких» переваг через відсутність єдності у розв'язанні цієї проблеми.

Яскравим прикладом означеного контексту досліджень є МС ЄС. Так, варто звернути увагу на феномен «колективної МС», яка являє собою синергію між ресурсами та інструментами членів союзу. Колективна МС ЄС має тенденцію розпорошуватись між окремими акторами, оскільки приналежність до союзу, як ідентифікаційний чинник, додає «м'якого» потенціалу кожному з акторів індивідуально [133, с. 501]. Колективна МС, яка сприяє консолідації учасників

організації чи союзу, знаходить своє відображення в практиках публічної дипломатії. Так, беручи за приклад «військову дипломатію», можна відстежити наступні консолідуючі або ж об'єднуючі аспекти: (1) залучення союзників; (2) вплив на цінності та ролі військ інших держав через соціалізацію; (3) навчання інших армій та делегування безпекових завдань іншим акторам; (4) керування поведінкою союзників через безпекові гарантії [105].

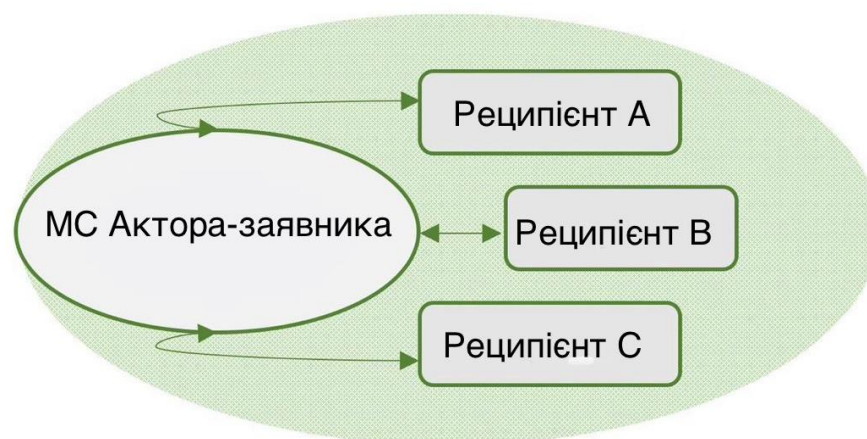

Рис. 4. Колективна МС: артикуляція ресурсів та інструментів
[133, с. 501]

5) «Жорстка сила» актора-заявника щодо актора В як МС для актора-реципієнта (рис. 5). «Жорстка сила» може бути розглянута як прояв МС, що стає особливо очевидним під час вивчення конфліктів глобальних гравців. Наприклад, антиамериканізм та погрози РФ щодо західних держав можуть виступати як форма МС для певних акторів-партнерів та симпатиків подібних ідеологічних орієнтацій [133, с. 501-502]. Натомість досвід України демонструє, що здатність в умовах повномасштабної війни локалізувати бойові дії на території противника сприймається певними групами її прихильників як позитивна практика. Іншим прикладом є введення санкцій проти країни-агресора, що теоретично розглядається як інструмент «жорсткої сили», однак водночас є чинником зміцнення довіри серед партнерів [133, с. 502]. Отже, здатність демонструвати

силу та застосовувати її має власний потенціал привабливості і може посилювати результати «м'якого» впливу. Окрім цього, звертаючись до напрацювань Дж. К. Волфлі, важливо підкреслити, що воєнний потенціал держави є фактором приваблення та переконання інших акторів і є важливим для розуміння сучасної міжнародної конкуренції [105].

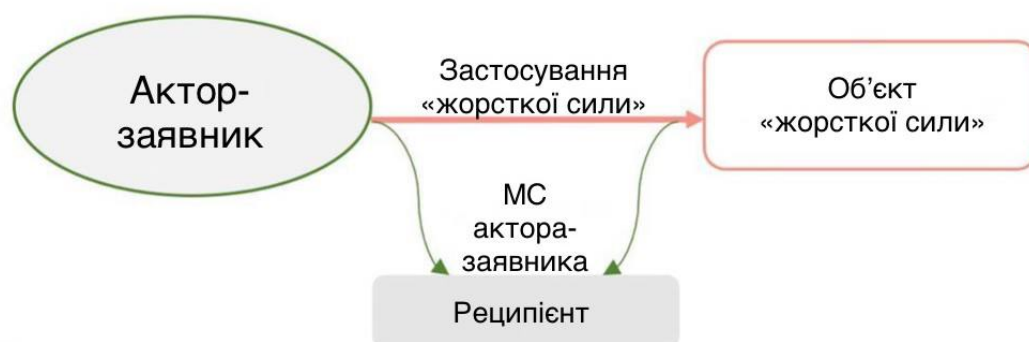

Рис. 5. «Жорстка сила» актора-заявника як прояв МС для третіх акторів [133, с. 502]

6) Конкуренція МС щодо нейтральних реципієнтів (рис. 6). Конкуренція МС стає особливо очевидною у рамках аналізу «холодної війни» та її сучасної версії – «холодної війни 2.0», під час якої великі держави, прагнучи здобути перевагу над своїми конкурентами, активно намагаються завоювати прихильність нейтральних акторів [133, с. 503]. Саме боротьба за довіру і підтримку таких акторів визначає потенціал МС конкурентів. Очевидно, що одним із ключових критеріїв ефективності МС є її здатність бути постійно артикульованою серед іноземних аудиторій, а також гнучкість відповідно до змінюваних політичних умов. Важливою є також відповідність цієї сили державним принципам і цінностям, її правдоподібність, відкритість, а також здатність адаптуватися до когнітивних, нормативних та афективних аспектів сприйняття цієї чи іншої аудиторії. Не випадково Мінджанг Лі визначає мету застосування МС так: «розповідь про світ у

зв'язних і переконливих історіях» [141, с. 5]. Вчені Дж. Аркілла та Д. Ронфельдт ще в 1990-х роках підкреслювали, що результати майбутніх конфліктів дедалі більше залежатимуть від того, «яка історія переможе» [40]. У зв'язку з цим у період трансформації світового порядку та ескалації гібридного конфлікту між великими гравцями, дослідження впливу конкуруючих акторів на нейтральні держави набуватиме все більшої актуальності.

Рис. 6. Конкуренція МС у завоюванні довіри та прихильності нейтрального актора [133, с. 503]

Ознайомившись з основними рамками дослідження МС у безпековому полі, варто сформулювати безпекові функції МС актора-держави (див. Додаток Б (1)). Найважливішою функцією МС великих держав у сфері захисту безпекових інтересів є функція легітимізації, яка є вагомим аспектом «в утвердженні панівного статусу» [117, с. 23; 13, с. 96-97]. Йдеться не тільки про утримання позицій серед акторів-партнерів та союзників, а й про завоювання прихильності нейтральних акторів, які в умовах підвищеної конфліктогенності на міжнародній арені є об'єктами протиборства ключових центрів сили. Для фіксування легітимності серед нейтральних акторів в умовах конкуренції, як показує історичний досвід, є важливою не стільки продумана стратегія публічної дипломатії та поширення інформаційного та масовокультурного продукту, а передусім детальне вивчення актора-реципієнта, інтереси якого в його сприйнятті будуть збігатись з інтересами актора-заявника.

Натомість функція консолідації переважно орієнтована на акторів-партнерів

та розглядається в рамках аналізу «колективної МС» (див. рис. 4). Делегування, обмін та, як наслідок, інтенсифікація МС серед акторів-партнерів і акторів-союзників є фактором зміцнення політико-ідеологічних блоків у рамках конкурентного середовища. Демонстрація колективної МС та орієнтованих на взаємодію відносин, по-перше, збільшує потенціал привабливості політико-ідеологічних меседжів, які репрезентують держави-актори, по-друге, є стимулом для подальшої взаємодії або ж інтеграції нейтральних акторів, а по-третє, зміцнює МС окремих акторів та актора-лідера [117, с. 24].

Втім, МС, як вказує історичний досвід минулого сторіччя, перебирає на себе і «жорсткі» функції, адже застосовується до акторів-суперників в умовах конкуренції або ж протиборства. Для великих держав з високим потенціалом привабливості МС може відігравати офензивну, тобто наступаючу роль, а також виконувати функції стримування й витіснення, використання яких є природним та необхідним для гіпердержав у конкурентному середовищі. Офензивна функція полягає у пошуках можливостей просування власної МС завдяки інформаційним, масовокультурним інтервенціям, а також публічній дипломатії, яка орієнтована на запит аудиторії актора-конкурента (див. рис. 2). Логічно, що функція стримування забезпечується через переваги МС актора-заявника в конкурентній боротьбі та перешкоджанні поширення його наративів. Схожою є функція витіснення, яка полягає в насаджуванні та артикуляції власної МС у межах взаємодії з нейтральними акторами, у взаємодії з якими зацікавлений актор-конкурент [117, с. 24]. Важливо зазначити, що всі три функції реалізуються завдяки таким інструментам, як сек'юритизація актора-конкурента та його наративів і власної десек'юритизації. Можна припустити, що саме здатність насаджувати безпековий та проблемний контексти щодо акторів-цілей є одним із ключових якостей актора-заявника.

Якщо ж говорити про історичні приклади, то варто звернутись до досвіду «холодної війни», в якій чітко виокремлюються конкурентні сторони, актори-партнери кожної сторони та нейтральні актори, за яких змагались основні сторони протиборства, а також простежується динаміка їхньої взаємодії. Так, М. Сеймур

переконана, що як після Другої світової війни, так і після «холодної війни» наявний світовий порядок був можливий тільки шляхом МС США, адже завдяки «силі свого прикладу» країна змогла втримати владу за своїми межами [181]. Виграш у «холодній війні» є чудовим прикладом такого припущення, а перебіг змагання між США та Китаєм, а саме проникнення соціокультурних патернів у Китай в рамках так званої «холодної війни 2.0» його підкріплює.

Для малих країн та країн, які не претендують на глобальне лідерство, МС забезпечується передусім інституційною спроможністю, зусиллями публічної дипломатії, вираженою зовнішньою та внутрішньою політикою і стабільністю в розвитку, яка в перспективі викликатиме більше довіри акторів міжнародної арени. Відповідно, не маючи достатнього потенціалу привабливості, а точніше, ресурсного плацдарму для презентації себе на міжнародній арені, периферійні та напівпериферійні держави мають зосередитись саме на захисній функції МС та функції демаргіналізації, які здатні забезпечити достатню видимість актора на міжнародній арені, особливо в рамках розв'язання безпекових загроз, та продемонструвати свою роль і значимість для світового співтовариства.

Відповідно, функція відмежування відповідає за закріплення своєї суб'єктності та просування своєї чітко вираженої інакшості від акторів-суперників, які демонструють агресивні наміри щодо актора-заявника. Логічно, що необхідність «виокремлення» малих держав найчастіше зумовлена в контексті постколоніальних відносин та токсичного сусідства з потенційним агресором. Недарма існує бачення МС як засобу «встановлення меж між собою та іншими» [102, с. 374], тобто формування стратегії МС, яка наголошуватиме на своїй інакшості та самості. Отже, МС виступає радше як інструмент демаргіналізації (як для Мексики чи Бразилії) або ж навіть виживання (найкращими прикладами є Україна та Тайвань).

Таку суб'єктність підкріплює і друга функція МС, а саме інтеграційна функція, яка орієнтується на потенційних акторів-партнерів та полягає в інтеграції себе в ті чи інші ідеологічні та політичні контексти (як, наприклад, активна партисипація в міжнародних організаціях, набуття членства у

відповідних союзах). Така інтеграція є і як джерело МС, адже здатна краще ідентифікувати актора-державу, сприяє взаємозалежності з сильнішими акторами, допомагає у трансляції важливої ролі актора, так і результат МС, адже сприяє зміні поведінки та сприйняття більших акторів-держав через кооптацію.

Для невеликих держав з низьким воєнним потенціалом МС стає засобом мобілізації потенційних партнерів та союзників у разі прямої загрози. Найкращим прикладом є Україна, яка ігнорувала на інституційному та практичному рівнях розвиток потенціалу привабливості до моменту здійснення воєнного втручання РФ, втім визнала необхідність застосування публічної дипломатії вже під час воєнного вторгнення. Варто додати, що саме репутація України є основою її безпеки в умовах війни [62, с. 197], адже образ «країни-героя» забезпечує постійну військову та інформаційну підтримку та є важливим у забезпеченні супротиву РФ. Це є уроком для більшості малих держав, які «претендують на виживання» та географічно розташовані поряд з потенційними державами-агресорами.

Розглянувши основні функції МС у захисті національної безпеки великих та малих держав, варто виокремити безпекові функції її основного інструменту – публічної дипломатії. Якщо брати до уваги запропоновані функції публічної дипломатії (див. Додаток Б (2) в контексті взаємодії з партнерами та союзниками, то її основним завданням є стійкість партнерства. Хоча консолідація та поглиблення взаємозалежності є основою загального блага будь-якого стійкого та довготривалого партнерства та може приносити дивіденди всім його учасникам, але функція сек'юритизації, формування безпекового дискурсу, вигідного актору-заявнику, та роз'яснювальна функція щодо власних зовнішньополітичних рішень може мати маніпулятивний характер. Так, у час активної боротьби з тероризмом США та дестабілізації країн Близького Сходу в новому сторіччі їхня публічна дипломатія виконувала згадані функції, що мало на меті легітимізувати зовнішньополітичні рішення США серед найближчих партнерів у країнах ЄС. Утім, спроби об'єднати Захід перед загрозою тероризму не можна назвати успішними, що вказує на необхідність пошуку більш продуманих та витончених

підходів у формуванні стратегії публічної дипломатії у випадках як колективної, так і власної безпеки [115, с. 53].

Розглядаючи функції публічної дипломатії щодо акторів-суперників, варто підкреслити її офензивну природу. Випереджувальна функція, наприклад, дає змогу акторові-заявнику отримати першість у інтерпретації й трансляції власного вигідного бачення подій та явищ, а також оцінці власних зовнішньо- та внутрішньополітичних рішень у глобальному медіапросторі. Залежно від актора-реципієнта буде проявлятися і зміст, і контекст публічної дипломатії, втім, вона може містити такі практики, які шкодитимуть репутаційній безпеці актора-конкурента як серед його акторів-союзників, так і серед нейтральних акторів. Натомість функції самодесек'юритизації та стримування є скоріше реакцією актора-заявника на використання «негативної МС» актором-суперником і сприяє налагодженню довірливих відносин з тими акторами, які входять у зону політичних інтересів обох суб'єктів протиборства. Водночас важливим, особливо для держав, які претендують на світове лідерство, є здатність застосування стабільних інформаційних та масово-культурних впливів щодо населення конкурента. Так, як і в добу «холодної війни», особливо на її завершальному етапі, масова культура США відігравала функцію троянського коня у змаганні за симпатії радянського населення, так само і в «холодній війні 2.0» простежуються спроби конкуруючих сторін впливати на аудиторії один одного завдяки поширенню культурних та інформаційних благ. Їхнім провідником стають саме практики публічної дипломатії, позитивне сприйняття якої часто стає у пригоді тим чи іншим акторам для маскуванню власних намірів [115, с. 53; 11, с. 151].

Малодослідженими є ефекти зовнішнього спрямування публічної дипломатії на внутрішню аудиторію актора-заявника. Втім, варто визнати, що позитивний досвід її використання державою за кордоном може мати позитивний внутрішньополітичний ефект. Так, громадянське суспільство, лідери думок, митці та знаменитості стають агентами МС і таким чином перебирають на себе завдання інформування, роз'яснення та просування інтересів держави, безпекових зокрема, не тільки за кордоном, а і вдома. Це у свою чергу сприяє кращій обізнаності

внутрішньої аудиторії щодо безпекових пріоритетів держави. Така практика, відповідно, є допоміжною у підтримці стійкості населення щодо ворожих інформаційно-психологічних впливів та може сприяти більшій довірі до уряду держави. Окрім цього, позитивне сприйняття держави іншими акторами, здобуте ефективною стратегією публічної дипломатії, є важливою складовою сприйняття себе, адже сприяє позитивному досвіду ідентифікації себе з власною країною. Так, наприклад, героїчне бачення країн-партнерів та підтримка союзниками України на початку і впродовж повномасштабного вторгнення РФ мало безпосередній вплив на стійкість та консолідованість українського народу в критичний для нього час [115, с. 54].

Сформулювавши основні функції публічної дипломатії в безпековому вимірі, варто вказати, що вони можуть мати як позитивні, так і негативні ефекти та наслідки (див. Додаток (В)). Такий перелік переваг та недоліків різного роду нетрадиційних дипломатичних практик підводить до висновку щодо необхідності попередньої підготовки актора-заявника для максимізації позитивних ефектів «м'якої» поведінки та мінімізації ризиків практик публічної дипломатії, які надалі вимагатимуть розробки більш складних тактик для зміни сприйняття актора-реципієнта. Відповідно, опираючись на запропоновану вище операціоналізацію, можна дійти висновку, що публічна дипломатія стає тільки тоді ефективною для захисту безпеки, коли вона свідомо застосовується (безпосередньо чи опосередковано) як безпековий інструмент і враховує контекст взаємодії з актором-реципієнтом. У разі незабезпечення розумної стратегії публічної дипломатії, яка відштовхується від зовнішньополітичної адженди актора-заявника та враховує особливості відносин з окремим актором-реципієнтом, спроби впливу на його сприйняття можуть бути марними або ж навіть підірвати довіру останніх.

Варто звернути увагу і на можливі моделі використання публічної дипломатії в безпекових інтересах держави. Наприклад, К. А. Генріксон виділяє наступні стратегії публічної дипломатії: (1) консолідація (взаємодія з країнами-партнерами); (2) стримування (як тактичне, так і стратегічне); (3) проникнення (до потрібних актору-заявнику аудиторій); (4) розширення (розповсюдження

культурних благ, цінностей, меседжів та ідей); (5) трансформація (безпосередній вплив, що приводить до якісних змін у поведінці актора-реципієнта) [95, с. 7].

Знаний дослідник МС та публічної дипломатії, а також автор концепції репутаційної безпеки, яка залежить від обізнаності про країну широкої світової спільноти [61, с. 3], Дж. Н. Калл виділяє чотири стратегії публічної дипломатії акторів-заявників, розглядаючи кейс пандемії Covid-19:

(1) власний приклад як успіх (наголос на успішному досвіді в боротьбі із загрозами);

(2) інші як невдача (наголос на невдачах інших акторів задля просування свого (більш) позитивного досвіду боротьби із загрозами);

(3) подарунки – залучення інших через подарунки або ж публічна дипломатія дій (проявляється в наданні гуманітарної, фінансової допомоги актору-реципієнту, що сигналізує про посилення співпраці);

(4) партнерство (консолідація та об'єднання партнерів задля розв'язання спільних викликів та проблем) [60, с. 18-21].

Варто зазначити, що публічна дипломатія дій є одним із найефективніших стратегій в разі необхідності отримання швидких іміджевих дивідендів, адже зумовлена безпосередньою взаємодією між акторами. Так, наприклад, публічна дипломатія дій США, а саме гуманітарна допомога, ефективно спрацювала в переважно мусульманській Індонезії. Через два роки після цунамі 2004 року було проведено опитування щодо сприйняття США індонезійцями, яке продемонструвало зростання симпатії до США втричі та значне зниження підтримки Усами бен Ладена [217, с. 16]. Ще одним прикладом успішності стратегії публічної дипломатії дій є військова допомога США в Японії після землетрусу, цунамі та аварії на атомній електростанції, яка полягала в гуманітарній підтримці та допомозі з відновлення інфраструктури. Опитування громадян Японії у 2011 році продемонструвало значне збільшення прихильності до США (85%), яка залишається стабільною [184, с. 410].

Особливо корисним є також внесок Р. Десая-Трілокекара, який пропонує власну операціоналізацію відношення МС, її інструменту – публічної дипломатії та національної безпеки у зовнішній політиці держави:

(1) публічна дипломатія та МС перебувають у конфлікті з «жорсткою силою»: «жорсткі» та «гострі» інструменти нівелюють зусилля публічної дипломатії, роблячи її марною або неефективною;

(2) публічна дипломатія та національна безпека як взаємодоповнюючі елементи: МС діє як фактор репутаційної безпеки;

(3) публічна дипломатія та МС, сек'юритизовані національною безпекою: публічна дипломатія стає інструментом захисту;

(4) публічна дипломатія та національна безпека як «розумна сила»: збалансоване поєднання МС з жорсткими формами впливу;

(5) національна безпека залучена або інтегрована у практики публічної дипломатії та МС: увага актора-заявника як до проєктування власної МС, так і до МС інших акторів, яка артикулює в просторі актора-заявника [65, с. 114-115].

Конфігурації взаємовідношення всіх трьох вищезазначених елементів свідчать, по-перше, про різні підходи та практики у використанні МС у безпекових цілях, а по-друге, необхідність попереднього з'ясування місця та ролі «м'яких» елементів зовнішньої політики у контексті захисту національної безпеки, особливо для аналізу ступеня ефективності її задіяння.

Проаналізувавши основні контекстуальні рамки дослідження та функції МС як безпекового інструменту, необхідно визначити основні поведінкові стратегії актора-заявника у використанні МС. Щодо акторів-конкурентів та акторів-суперників можна простежити використання наступних поведінкових стратегій:

1) Стратегія нівелювання полягає в ігноруванні авторитету актора-суперника та є елементом «негативної МС» [133, с. 503]. Якщо ж, наприклад, інструмент сек'юритизації зосереджується на акторі-супернику, ідентифікуючи його як безпосередню загрозу в комунікаційному просторі, то використовуючи стратегію нівелювання, актор-заявник, навпаки, має на меті применшити його

значення, зокрема за рахунок своїх переваг. Приклад такого підходу висвітлений у звіті «Поворотний момент» 2016 р., запропонований Комісією CSIS. У документі наголошується на необхідності нівелювання привабливості екстремістських ідеологій за рахунок ефективної американської МС і таким чином можливості запобігти радикалізації цільових груп радикалів [45, с. 8-9].

2) Стратегія контрастування, навпаки, використовується для запевнення аудиторії у своїх перевагах порівняно з актором-суперником. Такий підхід використовується для підсилення власного позитивного досвіду за рахунок невдач актора-конкурента, втім може залишати простір для подальшої взаємодії з ним [133, с. 503-504]. Така стратегія є природною в суперництві великих держав, у якому варто демонструвати конкурентну силу в ключових зонах змагання. Так, наприклад, названа стратегія простежується у наголосі на безпрецедентній успішності демократичного устрою, позитивних ефектах захисту прав та свобод громадян, а також переваг ліберальної економіки США порівняно з менш дієвими підходами держав-конкурентів. Стратегія контрастування часто супроводжується використанням таких інструментів, як «negative watch» [73, с. 459] та «негативна МС» [49, с. 219], які мають на меті послаблення політичної легітимності об'єкта.

3) Стратегія стримування має на меті обмеження дій актора-суперника, які не відповідають інтересам актора-заявника [133, с. 504]. Вдалим прикладом є налагодження довірливих двосторонніх відносин між США, з одного боку, та Індією, Японією, Пд. Кореєю, з іншого, а також ініціювання багатостороннього діалогу щодо миру та стабільності в регіоні [134, с. 7]. Окрім цього, допоміжним засобом у стримуванні актора-суперника є постійна інформаційна та масово-культурна присутність актора-заявника в регіоні актора-суперника, яка опирається на специфіку локальних аудиторій та може як наслідок намагнічувати їхню прихильність та впливати на «жорстку» поведінку визначеного актора-суперника. Так, в аналітичному матеріалі CSIS, який окреслює зовнішньополітичне становище Пд. Кореї в постковідний період, зазначається, що тісні контакти зі США та активна робота південнокорейської діаспори на місці мають вплив на обмеження «жорсткої» поведінки США в регіоні і, що

найголовніше, це стримує Китай у своїх зовнішньополітичних амбіціях [188].

4) Стратегія маскуванню МС має характерні ознаки «жорсткої» та «гострої» сили й полягає в розповсюдженні інформаційних, культурних та інших благ, які несуть безпосередню загрозу для актора-реципієнта, втім водночас сприймаються ним як продукт МС [133, с. 505]. Найвдалішим прикладом, з огляду на актуальний дискурс тенденцій в інформаційно-психологічному протиставленні, є приклад китайської соціальної мережі TikTok, яка не гарантує захисту персональних даних реципієнту та є відкритою у доступі для збору інформації спецслужбами КНР [185], хоча займає провідне місце серед усіх соціальних мереж світу. Іншим прикладом є американський проєкт Tor, який був розроблений Дослідницькою лабораторією Військово-морських сил США та служить іноземним користувачам програмним забезпеченням для анонімності у спілкуванні та передачі даних, обходячи в такий спосіб державну цензуру та обмеження [217, с. 20].

В контексті використання названої стратегії необхідно згадати і про використання наративів культурної, історичної спільності актором-заявником щодо актора-реципієнта в контексті колоніального минулого з метою відновлення над ним домінування [117, с. 26] (наприклад, кейси КНР – Тайвань, РФ – Україна) в контексті інформаційно-психологічного впливу, що виражається в підриві локальної ідентичності, промоції «спільних» інтересів та підриву сприйняття окремоті й самоті об'єкта в очах міжнародного співтовариства [104, с. 127]. Варто зазначити, що закріплення таких меседжів та наративів може бути ідентифіковане як спроба використання МС і може мати вплив на ставлення та поведінку нейтральних акторів.

5) Стратегія готовності до взаємодії є доволі контекстуальною в «м'яких» та «жорстких» проявах. Метою такої поведінки актора-заявника є демонстрація його готовності до розв'язання глобальних та регіональних проблем разом з акторами-суперниками [133, с. 506]. З одного боку, такий підхід покращує імідж актора-заявника, адже засвідчує його лідерські якості у розв'язанні актуальних проблем, а також «моральність» його зовнішньополітичної діяльності. З іншого

боку, в разі запропонованих ефективних рішень та ініціатив актор-суперник виступає в комунікаційному просторі як такий, що має піти на поступки у розв'язанні тієї чи іншої проблеми. Тут варто вказати на демонстрацію лідерства актора-заявника, що є особливо актуальним для великих держав. Прикладом є приєднання Китаю до Азійсько-Тихоокеанського партнерства з питань чистого розвитку та клімату, яке передбачає технологічну співпрацю та енергоощадження разом з Японією, Індією, США, Австралією та Пд. Кореєю [141, с. 237]. Отже, стратегія готовності до взаємодії породжує дискурс про переважання спільних інтересів над національними в очах міжнародної спільноти, а також діє як ефективний засіб самодесек'юритизації [133, с. 506].

б) Стратегія викриття є ситуативною та має за мету викривати наміри і мотиви актора-конкурента, в тому числі використовуючи інструмент сек'юритизації та «негативної» МС [133, с. 506]. Як результат, застосування такого підходу дає можливість зовнішній аудиторії мати таке сприйняття подій, яке відповідає інтересам актора-заявника [133, с. 506]. Наочним прикладом є оприлюднення за ініціативи Д. Вілсона розвідувальних фотографій U-2, на яких була зафіксована ракетна база, що будувалась на Кубі [61, с. 16]. Отож, першість у викритті намірів актора-конкурента додає репутаційних переваг актору-заявнику щодо тих реципієнтів, на прихильність яких він розраховує, водночас завдаючи іміджеві втрати актору-супернику. Більш сучасним показовим прикладом є викриття Е. Сноуденом інформації щодо зазіхання на право на приватність та намір контролювати і впливати на внутрішньополітичну обстановку таких акторів, як Іран та Китай, через просування ідеї доступу до єдиного Інтернету, яка інтенсивно втілювалась особливо за часів адміністрації Б. Обама [30, с. 10].

Натомість задля ефективної політики МС у рамках взаємодії з акторами-партнерами та акторами-союзниками ефективними є такі поведінкові стратегії:

1) Стратегія підтримки партнерства є типовою стратегією МС у рамках внутрішньоорганізаційних та міждержавних відносин, адже має за мету поглиблення довірливих відносин між актором-заявником та відповідними

реципієнтами [133, с. 504]. Здебільшого стратегія відображається в активній участі в міжнародних організаціях та союзах, адвокації спільних з партнерами цінностей та інтересів, асистуванні у розв'язанні проблемних політичних аспектів партнера або союзника та трансляції наративу єдності в рамках практик публічної, культурної, персональної дипломатії.

2) Стратегія залучення є одним із втілень функції легітимізації МС та полягає в ініціюванні взаємодії з іншими акторами-партнерами [133, с. 504-505]. Найчастіше стратегія залучення використовується для консолідації акторів-партнерів та акторів-союзників і делегування в продукуванні МС [133, с. 505]. Отже, використання названої стратегії має на меті забезпечити високий потенціал колективної МС, розпорошуючи МС від центральних акторів до акторів з меншим її потенціалом, забезпечуючи ширші іміджеві та репутаційні дивіденди для всіх акторів. Прикладом є колективна МС країн «західного блоку», зокрема США та ЄС. Хоча відсутність рівноваги у наявності й застосуванні «м'яких» ресурсів та інструментів часто є предметом критики в наукових колах [133, с. 504], втім вони об'єднані спільними цінностями та інтересами у сприйнятті акторів-реципієнтів.

3) Стратегія символічного єднання є актуальною, коли виникає необхідність консолідації акторів-союзників та акторів-партнерів (наприклад, у час репутаційних втрат актора-заявника або ж виникнення загроз безпеці альянсів) [133, с. 505]. Така стратегія фокусується на процесі «розпорошення» МС між учасниками тієї чи іншої спільноти, в якому МС окремого актора є констеляцією МС організації, а МС організації приносить іміджеві та репутаційні дивіденди окремим акторам-членам [133, с. 505]. Вдалим прикладом є НАТО, яке є не тільки оборонним альянсом, але й символом єдності США та найближчих партнерів і дозволяє чітко відмежовуватись від акторів-суперників та акторів-конкурентів завдяки загальному сприйняттю «ми і вони». Спільність і консолідація забезпечується не тільки публічними актами в комунікаційному просторі та міждержавною взаємодією в рамках альянсу, а й об'єднавчими інститутами, а саме Комітетом з громадської дипломатії та Комітетом з питань інформації і культурних відносин [91, с. 109]. Практичним ж кейсом

використання стратегії єднання є приклад колективної санкційної політики переважної більшості держав-членів ЄС після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що часто розкодовувалось у сприйнятті реципієнтів як демонстрація єдності на основі спільних цінностей [133, с. 505]. Окрім цього, стратегія реалізовується зокрема і через практики публічної дипломатії. Так, США завжди підходили до міжнародного освітнього обміну як до таких факторів, що сприяють взаємній підтримці та безпековим інтересам [65, с.119], німецькі вчені також наголошують, що наукова та освітня дипломатія грають першу скрипку у створенні відчуття приналежності у союзників до ліберального порядку [35, с. 5; 116, с. 204].

Все ж, враховуючи складність операціоналізації «м'якої» поведінки актора-заявника, ідентифікації зміни сприйняття реципієнта, а також вимірюваних результатів, не зайвим буде визначити потенційні прояви та потенційні результати задіяння актором-заявником МС у безпековому контексті щодо трьох груп акторів-реципієнтів (акторів-партнерів, нейтральних акторів, акторів-суперників) (див. Додатки Г (1) та Г (2)). Для кращої диференціації таких категорій вони поділяються на конвенційні та інформаційно-психологічні виміри. З огляду на, по-перше, різноманітність теоретико-концептуального розуміння МС, а особливо її взаємовідношення із «жорсткими інструментами», а, по-друге, різноманітність прямих та опосередкованих проявів, варто вказати на необхідність у подальших дослідженнях в рамках методу кейс-стаді. Запропонована операціоналізація підтверджує можливу маніпулятивну природу МС, а також різні ступені її деструктивного прояву залежно від інтересів та намірів актора-заявника. Незважаючи на те, що МС необхідно вважати інструментом на довгострокову перспективу, важливо відзначити і потенційні короткострокові ефекти її використання актором-заявником. Операціоналізація потенційних ефектів у фізичному та інформаційно-психологічному вимірах дозволяє передбачити ті чи інші реакції акторів-реципієнтів на поведінку актора-заявника, які для останнього вважатимуться очікуваними від аудиторії спрямування МС.

Отже, аналіз МС як безпекового засобу потребує детального попереднього вивчення наступних аспектів: (1) безпекові інтереси актора; (2) зовнішньо та внутрішньо обумовлений контекст використання МС; (3) тактичні та стратегічні цілі актора [133, с. 496]. Попри те, що феномен МС перебуває на етапі свого активного розвитку, втім саме безпековий контекст є найбільш актуальним у період дестабілізації міжнародного порядку та вимагає уваги як науковців, так і практиків щодо форм проявів, методів і стратегій, а що найголовніше – результатів політики МС.

1.3. Методологічні засади дослідження

Дослідження МС потребує гнучкого підходу, що пояснюється складністю вивчення явища в царині міжнародних відносин. Вивчення МС як складової політики національної безпеки включає методологію, яка визнає важливість цілісного розуміння культурних, економічних і соціальних факторів у міжнародних відносинах. Крім того, слід вказати на потребу в міждисциплінарних підходах, які спираються на ідеї в таких галузях, як культурологія, політологія, дослідження комунікації та економіка, що в сукупності сприяє розумінню МС у складних глобальних контекстах. Загалом вивчення МС як частини політики національної безпеки вимагає адаптивного підходу до дослідження, який враховує динамічний і часто непередбачуваний характер міжнародних відносин.

Саме тому в роботі використовується «агрегативний» підхід, запропонований А. Паталахом, який передбачає поділяти акторів відносин МС на «актора-заявника», «актора-реципієнта» та «актора-суперника» (або ж «актора-конкурента») [163, с. 87]. Така диференціація дозволяє глибше аналізувати відносини обраних для дослідження акторів МС у рамках кейс-стаді з урахуванням: (1) інтересів, засобів, інструментів та поведінки актора-заявника; (2) поведінки та сприйняття актів і проявів МС актором-реципієнтом; (3) а також

впливу актора-конкурента на результати «м'якого» впливу актора-заявника на актора-реципієнта.

Особливе місце в дослідженні займає структурно-функціональний підхід, за допомогою якого аналізується співвідношення ресурсів (культура, цінності, зовнішня й внутрішня політика, особистості) та інструментів (публічна, персональна, культурна дипломатія) обраного актора. В рамках цього підходу здійснюється виявлення та аналіз їхнього місця, ролі та функцій у системі політики національної безпеки. Структурно-функціональний підхід дозволяє сфокусуватись на ролі ціннісних та нормативних механізмів регуляції МС США в умовах постбіполярного світу. Окрім цього, він передбачає аналіз базових структур і механізмів, які підтримують здатність країни впроваджувати політику МС й відповідно виявлення будь-яких слабких сторін, викликів або можливостей для її покращення. Також за допомогою цього підходу відбувається вивчення взаємозалежних частин і функцій різних інституцій, практик і культурного експорту, які сприяють їхній здатності впливати на думки, цінності та поведінку акторів-реципієнтів.

Системний підхід дозволяє проаналізувати вищезазначені ресурси та інструменти МС США як систему, компоненти якої функціонують, щоб створити згуртовану та ефективну стратегію МС, яка просуває інтереси США на глобальній арені. Отже, системний підхід розкриває цілісність компонентів МС та різнорівневі зв'язки між ними. Використання цього підходу в аналізі МС США через призму політики національної безпеки може забезпечити всебічне розуміння взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними факторами, які сприяють МС країни. Це у свою чергу включає вивчення політики того чи іншого уряду, економічних засад та спроможності «м'якого» впливу, культури та цінностей. Розглядаючи ці всі ці фактори як взаємопов'язані компоненти більшої системи, в дослідженні робиться спроба визначити потенційні та слабкі сторони МС США різних періодів і запропонувати рекомендації щодо оптимізації її використання на користь безпекових інтересів країни.

Досліджуючи концепцію МС у контексті політики національної безпеки, варто неодмінно звернутись до міждисциплінарного підходу, який об'єднує ідеї політології, соціології, психології та комунікаційних досліджень. Такий підхід необхідний для розуміння різноманітних факторів, що впливають на розробку, реалізацію та ефективність стратегій МС. Наприклад, з точки зору політології, зокрема в контексті дослідження міжнародних відносин, можна зрозуміти стратегічне мислення, що стоїть за невійськовими елементами національної безпеки, тоді як з точки зору соціології окреслюються соціальні та культурні фактори, які впливають на сприйняття та поширення МС. Психологія є допоміжною для вивчення психологічних аспектів використання МС, такі як ставлення, переконання та різні рівні сприйняття, тоді як теорія та практика комунікацій дає можливість аналізу обміну повідомленнями, які посилюють або перешкоджають ефективності МС актора-заявника.

Безумовно, важливим для дослідження обраної теми є використання загальнонаукових методів, зокрема дедуктивного та індуктивного методів. З точки зору використання цих методів у контексті дослідження МС, дедуктивний метод використовується для перевірки теоретико-концептуальних засад, а саме щодо ефективності тих чи інших поведінкових стратегій у використанні МС у рамках захисту інтересів національної безпеки актора-заявника. Водночас індуктивний метод використаний зокрема для виявлення закономірностей у конкретних прикладах успішного впровадження МС з метою розробки більш загального теоретичного розуміння можливостей МС у захисті безпекових інтересів держави.

В контексті дослідження формальних інститутів МС США (державні установи, інформаційні агентства, неурядові організації) використовується інституційний метод. Він містить оцінку ключових акторів, політики та норм, які формують можливості МС США, а також те, як вони реалізуються на практиці. Вагоме місце в дослідженні посідає основний інструмент МС США – публічна дипломатія. З огляду на завдання дослідження, в роботі аналізується діяльність

урядових та неурядових відомств, а також їхня взаємодія в контексті конкретних випадків зовнішньої політики США.

Порівняльно-історичний аналіз у дослідженні МС відіграє виняткову роль. На думку Г. Онезорге, який у своїй праці «М'яка сила»: Сила привабливості в міжнародних відносинах» приділяє значну увагу методології дослідження МС, вважає, що саме порівняльно-історичний аналіз є найбільш придатним з точки зору аналізу конкретних кейсів використання несилових методів впливу [162, с. 245]. Тому цей метод у дослідженні використовується щодо різних аспектів застосування МС в їхній хронологічній послідовності (точками хронологічного відліку взято діяльність адміністрацій США після завершення «холодної війни»), щоб визначити основні виклики та загрози й відповідно різні підходи американських адміністрацій до застосування МС. Порівняльно-історичний аналіз у рамках дослідження використовується, фокусуючись на різних підходи. Першим є підхід, спрямований на дослідження використання МС актором А на певну цільову аудиторію. В такому випадку, з огляду на попередньо визначені завдання та план дисертаційного дослідження, розглядаються цілі, завдання, методи, основні характеристики та результати «м'яких» впливів актора А (США) на актора В (КНР), С (РФ) та D (ФРН). Компаративна складова аналізу полягатиме в порівнянні особливостей в «театрі МС», тобто обраних акторів, на яких здійснюється вплив. Втім, варто підкреслити, що незважаючи на визнану мультидисциплінарність і методологічний еклектизм згаданого методу, в рамках його використання аналіз статистичних та експериментальних даних використовується рідко, оскільки цей метод передбачає зосередження на невеликій кількості випадків і вимагає якісного аналізу. Іншим фокусом у рамках використання названого методу є часові порівняння, які охоплюють аналіз основних доктринальних та практичних аспектів «м'якого» впливу США різного періоду. Таким чином з'ясовується пріоритетність тієї чи іншої адміністрації до певного набору несилових інструментів у розв'язанні безпекових завдань та відповідно їхня ефективність.

Загальний компаративний метод використовується з метою аналізу (1) теоретико-концептуальних тонкощів МС; (2) характеру проявів та результативності МС США в період тієї чи іншої адміністрації; (3) позиціонування МС США у тематичних індексах МС; (4) порівняння сприйняття акторами-реципієнтами в різних часових проміжках.

Очевидно, що комплексне дослідження МС не може обійтись без врахування кількісних даних. Утім, тут варто підкреслити, що вимірювання МС за допомогою опитувань аудиторії, на яку вона була спрямована, є тільки одним із елементів таксономії будь-якого дослідження МС, а саме дослідження сприйняття. Окрім цього, якщо врахувати, що МС має на меті зміну сприйняття умовним актором В актора А, то кількісні показники, які відображені в опитуваннях, найчастіше не спроможні продемонструвати «зміну сприйняття» цільової аудиторії актора В, натомість вони надають доволі загальні дані про сприйняття, виражені в показниках прийняття, несприйняття або нейтральному ставленні до країни. Отже, кількісні методи в розумінні «м'яких» впливів можуть відігравати тільки допоміжну роль для наступного якісного дослідження та інтерпретації даних дослідниками [15, с. 52-53].

Важливим кроком у дослідженні МС в контексті політики національної безпеки є ознайомлення з основними безпековими документами США, а саме стратегіями національної безпеки. Варто зазначити, що загальний аналіз місця МС у стратегіях національної безпеки був запропонований вітчизняним дослідником І. Гавриленком [5, с. 17-21]. Все ж для найбільш детального аналізу цих документів з метою виявлення в них місця та ролі МС у безпековій сфері використано контент-аналіз, який завдяки кількісній та якісній складовій дає можливість комплексно визначити основні підходи до використання несилових методів у реалізації захисту національних інтересів США. Отже, використання контент-аналізу основних безпекових документів США є важливою відправною точкою для подальшого дослідження практичного застосування несилових методів впливу державою. Проведення такого аналізу включає наступні кроки:

- визначення переліку стратегій за конкретний період часу. З огляду на завдання дослідження, вибірка містить дев'ять стратегій національної безпеки в період з 1993 по 2022 р. включно (див. Додаток К). Під час проведення самого дослідження було визначено 7 ключових аспектів (категорій) МС, на основі яких представлена наступна інтерпретація результатів: 1) ресурси – (1) лідерство, (2) цінності; 2) інструменти – (1) демократизація та боротьба з авторитаризмом; (2) асистування; (3) партнерство та союзництво, (4) внесок у діяльність міжнародних організацій; (5) орієнтованість та міжнародні норми та договори; (6) публічна дипломатія.

Контент-аналіз передбачав використання наступних кроків:

- аналітична робота над текстом, фіксація та кодування кожного випадку згадування про необхідність застосування МС. Одиниця виміру – кількість згадувань, фіксація результатів аналізу – окремі таблиці;
- оцінка результатів та обчислення частоти згадування кожної категорії;
- визначення основних закономірностей та тенденцій з огляду на кількісні результати;
- порівняння результатів з урахуванням цілей та завдань стратегій;
- інтерпретація результатів та формулювання висновків щодо місця й ролі МС у стратегіях національної безпеки США.

В рамках дослідження «м'якого» впливу США щодо обраних акторів використовувався метод кейс-стаді з огляду на унікальність кожного випадку застосування політики МС США. Окрім цього, для найбільш комплексної оцінки МС США (актор А), яка спрямована на актора В (КНР), С (РФ) та D (ЄС), пропонується використання SWOT-аналізу. Цей метод дає можливість чітко встановити основні сильні та слабкі сторони МС США, спрямованої на конкретного актора, можливості та виклики її вдосконалення.

Використання SWOT-аналізу в контексті обраної проблеми передбачає наступні кроки:

- визначення мети (з'ясування ефективності МС щодо обраних акторів);

- збір інформації (включаючи попередні дослідження та звіти, історичні дані, поточну політику та думки експертів);

- визначення сильних сторін МС актора А (США) щодо акторів В (КНР), С (РФ) та D (ФРН). Критеріями переваг МС є розгалуженість культурних, освітніх зв'язків та обмінів, рівень підтримки політичного й економічного співробітництва, а також імідж та репутація актора А як серед еліт, так і серед населення акторів-реципієнтів;

- з'ясування слабких сторін, що передбачає аналіз наявних та потенційних негативних наслідків тієї чи іншої стратегії МС щодо обраних акторів-реципієнтів (наприклад, культурні зіткнення, апатія еліт і населення щодо «м'яких» впливів актора А, просування суперечливих цінностей та ідей актора А);

- визначення можливостей. Цей крок у контексті визначеного завдання SWOT-аналізу полягає у виявленні потенційних можливостей, які виникають у актора А для покращення його позицій у рамках того чи іншого кейсу;

- виявлення наявних та потенційних загроз використання практик МС актора А щодо акторів-реципієнтів (наприклад, негативна реакція, культурна несумісність і брак ресурсів).

Отже, незважаючи на загальновизнану методологічну складність дослідження МС держави, а особливо в контексті її місця і ролі в політиці національної безпеки, методологічна карта, запропонована в цьому підрозділі, сприяє більш комплексному дослідженню обраної теми.

1.4. Джерельна база дослідження

Для досягнення мети та завдань дисертаційної роботи були опрацьовані англомовні, україномовні та німецькомовні джерела наступних категорій:

- теоретико-методологічні дослідження феномену МС, її категорій та кореляції з безпековою політикою держави;

- монографії, статті та доповіді, які окреслюють:

(1) сутність, роль та особливості практичного застосування МС та її ресурсів й інструментів у зовнішньополітичній діяльності США;

(2) специфіку МС щодо акторів-суперників (КНР та США), а також актора-союзника (ФРН);

(3) оцінку ефективності МС США як безпекового інструменту;

- напрацювання аналітичних та дослідницьких центрів;

- нормативно-правові документи;

- міжнародні індекси та рейтинги, які демонструють позиції МС США.

Автором концепції «м'якої» та «жорсткої сили» держави є американський експерт з питань національної безпеки Дж. Най, праці якого є відправною точкою досліджень МС. У працях «М'яка сила» й «Публічна дипломатія та м'яка сила» відображені бачення Дж. Ная методів, альтернативних традиційним методам впливу на міжнародній арені, їхні онтологічні засади та механізми функціонування [157]. На прикладі праць Дж. Ная можна простежити й еволюцію самої концепції, яка відштовхується від зовнішньополітичної діяльності США в період постбіполярності. Так, якщо в перших працях Дж. Ная обґрунтовувалась необхідність поширення американських норм та цінностей у рамках світової демократизації, то в останній праці «М'яка сила та змагання великих держав» [155] автор концепції розкриває практичні аспекти використання МС в умовах протиборства США та Китаю.

Надалі сутність «м'яких» впливів у міжнародній політиці досліджували Н. Фергюсон, Дж. Галаротті, Дж. Б. Маттерн, Г. Онезорге, А. Дутта, Д. Ф. Рунде, М. Д. Мартіно, С. Макдоналд, Д. Керн, увага яких була прикута переважно до питань маніпулятивності «несилових» впливів держави та нормативно-правових засад творення стратегій й реалізації «м'яких» впливів. Окрім цього, важливим внеском у деталізацію концепції є науковий доробок А. Паталаха, який дослідив феномен привабливості акторів на міжнародній арені та запропонував власну модель дослідження МС, яка спрощує вивчення окремих кейсів використання МС і розуміння ролі акторів у процесі [163].

Якщо ж феномен МС як зовнішньополітичного засобу мав дуже широке відображення в сучасній науковій літературі, то деталізація концепції, а саме відображення специфіки її функціонування в тих чи інших сферах політики держави має значні прогалини, зокрема і в контексті безпекової політики держави. Втім, аналізуючи місце та роль МС у системі національної політики безпеки, великого значення набули праці таких дослідників, як Н. Калл, Р. Десай-Трілокекар, Дж. Карафано, Г. С. Коллін, Г. Почепцов. Зокрема Р. Десай-Трілокекар та Г. Масрі диференціювали взаємодію публічної дипломатії, МС та національної безпеки. Важливими для розуміння змісту і функцій МС у безпековій політиці держави є напрацювання Н. Калла, який досліджує практики публічної дипломатії та МС у рамках репутаційної безпеки [60; 61; 62]. Безпекові функції МС впливають зокрема і з дихотомії «м'якої» та «жорсткої сили», взаємодію яких досліджували Г. С. Коллін, О. І. Діксон, Р. Бойд. На відмінності поведінки великих та малих акторів міжнародної арени у використанні МС у контексті захисту національних інтересів вказує праця Б. Б. Дгарми, в якій запропоновані рекомендації щодо застосування «м'яких» політичних практик для акторів з малим потенціалом МС [66].

Значний внесок у дослідження обраної тематики принесли такі українські науковці, як І. Гавриленко, який досліджував місце та роль МС у безпекових документах США [5], І. О. Кириченко у дослідженні МС у рамках інформаційної безпеки США [9], Г. Г. Почепцов, який приділяє значну увагу МС та її інструментам як засобу в інформаційно-психологічних війнах [26], та О. І. Ткач у дослідженні застосування МС у Латиноамериканському регіоні [28].

Публічну дипломатію як необхідну складову безпекової політики та основний інструмент МС детально досліджували Дж. Мелісен, Н. Сноу, К. А. Генріксон, С. Форланд, К. А. Браун, Ш. Н. Грін, Дж. Ванг. Важливо зазначити, що в наукових працях публічна дипломатія значно частіше відображається як елемент безпекової політики, адже являє собою сукупність практик, які піддаються як якісному, так і кількісному аналізу.

Якщо ж брати до уваги дослідження, які стосуються МС США, то ключовими стали напрацювання А. Ф. Седіка, І. Качінські, Дж. Солера, Т. Феррі, Н. Б. Белоусова, Касіярно та інших. Очевидно, що сутність американської МС є широко розкритою в науковому дискурсі, з огляду на високий рівень потенціалу США у впливі на іноземні аудиторії. Проблемні ж аспекти у використанні нежорстких практик у зовнішній політиці США розкриті в працях таких авторів, як С. Форленд, Г. С. Колін, Е. Качінські, Дж. Солер, О. Р. Кеохейн, К. Трост, М. Воллін, Т. Мірлес та ін. Зокрема, Г. С. Колін розглядав практичні можливості американської МС на противагу «жорсткій силі», а Е. Качінські та Дж. Солер концентрувались на розробці конкретних кроків щодо покращення політики МС США [103], які могли б завадити її «занепаду». Окремої уваги варто надати напрацюванням канадського дослідника Т. Мірлеса, який розглядає практики МС США через призму культурного імперіалізму [142]. Такий критичний погляд дає можливість досягнути проблемності сприйняття сучасних ресурсів та інструментів США, що своєю чергою перешкоджає завоюванню довіри як кінцевої мети політики МС.

Для вивчення особливостей політики МС США в рамках кейс-стаді необхідно ознайомитися з працями, присвяченими конкретним випадкам взаємодії США у сфері відносин МС, а також окремим працям, які висвітлюють сутність політики обраних для аналізу в цьому дослідженні акторів. Так, політику МС США щодо Китаю, а також реагування Китаю на неї досліджували Л. Мінджанг, А. Табор, В. Конг, Ф. Крумбайн, Е. Кінгслі, М. Калімудін, Д. А. Андерсон, В. Келлахан, Л. Інцінь, Л. Ванг та ін. Зокрема, А. Табор та Е. Джен зміщують акцент із застосування МС для збереження американської гегемоністської влади на використання згаданого засобу зовнішньої політики іншими центрами сили (наприклад, Китаєм), аби захопити ці позиції [187], а П. Сю та Л. Ванг окреслили сутність «м'якого» протиборства сучасних наддержав [225]. Більш детально такий фокус взаємодії США та КНР розглядали Л. Мінджанг, В. Конг та Е. Кінгслі, досліджуючи поведінку Китаю у змаганні за глобальне лідерство в МС. Для цього дослідження особливо вагомими були праці

східних авторів, які мали можливість проаналізувати внутрішні ефекти політики МС США, адже саме вони є визначальними у розумінні ефективності тих тактик та стратегій, які використовують США для впливу на Китай. Такими є праці Л. Інцінь, Й. Сю, Т. Хамамури та Й. Ву, в яких визначені культурні та ціннісні зміни китайських споживачів американської МС і глобалізованих культурних благ, які досягають місцевого споживача. Сутність та характер МС США щодо Німеччини, а також поведінку останньої в постбіполярну добу досліджували Дж. Пуштер, А. Шільдт, М. Геєр, Г. К. Ангайєр, Е. Л. Кнудсен, А. Р. Ліст, Д. Р. Асмус, Н. Гельвіг, М. Дж. Ліндсей, С. Пайфер та ін. Так, наприклад, Д. Р. Асмус пропонує комплексне якісно-кількісне дослідження сприйняття США німецькою спільнотою в період возз'єднання [38]. Німецький вчений Н. Гельвіг розкриває специфіку взаємодії ФРН та США в рамках їхнього співробітництва, враховуючи ті чи інші реакції на американську зовнішню політику [93]. Експерт із зовнішньополітичних відносин Дж. Ліндсей концентрується на сучасних тенденціях розвитку німецько-американських відносин з огляду на сприйняття німецькою спільнотою США [127]. Натомість у комплексному дослідженні Г. К. Ангайєра, Е. Л. Кнудсена, А. Р. Ліста розглядаються перспективи німецької політики МС з огляду на взаємодію з іншими акторами міжнародної арени [35].

Особливості політики МС США щодо РФ розгорнуто відображено в працях С. Р. Коєна, Дж. Карафано, І. В. Коєн, Е. Ціглер, Ф. Пілкінгтон, А. Коєн, Е. Рамер та Р. Сокольські. Так, А. Коєн розкриває загрози обережної політики американо-російських відносин [54], а в окремій праці дає оцінку Дж. Карафано [50], окреслюючи сучасні стратегії політики США щодо РФ з огляду на сутність конфлікту між обома акторами. Американський дослідник С. Р. Коєн натомість пропонує аналіз сприйняття США РФ та КНР як загрози, а також обґрунтовує проблематичність пріоритетності Китаю у зовнішньополітичній діяльності США, на якій у свою чергу наголошують дослідники RAND Corporation Дж. Доббінс, А. Вайн та Дж. Шатц [69]. Окремо варто наголосити на корисності комплексних досліджень Е. Рамера та Р. Сокольські, які в аналітичних працях хронологічно висвітлюють специфіку американо-російських відносин та розкривають

сприйняття Росією США в різні періоди їхньої взаємодії [176; 177]. Важливо зазначити, що аналіз взаємодії США та РФ у сфері політики МС є проблематичним з огляду на відсутність широкого спектра польових досліджень сприйняття російською аудиторією тих чи інших аспектів сприйняття США й низьку ймовірність об'єктивності російських вчених та експертів в оцінці ефективності МС США. Окрім цього, варто зауважити на низькому рівні зацікавленості західних науковців результатами політики МС США щодо Росії, попри нестабільність утвердження демократії РФ в добу постбіполярності та її агресивну поведінку щодо країн-сусідів у майбутній перспективі.

Безумовно, для аналізу розробки стратегій та впровадження політики МС США починаючи з 90-х років і дотепер, необхідно звернутись до ряду нормативно-правових документів, у яких можна відстежити основні підходи до застосування несилових методів задля досягнення зовнішньополітичних цілей. Такими є Стратегії національної безпеки США, які презентують мапу підходів політики МС залежно від тих чи інших глобальних викликів та загроз.

Окремою підгрупою офіційних джерел стали безумовно програмні та звітні матеріали Державного департаменту США, а також його підзвітних бюро щодо діяльності у сфері публічної дипломатії, які формують розуміння пріоритетності залучення несилових методів впливу останніх десятиріч.

Важливими для розуміння зовнішньополітичних орієнтирів США в епоху турбулентності є матеріали, представлені RAND Corporation, які широко висвітлюють аспекти двосторонньої взаємодії США з КНР та РФ. Особливий внесок у розуміння стратегій та практик МС у безпековому контексті зробив мозковий центр American Security Project, який займається не тільки обґрунтуванням значення «м'яких» практик у зовнішній політиці держави щодо захисту її безпекових інтересів, а й надає експертну думку щодо розвитку двосторонніх відносин США з пріоритетними акторами міжнародної арени. Окрім цього, МС часто виступає предметом аналітичних матеріалів Фонду Карнегі за міжнародний мир.

Хоча кількісні показники в аналізі конкретних кейсів політики МС держави не є вирішальними, втім вони є допоміжними в аналізі динаміки переваг та втрат потенціалу МС актора-заявника. В рамках дисертаційного дослідження були опрацьовані дані таких міжнародних індексів: Global Soft Power Index, The Soft Power 30 та The Anholt- Ipsos Nation Brand Index. Дані міжнародних індексів є суттєвими в кореляції практичних засад політики МС США окремих періодів та тенденції у сприйнятті держави глобальною спільнотою.

Загалом можна підсумувати, що для обраної тематики дослідження наявний широкий арсенал джерел, які дають змогу розкрити: (1) онтологічні засади використання політики МС в умовах сучасного світового порядку; (2) природу політики МС США з огляду на стратегічні пріоритети та завдання зовнішньої політики держави; (3) окремі випадки використання МС щодо основних акторів-реципієнтів, які ідентифікуються як центри сили сучасної міжнародної арени; (4) ефективність тих чи інших практик МС США в рамках конкретних випадків взаємодії з іншими акторами. Втім, варто звернути увагу на відсутність широкої бази наукових та аналітичних матеріалів, присвячених безпековим аспектам політики МС загалом, а не окремим її інструментам чи ресурсам. Це свідчить про необхідність, по-перше, узагальнення теоретико-концептуальних уявлень про ті чи інші ресурси та інструменти політики МС в безпековій сфері держави, а по-друге, формування методологічної карти досліджень окремих випадків її використання в безпековій площині.

Висновки до Розділу 1

Отже, динамічне зростання зацікавленості в останні десятиріччя науковою спільнотою у вивченні феномену МС зумовлене стрімким розвитком глобалізаційних процесів та бурхливим поширенням інформаційних і комунікаційних технологій, що зумовлює нові можливості та спроможності держав до культурної й інформаційної присутності у світі. Водночас проблемними теоретико-концептуальними аспектами вивчення МС залишаються:

(1) складність урахування всіх ресурсів, інструментів та практик МС актора; (2) взаємовідношення МС та «жорсткої сили»; (3) розуміння онтологічних засад феномену привабливості актора на міжнародній арені; (4) відсутність чіткої системи інструментів для ідентифікації та аналізу результатів політики МС. Втім, популярність концепції МС, з одного боку, та її гнучкість, з іншого, є підставою для наступних наукових розвідок з метою деталізації концепту в теорії міжнародних відносин і розробки подальших підходів до її вивчення.

Хоча сама концепція МС має свій потенціал «привабливості» серед науковців з огляду на кількість присвячених їй досліджень, напрямок аналізу МС у безпековому контексті є доволі новим. Запропоновані в цьому розділі рамки дослідження МС, її безпекові функції та поведінкові стратегії актора-заявника є допоміжними в розумінні як специфіки поведінки окремих акторів в умовах нестабільності міжнародного порядку, так і тенденцій у несилових методах впливу на глобальному рівні. Окрім цього, ознайомившись з уже наявним теоретико-концептуальним обґрунтуванням безпекових аспектів МС, можна дійти висновку щодо необхідності подальшого теоретико-концептуального удосконалення як самого феномену МС, так і її функцій у забезпеченні національних інтересів держави.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США В ПОЛІТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. М'яка сила» США в постбіполярний період: сутність, функції та засоби впливу

МС США необхідно розглядати через призму утвердження легітимності «наддержави» на світовій арені, яка не може забезпечуватись тільки завдяки «жорстким» інструментам – як військова сила чи економічна міць. США як лідера ліберального світу варто розглядати не тільки як державу з найбільшим потенціалом МС, а й актора, який у своїй політиці опирається на нормативну МС [126, с. 279], тобто формує правила та норми в межах власного впливу.

Якщо на початку минулого сторіччя «м'які» впливи були необхідні задля консолідації етнічно строкатого суспільства всередині США, то вже в період «холодної війни» саме МС стала одним із визначальних інструментів у протиборстві за лідерство на міжнародній арені. До прикладу, американізована масова культура, яка поширювалась за допомогою культурних і ціннісних благ у Європі, а згодом і в СРСР, а також привабливість цінностей та політичних інститутів стали визначальними в ідеологічному протиборстві двох наддержав. Так, культура та цінності США стали провідниками капіталістичного, демократичного та багатокультурного світу, «американська мрія» набула своєї цінності в зовсім інших культурно-цивілізаційних умовах, а присутність американського культурного продукту у світі змушує й донині говорити про феномен «американського імперіалізму». В адміністративному документі 1993 р. «Національна інформаційна структура США» представлена концепція асиміляції країн світу у площину національних інтересів США [7, с. 43]. Цей документ свідчить про розуміння вагомості «м'яких» впливів у просуванні державних інтересів, у тому числі безпекових у багатопольному світі, а також про структурне бачення реалізації стратегії домінування в глобальному політичному та культурному просторі. Втім, на думку Дж. Малісен, так званий «американський

ліберальний імперіалізм» потребує і «жорсткої сили», адже без її застосування США матимуть втрати в «м'якій» [139, с. 52]. Відповідно сила як така та її безпосередній прояв виступають елементом «привабливості» актора-гегемона.

США стали безумовним лідером у побудові ефективних та довгострокових стратегій «м'якого» впливу в новому сторіччі. Поширення американської культури та цінностей в світі є основою глобальної присутності США та має вплив на творення та інтерпретацію сучасної геополітики [10, с. 223]. Всеохоплююче поширення культурних товарів та практик та заразом цінностей та норм США слід розглядати не тільки через призму утвердження власного політичного та культурного панування, а й в контексті формування норм та тенденцій у поведінці інших акторів міжнародної арени під час реалізації стратегій МС. Світове сприйняття США оплотом таких цінностей, як індивідуалізм, людська гідність та свобода, є вагомим фактором у формуванні іміджу держави, а також живить ідею «американської винятковості». Останнє є основним інструментом самолегітимізації та сприяє творенню бажаної для США політичної реальності на глобальному рівні.

З огляду на позиціонування США як глобального лідера, її потенціал МС має безпосередній зв'язок з її інформаційно-комунікаційною присутністю в інших країнах, адже саме цей фактор, на думку Дж. Ная, є основною опорою американської гегемонії [21, с. 19]. На думку Дж. Канга, передові позиції в інформаційних технологіях, контроль Інтернету та головування в поширенні інформації в світі за допомогою ЗМІ роблять США найпотужнішим джерелом глобалізації [105, с. 113]. Спроможність США завдяки інформаційному та медійному домінуванню поширювати цінності та культурні блага зумовила безпрецедентну глобальну присутність США, на що влучно вказує колишня прем'єр-міністерка Канади К. Кемпбелл: «...замість того, щоб світ іммігрував в Америку, Америка емігрувала у світ, дозволяючи людям прагнути бути американцями навіть в далеких країнах» [58]. Натомість американський дослідник інформаційно-психологічних війн Е. Л. Армистед, розкриваючи значення інформаційно-комунікаційного потенціалу США в умовах сьогодення,

вказує на «міжнародне управління сприйняттям», яке дає змогу прищеплення власної культури іншим, навіювання власних інтересів та протидії антиамериканізму [142, с. 214]. Власне така здатність США в охопленні світової аудиторії через експорт культури та контенту створює дебати щодо спроможності держави чинити пропагандистський вплив. Варто зазначити, що в стратегічних документах США термін «пропаганда» як засіб впливу на зовнішні аудиторії не використовується, не дивлячись на те, що зміст експортного інформаційного та культурного продукту, а також практики публічної дипломатії мають політичне підґрунтя.

В цьому контексті варто зазначити, що інформаційні та культурні ресурси й інструменти МС США є джерелом і значних фінансових дивідендів: згідно з підрахунками Бюро економічного аналізу США, експорт масовокультурного та інформаційного продукту складає 4% ВВП США (800 мільярдів доларів), що відповідає половині загального ВВП Канади [79], а експорт культурних продуктів та послуг щорічно є на 10% більше, ніж у всіх країнах Європи [135].

Зрозуміти сутність американської МС, а конкретно її ефектів та результатів, можна і завдяки появі нової термінології: «макдональдизація» (вимір раціональності, яка діє за принципами передбачуваності, ефективності, контролю та вимірюваності), «старбактизація», «діснеїзація» (сентименталізація, спрощення) [6, с. 9-11]. Названі концепції, які описують похідні феномени американської МС, свідчать про те, що вона, по-перше, є рольовою моделлю для інших акторів та, по-друге, здатна формувати тенденції у творенні та реалізації «несилового» впливу на міжнародній арені. Так, Й. Йоффе вводить поняття «ННММС» – синдром Гарварду та Голлівуду, МакДональдза та Майкрософт, що відображає домінацію в інтелектуальній сфері, перевагу в масовій культурі, першість у харчових мережах, а також лідерство у сфері технологій [139, с. 55]. Американський філософ та публіцист Ф. Фукуяма натомість, опираючись на ідею реалістичного вільсонізму, вказує на глобальне розповсюдження американської МС та «жорсткий» характер утвердження демократії в світі, що в свою чергу

свідчить про гегемоністський статус США та розглядається як антитеза поширення антиамериканських ідей [21, с. 17].

Хоч дебати щодо релевантності використання поняття «американська гегемонія» є і досі актуальними, все ж сам факт утвердження статусу гегемона й визначає потенціал МС США, адже «...уособлює майбутнє для інших країн і володіє культурною силою, щоб перебудувати світ за своїм образом» [105, с. 114]. Як вказує С. Амеліна, тяжіння споживати інформаційні та культурні блага іноземними аудиторіями можна визначити як «комплекс наздоганяючої сучасності» [1, с. 179], що підкріплює твердження про домінантну природу США глобальної політичної та культурної мапи.

З іншого боку, потенціал МС США вирізняє її серед інших могутніх гравців. Так, наприклад, залучення американських лідерів думок та знаменитостей з місіями від ООН або ж їхня участь в обговоренні та розв'язанні глобальних проблем у рамках персональної чи селебріті дипломатії зумовлює позиціонування США як прогресивної та відкритої до нових практик країни, в чому програють основні суперники США. В цьому контексті варто наголосити і на особливу популярність політичної драми США. Названий феномен дозволяє не тільки інтерпретувати ту чи іншу поведінку актора, а й трансформувати зовнішньо- та внутрішньополітичні невдачі у сферу розважального для внутрішньої й зовнішньої аудиторії та надавати їм таким чином форму очікуваності.

Гегемоністську природу американської МС обґрунтовує і Касіярно, який, беручи до уваги конструкт «американської мрії», простежує спроби США у творенні світової цивілізації через зрозумілі й привабливі цінності та прагнення [106, с. 15]. Так, згідно з баченням науковця, в основу «американської мрії» закладені такі універсальні аспекти життя індивіда, як «сподівання успіху» та «перемога» (Додаток Д), які у вигляді ідей просуваються у світовій культурі в процесі «американізації» [106, с. 15].

Вестернізація як фундаментальна ідея МС США, на думку Дж. Канга, базується на ідеї вестцентризму та відповідає наступним положенням: (1) західна перевага в розвитку; (2) західний універсалізм та історизм; (3) ідея вдосконалення

іншими акторами завдяки наслідуванню прикладу західної цивілізації [105, с. 114]. Останній аспект, зазначений Кангом, відображений і в процесах глобальної стандартизації та гомогенізації шляхом американського політичного та культурного домінування, що згідно з уявленнями Б. Роуча, Н. Гудвіна та Дж. Нельсон дозволяє мати вплив на широкий спектр соціальних відносин як вдома, так і за кордоном [175, с. 18].

На думку вітчизняних дослідників А. В. Луценка та Г. А. Піскорської, концепція МС є одним із найголовніших засобів зовнішньополітичної діяльності США, яка, по-перше, полягає у реалізації доктрини «інформаційної парасольки» на противагу «ядерній парасольці», по-друге, приносить значні дивіденди США в дипломатичній практиці, по-третє, забезпечує «інтелектуальний зв'язок» між зовнішньополітичною діяльністю та військовою силою США [21, с. 19]. Окрім цього, переваги в МС дають можливість США впливати на перебіг регіональних конфліктів і розв'язувати глобальні виклики та загрози [21, с. 19].

Забезпечення ефективної мережі МС США має доволі широку та випробовану на практиці мережу державних інституцій, які забезпечують її завдяки підконтрольним державі інструментам, зокрема публічній дипломатії. Так, розробкою та реалізацією практик публічної дипломатії США є наступні інституції:

- Бюро з питань освіти та культури, основними завданнями якого є організація культурних, освітніх та професійних обмінів задля взаєморозуміння з іншими країнами й сприяння безпековим інтересам та цінностям США [46];

- Бюро міжнародних зв'язків з громадськістю, основним завданням якого є інформування внутрішньої та зовнішньої аудиторії щодо зовнішньополітичних пріоритетів США [47];

- Управління глобальних молодіжних питань, основним завданням якого є координація взаємодії уряду з іноземною молоддю та молоддю США щодо пріоритетів зовнішньої політики адміністрації [160];

- Управління політики, планування та ресурсів, яке забезпечує довгострокове стратегічне планування та оцінку ефективності публічної дипломатії США, надає

консультації щодо розподілу ресурсів для її ефективності задля забезпечення безпекових інтересів США [161].

Окремо варто наголосити на діяльності Консультативної комісії з громадської дипломатії США, яка займається оцінкою діяльності уряду у сфері публічної дипломатії та звітує перед президентом, держсекретарем та Конгресом [209], а також Агентства США з міжнародного розвитку, яке перебирало на себе функції економічної та гуманітарної допомоги іншим акторам-державам. Варто зазначити, що інституційна структура публічної дипломатії США є доволі розгалуженою та перебуває у постійному розвитку. Так, Дж. Най у 2007 р., визначаючи необхідні кроки для демократизації арабського світу та завоювання довіри, вказував на те, що щоби досягнути глобальних цілей, необхідно мати чітку довгострокову стратегію МС, налагоджувати особистісні зв'язки між державами, а отже співпрацювати з посередниками США – громадянським суспільством та лідерами думок, а також брати участь «в освіті та вихованні» молоді, яка відстоюватиме інтереси США локально [158, с. 5]. Так, ефективність практик публічної дипломатії США, зокрема освітньої дипломатії, є доволі високою – згідно з даними American Security Project 2013 р., 80 глав держав здобули освіту в США [206, с. 6].

Зважаючи на дискурс глобального культурного домінування, яке виражено передусім через високі обсяги виробництва та значну географію поширення культурних благ, варто загострити свою увагу на основному продукті МС США – кінематографі, аби зрозуміти сутність та механізми зовнішнього впливу. Існують дослідження, які розглядають американський Голлівуд як політизоване явище, яке стало неодмінною частиною «соціалізації світової аудиторії», а Вашингтон та Голлівуд розглядають як «похідні однієї ДНК» [218]. Розуміючи дивіденди чи то поширення культурних благ, чи то «культурного експансіонізму» для захисту власних національних інтересів, США відстоюють домінантний статус у світовій кіноіндустрії. Так, у рамках діяльності ЮНЕСКО США просували можливість скасування квот на поширення та безперешкодну присутність власних кінофільмів у низці країн [90, с. 3].

Очевидно, що індустрія розваг має політичні функції, зокрема в захисті національних інтересів США. На думку В. Майсувонг, основними засадами американської кінопродукції в контексті впливу на зовнішні аудиторії є:

- добра воля Америки у зовнішньополітичних намірах (як обґрунтування втручання у творенні глобальної політичної реальності);
- переваги процесів світової лібералізації та демократизації;
- пропагування американського способу життя та цінностей США [132, с. 6].

Окрім цього, в дослідженні впливу сучасних американських кінофільмів В. Майсувонг виділяє три основні, тобто найвідчутніші ефекти, або сфери впливу на прикладі сприйняття тайської аудиторії: мовний ефект, який полягає у наслідуванні американської англійської мови, вплив на спосіб життя і вплив цінностей та ідеології [132, с. 7]. В дослідженні також зазначається, що американські фільми сприяють підсиленню почуття необхідності свободи, її прагнення, а також підсилюють переконання, що свобода може принести мир [132, с. 7].

Не варто недооцінювати розважальну сферу і у структурі захисту національної безпеки США. Радник президента Дж. Буша К. Роув контактував з представниками кіноіндустрії задля підтримки Голлівуду у конструюванні вигідних Білому Дому меседжів та наративів стосовно терористичних атак 11 вересня [26, с. 348], а також розглядав Голлівуд як джерело просування ідеї «війни з тероризмом» [90, с. 3]. В цьому контексті варто вказати і на широке застосування кінотехнологій з воєнною метою, за що відповідає Інститут креативних технологій в Університеті Південної Каліфорнії [26, с. 349]. Окрім того, США володіє унікальним досвідом участі оборонних інститутів, зокрема Пентагону, в американському кіновиробництві, який знаходить відображення в консультуванні та наданні необхідного реквізиту, а також у просуванні свого бачення американського воєнного досвіду.

Однією з найважливіших функцій МС США є формування іміджу та бренду держави, що в свою чергу сприяє прихильності світової спільноти до зовнішньої політики актора. Як зазначає автор концепції національного брендингу

С. Анхольт, США стали першою країною, яка зрозуміла, що брендинг є «...мирним та гуманістичним підходом до міжнародних відносин» [36, с. 304]. Осягнути ці категорії МС США неможливо без аналізу кількісних показників, які відображені, зокрема, у звітах Soft Power 30 та Global Soft Power Index, а також у контексті ресурсів американської МС – Nation Brand Index. Якщо брати до уваги показники Soft Power 30 (Додаток Е (1)), то США в період з 2015 по 2019 р. займали перші сходинки індексу. Натомість у дослідженнях Global Soft Power Index (Додаток Е (2)), які є більш диференційованими за критеріями оцінювання акторів-держав, у 2020 та 2022 рр. США займали перше місце, і лише в період адміністрації Д. Трампа позначка сягала шостого. Згідно з даними індексу, вагомим є також те, що в категорії впізнаваності та впливу США стабільно займають перше місце, втім у категорії «репутація» США займають 13 місце в 2020 р., 21 місце в 2021 р. та 6-те у 2022 році. Незважаючи на те, що з онтологічної точки зору поведінка глобального лідера не може сприяти безумовній симпатії всієї світової спільноти через панівний характер взаємодії з іншими акторами, представлені дані є симптоматичними для аналізу іміджевих та репутаційних позицій США. Показовими є також дані, представлені The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index, які завдяки методології шестикутника С. Анхольта враховують різні аспекти МС актора-держави (Додаток Е (3)). Наведені дані чітко демонструють залежність сприйняття США від внутрішньополітичних аспектів, а саме залежність від політики республіканських та демократичних адміністрацій. Якщо у 2008 р. США займали сьому позицію, а в період президентства Д. Трампа позначка сягала від 6 до 10, то в інші періоди США займали провідні позиції. Про це свідчить і підйом рейтингу США з приходом адміністрації Дж. Байдена.

Отже, можна узагальнити такі особливості МС США як світового лідера:

- 1) спроможність у просуванні ідей демократії, захисту прав людини, вільної ринкової економіки, яка базується на ідеях місіонерства [77, с. 230] та морального авторитету;
- 2) культурна домінація у світі завдяки першості в продукуванні та поширенні культурних благ;

3) вплив на формування тенденцій у використанні ресурсів та інструментів МС, наприклад, твіпломатії, селебріті дипломатії, «сили політичної драми» [30, с. 4] тощо;

4) «can-do mentality», яка є характерною для гіпердержав та відображається передусім у використанні «жорстких» інструментів у зовнішній політиці як елементу МС.

Функціями МС США у збереженні національних інтересів гіпердержави є:

- збереження лідерства на світовій арені, консолідація країн «західного блоку» та витіснення акторів-суперників;
- намагнічування інтересу та завоювання довіри нейтральних акторів;
- формування іноземних політичних, інтелектуальних та культурних еліт.

Основними джерелами «м'якого» впливу США є:

- поширення «американської інтерпретаційної системи» [30, с. 9], в тому числі в обхід локальних урядових обмежень та цензури;
- економічний вплив;
- наукові та освітні можливості;
- вплив на міжнародну політичну систему, а саме нормотворення у міжнародній політичній дійсності;
- публічна дипломатія та її похідні практики;
- першість у технологічному розвитку та інноваціях.

Отже, МС США є однією з найважливіших складових зовнішньої політики держави-гегемона, яка має на меті сприяння довірі та добровільне тяжіння інших акторів міжнародної арени через сукупність цінностей, норм та ідей, які поширюють США. Відповідно, МС США необхідно розглядати як основну умову збереження легітимності статусу гегемона на міжнародній арені та одну із площин конкуренції з іншими акторами. Окрім цього, зважаючи на її потенціал, американська МС здатна перебирати на себе функції рольової моделі у формуванні поведінки інших акторів з високим потенціалом МС, а також є необхідною складовою колективної МС країн демократичного блоку.

2.2. Еволюція використання «м'якої сили» США у контексті внутрішньої та зовнішньої політики безпеки (1991-2022)

Після завершення «холодної війни» МС США як чинник протиборства за світове лідерство ослабла, а державні інститути її забезпечення значно скоротились. Попри лідерство в глобальній інформаційній присутності, все ж державні інституції МС не відігравали вже такої вагомої ролі, як раніше, – державне фінансування програм у 90-х роках публічної дипломатії зменшилось на 33% [4, с. 28]. Окрім цього, як зазначає Н. Калл, публічна дипломатія не містила в собі елементів контрпропаганди та дезінформації [59, с. 13]. Незважаючи на зафіксовані в «Стратегії національної безпеки нового сторіччя» 1999 р. пріоритети у поширенні ідей демократизації, формування механізмів боротьби проти дезінформації та важливості участі США в миротворчих процесах, що потребує комплексного підходу у адвокації та просуванні інтересів США [148], рішення тодішнього уряду обмежувалось Президентською директивою № 68 1999 р. щодо створення установи International Public Information (IPI), основними завданнями якої були вплив на іноземні аудиторії та протидія пропаганді суперників [99].

Очевидно, що в 90-х роках основним питанням порядку денного було встановлення та утримання впливу у країнах колишнього СРСР, а також допомога та асистування в процесах демократичних трансформацій інших акторів. Так, у період адміністрації Б. Клінтона фокус на поширенні демократії в світі, особливо в так званому «пострадянському просторі», розглядався в рамках «м'якої гегемонії» [20, с. 26].

Утім, вже на початку нового тисячоліття публічна дипломатія США більшою мірою сфокусована на терористичній проблематиці, тому варто звернути увагу на ключові аспекти МС США в період «боротьби з тероризмом», під час якого спостерігаються значні зміни в пріоритетах зовнішньополітичного впливу. Проблема тероризму в 90-х роках уже досягала свого піку – якщо загальна кількість антиамериканських терористичних атак станом на 1996 р. сягала від 73

актів, то вже у 1999 р. вона зросла до 169 випадків (збільшення на 132%) [97, с. 59]. Прикладом застосування несилових методів впливу у розв'язанні названої проблеми став виступ Б. Клінтона на Генеральній Асамблеї ООН, що визначав проблему тероризму не тільки як американську, а глобальну проблему. Окрім цього, доволі вдалим досвідом було ініціювання конференції за участі RAND та CSIS з найближчими партнерами – країнами ЄС, 22 членів ООН та лідерів НАТО, центральною темою якої була проблема тероризму. Позитивним результатом конференції стала домовленість щодо введення санкцій США та країнами ЄС щодо держав, які спонсорують тероризм [97, с. 59].

Необхідність у поновленні інституційної та операційної спроможності МС виникає з початком кризи американської легітимності, яка спровокована втручанням США у країни Близького Сходу. Втім, втрати у сфері репутаційної безпеки дали поштовх у відновленні ефективної архітектури інститутів публічної дипломатії та налагодженні комунікаційних спроможностей США. На думку Дж. Мелісен, саме після 11 вересня політика адміністрації США змінила вектор у самопозиціонуванні з «глобального хулігана» до «співчутливого гегемона» [139, с. 48]. Така зміна була зумовлена переконанням Дж. Буша щодо необхідності нейтралізації радикальних ідей на Близькому Сході, використовуючи не тільки «жорстку силу», а й розгорнуті можливості США у практиці публічної дипломатії. Важливо, що на цьому етапі ідеї антиамериканізму розглядаються адміністрацією як загроза американській безпеці та стають вагомою засадою «війни проти терору» [139, с. 57]. Дж. Мелісен влучно відстежує динаміку застосування публічної дипломатії США під час «війни з терором»:

- короткостроково: «продаж» ідеї війни з Іраком з наративом «справедливої війни», якої неможливо уникнути (має характерні ознаки пропаганди та є актом інформаційної війни), а також тиск на акторів-партнерів щодо дотримання інтерпретаційної системи США;
- середньостроково: спроби побудови відкритого діалогу з іноземними аудиторіями щодо налагодження зв'язків із «закритими суспільствами». Очікування підтримки локальним населенням спільних ідей та цінностей;

- довгостроково: відновлення безпосереднього діалогу щодо демократизації регіону [139, с. 48].

У звітній доповіді «Дипломатія і війна проти тероризму» координатора з питань боротьби з тероризмом Дж. К. Блека перед Комітетом Сенату з міжнародних відносин вказані наступні кроки в дипломатичних практиках у рамках «боротьби з тероризмом»: (1) введення посади співробітника по боротьбі з тероризмом у кожному американському посольстві; (2) асистування та допомога у навчанні (зокрема місцевих правоохоронних органів) держав-партнерів через спеціальні програми по боротьбі з тероризмом; (3) поглиблення партнерства у створенні контртерористичних технологій; (4) імплементація Програми боротьби з тероризмом (TIP), яка полягає в наданні системи баз даних дванадцятьом країнам з високим ризиком транзиту терористів; (5) семінари для високопосадовців щодо ефективного реагування на зброю масового знищення та терористичні атаки; (6) введення Групи підтримки іноземних держав у надзвичайних ситуаціях (FEST), яка має на меті підтримку партнерів у реагуванні на терористичні атаки, а також серії навчань щодо покращення готовності країн-партнерів до реагування на терористичні акти (TOPOFF) [68]. Варто додати, що у згаданий період була залучена Команда з цифрових зовнішніх контактів (Digital Outreach Team), яка фокусувалась на комунікації щодо зовнішньої політики США з аудиторіями Близького Сходу, досліджувала блогосферу регіону, а також займалась підтримкою демократичних настроїв [27, с. 86].

На думку Н. Калла, США були непослідовними у формуванні політики МС з початком так званої «боротьби з тероризмом», що впливало з неспроможності у боротьбі з дезінформацією та пропагандою [59, с. 13]. Окрім цього, США втрачали капітал легітимності внаслідок відсутності превентивної стратегічної комунікації як щодо союзників та партнерів, так і об'єктів «жорсткої сили», що призвело до непереконливості та непослідовності тих наративів і меседжів, якими США пояснювали свої рішення щодо країн Близького Сходу. Втім, ігноруючи мотиваційний підтекст терористичних груп у нападі на Пентагон та вежі-близнюки, який полягає в примусі щодо США змінити свій «спосіб життя» та

методи зовнішньої політики, все ж США не похитнули власних принципів та використовували терористичні мережі [41, с. 2].

Період другої каденції Дж. Буша характеризувався більшою пріоритетністю МС з огляду на репутаційну шкоду, завдану засобами «боротьби з тероризмом», а тим паче з її низькою результативністю. Окрім актуалізації наративу щодо поширення демократичних цінностей, у цей період значно більше фінансується діяльність Держдепартаменту у сфері публічної дипломатії, зокрема сфера культурних та освітніх практик. Були запущені також нові новинні канали, такі як Radio Sawa та Al Hurra Television, проте вони не викликали довіри мусульманської аудиторії та сприймалися у розрізі «пропаганди», аніж альтернативного джерела [158, с. 5]. Втім, канал Al-Jazeera був доволі популярним на Близькому Сході, навіть в Ірані, уряд якого сприймав американські ЗМІ як засіб підриву ісламської революції [159, с. 71]. Водночас, незважаючи на зміну вектору у практиці публічної дипломатії адміністрації Дж. Буша, саме брак легітимності через використання «жорсткої сили» щодо режиму Саддама Хусейна стає на заваді примноженню МС США в регіоні.

В матеріалі American Security Project, присвяченому військовій публічній дипломатії США, також зазначається певна неузгодженість проведених заходів військової публічної дипломатії з можливостями очікуваного сприйняття локальною аудиторією, зокрема в Афганістані [217, с. 8-9]. Це підтверджує недостатню стратегічну й тактичну підготовку сил США у сфері інформаційно-психологічних операцій, а також підготовку кадрових спеціалістів у їхній реалізації.

В контексті згаданого періоду особливої уваги заслуговує «Національна стратегія публічної дипломатії та стратегічних комунікацій США» 2007 р. [210], яка була сформована в період другої адміністрації Дж. Буша. Названий документ засвідчує декілька вагомих аспектів: (1) безпекове спрямування інструментів МС; (2) специфіку застосування практик публічної дипломатії та стратегічних комунікацій з метою захисту національних інтересів (зокрема в рамках «боротьби з тероризмом»); (3) зміну зовнішньополітичного вектора США в бік «м'якої»

поведінки [210]. Стратегія являє собою деталізовану методологічну мапу щодо впливу на локальні аудиторії Близького Сходу, яка містить відомості не тільки про основні її завдання, пріоритети та опис міжвідомчої координації, а й деталізований план дій, диференційований під стратегічні цілі та завдання. Унікальність стратегії полягає в розробленому комплексі наративів і месиджів та умовних прикладах кейсів їхнього використання залежно від обраних платформ комунікації.

В документі відстежуються наступні тези, які обґрунтовують безпекові контексти публічної дипломатії періоду другої адміністрації Дж. Буша:

- лідерство США у «просвітництві», тобто в поширенні західних цінностей, є однією з основ захисту національних інтересів та забезпечується «дипломатією вчинків» (diplomacy of deeds);

- позбавлення людей тиранії є забезпеченням стабільного майбутнього (за принципом: допомога іншим – це допомога собі);

- боротьба з глобальними загрозами можлива тільки в рамках партнерського співробітництва, що виражається зокрема і в колективній МС [210, с. 3];

- забезпечення ефективної публічної дипломатії США можливе за умови тісної координації з інститутами національної безпеки (в цьому контексті йдеться, зокрема, про Раду національної безпеки США), що забезпечує своєчасне виявлення, координування у розробці відповідних механізмів та реагування на нові виклики і загрози [210, с. 3].

Окрім цього, Стратегія чітко демонструє фокус спрямування засобів та практик публічної дипломатії не тільки на ключових інфлюенсерів, а й на «вразливі аудиторії», до яких належать молодь, жінки та меншини, а особливо на масову аудиторію. Таке спостереження спростовує тезу про необхідність впливу на окремі стратегічні групи впливу актора-заявника.

Варто вказати, що в період високої пріоритетності у впливі на країни Близького Сходу в зовнішній політиці США в 2003-2004 роках створюється Комітет з координації програм допомоги у мусульманських країнах, який підпорядковується Раді національної безпеки США та завданням якого було

забезпечувати роботу публічної дипломатії в регіоні, включно з інформаційними та освітніми програмами [4, с. 31]. Основною ж метою комітету було відновлення позитивного іміджу США, що реалізовувалось в рамках втілення в життя 350 програм при підтримці Держдепартаменту та завдяки розширенню мережі ЗМІ, зокрема «Фарда», «Голос Америки», «Сава» тощо [4, с. 31]. Отже, міжнародне мовлення в період з 2001 по 2009 р. збільшилось на три чверті, охоплюючи країни Близького Сходу – 171 мільйон реципієнтів щотижнево [84, с. 11]. Втім, збільшення інформаційної присутності США з метою системного транслявання необхідного для іміджу США наративу в регіоні не забезпечило зміни сприйняття аудиторії. Неврахування факту сприйняття США як загрози для ісламу та традицій мусульманського світу було помилковим у формуванні американського наративу. Так, наприклад, у 2002 р. для покращення іміджу США опублікували ряд відеороликів (у рамках Ініціативи спільних цінностей), метою яких була демонстрація поваги до ісламу, описуючи позитивний досвід життя мусульман у США [217, с. 12]. Цей матеріал транслявався в країнах Близького Сходу та Азії, втім був приречений на невдачу, адже не відповідав на запит цільової аудиторії. Така ж оцінка простежується у Звіті «Публічна дипломатія США: Зусилля державного департаменту щодо залучення мусульманської аудиторії не мають певних комунікаційних елементів і стикаються зі значними труднощами», в якому зазначаються такі проблемні аспекти американської публічної дипломатії на місцях: (1) невідповідність стратегічних та тактичних засад публічної дипломатії в мусульманському світі із зусиллями на місцях; (2) відсутність поглибленого аналізу аудиторії та відповідних комунікаційних планів для взаємодії з нею; (3) кадрові проблеми та відсутність систематичного механізму обміну досвідом [211, с. 40].

Кейс «війни з тероризмом» є визначальним з точки зору ролі МС у зовнішній політиці США. На думку словацьких вчених, вона стала каталізатором політичної нестабільності ЄС, адже його країни-члени поділились на два табори в оцінці діяльності США – якщо представники Старої Європи піддавали критиці політику США, то нові країни-члени виражали беззастережну підтримку, йдучи наперекір

громадській думці (*Necas, p. 68*). Водночас, на переконання Дж. К. Глассмана, сприяння США щодо боротьби з екстремізмом через інструменти МС спрацювали в Пакистані – якщо в 2008 р. 25% відсотків пакистанців мали позитивне ставлення щодо Аль-Каїди, а 34% – не сприймали її, то вже станом на 2010 р. тільки 9% розглядали її діяльність позитивно, а негативно – 61% [84, с. 16].

Співпраця з оборонними інституціями підкреслює безпекове бачення МС адміністрацією Дж. Буша, хоча оцінка результативності як у практичному, так і в академічному дискурсі не є високою, незважаючи на локальні успіхи у підриві екстремістських ідеологій через взаємодію з локальними лідерами думок, зокрема в Афганістані, та просуванням ліберальних цінностей через засоби культурної та освітньої дипломатії. Це ще раз підтверджує тезу щодо необхідності продуманої стратегії «розумної сили», в якій МС та «жорстка сила» не резонують одне з одним. Період фокусування американської публічної дипломатії на «боротьбі з тероризмом», попри спроби двох адміністрацій Дж. Буша розширювати можливості впливу як на мусульманський світ, так і на країни-партнери, результати визначаються як незадовільні. Тут варто вказати на наступні причини неефективної публічної дипломатії та застосування МС загалом: по-перше, ефекти «жорсткої сили» в країнах Близького Сходу (як у фізичному вимірі, так і у вимірі сприйняття обох цільових груп МС) перекреслюють будь-які спроби США морально оформити свої зовнішньополітичні наміри та легітимізувати свої зовнішньополітичні акти в рамках «боротьби з тероризмом». По-друге, різка зміна вектора у використанні МС згодом викликала скоріше відторгнення, аніж повернення до нейтрального сприйняття. По-третє, інструменти МС США в країнах Близького Сходу використовувались широко, але мозаїчно, без врахування специфіки локальних аудиторій. По-четверте, повернення втраченої довіри та відновлення іміджу США серед країн-партнерів, зокрема в ЄС, вимагало б витонченішої стратегії МС США в регіоні. По-п'яте, хибністю американських підходів до самопозиціонування в кейсі «боротьби з тероризмом» скористались інші великі гравці, просуваючи наратив щодо недолугості зовнішньополітичних рішень США та легітимізуючи можливості збройної агресії іншими акторами.

Окремо варто окреслити сприйняття країнами Північної Африки присутності США в регіоні, яка є доволі симптоматичною реакцією мусульманського світу на характер зовнішньополітичної поведінки США. Згідно з даними опитувань, проведених Arab Barometer в Алжирі, Єгипті, Лівії, Марокко та Тунісі в період з 2013 по 2016 р. щодо бажаної для респондентів допомоги США, високою за показниками є участь у розв'язанні Арабо-Ізраїльського конфлікту, хоча найбільша частка опитаних вказує на небажання будь-якого втручання США (Додаток Е (1) [42, с. 38-39]. Високим показником у контексті бажаної підтримки США залишається розв'язання Арабо-Ізраїльського конфлікту серед респондентів таких країн, як Палестина, Йордан та Судан (Додаток Е (2) [42, с. 40]. Втім, загальні показники демонструють небажання участі США у розв'язанні тих чи інших зовнішньо- та внутрішньополітичних проблем.

Як згадувалось раніше, складність у практичній реалізації політики МС будь-якої держави полягає в непідконтрольності тих чи інших ресурсів, так само як і будь-яка успішна політика МС значно залежить від непередбачуваних обставин. Прикладом ефекту «чорного лебедя» для американської МС стала економічна криза 2008 р., яка, на думку С. Пінг та Л. Ванг поставила під сумнів стійкість капіталістичної моделі американського зразка й посприяла актуалізації альтернативних моделей зарубіжного розвитку, зокрема Пекінського консенсусу [168, с. 154]. Очевидно, що МС США, потенціал якої залежить від спроможності інвестувати у світову демократизацію, розв'язувати складні завдання на міжнародній арені та робити внески в організації, які можуть у перспективі враховувати американський інтерес, залежить від економічного становища США. Відповідно біржова криза 2007 р. завдала великого удару і на спроможність широко користуватись названими інструментами [152].

Втім, у період адміністрації Б. Обама, діяльність у сфері публічної дипломатії США стає знову багатооб'єктною – у стратегічних документах починають фігурувати Китай, який нарощує потенціал МС завдяки Інститутам Конфуція, екстремістські організації, які налагоджують цифрову мережу вербування, а також РФ, яка поширює комплекс антизахідних наративів в

інформаційному просторі країн колишнього СРСР та Європі [4, с. 34]. Все ж у згаданий період увага до країн Близького Сходу переважала, що було відображено у взаємодії з молоддю, схильною до слідування ліберальним, демократичним цінностям, захисту прав людей, акумуляції протестних настроїв серед населення недемократичних країн регіону передусім через інструменти медіа- та цифрової дипломатії [4, с. 34].

В документі «Публічна дипломатія: посилення взаємодії США зі світом» [174] від Офісу заступника державного секретаря з питань публічної дипломатії та зв'язків з громадськістю виносяться на передній план передусім безпекові інтереси США та методи їхньої реалізації. Окрім цього, чітко продемонстрована структура відповідних інституцій з чітко визначеними зонами відповідальності (Додаток Ж). Така репрезентація діяльності інституцій публічної дипломатії свідчить про розвиток безпекового розуміння американської МС.

Так, у 2010-2011 рр. були опубліковані документи, зокрема «Публічна дипломатія: зміцнення взаємодії Сполучених Штатів зі світом», які висвітлюють їхні цілі та завдання: сек'юритизація та дискредитація акторів-суперників; перешкоджання медійному впливу РФ у країнах регіону; протистояння інформаційній діяльності КНР в Інтернеті; перешкоджання зовнішній культурній дипломатії Ірану; протидія «агресивному маркетингу» освітніх можливостей в ЄС, Сінгапурі та Австралії [174]. Окрім цього, за президентства Б. Обама було ініційовано програму кібер- та медіадипломатії, яка полягає в: 1) інвестуванні в промоцію американської зовнішньої політики в кіберпросторі; 2) ініціюванні кампаній з інформування та роз'яснення американській аудиторії щодо зовнішньополітичного порядку денного; 3) взаємодії з локальними медіа щодо просування демократичних цінностей; 4) консолідації суспільства через мережу Інтернет [21, с. 57-58]. За часів адміністрації Б. Обама в 2011 р. з'являється також міжвідомчий Центр стратегічних антитерористичних комунікацій, основною метою якого стала протидія радикалізації. Окрім цього, в політиці Б. Обама простежується розуміння загрози нарощення китайської МС, яка полягає, зокрема, у швидкому розповсюдженні діяльності Інституту Конфуція.

Окремо варто наголосити на просуванні у сфері електронної та медіадипломатії. Так, реакцією на соціально-політичні протести в Пн. Африці та в регіоні Близького Сходу стала поява мережових неурядових організацій, метою яких були адвокація та пропагування ліберальних цінностей локальній аудиторії [27, с. 87]. Вивченням ж світоглядних установок реципієнтів у 2011 р. починає займатись програма «Метафора» («Metaphor»), яка була дослідницьким відділенням урядової розвідки США. Ініціатива мала на меті дослідження способу мислення представників тих чи інших аудиторій, їхніх культурних норм, і відповідно, знаходження важелів впливу на їхню свідомість через засоби масової комунікації [140].

Через ряд вищезазначених ініціатив можна простежити значний внесок адміністрації Б. Обама і у внутрішню публічну дипломатію, яка підсилює систему агентів МС США. В 2013 р. у звіті «The American Security Project», окрім традиційних сфер національної безпеки (кліматичні зміни, економічна безпека, ядерна безпека тощо), чільне місце посідає публічна дипломатія та стратегічні комунікації, адже, як зазначається в документі: «Те, як Америка доносить свої повідомлення за кордоном, має як безпосередні, так і довгострокові наслідки для національної безпеки» [189, с. 6].

Українські дослідники А. В. Луценко та Г. А. Піскорська вважають, що президентство Б. Обама характеризується переходом до більш «м'яких» підходів у розв'язанні зовнішньополітичних питань у сфері безпеки, про що свідчать вказівки на нарощення впливу США на країни Близького Сходу, перехід до політичного врегулювання конфліктів, використання прямої дипломатії щодо ядерного питання в Ірані, сприяння поширенню демократичної ідеї в РФ [21, с. 37-38]. Натомість С. Ахмед та А. Бік іронічно іменують підхід Б. Обама «стратегічним перебалансуванням», адже в названий період американська адміністрація намагалась зафіксувати норми та правила взаємодії між акторами, хоча «мала силу формувати їхню суть» [31, с. 16].

Період президентства Д. Трампа став періодом деактуалізації МС США. Як зазначають С. Мукан та Е. Саудабекова, нова республіканська адміністрація була

«катастрофою» для МС та міжнародного авторитету США [144, с. 51]. Такій оцінці передували наступні ключові аспекти політики адміністрації: (1) ігнорування важливості репутації та іміджу США; (2) обмеження у практиках публічної дипломатії; (3) скасування 60-70% указів Б. Обами; (4) вихід з Паризької кліматичної угоди; (5) ворожа імміграційна політика (включно з ідеєю побудови стіни з Мексикою та закриття кордонів для іммігрантів) [144, с. 51]. Ці події стали каталізатором недовіри світової спільноти до США як до стабільного актора, а також дозволили активізуватись акторам-суперникам у власній політиці МС. Так, наприклад, вихід США з Паризької кліматичної угоди в 2017 р. підсилював дискурс відходу США від можливостей впливати на розв'язання актуальних питань світової безпеки, а також давав можливість КНР «заповнити вакуум глобального лідерства» [120, с. 558].

Загалом зміна традиційних уявлень у політиці МС під час адміністрації Д. Трампа характеризується, по-перше, все більшим ігноруванням традиційних інструментів МС, а по-друге, популістським дискурсивним стилем Д. Трампа, що П. Суровеч називає симульованою публічною дипломатією [186, с. 2]. Такі тенденції спричинили наступні ефекти: 1) звернення іноземної аудиторії до нетрадиційних та неофіційних каналів інформації (наприклад, Twitter) іта відповідно довільне трактування американської політики; 2) неоднозначність популістських месиджів, які відходять від традиційної дипломатичної культури та стосуються як персоналізованої оцінки стану справ у зовнішній політиці США, так і ціннісно-культурних імперативів американського суспільства. Окрім цього, як зазначають С. Ахмед та А. Бік, діяльність Д. Трампа почала розглядатись під знаком націоналістичного меркантилізму й стала джерелом для «мемів» як у маловідомих блогах, так і в глобальних ЗМІ [31, с. 4-6].

Очевидно, нехтування політикою МС адміністрацією Д. Трампа було предметом критики і у внутрішньополітичному дискурсі. Так, у 2016 році Консультативна комісія США з публічної дипломатії зазначала, що включення молоді, представників громадянського суспільства, лідерів думок, журналістів є критичним чинником в ефективній публічній дипломатії, особливо в умовах

світового ідеологічного конфлікту, що у свою чергу кидає виклик не тільки національній безпеці окремих акторів, а й ліберальному порядку загалом [131, с. 14-15].

У 2014 р. всесвітньої активізації набирає рух «Black lives matter», який став реакцією на вбивство Дж. Флойда та мав на меті привернути увагу світової спільноти, у тому числі й уряду США, до проблематики расової дискримінації. На думку М. Воллін, спалах мирних протестів став можливістю для США продемонструвати силу своїх ідеалів та демократичних цінностей у «багатофронтній ідеологічній боротьбі» та через призму американського протесту, який неможливий у КНР чи РФ [217]. Якщо ж розглядати такий кейс з точки зору політики МС, важливим є не сам факт протесту, а реакція уряду на нього – якщо США вимагають від інших держав дотримання громадянських прав та свобод, то нехтування цими принципами стає причиною недовіри щодо універсальності пропагованих США цінностей. Слушно зазначає Н. Калл: «Гострі політичні розбіжності – це інша справа, і вони становлять набагато більшу загрозу для репутаційної безпеки країни, ніж історії, вигадані ворогами» [61, с. 21].

Ще одним кейсом невдалої політики МС за час республіканської адміністрації став період COVID-19. У рамках так званої «вакцинної дипломатії» в період пандемії COVID-19 США характеризується «вакцинним націоналізмом» [80]. Згідно з даними глобального індексу МС, який представлений у 2021 р. та мав на меті оцінку діяльності держав у період світової пандемії, США отримали 1,2 бала, натомість такі актори, як РФ та КНР, отримують вищі показники – 4,0 та 3,7 відповідно [103]. Незважаючи на зміну стратегії гуманітарної взаємодії з іншими акторами наступною адміністрацією, загальні ефекти від упадку МС важче виправити, аніж утримати її.

В одній зі своїх колонок Дж. Най вказує на те, що американська МС значно постраждала в період трампізму, що було зумовлено передусім «уникненням союзників та багатосторонніх інституцій», некомпетентністю політики щодо розв'язання проблем у період пандемії COVID-19, зверненням до популізму як політичної зброї, порушенням демократичних норм та ігноруванням

внутрішньосоціальних потрясінь [153]. Вихід США з Паризької угоди, зменшення участі США у допомозі бідним країнам і таким акторам, які потребували асистування в подальших процесах демократизації, відмова від Транстихоокеанського партнерства мали такі загальні наслідки для американського потенціалу МС: (1) криза легітимності США; (2) ширші можливості для акторів-суперників у просуванні власних інтересів (3) посилення невпевненості найближчих союзників та партнерів через непослідовність американської політики.

2.3. Репрезентація аспектів «м'якої сили» у Стратегіях національної безпеки США на основі контент-аналізу

Стратегії національної безпеки, які розробляються Радою національної безпеки з системою комітетів під егідою радника з національної безпеки, є основними безпековими документами США та окреслюють основні засади, пріоритети, а також засоби захисту національних інтересів США. Згідно із Законом про реорганізацію Міністерства оборони Голдвотера-Ніксона 1986 р., зміст кожної стратегії повинен містити інформацію про: (1) міжнародні інтереси, цілі та завдання США, які стосуються національної безпеки США; (2) необхідну зовнішню політику та оборонні можливості задля протидії викликам і загрозам; (3) короткострокове та довгострокове застосування тих чи інших інструментів (політичних, військових, економічних тощо) задля сформульованих цілей; (4) спроможність держави в реалізації безпекових інтересів [70, с. 625].

На думку П. Леттова, який займався аналізом безпекових документів США періоду «холодної війни», Стратегії національної безпеки постбіполярного періоду, по-перше, характеризуються несекретною, публічною формою, по-друге, є результатом поверхневого аналізу порівняно з документами минулого сторіччя, по-третє, нагадують скоріше розширену промову, аніж стратегічні документи з систематичним плануванням, по-четверте, не містять аналізу акторів-суперників [123, с. 118-149]. Очевидно, що офіційні стратегії керуючих адміністрацій США є

декларативними документами, зміст яких не обов'язково ототожнюється з фактичною або ж «неявною стратегією» [70, с. 624], яка за своєю природою є комплекснішою, гнучкішою та більш мозаїчною. Втім, саме стратегії національної безпеки США віддзеркалюють бачення та інтерпретації керуючих державою щодо намірів того чи іншого характеру взаємодії з іншими акторами міжнародної арени в контексті захисту безпекових інтересів та демонструють пріоритетність методів, форм і засобів його забезпечення.

Важливо підкреслити, що в Стратегіях національної безпеки США з 90-х років поняття МС не використовується, хоча саме несилові підходи у захисті національних інтересів США є лейтмотивом цих програмних документів. Відповідно, спочатку варто висвітлити основні положення Стратегій національної безпеки США щодо бачення ролі МС у захисті безпекових інтересів держави.

Стратегія Дж. Буша 1993 р. розглядає проблемні аспекти та можливості національної безпеки в період утвердження результатів «холодної війни», шляхи забезпечення сталого миру та поширення демократії, безпековий вимір економічних засад політики США та стратегії оборони, в тому числі колективної. Особливу увагу варто приділити VI розділу стратегії «Світ, яким він може бути... Якщо ми очолимо та спробуємо сформувати його так, як може лише Америка» [150]. В ній охоплені фундаментальні аспекти американського лідерства як необхідної умови забезпечення безпекових інтересів США, а саме: (1) американська винятковість через комбінацію «...моральної, культурної, економічної, військової довіри» [150, с. 21]; (2) винятковий потенціал для глобального лідерства, який означатиме високий рівень відповідальності США; (3) забезпечення «ери демократичного світу», який можливий завдяки поширенню ліберальних цінностей [150, с. 21]. Окрім цього, стратегія просякнута наративом панівної Америки, яка має «моральну силу» та мандат на встановлення норм і правил на міжнародній арені [150, с. 1].

Стратегія національної безпеки залучення та розширення адміністрації Б. Клінтона 1994 р. є більш диференційованою, структурованою за змістом, проактивною та охоплює такі аспекти, як просування національних інтересів

США через закріплення лідерських позицій на міжнародній арені, примноження економічної вигоди та адвокація демократичних цінностей. Окрім цього, в стратегії запропоновані інтеграційні регіональні підходи, які визначають пріоритетні завдання у взаємодії з акторами окремих регіонів. Стратегія визначає наступні ключові безпекові категорії: 1) посилення оборонних та дипломатичних спроможностей США; 2) сприяння глобальному економічному зростанню через відкриття нових ринків; 3) поширення демократії [20, с. 27]. В документі наголошується і на тому, що успішність США «вдома» неможлива без лідерських позицій США на світовій арені та спроможності впливати на геополітичну ситуацію [149, с. 29].

Стратегія національної безпеки для нового сторіччя Б. Клінтона 1999 р. є найбільш об'ємним документом, що за структурою не відрізняється від попередньої стратегії, втім є більш розлогою щодо методів, інструментів та характеру їхнього використання у впливі на іноземних акторів. Ця стратегія є відмінною від інших і щодо висвітлення ролі МС у безпековій політиці США. Зокрема, в розділі II «Просування національних інтересів США» серед основних інструментів зазначаються публічна дипломатія, формування міжнародного середовища через дипломатію, економічне співробітництво, світову інформаційну перевагу та міжнародне асистування [148, с. 5]. Важливо додати, що публічна дипломатія в стратегії виступає не тільки як засіб донесення месиджів, які відповідають національним інтересам США, іноземним аудиторіям, а й виступає як незамінний інструмент у протидії дезінформації та підбурюванню в рамках інформаційно-психологічних війн [148, с. 6]. Публічна дипломатія також виступає як незамінний інструмент у запобіганні загрозам та кризам та відповідає інтересам партнерів та союзників [148, с. 14]. Окрім цього, в документі вказується на вагомість культурної, військової, оборонної та освітньої дипломатії в контексті військової діяльності [148, с. 11]. Відповідно ця стратегія містить найбільше згадувань щодо залучення «м'яких» ресурсів та інструментів у зовнішній політиці США.

Стратегія Дж. Буша 2002 р. є багатоаспектною та охоплює такі тематики, як захист «людської гідності», зміцнення альянсів у контексті боротьби з тероризмом, партнерство задля розв'язання регіональних конфліктів, просування вільного ринку та вільної торгівлі, розбудова інфраструктури демократії, посилення взаємодії з іншими глобальними центрами влади та трансформація інститутів національної безпеки. В стратегії неодноразово згадується публічна дипломатія як інструмент у захисті безпекових інтересів держави, а саме у забезпеченні «...вільного потоку ідей та інформації, щоб розпалити надію та прагнення до свободи...» в тих суспільствах, якими керують «спонсори глобального тероризму» [196, с. 6], а також задля «вивчення та розуміння Америки»

[196, с. 31]. Окрім цього, стратегія наголошує на необхідності зміцнення альянсів перед загрозою глобального тероризму шляхом освітньої, наукової та військової дипломатії [196, с. 14].

Стратегія Дж. Буша 2006 р. починається зі слів президента: «Америка у стані війни. Це стратегія національної безпеки воєнного часу», що за своїм змістом та суттю значно відрізняється від риторики попереднього документа адміністрації [197, с. 1]. За висвітленими аспектами відрізняється від документа 2002 року наголосом на загрозу колективній безпеці через погрози використання зброї масового ураження та необхідність пошуку підходів до розв'язання нових безпекових викликів в еру глобалізації. В стратегії також з'являється поняття трансформаційної дипломатії, застосування якої хоч і не розкривається повною мірою, втім обумовлене інтенцією до подальшої демократизації на зміну авторитарним режимам. Варто наголосити, що нова стратегія відрізняється від попередньої більшим наголосом на вагомість консолідації з партнерами задля кооперації в боротьбі з тероризмом, що свідчить про необхідність ширшої підтримки антитерористичного вектора політики [197, с. 1], а також стає відчутнішим дискурс захисту «людської гідності» та ліберальних цінностей, що є способом легітимізації та морального обґрунтування політики, яка не знаходила бажаної підтримки світовою спільнотою в період першої каденції Дж. Буша [197,

с. 2]. Окрім цього, в документі робиться наголос на необхідності творення важливих для «ефективної демократії» умов, таких як розвиток та економічна стабільність [113, с. 3], що можна ідентифікувати як розуміння адміністрацією помилковості ідеї щодо «динамічної» політики встановлення норм у нестабільних країнах регіону Близького Сходу.

На думку словацьких вчених, зміст двох стратегій Дж. Буша відповідає неоконсервативним уявленням адміністрації про роль США у світі, яка дозволяє лідеру демократичного світу, користуючись безпрецедентною політичною, військовою та економічною силою, утверджувати норми та цінності у всьому світі [151, с. 66]. В період актуалізації питання тероризму як загрози світовій безпеці та безпосередньо США, згадані стратегії є важливими у розумінні еволюції просування власних безпекових інтересів. Стратегія другої адміністрації, відштовхуючись від переваг та недоліків реалізації безпекової політики першою адміністрацією Дж. Буша, є менш категоричною та схиляється до пошуків багатосторонніх підходів у досягненні власних зовнішньополітичних цілей, враховуючи і необхідність приділення більшої уваги аспектам легітимізації зовнішньополітичних рішень США.

Стратегія Б. Обама 2010 р. містить у собі такі розділи, як «Стратегічний підхід» та «Просування наших інтересів». Останній враховує наступні аспекти: «Безпека», «Процвітання», «Цінності» та «Міжнародний порядок», не враховуючи розкриття безпекової політики щодо тих чи інших регіонів системно. Основною характерною ознакою стратегії є рівномірне фокусування як на зовнішній, так і на внутрішній адженді. Так, стратегією визнається, що такі внутрішньополітичні сфери, як економіка, технології, освіта та наука, є безпосередньо зоною національної безпеки [5, с. 18]. Окрім цього, стратегія чітко відображає зміст неодноразово згаданого в стратегіях слогану «*to lead by example*», враховуючи важливість захисту демократичних цінностей та якості демократичних інститутів усередині держави. Так, вітчизняний дослідник І. Гавриленко вказує на тенденцію вважати стратегію 2010 р. свідченням трансформації від політики стримування до політики МС [5, с. 18]. Важливо

зазначити, що в стратегії простежується обрана адміністрацією Б. Обама риторика політики перезарядки відносин з такими ключовими гравцями як КНР та РФ, що розкривається в стратегії через призму бачення «три з ненульовою сумою» [146, с. 3]. Публічна дипломатія як основний інструмент МС розглядається в контексті зміцнення демократичних інституцій, запобігання конфліктів та підсилення слабких держав [146, с. 11]. Варто наголосити, що в стратегії вперше зазначається необхідність кооперації з недержавними акторами в рамках практик публічної дипломатії [146, с. 14]. а також доволі розгорнуто обґрунтовується необхідність стимулювання внутрішньої публічної дипломатії [146, с. 19].

У Стратегії періоду адміністрації Б. Обама 2015 р. відсутня частина «Стратегічного підходу», натомість у документі зберігається фокус на вже вищезазначених аспектах – «безпека», «процвітання», «цінності» та «міжнародний порядок» [145]. У документі МС не втрачає своїх позицій порівняно з попередньою стратегією Б. Обама, а також залишається вищезгадана спрямованість і на внутрішньополітичний порядок денний. Особливістю цієї стратегії є рекордна згадуваність поняття «лідерство», що часто пояснюється необхідністю підсилення авторитету США як для зовнішньої, так і внутрішньої аудиторії.

Стратегія Д. Трампа 2017 р. поділена на наступні частини: «Захист американського народу, батьківщини та американського способу життя» [195, с. 7], «Сприяння американському процвітання» [195, с. 17] та «Збереження миру силою» [195, с. 25]. Незважаючи на ізоляціоністські наративи, фокусування авторів стратегії на концепції «realpolitik» та визначаючи американські інтереси вищими, аніж місіонерські місії, показники МС залишаються доволі високими. Окрім цього, в Стратегії національної безпеки адміністрації Д. Трампа визначено три основні групи суперників, а саме – Китай та Росія, які намагаються завадити американському процвітання та безпеці, Іран та Північна Корея, які погрожують США та їхнім союзникам, а також джихадистські терористичні групи та транснаціональні кримінальні організації [69, с. 1]. Варто наголосити, що в

названій стратегії вперше наголошується на загрозі Китаю та Росії, які прагнуть нового світу з протилежними американським цінностями.

Стратегія Дж. Байдена 2022 р., окрім блоку щодо регіональної політики держави, містить ще три основні частини: «Конкуренція за те, що буде далі», «Інвестиції в наші сили» та «Глобальні пріоритети» [147]. Насамперед варто підкреслити, що це перша стратегія, яка побудована на ідеї протиборства домінантних сил на сучасній міжнародній арені, з яскраво вираженою дихотомією між демократіями та автократіями. КНР та РФ таким чином перестають бути об'єктом для потенційного партнерства США. Натомість фокус уваги переноситься на створення міцної мережі демократій, що свідчить про набуття балансу у творенні та артикуляції МС країн «західного блоку». Водночас яскраво вираженою є сек'юритизація визначених у документі суперників, яка підкріплена нівелюючою, контрастуючою стратегією, а також стратегією стримування. Нівелююча стратегія віддзеркалюється у лідерстві «демократичного альянсу» та легітимності США у творенні міжнародного порядку. Контрастуюча стратегія виражена в наративі переваг демократичних цінностей, які мають колективно просувати всі учасники «західного блоку», щоб «відродити демократію у всьому світі» та щоб «захищатись від агресії з боку ворожих супротивників» [147, с. 1-2]. Стратегія ж стримування чітко визначена у «перешкоджанні загрозам до того, як вони досягнуть наших берегів» [147, с.2]. Отже, Стратегія національної безпеки періоду адміністрації Дж. Байдена чітко фіксує конфліктогенність міжнародної арени та декламує «Холодну війну 2.0». Елементи політики МС простежуються і в неодноразовому згадуванні політики уникнення збройних конфліктів, а також у високому показнику згадуваності підтримки міжнародних норм та права.

Важливо зазначити, що орієнтованість на політику МС, яка за своєю онтологічною природою є довгостроковим інструментом як щодо акторів-союзників, так і акторів-суперників, у стратегії 2022 року переважає порівняно зі стратегією політичного конкурента Дж. Байдена Д. Трампа. Натомість стратегія 2017 р. хоч і вказує на необхідність просування демократичних цінностей у рамках боротьби з викликами «ідеологічних загроз», втім вона не передбачає

використання МС та її інструментів у довгостроковій перспективі, що на практичному рівні може відображатись у нижчих показниках ефективності.

Простеживши основні засади кожної стратегії національної безпеки, варто проаналізувати загальні тенденції в розумінні МС у захисті національної безпеки США. Беручи до уваги згадування категорії «цінності» (Додаток Л (1)), необхідно вказати на його загальне зростання в аргументуванні зовнішньополітичних рішень. Якщо в період з 1993 по 1999 р. кількість згадувань не перевищує 34 разів, то вже з 2002 р. вона зростає вдвічі. Важливо наголосити: найбільша кількість згадувань цієї категорії (106 разів) у стратегії, запропонованій адміністрацією другого терміну Дж. Буша, що пояснюється спробами легітимізувати та морально обґрунтувати «боротьбу з тероризмом» на Близькому Сході. Якщо ж розглянути згадуваність категорії «лідерство» (Додаток Л (1)), яке часто розглядається в дискурсі необхідної умови національної безпеки США, то варто вказати на дві хвилі спаду: від 48 до 6 згадувань у період з 1993 по 2002 р. і від максимальної кількості згадувань (78 разів) з приходом адміністрації Б. Обама до всього 27 згадувань у стратегії адміністрації Дж. Байдена. Є доволі показовим фокус уваги на необхідності демонстрації глобального лідерства саме в добу президентства Б. Обама, адже після репутаційних та іміджевих втрат США за адміністрації Дж. Буша з'явилась необхідність в оновленому позиціонуванні США.

Після огляду показників «ресурси МС» важливо відстежити фокусування тих чи інших стратегій щодо інструментарію МС у системі безпекової політики США. По-перше, варто вказати на значне зростання показників «партнерство та союзництво» (Додаток Л (2)). Якщо в перших двох стратегіях орієнтованість на поглиблення або ж налагодження партнерських відносин не досягає позначки 50 згадувань, то вже в Стратегії національної безпеки Д. Трампа та Дж. Байдена показник зростає до 138 та 181 згадувань відповідно. Таке зростання зумовлене передусім наступними факторами:

1) зміна фокусу від безпеки США до безпеки колективної, яка зростає в необхідності через напруженість на міжнародній арені та передбачає залучення колективних зусиль у протидії визначеним загрозам;

2) фіксація на колективній МС, від якої отримують дивіденди як США, так і їхня союзницька мережа.

Якщо брати до уваги категорію «асистування та допомога в розвитку державних інституцій» (Додаток Л (3) та «демократизація», то найвищими показники є в «Національній стратегії безпеки нового сторіччя» адміністрації Б. Клінтона, яка визначає глобальну стратегічну роль США. Втім, варто зазначити, що категорія «демократизація, захист прав та свобод населення, боротьба з авторитаризмом» знаходить все менше відображення хронологічно – якщо в 1994 р. кількість згадувань сягала 58 разів, то в 2022 р. лишень 26 згадувань. Найнижчий показник у названій категорії аналізу (3 згадування) відображений у стратегії адміністрації Д. Трампа, що дисонує з ідентифікованою в ній проблемою зростання в силі таких авторитарних режимів, як РФ та США.

Категорія «діяльність у міжнародних організаціях» є доволі строкатою (Додаток Л (4) з огляду на кількісні показники, втім відображає розуміння кожною адміністрацією ролі США у творенні міжнародних норм. Кількісний аналіз стратегій демонструє більшу згадуваність щодо необхідності позитивного досвіду діяльності в міжнародних організаціях серед адміністрацій президентів-демократів (17-78 згадувань) проти республіканських адміністрацій (10-40 згадувань). Найнижчим показником є 10 згадувань у стратегії Д. Трампа, що відповідає політиці ізоляціонізму його адміністрації. Втім, саме позитивний досвід участі в міжнародних організаціях є вагомим та дієвим ресурсом у завоюванні довіри як партисипантів організації, так і світової спільноти.

Відмінність у баченні можливого позиціонування США серед президентів-республіканців та демократів простежується в категорії «орієнтованість на міжнародні норми, міжнародне право та багатосторонні договори» (Додаток Л (6) – якщо серед демократів кількість згадувань коливається від 65 до 105 разів, то серед президентів-республіканців це число коливається від 8 до 31 раза.

Важливо, що ця категорія є вагомим ресурсом для збереження довіри світової спільноти.

Безпосередній інструмент МС – публічна дипломатія (Додаток Л (7), хоч і не є основним предметом безпекових стратегій США, втім знаходить своє місце в підходах гарантування сталої безпеки США. Так, найвищим показником згадування виділяються стратегія адміністрації Д. Трампа (30 згадувань) та стратегія другої каденції Б. Клінтона (25 згадувань). Необхідно зазначити, що у стратегії 2017 р. переважає фокус на внутрішній публічній дипломатії, яка, згідно з документом, підвищує резистентність та рівень асертивності американського народу до чужорідних впливів, а також є додатковим ресурсом у захисті американського «способу життя» [195, с. 14]. Отже, високий показник згадуваності інструменту публічної дипломатії в стратегії Д. Трампа визначений не необхідністю завоювання довіри міжнародною спільнотою, а скоріше, внутрішньополітичними інтересами.

Важливо зауважити, що кількісні показники контент-аналізу не демонструють разючої різниці між представниками республіканської та демократичної партії у баченні ресурсів та інструментарію МС у безпековій політиці. Натомість у рамках якісного аналізу простежується різниця у розумінні природи МС у захисті національних інтересів. Так, наприклад, якщо в стратегіях адміністрації Б. Клінтона та Б. Обама наголошується на необхідності консолідації з партнерами заради побудови безпечного майбутнього, то в стратегії 2017 р. відстежується риторика щодо необхідності більшого внеску партнерів у спільну безпекову взаємодію [195, с. 1, с.4, с. 33], а відповідно і в розбудову колективної МС.

Завершуючи аналіз основних безпекових документів США в постбіполярну епоху, можна сформулювати основні спільні положення щодо розуміння «м'яких» методів впливу США:

- 1) У всіх стратегіях простежується чітка співзалежність між лідерством США на міжнародній арені та безпековими інтересами держави. При цьому внутрішній політиці приділяється значно менше уваги.

2) Для всіх стратегій характерні поширення демократичних цінностей та американського способу життя, прищеплення поваги до людської гідності та прав людей, а також робиться наголос на необхідності поваги до всіх акторів міжнародної арени, до міжнародного права, що має місіонерський наратив та контекстуально обумовлений «моральним правом», «моральною домінацією» або ж «моральним обов'язком».

3) МС як інструмент захисту безпекових інтересів держави напряду (через згадування її ресурсів, інструментів, засобів впливу) чи опосередковано займає чільне місце в кожній зі стратегій. Водночас відсутня інформація щодо роботи департаментів та інших агенцій, які відповідатимуть за політику МС.

Також варто виокремити основні тенденції згадування МС та аспектів, які пов'язані з її застосуванням, аби простежити еволюцію розуміння адміністраціями її ролі та значення в захисті безпекових інтересів США:

1) Згідно з кількісними даними, отриманими під час аналізу, найбільш очевидним є зростання таких показників, як «партнерство та союзництво». Як зазначалось вище, якщо в стратегіях 1993-2006 років такий показник є доволі низьким (від 37 до 77 згадувань), то починаючи зі стратегії Б. Обама 2010 року показник збільшується вдвічі, а подекуди і втричі (від 125 до 181 згадування). Втім, якщо розглядати контекст згадування названої категорії Б. Обамою та Дж. Байденом, які є представниками демократичної партії, чітко простежується наголос щодо цінності колективної МС, яка виражається у спільності цінностей, ідей та візій щодо позиціонування себе на міжнародній арені. Натомість у стратегії Д. Трампа 2017 р. наголос падає скоріше не на іміджеві та репутаційні дивіденди від єдності західних держав, а швидше на спільній відповідальності та зобов'язаннях. Утім, така тенденція, до якої схильні президенти двох конкуруючих партій, все ж свідчить про наростаючу необхідність у фіксації результатів співпраці між США та їхніми союзниками, а також про консолідацію сил щодо ідеологічного протиборства з тими акторами, політико-ідеологічні уявлення яких не відповідають «західному стандарту». Така консолідація можлива, як наголошується в стратегіях, тільки за умови лідерства США, що в

свою чергу можливо шляхом високого потенціалу МС США щодо країн-партнерів.

2) Ще однією вагомою тенденцією є збільшення кількості згадувань категорії «цінності», такі як свобода, демократія, рівність, з початку другого приходу Дж. Буша до влади. Контекст згадувань варіюється від обґрунтування своєї унікальності, легітимності на міжнародній арені та праведності демократичного устрою до пояснення мотивів тих чи інших зовнішньополітичних рішень.

3) Бік моральної сили, а саме обґрунтування жорстких зовнішньополітичних рішень моральною силою, є необхідним не тільки для пояснення воєнних дій демократичній внутрішній аудиторії, а й легітимізації поведінки США на міжнародній арені [26, с. 261]. Така тенденція пояснюється нищівними наслідками для репутаційної безпеки США з огляду на невдалий досвід участі у воєнних конфліктах або ж складності протистояння акторам-суперникам.

Висновки до Розділу 2

Простеживши основні засади застосування політики МС США в постбіполярну добу, можна стверджувати, що американський потенціал несилового впливу на інших акторів залишається високим з огляду на розгалужену мережу агентів МС, а також про можливість завдяки інформаційно-комунікаційним, зокрема медійним ресурсам та інструментам, впливати на сприйняття глобальної дійсності, формувати тенденції та норми міждержавної взаємодії на міжнародній арені.

Хронологічний аналіз МС через призму підходів республіканських та демократичних адміністрацій постбіполярного періоду демонструє три періоди зламу в розумінні МС як безпекового інструменту. Першим періодом є безпосередньо сприйняття МС як інструменту утримання статус-кво після завершення «холодної війни» та визначення необхідності несилових підходів у поширенні та закріпленні демократичних цінностей на глобальному рівні, що

корелюється з безпековими пріоритетами США того періоду. В час активізації антитерористичного дискурсу МС починає виступати як засіб легітимізації «жорсткої» зовнішньої політики США щодо регіону Близького Сходу та як засіб, який сприятиме консолідації акторів-союзників у розв'язанні спільної загрози, а саме тероризму. Початком третього періоду позиціонування МС у безпековому вимірі держави є відчутне зростання «жорсткого» та «м'якого» потенціалу акторів-суперників. У цьому вимірі МС ідентифікується як безпосередній засіб протиборства за легітимність у лідерстві та нормативній спроможності актора-заявника.

Контент-аналіз безпекових стратегічних документів демонструє високий рівень усвідомленості в необхідності використання більш гнучких, «м'яких» інструментів та засобів для розв'язання безпекових завдань держави, втім імплементація тих чи інших ресурсів та інструментів МС у стратегіях є неоднорідною й нерівномірно пріоритетизованою з огляду як на визначені в документах виклики та загрози, так і на ключові стратегічні завдання тієї чи іншої адміністрації.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

3.1. Вплив «м'якої сили» США на КНР: цілі, завдання та результати

Ще на етапі завершення «холодної війни» візія США щодо майбутнього КНР чітко визначалась вектором демократизації, захисту людської гідності, прав та свобод. Іntenція китайського населення щодо зміни вектора у напрямку ліберальної демократії, яка була публічно зафіксована мітингами студентів та робітників, давала підстави уряду США для безумовної підтримки у цій боротьбі. На думку деяких китайських вчених, первинна стратегія США щодо Китаю в постбіполярну добу полягала в стримуванні та вестернізації Китаю «м'якими» та «жорсткими» тактиками, зокрема через «тиск глобалізації» та контроль інформаційних потоків у регіоні [111, с. 82]. На думку М. Їнг, станом на 2002 рік китайське населення хоч і мало недоброзичливе ставлення до уряду США, все ж було відкритим до американських цінностей та культури [130].

Втім, антикомуністичні спалахи в Китаї початку постбіполярної доби не були тривалими. На початку 2000-х років у Китаї рівень антиамериканізму ставав відчутнішим, що було зумовлено такими подіями, як знищення силами НАТО китайського посольства в Белграді, зіткнення американського розвідувального літака та китайського винищувача біля берегів Південного Китаю [130], та як наслідок підігрівання режимом негативного сприйняття США на рівні когнітивного й афективного сприйняття населення. В цей період США стають уособленням імперіалізму, загрозою безпеці китайського суспільства та «одержимими» демократією в сприйнятті китайської громадськості [130]. Таке бачення впливає зокрема з тотального контролю урядом Китаю ЗМІ та мережі Інтернет, які відіграють ключову роль у маніпулюванні громадським сприйняттям та домінацією прорежимного наративу. Саме тому притаманний США як «світовому поліціянту» натиск на КНР щодо проведення політичних реформ та

дотримання універсальних цінностей сприяв ще гострішій реакції, що в свою чергу змусило США зменшити натиск на КНР.

Такий стан речей контрастував з переходом КНР до ліберальної економіки та заповнення китайського ринку американськими культурними благами, що мало на меті «американізацію, або ж «вестернізацію» китайського населення. Послаблення кордонів Китаєм давало змогу використовувати такі самі тактики та стратегії, які спрацювали в інформаційно-психологічному протиборстві з СРСР, особливо в добу рейганізму. Втім, упевненість в такому підході є сумнівною, зокрема з огляду на високий рівень китайського націоналізму, який підігривається режимом. Піднесення китайської держави природно зумовило підвищену асертивність до американських впливів та сприяло ставленню до США як до актора, який має наміри впливати на внутрішньополітичну адженду та обмежує здатність Китаю впливати на міжнародній арені. Згідно з даними комплексного дослідження, на момент 2002 року серед китайського населення панувало сприйняття США як актора, який має на меті впливати на зміну комуністичної партії, хоча американська присутність культурних продуктів та послуг була доволі відчутною для місцевого реципієнта [130].

Втім, підходи Дж. Буша молодшого щодо Китаю, які виражались в активізації практик публічної дипломатії та мали на меті згладження кутів у двосторонніх відносинах, хоч і сприймалися китайським населенням скептично, проте все ж змогли надати більш оптимістичного тону в подальшій взаємодії. Так, у 2005 р. заступник держсекретаря США Роберт Зеллік наголошував на раціональності залучення КНР як вагомого актора Азійсько-Тихоокеанського регіону в розвиток міжнародного порядку на засадах конструктивного діалогу, що, на думку С. Пінг та Л. Ванг, мало б супроводжуватись зростаючим впливом МС США на Китай у період його «мирного підйому» [168, с. 158]. Такі очікування США щодо Китаю демонструють переконання щодо можливості перетину інтересів КНР та США й легітимізації американських норм та цінностей у перспективі.

Однак спроби Китаю конкурувати зі США, зокрема в нормативній МС, та водночас зовнішньополітичні невдачі США в період адміністрації Дж. Буша продемонстрували високий рівень спроможності Китаю впливати на сприйняття світової громадськості. Вже в 2006 р. опитування, проведене ВВС у багатьох країнах, засвідчує, що вдвічі більше країн вважає Китай більш позитивним актором у контексті впливу на світ, аніж США [158, с. 6].

Сі Цзіньпін, який у 2012 р. стає Генеральним секретарем КПК, а вже в 2013 р. президентом, змінює внутрішньополітичний вектор, відходячи від реформ та відкритості й забезпечуючи собі безтермінове перебування при владі. Виступ Сі Цзіньпіна в Давосі щодо «відповідального лідерства» часто розглядається як поворотний момент суперництва обох держав, адже визначає наміри КНР щодо заміни США на посту глобального лідера [120, с. 558]. Найкращим підтвердженням на практиці намірів Китаю стала поглиблена економічна та гуманітарна взаємодія з країнами ЄС (особливо у сфері кліматичної безпеки), що називають «сміливою версією плану Маршалла» та претензією Китаю на заповнення «...порожнечі, яку Сі Цзіньпін намагався заповнити» в умовах ізоляціоністської політики Д. Трампа [120, с. 558]. Небезпекою ж для США є не тільки підйом Китаю, а його гра на кризі відносин між США та партнерами, адже останні втрачають довіру до США в умовах політики ізоляціонізму у вирішенні глобальних викликів. Утім варто зазначити, що спроби Китаю диктувати власне трактування майбутнього Європи та демократичного світу загалом є не надто успішними. На думку китайських вчених Р. Лі та Г. Яо, які досліджували специфіку «м'якого» впливу КНР на Францію, такі зусилля Китаю обмежуються «описовою категорією», яка пропонує переваги китайського бачення, а не продає його [125, с. 21].

На офіційному сайті Держдепартаменту відносини з Китаєм розглядаються через призму стратегічної конкуренції, а подальше реагування на виклики, спричинені нарощенням «м'якої» та «жорсткої» сили КНР, будуть базуватись «на принципах взаємності та справедливості». В тексті простежується високий рівень сек'юритизації КНР, адже наголошується на: 1) несправедливій торговій політиці

КНР; 2) необхідності протидії кіберактивності КНР; 3) власній ролі у протидії маніпуляціям КНР; 4) порушенні прав людини в Китаї та у всьому світі; 4) незаконним зусиллям КНР в отриманні технологій США [212].

Якщо в період з 2010 р. політику США щодо Азійсько-Тихоокеанського регіону можна було ідентифікувати як таку, що спричинена наростаючою конкуренцією між обома державами, то вже в період адміністрації Д. Трампа вона набула антагоністичного характеру [33, с. 216]. Дослідження Pew Research щодо сприймання громадянами США Китаю станом на 2020 рік вказують на значне зростання негативного сприйняття (47%) порівняно з 2018 роком (23%) (Додаток М).

Очевидно, що стратегія МС Китаю базується на спробах руйнації іміджу демократичного світу на чолі зі США та уникненні критики світовою спільнотою Китаю. Водночас через просування своєї культури та цінностей позитивне ставлення до Китаю зростає в країнах Африки та Пд. Америки, які є важливим плацдармом геополітичної боротьби зі США, але водночас імідж Китаю різко падає в демократичних країнах з огляду на характерні «гострі» ознаки китайської МС, зокрема на європейському континенті. З огляду на те, що Китай претендує на першість серед економік світу, а отже і в необмежених ресурсах впливу на світову спільноту, США вбачає небезпеку в поширенні авторитарних ідей, які уособлює Китай [121, с. 4].

У протиборстві МС КНР та США можна легко простежити процеси сек'юритизації противника та формування стратегії самодесек'юритизації. Так, тезі США щодо загрози, яку становить КНР для їхнього глобального лідерства, протистоїть теза «Мирного підйому Китаю», котра згодом змінилась у формулюванні – «Мирний розвиток», який забезпечить «гармонійне співіснування» [229, с. 59]. Важко заперечити, що такий наратив є доволі ефективним з огляду на, по-перше, зовнішньополітичні невдачі США (зокрема непопулярна політика США на Близькому Сході); по-друге, імідж США як актора, який втручається у внутрішню політику інших акторів; по-третє, випереджальний характер системи наративів КНР. Окрім цього, таке трактування

підйому КНР має характерні ознаки сек'юритизації США, які перебирають на себе місію єдиного глобального лідера. Як зазначають провідні дослідники Су Пін та Ван Лі, для Китаю стратегія делегітимізації США є «мистецтвом опору, що співіснує з відносинами домінування» [225, с. 161].

Важливо, що в рамках китайської стратегії «Going out» активно вивчаються точки дотику китайської та «західної» культури, які могли б дозволити Китаю бути зрозумілішим західним споживачам [229, с. 65]. Це дало значні результати у становленні китайської МС, зокрема через створення та просування соціальних мереж – We Chat (2,47 мільйона користувачів у США станом на 2018 р.) та TikTok (26,6 мільйона споживачів у США станом на 2019 р.) [229, с. 65]. Отже, мережі Китаю, які не є надійними з огляду на відсутність захисту персональних даних, є яскравим прикладом спроможності Китаю конкурувати в площині МС.

Попри спроби Китаю запропонувати візію глобального майбутнього або ж обґрунтувати право на його формування, що є необхідним для потенційного глобального лідера, КНР все ще відстає від США у завоюванні довіри світової спільноти. Так, китайський націоналізм, який підживлювався ЗМІ та мав стати захисною реакцією на чужорідні ідеологічні впливи, має деструктивні ефекти на результати політики МС, адже зменшує привабливість держави в боротьбі за пальму першості на міжнародній арені, яка була описана 20 років тому у стратегії «Трьох війн» [114]. А легітимність світового панування є одним із найважливіших критеріїв боротьби між США та КНР.

Окремою площиною змагання МС США та КНР є кейс Тайваню, який Китай бачить як невід'ємну частину китайської держави та приналежність якої є історично обумовленою згідно з обґрунтуванням режиму. Відповідно, будь-яка підтримка США в бік вільного Тайваню на когнітивному рівні сприйняття населення КНР є загрозою суверенності держави, а на афективному рівні – актом приниження. Тайвань, який у 80-роках вбачав у демократичному політичному векторі «порятунок острова» [55, с. 29], безумовно, є політичним та ідеологічним символом перемоги для США та нагадуванням для Китаю щодо американського потенціалу у впливі на акторів регіону. На думку керівниці відділу політичних

досліджень Китаю RAND Corporation Дж. Боуї, США повинні зосередитись саме на «м'яких» методах у розв'язанні кейсу Тайваню, а саме сприяння діалогу в регіоні, в якому артикулюватимуть заклики до мирного врегулювання подальших конфліктів [56], що в свою чергу сприятиме стримуванню «авторитарного експансіонізму» [121, с. 3].

Очевидно, що Китай звинувачує США в ідеологічному підбурюванні населення Тайваню та вбачає у характері їхнього міждержавного партнерства безпосередню загрозу Китаю [19, с. 199]. Втім проблематика у баченні китайських політичних та інтелектуальних еліт є ширшою – йдеться про загрозу національній безпеці Китаю через поглиблення зв'язків США не тільки з традиційними союзниками в регіоні, такими як Пд. Корея чи Японія, а й з такими акторами-державами, як Філіппіни, В'єтнам, Індія та Монголія [111, с. 81-82]. Формування мережі союзників та партнерів у регіоні є одним із найголовніших факторів тиску на актора-конкурента. Так, наприклад, обходячи цензуру, Японія, яка ефективно експортує стандартизовані культурні блага, згідно з новими дослідженнями, односторонньо проникає на культурний ринок Китаю [223, с. 120].

В цьому контексті варто додати, що поведінкові підходи у спотворенні образу КНР та її сек'юритизації не вимагають особливих зусиль з огляду на антигуманну політику КНР, зокрема щодо мусульман у Сінцзяні, в якому проживає десять мільйонів тюркських мусульман та які зазнають репресій у вигляді утримання у так званих «таборах перевиховання екстремістів» [121, с. 2]. Попри те, що провінція зазнає тотальної «китаїзації» та повалення мусульманської ідентичності, вираженої як на духовному, так і на фізичному рівнях [121, с. 2], США не використовують широко та публічно цей привід як можливість «негативної МС» щодо КНР, окрім як для внутрішнього обговорення в рамках роботи Конгресу чи Державного департаменту.

Незважаючи на проблемні аспекти реалізації політики МС Китаєм, а отже можливості для США у її нівелюванні та стримуванні, все ж існують і інші площини реалізації протиборства двох центрів сил. Так, ініціатива КНР «Один

пояс, один шлях» є важливою складовою її МС, адже являє собою одну з найбільших ініціатив у світі та сприяє зміцненню партнерських стосунків з 150 державами, що супроводжується політикою невтручання та взаємовигідною співпрацею між її учасниками [39, с. 492]. Очевидно, що інвестиційна політика Китаю, яка подається в дискурсі невтручання, полягає і у політичному впливі, зокрема у диктуванні технологічних стандартів, а також, як вказує німецький вчений Ф. Крумбайн, у просуванні власної системи дискурсів щодо глобалізації та торгівлі [121, с. 3]. Окрім цього, важливо додати, що риторика Китаю щодо подолання бідності у світі та прагнення процвітання чітко корелюється з наративами США щодо розв'язання цієї проблеми.

У контексті сказаного варто додати, що ініціатива БРІКС хоч і розглядається в науковому та практичному дискурсах як «переворот у міжнародній політиці» [165, с. 148] та обґрунтовується як відповідь на неефективність світових інституцій, створених під егідою США, втім питання щодо нової моделі лідерства на міжнародній арені на противагу західній моделі поки що залишається дискусійним. Одним із найголовніших аспектів непереконливості такої альтернативи (зокрема в контексті БРІКС) є проблемність внутрішньо- та зовнішньополітичних тенденцій її найвпливовіших членів, насамперед РФ та КНР, а також питання згуртованості членів БРІКС. Саме тому, незважаючи на глобальність ініціативи БРІКС, її швидкого розвитку, а також значне фінансування в МС організації в останньому десятиріччі, питання привабливості організації та довіри, яку вона мала б викликати, не ідентифікується як питання найближчої перспективи.

Попри те, що у БРІКС порівняно із Західними ініціативами взаємодії є недоліки у демонстрації прикладу рольових моделей [165, с. 149], втім країни-учасники інвестують значні кошти у процес «приваблення» на міжнародній арені, що є предметом занепокоєння для американського політичного істеблішменту: «...ми залучені в інформаційній війні і ми програємо в цій війні», – відреагувала Г. Клінтон [165, с. 148]. Аби протистояти поширенню китайським наративам, що підривають авторитет та імідж США, Центром глобальної взаємодії в координації

з Бюро у справах Східної Азії та Тихого океану було створено групу, яка має на меті протидіяти китайській пропаганді та дезінформації й підвищити резистентність до китайських наративів [57, с. 130].

У цьому контексті важливою площиною боротьби за світове лідерство є боротьба за довіру нейтральних акторів. Для розуміння загальної специфіки протиборства США та КНР у рамках впливу на нейтральних акторів варто звернутись до комплексного напрацювання CSIS Smart Power Initiative щодо викликів зростання китайської МС для США. Так, наприклад, характеризуючи МС США та Китаю щодо країн Африки, Дж. Кук виділяє наступні аспекти: 1) ставлення африканських країн до впливів Китаю майже не відрізняється від ставлення до американських впливів; 2) Китай поки не може конкурувати зі США в більшості практик публічної дипломатії; 3) на противагу Китай пропонує перспективніше бачення розвитку Африки через інвестиції та торгівлю; 4) риторика Китаю щодо невтручання у внутрішню політику держав та взаємодії за принципом win-win є виграшною, на противагу риторичі США щодо важливості прав людей, економічної лібералізації та демократії, які сприймаються в Африці переважно як «лицемірна та поблажлива» [52, с. 27-28]. З огляду на переваги КНР у сприйнятті африканських держав, позитивне сприйняття китайського впливу станом на 2007 р. переважало, а американський вплив визначався як менш відчутний (див. Додатки П (1), (2)). Дані засвідчують відсутність вчасного реагування США на «м'які» впливи Китаю в регіоні, попри доволі неагресивні підходи КНР у встановленні власної МС. Важливо зазначити, що такий самий підхід простежується і щодо країн Латинської Америки, зокрема Венесуели та Куби, – у процесі формування сприйняття регіону Китай не використовує значною мірою антиамериканську риторичу, втім набирає оберти у військовій, оборонній, освітній та науковій дипломатії [52, с. 45].

Якщо проаналізувати боротьбу МС КНР та США в регіоні Близького Сходу, то очевидно, що прихильність до КНР зумовлена зростаючим невдоволенням щодо зовнішньої політики США в регіоні та сформованою за декілька десятиріч ідеєю антиамериканізму, що значно спрощує формування стратегій МС та

стратегічних комунікацій загалом. Так, у 2006 р. в опитуванні Telhami-Zogby International Poll респонденти зазначили, що після Франції на статус єдиної супердержави заслуговує Китай [52, с. 71]. Незважаючи на значну зацікавленість обох акторів в енергетичних ресурсах регіону, країни Близького Сходу, на переконання Дж. Б. Алтермана, більше зацікавлені у взаємодії з Китаєм, аніж зі США [52, с. 63].

Втім, відносно пасивна поведінка КНР у контексті впливу на регіон може дати можливості США щодо перебудови як смислових аспектів відносин з країнами регіону, так і доктринальних засад політики МС.

Значною перевагою для США в рамках протиборства у сфері МС є те, що МС Китаю має високий рівень внутрішньої спрямованості, зокрема тому, що має на меті безпеку режиму. Окрім цього, КНР поки не може запропонувати ідеології на світовий експорт, яка могла б легко розкодовуватись у сприйнятті реципієнта. Відповідно, Китай, на противагу США, компенсує недостатній потенціал МС у двосторонній боротьбі такими інструментами, як негативна МС, сек'юритизація та «negative watch». Утім сприйняття, що побудоване на негативному відображенні суперника, має хоч і яскравий, але короткостроковий ефект. Саме тому вплив китайської МС, як зазначає С. Дюррані, «...є широким, але слабким» [72]. Втім, з іншого боку аналіз офіційних заяв Сі Цзіньпіна 2017-2023 р., який був презентований вітчизняними дослідниками, демонструє фокус китайського лідера на багатосторонності та уникненні спірних геополітичних питань [76, с. 254].

Водночас стало розуміння Китаєм необхідності підсилення власних позицій МС знаходить свій прояв в успішних кейсах публічної дипломатії, зокрема в період пандемії COVID-19. Незважаючи на значні іміджеві втрати, КНР зайняла вигравну позицію у глобальному внеску цього періоду, надаючи безкоштовні вакцини більше ніж 53 країнам, включно й американським партнерам, що, на думку експертів, «...кинуло виклик винятковості США» [39, с. 493]. Саме в рамках аналізу змагання США та КНР у період пандемії американський економіст Н. Рубіні зазначив, що Китай продемонстрував переваги його економічної,

політичної та соціальної моделі, що робить її особливо привабливою для більшості напівавторитарних країн [39, с. 493]. Водночас конкуренція США та Китаю у розв'язанні глобальних проблем, спричинених пандемією, стала свідченням використання США щодо Китаю «стратегії викриття», а також тактики «naming and shaming», що відображалось, зокрема, найменуванням Д. Трампом коронавірусу «китайським вірусом» [33, с. 216]. Так само згаданий кейс є і свідченням неспроможності США розв'язувати безпекові виклики як на внутрішньополітичному, так і на глобальному рівні, натомість – спроможності КНР ефективно розв'язувати безпекові завдання.

В контексті вивчення протиборства обох держав за глобальне лідерство важливим є врахування діалектичної природи протистояння обраних для аналізу акторів, яка проявляється у різниці систем норм та цінностей. Окрім цього, на переконання Дж. Канг, якщо глобалізація як нерівномірний, асиметричний процес для західних акторів є процесом світової лібералізації та універсалізації, то в країнах Далекого Сходу розглядається переважно як процес вестернізації під егідою США, що має на меті розмивання локальних ідентичностей, а отже, природно викликає супротив у вигляді їхнього стрімкого зростання [105, с. 111]. Як справедливо зазначає Й. Кепінг: «Антиамериканізм є реакцією на тяглий процес американізації, який виявляє всепроникні ознаки китаїзації» [111, с. 85].

Простеживши основні аспекти глобального протиборства США та КНР у сфері МС, варто проаналізувати спроможність впливу США на внутрішню аудиторію Китаю. Важливим є те, що вплив МС США на КНР виражається у значному впливі на молоді покоління, наслідуючи масово-культурну та інформаційну стратегію США щодо СРСР. КПК чітко усвідомлює загрозу американських «м'яких» впливів безпеці суспільства та режиму й ідентифікує їх як «...основну сферу довгострокових зусиль проникнення ворожих сил» [101].

Так, підривною для усталеної в Китаї ідеології колективізму є просування діалектичної щодо неї ідеї індивідуалізму. В одному з китайських досліджень щодо ціннісних орієнтирів молоді в КНР, яке проводилось із 1980 по 2000 р., зазначається, що китайська молодь дотримується високого рівня індивідуалізму

[128, с. 97]. Окрім цього, дослідження Й. Ліу демонструє, що динамічне поширення англійської мови в освітніх закладах Китаю та можливість освітніх обмінів США мали колосальний вплив на ціннісну орієнтацію молоді Китаю через вплив на «культурно специфічну риторичку» [128, с. 103].

Підлаштування США до політичного порядку денного в КНР простежується і в діяльності американського кіновиробництва. З початку нового тисячоліття американські кінотворці починають підлаштовувати кінопродукт під вимоги китайської цензури, некритично висвітлюючи населення та уряд Китаю, а також позбавляючи негативного відтінку у висвітленні їхньої історії. Хоча, з одного боку, таку тенденцію можна трактувати як значні поступки США у ідеологічній боротьбі з Китаєм, втім, з іншого боку, такий підхід дозволяє, по-перше, досягнути китайського споживача, який є обмеженим щодо споживання західного продукту, по-друге, повпливати на гостре когнітивне та афективне сприйняття китайців щодо США через поблажливий до їхньої культури сторітелінг, по-третє, просувати бренд Голлівуду, який можна вважати «троянським конем» МС США. В Китаї дозволено до прокату тільки десять американських фільмів на рік, водночас даючи можливість 50% китайському кіновиробництву [135]. Очевидно, що масовий культурний експорт США розглядається правлячою верхівкою Китаю в контексті культурної безпеки, яка передусім пов'язана з ідентифікаційними та консолідуючим процесами суспільства [12, с. 221].

Учений та директор Центру державних інновацій Китаю Кепінг Ю у своїй книзі «Глобалізація та зміни в управлінні Китаю» [111] 2008 р. відстежує доволі динамічне зростання масово-культурної присутності в країні, яка доволі ефективно, на думку дослідника, імплементується в побут пересічних китайців [111, с. 77-78]. Так, дослідження китайських вчених Сю і Хамамури 2014 р. щодо китайських культурних змін продемонстрували збільшення актуальності таких тематик, як матеріалізм, достаток, успішна кар'єра, індивідуалізм, західна культура, свобода, демократія, плюралізм тощо (Додаток Н), натомість зменшення попиту або ж зацікавленості щодо таких аспектів суспільного та

культурного життя, як колективізм, традиційна етика, конфуціанська етика, лояльність, ієрархія в сім'ї.

Якщо ж брати освітню складову МС США в Китаї, то її варто оцінити як доволі успішну – попри побоювання щодо китайського шпигунства на період 2019-2020 рр. у США навчались 372 532 громадян Китаю, а станом на 2022 р. в Китаї працювало 59 американських навчальних закладів [23, с. 449]. В недавньому комплексному звіті CSIS «Американо-китайський науковий зв'язок» неодноразово наголошується на пріоритетності дипломатії «другого треку» через академічну співпрацю [34, с. 9], яка мала би, по-перше, сприяти взаємному розумінню та співпраці, а по-друге – захисту безпекових інтересів США [64, с. 121].

Варто зазначити, що американська МС виглядає більш стійкою не тільки через масовість та спроможність на довгостроковий вплив, а й через недостатній потенціал МС акторів-суперників. Так, китайський вчений Ву Йун ще у 2012 р. визначив проблему дихотомії між, з одного боку, необхідністю в культурній модернізації, більшій взаємодії з глобальним культурним простором, та з іншого боку – традиційним баченням власної культури, наслідком чого стає ворожість до «чужого» та криза розвитку власної культурної самобутності [224]. В цьому контексті варто згадати про появу «китайської мрії» на противагу «американській», яка в очікуваннях китайського режиму стане зрозумілою для світової спільноти, адже вона є конструктором цінностей, спрямованим не лише для китайського народу, на чому наголошував Сі Цзіньпін у 2014 році [33, с. 214]. Окрім цього, як зазначає Сі Цзіньпін, «китайська мрія» має на меті досягнення миру, розвитку та співпраці на міжнародній арені в рамках принципу «виграш для всіх» [33, с. 214].

З іншого боку, процес істернізації хоч і виразно представлений на геокультурній мапі світу, але все ж є неоднорідним з огляду на держави-транслятори МС Далекого Сходу та постійно взаємодіє з американізованою МС [17, с. 64]. Наприклад, у праці Й. Кепін, присвяченій трансформації КНР у глобалізаційну добу, зазначається, що в ідеологічному спектрі політики Китаю

наявний високий рівень вестернізації та антивестернізації, що має своє відображення у всіх сферах життя китайського населення та породжує «американізований менталітет» [111, с. 77]. (Keping, p. 77). Окрім цього, як зазначає автор, в Китаї існує високий рівень занепокоєності щодо «американізованої» китайської інтелектуальної еліти, а також пересічних китайців, які «...капітулюють перед американською культурною гегемонією» [111, с. 80].

Отже, розглянувши ключові аспекти взаємодії США та КНР у сфері МС, варто надати загальну оцінку потенціалу обох держав. На думку С. Пін та В. Лі, між КНР та США існує два поля протистояння – за національний престиж, який відштовхується від потенціалу «жорсткої сили», та за першість у МС [168, с. 154]. Дослідження 2016 р. польського науковця Р. Лоша щодо потенціалу інструментів та ресурсів МС КНР і США (Додаток Р) демонструє значне відставання перших у всіх аспектах сили актора-держави. Дані чітко ідентифікують проблему спроможності конкурування Китаю в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Окрім цього, дослідження демонструє відставання у військовій силі Китаю, попри високі економічні показники. Дані, подані в *таблиці 1*, свідчать про неспроможність Китаю конкурувати в окремих практиках МС зі США.

Таблиця 1. Оцінка категорій МС США та Китаю [129, с. 45]

<u>Категорія</u>	США	КНР
<i>Дипломатія</i>	7	3.7
<i>Соціальна політика</i>	7	0.7
<i>Соціальна економіка</i>	6.7	3.2
<i>Освіта</i>	6.75	1.25
<i>Висока культура</i>	6.25	3.75
<i>Популярна культура</i>	6.75	2.75
	40.5	15.5

Можна припустити, що США та КНР наразі не мають достатнього потенціалу сили для відкритого протиборства, зокрема з позицій МС, адже Китай не володіє достатнім ресурсом МС, як його суперник, та не може запропонувати переконливої візії глобального майбутнього, а США переживають кризу лідерства через втрату довіри, світової спільноти та появу на геополітичній мапі нових сильних акторів.

Справедливим буде також зазначити, що підсилення дискурсу щодо спроможності Китаю та його глобальних ініціатив зумовлене серед іншого й кризами, які переживає західний світ, – як економічними, так і соціально-політичними, – аніж фактичними перевагами китайської МС. До того ж, оцінюючи здатність КНР конкурувати за світове лідерство зі США, потрібно враховувати вимоги, які диктують глобалізаційні процеси, а саме відповідне політичне середовище актора, яке не конфліктує з глобальними нормами, а також узагальнення політичних цінностей (права людини, свободи, демократія, прагнення до миру) [111, с. 3].

З іншого боку, варто погодитись з тим, що сучасні уявлення про спроможність Китаю конкурувати у глобальній війні наративів зі США формуються, базуючись на уявленнях та інтерпретаціях США, які мають на меті сек'юритизувати КНР, а в останнє десятиріччя активно використовують стратегію «негативної МС». Утім зовнішня політика США щодо Китаю ґрунтується на зрозумілих та передбачуваних принципах, на яких свого часу наголошував голова Комітету міжнародних відносин Генрі Гайд: «Ми залишимось з китайським народом, доки він не стане вільним, якою б тривалою не була боротьба» [130].

Проаналізувавши особливості взаємодії США та КНР у рамках політики МС, можна узагальнити основні переваги, недоліки, ризики та можливості (Додаток С) американського несилового впливу щодо основного суперника. Безумовно, основною перевагою, порівнюючи потенціал МС обох акторів, є виключна першість США як у наявних ресурсах та інструментах МС, так і в можливостях їхньої реалізації. Китай у силу урядової монополії на практики МС не може забезпечити реалізацію гнучкої, багаторівневої мережі агентів несилового впливу.

Окрім цього, оцінюючи доступність, якість та зміст китайського культурного продукту, він не здатний конкурувати зі США у масовості їх поширення. Втім такі переваги у США в контексті названого кейсу спричиняють негативні ефекти – практики МС США, зокрема внутрішньою аудиторією Китаю, ідентифікуються через призму імперіалізму та домінування. Таке сприйняття підсилюється ворожою щодо США риторикою Китаю та має значний вплив на загальне сприйняття китайського населення, таким чином послаблюючи спроби США впливати на вигідну інтерпретацію дійсності китайським населенням. Отже, якщо вплив США на внутрішню аудиторію Китаю має незначний ефект, так само як у Китаї на внутрішню аудиторію США, то на рівні впливу на нейтральних акторів США можуть ефективніше реалізовувати свій вплив.

Основними можливостями, які посилять позиції США у «м'якому» протиборстві з Китаєм, є, по-перше, виважене використання інструментів сек'юритизації та негативної МС щодо Китаю як серед акторів-партнерів, так і серед нейтральних акторів, беручи на озброєння актуальні для потенційного реципієнта месиджі та наративи. Такі практики у стратегічній комунікації США послабляють позиції супротивника локально та змусять Китай шукати можливості для самодесек'юритизації й розробки нових практик для налагодження взаємодії з тим чи іншим актором, який включений в його зону інтересу. Значну увагу варто приділити розробці контрстратегій у стратегічній комунікації з третьою групою акторів, які зашкодять репутаційній безпеці Китаю. Крім цього, для США є важливим поширювати власний вплив через взаємодію з впливовими гравцями Індокитайського регіону, передусім у рамках стратегії стримування Китаю.

Втім основними ризиками для США в рамках згаданого протиборства залишаються низький рівень довіри передусім позаблокових акторів-держав, а особливо країн азійського регіону. Окрім цього, криза довіри до «американської ідеї», яка залишається неподоланою, значно підсилює Китай та здатна нівелювати слабкі сторони китайської МС. Основою «м'якої» стратегії США щодо Китаю є домінування у сфері цінностей на міжнародній арені, що делегітимізуватиме Китай.

3.2. Політика «м'якої сили» США щодо РФ в умовах постбіполярного світового порядку

РФ, яка після завершення «холодної війни» перейняла капіталістичну економіку, стала вразливою до інформаційних та масово-культурних впливів США, а також відкрила можливості до застосування нетрадиційних дипломатичних практик (культурної та освітньої зокрема). РФ перестає бути об'єктом ворожого дискурсу, натомість постає питання щодо ефективної інтеграції РФ до демократичного світу, що знаходить своє відображення у введенні політичних та ринкових реформ. У 90-х роках спостерігалось активне включення США у сферу публічної дипломатії щодо РФ, зокрема через допомогу в інтеграції до міжнародних організацій та інших структур, ідейну та політичну підтримку уряду реформістів на чолі з Б. Єльциним, економічну допомогу, освітню дипломатію, фінансування неурядових організацій, підтримку у створенні та розвитку громадянського суспільства тощо.

До початку нового тисячоліття політику МС США можна оцінити як передбачувану та поступову, з широким використанням несилових інструментів задля захисту безпекових інтересів США, втім для демонстрування досвіду подальшої взаємодії обох акторів, стратегія МС щодо РФ потребувала врахування наступних аспектів: 1) сприйняття політики МС США, яка не враховувала специфіку та налаштування внутрішньої аудиторії щодо втручання США в порядок денний новоствореної держави; 2) неврахування стратегічної культури РФ, яка проявлялась зокрема в авторитарному реваншизмі, а отже потребувала, по-перше, тривалішої, по-друге, орієнтованої на внутрішню специфіку актора-реципієнта стратегію. Водночас зацікавленість США щодо РФ не була виправдана, оскільки реформи з лібералізації зазнали невдачі, а країни Балтії та колишні союзники СРСР вже орієнтувались на західний зовнішньополітичний вектор. Окрім цього, РФ у дискурсі міжнародного порядку перестала бути загрозою для європейського континенту (про це свідчать, зокрема, положення, викладені в перших Стратегіях національної безпеки США).

В період пріоритизації проблеми міжнародного тероризму у зовнішньополітичному дискурсі США та терористичних атак 11 вересня 2001 р. РФ як реципієнт публічної дипломатії втратила пріоритетність, незважаючи на високі показники антиамериканських ідей серед населення, та обмежувалась переважно програмами, цільовою аудиторією яких є російська державна еліта [4, с. 29]. Прихід в. путіна до влади характеризується поступовим відходом від ідей приналежності до західних політичних ідеалів та цінностей, а спроби вплинути на їхнє просування США сприймалися як внутрішнє деструктивне втручання. Отже, на шляху до авторитарного режиму прозахідні, а тим паче профінансовані США ЗМІ та громадські ініціативи стали об'єктом переслідування й обмежували можливості США щодо формування та реалізації повноцінних стратегій впливу. Тому період від 2000 по 2010 р. характеризувався обмеженими можливостями впливу США на РФ. За період адміністрації Б. Обама двосторонні відносини США та Росії були в стані перезарядки, які полягали або в ігноруванні, або в погодженні з російськими інтересами.

Період же з 2010 р. в контексті несилового впливу США на РФ можна охарактеризувати як складний. По-перше, анексія Криму, «Болотна революція» та поведінка РФ з метою відновлення власного домінування в регіоні унеможливлювали побудову двосторонніх стосунків, заснованих на довірі. По-друге, більшість традиційних інструментів МС були унеможливлені через обмеження в іноземному фінансуванні громадських ініціатив російським авторитарним правлінням, маргіналізацію та криміналізацію лідерів думок прозахідної політичної орієнтації, а отже, потребувало від США більш інклюзивних підходів у практиках МС, які б враховували також зростання антизахідної риторики серед російської громадськості.

Невдоволення РФ щодо «одноосібного панування» США були чітко зафіксовані на Мюнхенській конференції 2007 р., втім невчасно трактовані американською стороною. Якщо тоді російський президент пропонував образ США як гегемона, то з плином десятиріччя наратив змістився в бік США, що перебуває в стані «пришвидшеного занепаду» [167].

Помилковість стратегії Б. Обама щодо РФ визначив А. Коен, який у статті «Перезавантажити політику «перезавантаження» з Росією» [54], опублікованій у *The Heritage Foundation*, гостро критикує недалекоглядність у використанні інструментів МС щодо РФ. Вчений небезпідставно звертає увагу на деструктивні зовнішньополітичні наміри Росії, які знаходили своє відображення у: (1) наданні палива для іранського ядерного реактора в Бушері; (2) підтримці відносин з Сирією та Венесуелою; (3) підписанні угоди щодо продажу Венесуелі ядерного реактора; (4) постачанні зброї у Сирію, а також наданні зброї та підтримці радикалів, зокрема Хамас та Хезболла; (5) намірах панувати на Північному морському шляху, зокрема через використання «жорсткої сили» [54, с. 2]. Важливо зазначити, що РФ користалась періодами «перезавантаження» американо-російських відносин, демонструючи власну «жорстку силу» щодо найближчих сусідів.

Утім РФ вдалось просунути наратив щодо використання власної «жорсткої сили» як реакцію на «провокації Заходу», а не власною інтенцією в зовнішній політиці [51], що надавало більшої легітимності РФ у сприйнятті її прибічників. Погіршення двосторонніх відносин було зумовлено зокрема і тому, що РФ інтерпретувала взаємодію США з країнами колишнього СРСР як намір послаблення РФ. Окрім цього, причиною, яка унеможлиблює побудову гармонійних відносин з країнами Заходу, російські представники уряду вбачають і у трансляванні негативного образу РФ, а саме зображення країни як корумпованої та недемократичної й непередбачуваної у зовнішній політиці, що формує її негативний імідж [21, с. 86].

Регіонально РФ також вдавалась до «жорстких» методів впливу, зокрема: визнання сепаратистських Абхазії та Осетії, контролюючи через військові бази більшу територію Грузії; домінування на південному Кавказі; повалення режиму К. Бакієва в Киргизстані завдяки масово-комунікаційним інструментам тощо [54, с. 1]. А. Коен визначає ігнорування чітких «жорстких» сигналів у зовнішньополітичних інтенціях РФ як «не бачення зла», що не відповідає очікуваній політиці США як глобального лідера [54, с. 2]. Невизначним було

реагування США на порушення територіальної цілісності Росією України та анексію Криму, яке базувалось на тодішній політиці перезарядки відносин з Росією. Втім поведінка США, яка полягала у відсутності прямої підтримки України, мала значні негативні ефекти на МС США як гаранта демократії та свободи, адже пасивність у реагуванні на порушення міжнародного порядку РФ, з одного боку, була інтерпретована як слабкість акторами-суперниками, а з іншого боку, тільки поглибила кризу довіри до США як до актора, який здатний відстоювати спільні з акторами-партнерами інтереси.

Зрощення силового потенціалу РФ відображалось також в інформаційному та ідеологічному впливі РФ у країнах Африки, що визначалось як загроза для стабільності й безпеки США та ЄС, адже присутність РФ у регіоні мала на меті розширення геостратегічної присутності для подальшого протистояння колективному Заходу. Вплив Росії обумовлюється підривом фундаментальних демократичних цінностей, які в країнах Африки асоціюються з політичною нестабільністю. Це в свою чергу вимагає від США розробки грамотної дипломатичної, ідеологічної та інформаційно-комунікативної стратегії задля просування ідей ліберальної демократії в регіоні [75].

У 2016 р., напередодні виборів у США, було зафіксоване втручання РФ завдяки роботі ГРУ у виборчий процес США через поширення дезінформації на фейкових сторінках щодо суперниці Д. Трампа Г. Клінтон, а також підриваючи діяльність Демократичної партії [96, с. 18]. Широка кампанія втручання РФ у внутрішні справи США підірвало віру у спроможність лідера ліберального світу передбачати та знешкоджувати будь-які зовнішні втручання у внутрішні процеси, що, по-перше, сколихнуло внутрішню аудиторію, а по-друге, продемонструвало РФ в очах своїх прихильників як сильного гравця.

В аналітичній записці RAND Corporation 2018 р. з назвою «Росія не суперник, а ізгой, Китай не ізгой, а суперник» Росію не визначають рівним суперником США, яку можна стримувати завдяки прихильним до США колишнім акторам-учасникам СРСР [69, с. 2]. Автор наголошує, що на російську військову загрозу США може відповісти такими засобами, як «захист, стримування та

заспокоєння», що потребує міцності та солідарності західного альянсу і присутності [69, с. 2].

Зрештою, важливим показником в аналізі МС США в Росії є громадська думка щодо ролі США на світовій арені. За даними Pew Research, в період з 2002 по 2014 р. відсоток респондентів, які виражали прихильність до США, коливалась від найнижчого показника 37% до найвищого 61% (Додаток Т (1)). Знаково, що в період з 2013 по 2014 р. відсоток симпатизантів падає: з 51% до 15%. Натомість опитування російських громадян щодо їхнього ставлення до президентів США є доволі строкатими: станом на 2002 р. це всього лише 8% симпатизантів, з 2004 по 2008 р. відсоток становить не більше 28%, у період з 2008 до 2014 р. відсоток коливається від 21% до 41%, і тільки на 2014 р. знижується до 11%. (Додаток Т (2)). Втім, на момент приходу до влади Д. Трампа відсоток симпатизантів сягає рекордних 53%. Окрім цього, опитування демонструє, що РФ здобула значно більшої ваги на міжнародній арені, ніж 10 років тому [172]. Опитування росіян у 2018 р. вказує на доволі високий рівень ворожості – дві третини респондентів вважають США своїм головним ворогом [53].

Загалом, якщо аналізувати динаміку сприйняття росіянами США, то варто зафіксувати наступні аспекти: 1) після завершення «холодної війни» в період з 1991 по 2016 р. рівень позитивного сприйняття значно падає: від 80% у 1991 р. до 25% у 2016 р. (Додаток У (1)); 2) спад та підйом позитивної візії щодо США громадянами РФ обумовлені зовнішньополітичними інтенціями РФ – найнижчі показники щодо привабливості США як актора зафіксовані в період російсько-грузинської війни (23%), а також на початку російсько-української війни та анексії Криму (18%); 3) незважаючи на високий рівень пропагандистського тиску путінського режиму, динаміка сприйняття є нестабільною та, згідно з даними тривалого опитування після падіння позитивного бачення (зокрема в 1999, 2003, 2009 рр.), знову сягає рівня 50-60% (Додаток У (1)), що можна трактувати як позитивну динаміку для США з огляду на внутрішньополітичну та соціальну реальність РФ.

Вартим уваги є опитування щодо бажаної або ж очікуваної поведінки РФ щодо США, що також є показовим для розуміння сприйняття російськими громадянами США. Так, дані засвідчують, що станом на 2015 р. 32% росіян дотримуються політики кооперації РФ зі США, натомість 68% вважає, що правильною поведінковою стратегією для РФ є обмеження влади США на міжнародній арені (Додаток У (2) [183, с. 4].

У цьому контексті необхідно звернути увагу на дослідження The Chicago Council on Global Affairs 2016 р., в якому зафіксовано, що 74% росіян сприймають політику «жорсткої сили» США шляхом санкцій як спробу «ослабити Росію», а не зупинити війну в Україні [183, с. 1].

Дані чітко демонструють специфіку російської аудиторії, а також спроб російського уряду використовувати санкційну політику США як привід для підсилення внутрішньої консолідації.

Іншим вагомим дослідженням The Chicago Council on Global Affairs 2019 р. щодо сприйняття РФ та США одне одного демонструє, що 85% росіян та 78% американців вважають одне одного суперниками, втім позитивне ставлення до громадськості одне одного є доволі високим (48% та 68% відповідно) [92, с. 2]. Окрім того, опитування в рамках цього дослідження вказують на низький рівень формальної та неформальної взаємодії з громадянами РФ, про що свідчить зокрема низький рівень зацікавленості росіянами у пошуку інформації та знань щодо соціальних, політичних та культурних аспектів життя у США [92, с. 4].

Дослідження сприйняття молоді РФ, яке проводилось Д. Уекер та Ж. Шмідт, демонструє незмінні позитивні показники щодо уявлень про США, хоча порівняно з 2009 р., у 2018-2019 рр. кількість коментарів щодо «неправдивості» США та звинувачень інших держав у власних проблемах значно зростає [208, с. 262].

Для США основною складністю у виробленні «м'яких» тактик і стратегій впливу є переконання російського населення, що змагання США та РФ – це гра з нульовою сумою. Варто визнати, що неефективність МС США, яка була зумовлена зокрема й авторитарним впливом на внутрішню аудиторію РФ,

призвела до складностей впливу на російського реципієнта. Внутрішня аудиторія не готова до кольорової революції, втім США можуть впливати на сприйняття та поведінку інших акторів на міжнародній арені щодо РФ загалом і щодо її внутрішньо- та зовнішньополітичних рішень.

У дослідженні Carnegie Endowment for International Peace 2019 р., яке стосується еволюції двосторонніх відносин США та РФ, вказується на недооцінку США політичної і стратегічної культури та історії РФ у розумінні її подальшої поведінки [177, с. 24], незважаючи на спроби налагодження відносин після завершення «холодної війни» заради «світлого майбутнього». Окрім цього, як зазначають автори дослідження, США важливо, по-перше, прийняти факт невдалого підходу у поширенні демократичних цінностей в РФ у 90-х рр., а по-друге, визнати, що досвід «переходу до демократії» переважною кількістю російських громадян не сприймається як успішний досвід, а агентом позитивних змін у країні має виступати російський політичний істеблішмент, а не США [177, с. 25]. Варто погодитися з тезою, що ключ до розуміння подальшої взаємодії, зокрема впливу на сприйняття локальної аудиторії, лежить через аналіз самосприйняття російського політичного істеблішменту й громадськості та їхнього сприйняття США як загрози власним інтересам. Так, для військово-політичної еліти Росії поведінка США в регіоні ідентифікується як агресивна – як зазначає начальник генерального штабу Росії валерій герасімов, для політики США в новому сторіччі характерні як проведення «глобальних воєнних операцій», так і застосуванням МС [228, с. 18]. Окрім цього, РФ звинувачує США у підтримці протестних рухів для дестабілізації регіону [228, с. 18].

Окремо варто звернути увагу на опис міждержавних відносин США та РФ на офіційному сайті Держдепартаменту. В ньому висловлено, по-перше, прагнення до конструктивних відносин на основі «стабільності та передбачуваності», а по-друге, вказано на підтримку США інтеграції РФ в європейські та світові інституції й налагодження партнерства. Вказується також на призупинення діяльності Двосторонньої президентської комісії, покликаної регулювати міждержавну співпрацю у відповідь на порушення територіальної цілісності

України в 2014 р. Окрім цього, в тексті простежуються спроби «м'якої» сек'юритизації РФ, засвідчуючи спроби РФ підірвати інститути та цінності Заходу, й спроби позиціонування себе як потужного конкурента США. Подальша співпраця, згідно з описом, відповідатиме безпековим інтересам США [214].

Втім, попри те, що сек'юритизація РФ є дієвою, а отже є обов'язковим інструментом у переконанні акторів-союзників та нейтральних акторів, надскладним завданням є пошук підходів стратегічної комунікації до внутрішньої аудиторії РФ, адже, як зазначають Є. Рамер та Р. Сокольські, стратегія «йменування та присоромлення» (eng.: «naming and shaming») не є дієвою для тієї аудиторії, яка «...не соромиться нічого» [176, с. 32]. Незважаючи на складність у протистоянні Росії на інформаційно-психологічному рівні, все ж з 2016 р. США в рамках робочої групи GEC разом з іноземними партнерами та в тісній міжвідомчій координації, реалізують спроби «погіршити глобальне впровадження Росією інформаційної конфронтації» за допомогою «...аналітичних, політичних та програмних зусиль», а в 2019 р. проводиться вивчення специфіки інформаційного впливу Росії на Близькому Сході, в Латинській Америці та Центральній Азії [57, с. 131].

Основним питанням у контексті актуальних аспектів двосторонніх відносин США та РФ залишається питання впливу на внутрішню аудиторію держави з авторитарним режимом, не викликаючи відторгнення та відчуття загрози онтологічній безпеці реципієнта (передусім громадян РФ). Очевидно, що сьогодні таку можливість надає відкрита мережа, яка завдяки виваженій стратегії мережевої дипломатії дозволяє взаємодіяти з внутрішнім реципієнтом на культурному, освітньому, науковому тощо рівні. В цьому контексті важливим є також інвестування у створення російськомовного антирежимного та прозахідного контенту (через альтернативні медіа, блоги, взаємодію з місцевими лідерами думок, віртуальних освітніх та культурних хабів тощо), який формуватиметься на основі попередніх досліджень сприйняття різними групами аудиторій США на нормативному, когнітивному та афективному рівнях і буде відповідно диференційований. Окрім цього, потрібно посилити можливості

російського населення в доступі до альтернативних пропагандистським джерел інформації через технологічну допомогу в кіберпросторі (створення доступних інструментів обходу цензури, анонімних майданчиків для поширення населенням прикладів правопорушень режиму тощо). Якщо ж брати не операційну, а змістову складову політики МС щодо внутрішньої аудиторії РФ, тут варто сформулювати чітку систему наративів та образів, які «м'яко» стимулюватимуть російське населення щодо альтернативного майбутнього країни (наративи щодо можливостей та свобод у демократичній Росії, можливостей приходу інших політичних еліт, ідея добробуту та процвітання вільної РФ, апелювання до гідного майбутнього в «іншій» РФ тощо).

На думку К. Ірбі, основною проблемою у взаємодії США та РФ у постбіполярну епоху стало фокусування на вузькому колі інтересів США, що в свою чергу призвело до відсутності якісного впливу на подальшу деструктивну для країн-сусідів політику РФ [100, с. 96]. Втім наслідки російської зовнішньої політики є доволі відчутними для США, адже «спритність та навіть сміливість» [176, с. 2] у заповненні політичного вакууму на міжнародній арені як з точки зору «м'якої», так і «жорсткої сили» є свідченням неспроможності США передбачати та протидіяти ризикам західного світу. Варто наголосити, що підхід в ієрархії ідентифікованих суперників може мати негативні наслідки як для іміджу та репутації США, так і для безпеки європейських союзників і партнерів. Нищівна гібридна війна Росії проти України, її «жорстка» та «гостра сила» щодо країн ЄС, яка потерпає від російських інформаційно-психологічних операцій, а також спроби впливу на колишніх держав-членів СРСР може не тільки поглибити кризу ліберального світопорядку, а також мати значний вплив на розвиток подій у рамках суперництва між США та Китаєм.

Складність у формуванні стратегії МС щодо РФ зумовлена мозаїчністю та водночас високим рівнем взаємозалежності акторів на міжнародній арені. З одного боку, вплив на владу та громадськість авторитарного актора-держави зі специфічною політичною та стратегічною культурою, носієм яких є РФ, вимагає від США глибшої взаємодії для досягнення якісних та кількісних результатів.

Проте такий підхід унеможливлюють очікування найближчих партнерів, зокрема країн-членів ЄС, серед яких США мусить подолати кризу лідерства та для яких питання сусідства з РФ є питанням загрози національній безпеці. Окрім цього, вагомим фактором є арена країн-сусідів РФ, серед яких Україна та Грузія, які очікують від США відчутної підтримки у подальшому демократичному розвитку, що неможливо без застосування «жорстких» інструментів проти РФ, та формуванню методологічної мапи для подальшої євроатлантичної інтеграції країн-претендентів. Ігнорування потреб та інтенцій до майбутнього в рамках «західного світу» тільки поглиблює недовіру світової громадськості до США як до актора-гегемона, який здатний просувати та фіксувати демократичні цінності й захищати інтереси «спраглих до демократичних цінностей». В аналітичному матеріалі «Великі ілюзії: вплив хибних уявлень про Росію на політику США» 2021 р. від Carnegie Endowment for International Peace вказується на доволі низький рівень потенціалу МС РФ, що унеможливлює розширення геополітичного впливу РФ [176, с. 30]. Втім РФ, на думку аналітиків, стає «корисним партнером» для тих акторів, які мають на меті применшити роль США як глобального лідера, та, окрім цього, здатна заповнити політичний вакуум, який по собі залишили США в XXI сторіччі [176, с. 30].

Водночас утримання позицій в ідеологічній боротьбі США та РФ в умовах неспроможності прямого впливу уможливлювалось для перших через вплив до найближчих сусідів із західним політичним орієнтуванням (зокрема Україна, країни Балтії, Грузія), а також через взаємодію з російською діаспорою та опозиційними колами. Втім останні дві групи акторів-реципієнтів є скоріше допоміжною практикою МС, аніж можливістю досягнення якісних результатів у зміні політичного та суспільного вектора РФ.

За часів адміністрації Дж. Байдена Росія перестає бути «окремим» від Китаю об'єктом небезпеки. Деякі дослідники наголошують, що відокремлювати проблему Росії та Китаю є стратегічною помилкою, адже протиборство щодо двох акторів-суперників є боротьбою з авторитаризмом [54]. З 2022 р., коли РФ утвердила статус «самотньої колишньої супердержави» [176, с. 30], потенційна

загроза Європі стала очевидною для західного світу. Очевидною є й довготривалість ворожості американо-російських взаємин у перспективі, які характеризуватимуться дилемою безпеки. Це вимагає від США чітко визначеної стратегії МС як до РФ, так і до акторів, які Москва вважає своєю сферою інтересів. Попри низьку спроможність впливати на РФ через інструменти та ресурси МС в період правління в. путіна, США мають зосередитись на формуванні структурного фундаменту в післяпутінської політичної трансформації, а отже вибудовувати стратегію на довгострокову перспективу, враховуючи при цьому відсутність доступу до дослідження локальних аудиторій. Така стратегія має бути двошаровою, адже має передбачати використання інструментів «негативної» МС щодо російського режиму та елементів «м'якої» пропаганди, що стимулюватиме зріст несприйняття або байдужості до путінського режиму, та водночас просуватиме прозахідні наративи, які ідентифікуватимуться як прийнятні або ж привабливі для маргіналізованої частини суспільства. Стратегія також має передбачати створення мережі прозахідних лідерів думок, зокрема потенційних політичних акторів, які будуть впізнавані внутрішньою аудиторією РФ та матимуть такі платформи вираження, які, по-перше, будуть прийняті кінцевим реципієнтом та, по-друге, стануть віддзеркаленням альтернативного бачення привабливості держави. Окрім цього, важливою є подальша взаємодія з представниками нових хвиль російської еміграції, які були спровоковані передусім деструктивною зовнішньою політикою РФ.

Простеживши основні аспекти взаємодії між США та РФ у рамках політики МС, варто звернутись до SWOT-аналізу для узагальнення основних переваг та недоліків несилових методів впливу США, а також можливостей та ризиків у подальшому їх використанні щодо Росії (Додаток Ф). Основною перевагою США в контексті МС залишається привабливість для реципієнта культурних і ціннісних благ, які є основною альтернативою культурних та цивілізаційних уявлень сучасного режиму Росії. Престижність американської освіти, доступність та зрозумілість ідей «американської мрії», актуальність культурного продукту США,

зокрема для молоді, є значним дивідендом для США у реалізації впливу постпутінської Росії. Втім основні недоліки політики МС США щодо внутрішньої аудиторії Росії зумовлені, по-перше, хибними підходами до розуміння зовнішньополітичних інтенцій сучасної РФ, її стратегічної культури та недостатнім рівнем вивчення потреб локальної аудиторії, а по-друге, втраченими позиціями в ефективній політиці МС після 90-х років через перевизначену пріоритетність у глобальному несилловому впливі. Отже, наразі спроможність інформаційних та масово-культурних інтервенцій США мінімізована через жорстку політику режиму.

Втім основними можливостями з удосконалення політики МС щодо Росії залишаються: (1) формування мережі підпільних, альтернативних джерел інформації до внутрішньої аудиторії РФ; (2) створення й асистування мережі російських продемократичних агентів та фінансування ініціатив громадянського суспільства; (3) використання інструментів сек'юритизації та «negative watch» щодо РФ у рамках реалізації стратегії стримування й викриття особливо серед акторів-союзників та акторів-партнерів; (4) налагодження тіснішої взаємодії з країнами-сусідами РФ (через асистування, публічну дипломатію дій тощо), які ідентифікують РФ як загрозу для суверенітету та територіальної цілісності. Безумовно, основними ризиками для США залишаються нарощення колективної МС РФ з Китаєм, нарощення потенціалу «гострої сили» РФ щодо акторів-партнерів США, а також неспроможність США поширювати інтерпретаційну систему серед внутрішньої аудиторії РФ завдяки інформаційним та масово-культурним інтервенціям через високий рівень до зовнішніх джерел впливу російського режиму.

3.3. Особливості реалізації політики «м'якої сили» США щодо ФРН

Специфіка відносин США та ФРН і використання першими МС у побудові їхніх довірливих відносин зумовлені передусім історичними подіями періоду завершення «холодної війни». За доби правління Р. Рейгана, який асоціюється у

німців з перемогою в «холодній війні», панувала особлива атмосфера – з одного боку, захоплення США як лідером, який зруйнував Берлінську стіну та дав початок національному єднанню, з іншого – критика щодо агресивної поведінки в оборонній політиці. В період адміністрації Дж. Буша, який асоціювався в німців з возз'єднанням ФРН та НДР і довгоочікуваним національним єднанням, США здобули повагу та довіру з огляду на їхній внесок у стабільність Європи та забезпечення гармонічного процесу возз'єднання ФРН та НДР. Тут варто наголосити, що формування нової соціокультурної реальності в Європі не відбулося без геополітичних амбіцій США, які виступали і продовжують виступати до сьогодні як «рятувальники» старої Європи та прихильники демократичних цінностей, свободи й гуманізму [10, с. 224].

Втім завдання впливу США на возз'єднану Німеччину вимагало диференційованої стратегії, яка мала б на меті інтегрувати східну частину Німеччини в ліберально-демократичний контекст, а також завоювати довіру місцевого населення. Як зазначено в аналітичній доповіді RAND Corporation, німці східної Німеччини хотіли перебирати демократичні цінності, капіталістичну економіку та уявлення про західну безпеку від західних німців, а не від США [38, с. 5]. З одного боку, такий кейс чітко демонструє політичні переваги на довгострокову перспективу політики МС США, адже Західна Німеччина з моменту об'єднання ФРН та НДР стає експортером та агентом поширення західних ідеологічних, культурних і політичних принципів, що в свою чергу полегшує США завдання поширення свого впливу. З іншого боку, розв'язання проблеми недовіри до США як до глобального лідера, яка була спричинена десятиріччями пропагандистського впливу на розм'яклу свідомість населення, не було завданням виключно політичних еліт західної частини Німеччини. В цьому контексті показовими є дані дослідження Д. Р. Асмуса, який вивчав громадську думку колишньої НДР щодо сприйняття США (Додаток X) – тільки 39% респондентів погоджувались, що США є гарантом безпеки та миру в світі, а 69% вважали, що США втручаються у внутрішні справи інших країн. Водночас 83%

опитаних були переконані, що США залишаться ключовим союзником возз'єднаної Німеччини в майбутній перспективі [38, с. 52].

Важливим внеском адміністрації Дж. Буша у побудову відносин, заснованих на двосторонній довірі, був артикуляційний наратив «партнерства в лідерстві» [93]. Паралельно, беручи до уваги культурний аспект МС США в Німеччині, варто наголосити, що в час після «холодної війни» масово-культурні та інформаційні впливи США на ФРН не були ідентифіковані локально як негативне явище, наприклад, через призму американізації або культурного імперіалізму, натомість як поширення культурних благ від держави, з якою у Німеччини «один фундамент» [179]. Утім сприйняття німецькою аудиторією культурного та інформаційного продукту є неоднозначним – в середині 90-х рр. 45% німців сприймали культуру США як загрозу вітчизняній культурі [159, с. 71]. Французький соціолог і медіадослідник Ф. Мартель зазначає, що культурний та інформаційний відбиток США на європейський культурний простір є неабияк високим: «Єдина культура, яка об'єднує всіх європейців, – це американська» [135].

Під час восьмирічного президентства Б. Клінтона доброзичливе сприйняття німецького політикуму та населення ФРН зберігалось, зокрема шляхом фокусування американського президента на трансатлантичному партнерстві, прогресивній політиці, наголосі на важливості економічного зростання та, що також важливо, іміджу прогресивного президента [83].

Зовнішньополітичні рішення США за адміністрації Дж. Буша молодшого, особливо початок війни в Іраку, доволі очікувано призвели до втрати легітимності США у європейському просторі, а у ФРН і поготів. Агресивна, неаргументована та не підкріплена переконливими доводами в комунікативному просторі союзницьких країн зовнішня політика США на той період зумовила крах «привабливості» Америки. Так, в період «боротьби з тероризмом» тільки 14% німців висловлювали довіру до США [83]. Попри подію 11 вересня 2001 р., яка викликала високий рівень співчуття серед німецького населення, все ж моральність США шляхом воєнного втручання на Близькому Сході не була

підтримана німецьким населенням, адже «жорстка сила» США могла завдати збитків міжнародному порядку. Очікуваною реакцією німецького населення стали тривалі масові протести проти війни в Іраку.

Втім саме кейс сприйняття ФРН «боротьби з тероризмом» США є прикладом неоднозначності кількісних даних у вимірюванні результатів МС. Як зазначає дослідник явища антиамериканізму А. Р. Берман, в опитуваннях щодо необхідного зовнішньополітичного реагування США на думку громадян Німеччини тільки 23% респондентів схилились до уникнення використання «жорсткої сили» щодо терористичних угруповань, натомість 37,3% опитаних вважали безкомпромісне використання військової сили щодо урядів, держав, угруповань, що підтримують тероризм, як раціональну [41, с. 12-13]. В наступні місяці після терористичних атак 11 вересня 2001 р. кількість опитаних, які підтримували використання «жорсткої сили», збільшилась майже вдвічі, а в грудні 2001 р. зросла до 71% [41, с. 13]. Дисонанс у німецькому сприйнятті полягає в тому, що серед німецької аудиторії пояснення першопричин подій 11 вересня 2001 р. є полярними – 30% медійних посилянь пояснюють терористичні акти релігійним фанатизмом та ісламським фундаменталізмом, а інші 30% – зовнішньою політикою США [41, с. 16].

Відсутність очікуваних позитивних або ж нейтральних реакцій німецької громадськості на політику щодо Близького Сходу супроводжувалась стрімким зростанням антиамериканізму. Американський вчений А. Р. Берман визначає наступні типи антиамериканізму у ФРН: (1) консервативний антиамериканізм, який полягає у тривожності щодо динамізму капіталізму й демократії та являє собою частину культурної спадщини ФРН; (2) комуністичний антиамериканізм, онтологічні засади якого полягають у критиці втручання США в інші держави та дискурсі «американського імперіалізму»; (3) постдемократичний антиамериканізм, який полягає у відмові США «...поступатись суверенітетом структурам міжнародного управління» [41, с. 29-30-13].

За президентства Б. Обама прихильність німецького населення стрімко зросла – його підтримка сягала 88% [83]. Дипломатичність та прогресивна

позиція президента США сильно контрастувала з його попередником. Утім, попри симпатії до Б. Обами, які зберігались протягом усього восьмирічного президентства, скандал National Security Agency щодо шпигунства за німецькими політиками, зокрема канцлеркою А. Меркель, мав довгострокові наслідки у двосторонніх відносинах США та ФРН. Кейс цього скандалу чітко демонструє високий рівень залежності від контексту в аналізі сприйняття того чи іншого акту актора-заявника реципієнтом – як зазначає Н. Гельвіг, у Німеччині стеження за політичними діячами та порушення прав на конфіденційність асоціювались зі злочинами нацистів та Штазі [93].

Під час головування адміністрації Д. Трампа МС США в Німеччині втратила свої позиції, що було зумовлено деструктивними наративами й месиджами адміністрації Д. Трампа в рамках відносин між США та НАТО, так само як і безпосередньо у взаємодії з ФРН. Так, наприклад, на початку своєї каденції в рамках саміту НАТО Д. Трамп висловив наступні месиджі в бік ФРН: 1) «німці дуже, дуже погані»; 2) ФРН винна величезні суми як НАТО, так і безпосередньо США. Окрім цього, не маючи особистого контакту з тодішньою канцлеркою А. Меркель, Д. Трамп зважився на її публічне приниження, а саме назвав її «дурною» [166]. Такі заяви не потребують детального вивчення реципієнта, аби досягнути деструктивний вплив подібних месиджів у його комунікативному просторі, зокрема втрату довіри (основного бажаного результату МС для актора-заявника) німецького уряду до політичного класу США. Німецька реакція на гостроту коментарів Д. Трампа була очевидною – А. Меркель вказала на завершення епохи, коли Німеччина могла покладатись на союзницькі держави [93]. Таку саму тенденцію у сприйнятті можна спостерігати і серед населення. Дослідження Фонду Кербера 2018 р. (Додаток Ц) демонструє, що на момент опитування 70% вважали відносини з США поганими, незважаючи на те, що майже такий самий відсоток американців зазначали протилежне, а більше половини опитаних серед німецького населення вважало, що не варто співпрацювати зі США [170]. Згідно з даними дослідження Pew Research Center, вже станом на 2019 р. 34% німців вважали відносини зі США позитивними проти

24% в 2018 р. [171]. Втім дослідження вказує на більш глибокі корені проблем американо-німецьких відносин – у питанні пріоритетності партнерства німецькі респонденти обирають США (39%) проти РФ (25%) (Додаток III), причому німці зі Східної Німеччини пріоритезують партнерство з Росією більше, ніж США (38% проти 23% відповідно) [171].

Для порівняння кількісних досліджень, згідно з даними опитувань 2020 р., проведених на замовлення Європейської ради, 53% німців висловлювали недовіру до американців через обрання Д. Трампа, 71% опитаних були переконані, що політична система США зруйнована (отже, йдеться про недовіру до інституцій світового лідера демократії), а 53% скоріше довірятимуть Європі, ніж США (останні набрали, на противагу, тільки 4%) [119].

Утім, крім похибок у налагодженні комунікації з політичною елітою ФРН, у відносинах США та Німеччини виникли й інші суперечливі аспекти. США були проти будівництва газопроводу «Північний потік-2» та сигналізували про введення санкцій у разі її функціонування, що оцінювалось неохвально як німецьким урядом, так і населенням. Окрім цього, каменем спотикання на шляху завоювання симпатій ФРН були й такі аспекти: несумісність поглядів на взаємодію з Китаєм, яка з боку США мала більш безпекову тональність, та неоднорідність поглядів щодо ролі ФРН у стримуванні РФ. Ці аспекти демонструють відсутність синхронізації інтересів найближчих союзників і неспроможність інструментів МС, підвладних уряду США, впливати на бажане сприйняття та поведінку ФРН.

Однак прихід до влади Дж. Байдена дещо пом'якшив ставлення німців та німецького політичного істеблішменту до США, хоча переконливим лідером його вважали лише 28%. Пом'якшення у сприйнятті німецькою громадськістю США було зумовлене спробою консолідувати НАТО, поверненням до Паризької угоди та відновленням риторики щодо необхідності міцності альянсів [83], що сигналізувало про повернення США лідерства у розбудові колективної безпеки. Про уникнення помилок попередньої адміністрації Дж. Байден сигналізував уже на початку президентства під час своїх дзвінків європейським лідерам: «Америка

повернулась... Я впевнений, що ми зможемо повернути Америці ту повагу, яку вона мала раніше» [127].

США визначають ФРН як одного з найсильніших та найближчих союзників, безпекові інтереси якої є тотожними з американськими. На офіційному сайті Держдепартаменту США ФРН зображена як надійний союзник, особливо в рамках взаємодії з ФРН у діяльності в міжнародних організаціях та альянсах, таких як ООН і НАТО та розглядається як ключовий актор у розбудові колективної безпеки [213]. Загалом публічна дипломатія та її похідні практики США щодо ФРН є одними з найдовготриваліших, що зумовлено необхідністю поширення ліберальних цінностей США у ФРН після Другої світової війни. Окрім як налагодженої роботи США у сфері культурної, освітньої, наукової та оборонної дипломатії щодо ФРН, Німеччина є яскравим прикладом ефективності американського «м'якого» впливу – чотири німецькі президенти та п'ять канцлерів є випускниками Міжнародної програми лідерства, ініційованої США [213]. Отже, партнерство США та ФРН має стратегічно важливе значення для захисту безпекових інтересів, адже від характеру їхніх двосторонніх відносин залежать позиції США на європейському континенті.

З'ясувавши основні аспекти політики МС в рамках американо-німецьких відносин, варто звернутись до SWOT-аналізу (Додаток III), щоб узагальнити переваги та недоліки МС США щодо актора-партнера, а також сформулювати можливості та ризики у подальшій розробці стратегії МС щодо ФРН.

Основними перевагами американської МС щодо ФРН є міцна історико-культурна основа взаємодії обох акторів, активна мережа агентів МС США локально, поглиблена взаємодія США та ФРН у рамках міжнародних організацій та безпекових альянсів, а також ідеологічна й ціннісна спільність. Утім методи й засоби МС США у ФРН втрачають свою актуальність та потребують реорганізації з огляду на потреби реципієнта. Особливо нагальною є також необхідність досліджень локального антиамериканізму, а саме його джерел, які послаблюють позиції несилового впливу на внутрішню аудиторію. В цьому контексті негативним аспектом є ігнорування високого рівня впливу РФ на формування

уявлень про США, особливо у федеративних землях Східної Німеччини, та мають на меті поглиблення кризи довіри до США як до надійного союзника.

Виходячи із загальної оцінки переваг та недоліків, можна сформулювати наступні можливості США у формуванні стратегій МС щодо ФРН: (1) просування наративу «горизонтального партнерства» та вагомості консолідації у подоланні глобальних безпекових викликів і загроз; (2) знаходження нових форматів взаємодії, особливо у сфері оборонної та військової дипломатії; (3) ініціювання співпраці у вивченні та протидії чужорідним деструктивним інформаційним впливам (зокрема через освітню та наукову дипломатію); (4) інвестування в сучасні політичні еліти; (5) наголос на важливості лідерства ФРН у Європі в рамках стратегічної комунікації, фокусування на спільних досягненнях у відстоюванні безпекових інтересів на континенті. Безумовно, основними ризиками для впровадження ефективної стратегії МС щодо ФРН залишатимуться інтенції політичної еліти до ідеї відокремленої від США Європи, зростаючий вплив деструктивних інформаційно-психологічних та когнітивних впливів РФ і Китаю, поглиблення кризи довіри до США як до надійного союзника та дестабілізація політичного театру Німеччини, що вимагатиме від США значних зусиль у розробці систем практик МС, які принесуть бажані результати.

Висновки до Розділу 3

Аналіз конкретних випадків взаємодії з актором-реципієнтом у рамках політики МС дає змогу визначення основних переваг та недоліків політики МС США, а також визначає перешкоди для довготривалого ефективного впливу. Якщо брати до уваги кейс взаємодії з КНР, яка була визначена лише в 2022 р. як безумовний суперник, можна дійти висновку щодо недалекоглядності попередніх адміністрацій США у побудові довгострокової стратегії «м'якого» впливу локально. Схожу проблему можна ідентифікувати в рамках аналізу ефективності політики МС і щодо РФ. Значною похибкою в перші десятиріччя після завершення «холодної війни» були, по-перше, неврахування як стратегічної

культури РФ, так і недооцінка ідеї російського реваншизму, націоналізму та повернення до антизахідної риторики. По-друге, у випадку РФ та КНР простежується відсутність виваженої, довгострокової стратегії політики МС, яка б орієнтувалась на конкретні очікувані результати й врахування неочікуваної поведінки акторів-суперників та врахування (потенційних) інтересів КНР і РФ.

Ще одним доволі симптоматичним аспектом у впливі США на акторів-суперників є фокусування на політичних елітах та водночас доволі традиційне розуміння щодо методів впливу на широкі верстви населення. Поява нових викликів та загроз, швидке зростання легітимності акторів-конкурентів вимагає від актора, який претендує на статус-кво у власному позиціюванні, знаходження нових підходів у впливі на іноземні аудиторії та пошук альтернативних поглядів на можливості їх застосування.

Можна припустити, що впевненість у міцності західного альянсу була основною з причин невдач застосування МС США щодо партнерів. Окрім цього, спостерігається пасивність США у реагуванні на такі дестабілізаційні внутрішні та зовнішні фактори впливу на сприйняття США:

(1) внутрішні: «остальгія» [204, с. 12], тобто тенденція, яка полягає у відчутті «ностальгії» за життям в НДР, антиамериканські настрої, безпрецедентна прихильність німецького населення до ультраправих партій, таких як АдН;

(2) зовнішні: економічний вплив Китаю на ФРН, сильні позиції МС РФ, які виражаються як в широкій інформаційній та культурній присутності, так і в артикуляції російських інтересів.

Приклад ФРН демонструє, що попри постійну інформаційну, культурну присутність та артикуляцію в комунікативному просторі наративу щодо спільних цінностей, все ж сприйняття та поведінка актора-реципієнта залежатиме від того, хто при владі, а саме від поведінки в реалізації двосторонніх відносин і зовнішній політиці загалом. Якщо ж США ставлять лідерство як одну з основ своєї національної безпеки, то американський уряд має бути більш підкованим у стратегічних комунікаціях щодо акторів-союзників, аби уникнути скептицизму та критики щодо «моральності» й наративу «спільних цінностей», що не приносить

нічого в союзницькі відносини, окрім втрати репутаційної безпеки та «самоделегітимізації».

Незважаючи на проблемні аспекти використання МС США щодо обраних у рамках дослідження акторів, варто констатувати, що лідерські позиції в наявності привабливих ресурсів та можливості більш гнучкого використання інструментів МС дозволяють США займати провідне місце у творенні ідей та формулюванні цінностей на міжнародній арені, на що не спроможні авторитарні актори. Втім слабкості акторів-суперників в ідеологічних та смислових протиборствах для США не повинні визначати першість, а давати поштовх до вдосконалення.

РОЗДІЛ 4. ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» США У ЗАХИСТІ БЕЗПЕКОВИХ ІНТЕРЕСІВ

4.1. Основні тенденції у використанні «м'якої сили» США у сфері безпеки

З огляду на теоретичні засади політики МС в безпекових цілях та аналіз практичних аспектів у її використанні на прикладі США можна стверджувати, що МС є чи не найголовнішим інструментом втримання легітимності як єдиної наддержави на міжнародній арені. Окрім цього, сфера несилового впливу ідентифікується як першочергова сфера конкуренції та протиборства за сфери впливу між акторами-суперниками. Як демонструє практичний досвід, потенціал МС США хоч і залишається панівним з огляду як на зміст та форму, так і масштаби охоплення несилового впливу, втім зазнає низки невдач у постбіполярну епоху. Наразі, як зазначається в праці американського вченого Р. О. Кохена «Гегемонія та після неї», США переживають п'яту хвилю занепаду в останні шість десятиріч [108, с. 1]. Безумовно, це знаходить свій прояв у збереженні потенціалу МС та безпосередньо у практичній площині «м'якого» впливу на інших акторів міжнародної арени.

У комплексному дослідженні Transatlantic Trends 2021 р. яскраво виражена оцінка сучасної спроможності МС США: (1) хоча США вважають найбільш впливовим актором на міжнародній арені (60% опитаних респондентів ЄС), все ж від третини до половини європейців не вважають США провідною державою; (2) найвпливовішим гравцем найбільше вважають себе безпосередньо США (81%), а водночас відсоток однодумців серед опитаних союзників коливається в межах 68-54%; (3) опитування серед респондентів країн ЄС щодо довіри до США продемонструвало коливання від 51% у ФРН до 76% у Польщі [205].

Данський дослідник М. Крістенсен зазначає, що симптоми так званого «занепаду ліберального світового порядку» характеризуються не стільки піднесенням інших центрів сил та їхнім зіткненням з гегемоном США, а скоріше

зреченням самого гегемона [120, с. 550]. Ця теза знаходить своє відображення зокрема в обережності використання «жорстких» засобів впливу ще за президентства Б. Обама і стає більш відчутною з приходом адміністрації Д. Трампа. Відповідно, викликом для лідерства США, яке визначається в доктринальних документах як невід'ємна частина національної безпеки, є передусім не зростання потенціалу акторів-суперників, а криза розуміння власної ролі на міжнародній арені. Відмова ж від статусу глобального лідера, а також неспроможність у стримуванні акторів-суперників, на переконання М. Крістенсена, й посприяла нестабільності на міжнародній арені [120, с. 566]. Окрім цього, актуальний дискурс втрати лідерства США, яка протягом десятиріч розглядалась як безапеляційне явище, є однією з основних викликів для утримання потенціалу МС, враховуючи глобальний авторитет, здатність впливати на інших акторів міжнародної арени, імідж та здатність викликати довіру. Відповідно, якщо звертатись до дискурсу «вакууму» лідерства, то відновлення позицій США, зокрема у продукуванні норм, правил та ідей, можливе тільки за умови політичної волі актора.

Якщо ж натомість розглядати втрати потенціалу МС США через призму швидкого нарощення потенціалу сили іншими акторами міжнародної арени, то варто звернутись до теорії переходу влади, аби краще розуміти тенденції у «м'якій» поведінці США. Теорія містить наступні твердження щодо підвищеної ймовірності війни двох держав – по-перше, паритет між домінуючою та зростаючою в силі держави, по-друге, швидкість переходу влади через динамічні темпи зростання в розвитку конкурента, по-третє, зростаюча в силі держава вже обігнала в показниках зростання фактичного гегемона та, по-четверте, коли зростаюча держава прагне змінити правила, утверджені гегемоном [120, с. 553].

Утім, дискурс спроможності США утримувати статус-кво неможливий без розуміння спроможностей суперників у його зміні. На думку М. Крістенсена, незважаючи на тенденції самовільного відходу США від своїх геополітичних позицій, все ж наразі не існує можливості перехоплення ролі глобального лідера Китаєм, адже він демонструє готовність до лідерства тільки в тих сферах, які

приносять безпосередні дивіденди в економічному та соціальному секторах [120, с. 562].

Якщо ж аналізувати динаміку політики МС США в період постбіполярності, то можна простежити постійне коливання від її піднесення як пріоритетного стратегічного інструменту у збереженні лідерства до її нехтування чи ігнорування. Однією з основних тенденцій у використанні МС як чинника легітимізації США є спроби однієї адміністрації відновлювати репутацію та імідж після катастрофічних наслідків використання МС іншими адміністраціями, замість того щоб примножувати позитивні результати попередників. Так, адміністрація Б. Обама, розуміючи необхідність відновлення прихильності світової спільноти до США після репутаційних втрат, спричинених адміністрацією Дж. Буша, фіксує МС як стратегічний засіб легітимізації США як єдиного гегемона. Втім, з приходом до влади Д. Трампа, який нівелював спроби Б. Обама в «перезавантаженні» політики США щодо ключових гравців міжнародної арени та власного позиціонування загалом, США знову зазнали кризи довіри міжнародної спільноти. Як зазначив Р. Кохейн у 2012 р. в контексті становища США на міжнародній арені: «...найбільше лякає не якесь безпосереднє розчарування чи небезпека, а перспектива довгострокового занепаду» [108, с. 1]. Останнє є ймовірним з огляду на непостійну пріоритетність уряду США щодо використання несилових методів впливу, які вимагають формування диференційованих довгострокових стратегій.

Такий «ефект маятника», який природно простежується в менш стабільних з першого погляду демократіях, не сприяє стабільному позитивному сприйняттю лідера та не підсилює його конкурентоспроможність між акторами, які зростають в силі та претендують посісти місце США на світовій арені. Окрім цього, в період знаходження оптимальних шляхів утвердження США як єдиного глобального лідера, такі гравці, як Китай та РФ, не маючи достатнього потенціалу МС, знаходять можливості заповнення політичного та ідеологічного вакууму там, де США не змогли зафіксувати свій вплив. Авторитарні режими, попри

неспроможність взяти пальму першості в показниках МС, діють більш агресивно та впевнено.

Така тенденція нашо́вхує на думку, що ефект «кінця історії» й безапеляційної перемоги західних ідеологічних конструктів та політичних, економічних детермінант і досі панують у західному дискурсі. Втім, МС, особливо в контексті захисту безпекових інтересів в умовах «глобальної турбулентності», вимагає постійної уваги як в рамках стратегічної та інституційної розробки, так і безпосередньо в практичній площині.

Отже, враховуючи вищезазначені аспекти, можна сформулювати наступні позитивні тенденції у застосуванні МС США в добу постбіполярності:

1) інституціоналізація МС як окремого безпекового інструменту, або ж у рамках «розумної сили», що простежується в нормативних документах США;

2) МС США еволюціонує до невід’ємної складової політики США в гібридних конфліктах та є інструментом у інформаційно-психологічних і когнітивних війнах, що дозволяє вибудовувати конкурентоспроможні месиджі та наративи, а також впроваджувати гнучкі практики, порівняно з більш традиційними засобами, до яких вдаються основні актори-суперники;

3) збереження панівних позицій та стійкість у потенціалі МС, незважаючи на репутаційні й іміджеві втрати, та як наслідок – криза довіри реципієнтів американської МС;

4) МС залишається основним інструментом легітимізації американської зовнішньої політики, а також завдяки інформаційним та технологічним перевагам дозволяє формувати глобальний безпековий дискурс;

5) МС США відіграє важливу роль у формуванні контрстратегій у рамках поширення ідей антиамериканізму та є засобом дискредитації акторів-суперників;

6) МС США відіграє визначну роль в утриманні консолідації акторів демократичного світу завдяки практикам освітньої, культурної, військової дипломатії та є ключовим елементом для «колективної МС» і «колективної безпеки», а також є помічним інструментом у визначенні та акцептації спільних викликів та загроз;

7) МС США залишається вагомим інструментом задля завоювання довіри та симпатій нейтральних акторів, які входять у зону інтересів акторів-суперників, а також відіграє значну роль в імплементації західних стандартів країн-партнерів.

Негативними тенденціями щодо політики МС США в безпековому контексті є:

- 1) відсутність довгострокових диференційованих стратегій впливу щодо різних типів акторів або ж прогалини в їхній вчасній імплементації;
- 2) залежність ефективності зовнішньої політики США від підходів різних президентських адміністрацій щодо ролі та змісту МС у захисті національних інтересів США, що як наслідок применшує досягнення ефективних кейсів імплементації «м'яких» стратегій;
- 3) низький рівень відстеження зворотного зв'язку задля розробки комплексу більш ефективних практик МС щодо локальних аудиторій, які відштовхуватимуться від контексту та характеру актуальної взаємодії;
- 4) відсутність ефективної взаємодії «жорсткої» та «м'якої» зовнішньої політики, непослідовність та нерівномірність їхнього використання;
- 5) неспроможність активно та системно використовувати політику МС щодо різних центрів сил водночас, що призводить до зростання в силі інших акторів, які ідентифікуються США як загроза;
- 6) поступова втрата одноосібної монополії в нормативній МС.

4.2. Переваги та недоліки політики «м'якої сили» США в умовах трансформації світового порядку

Оцінка МС США вимагає специфічного підходу з огляду на статус держави на міжнародній арені, адже актор-гегемон, по-перше, має спроможність використовувати інструменти «жорсткої сили», що закономірно сприятиме інтенціям інших акторів його делегітимізації, по-друге, масштаби застосування практик МС є доволі широкими, аби забезпечити ефективне їх застосування повсюдно, по-третє, в контексті сучасних тенденцій міжнародної арени сфери

впливу є доволі мозаїчними, втім взаємозалежними, що значно ускладнює розробку та імплементацію стратегій МС локально. Втім, з огляду на загальний аналіз політики МС США в постбіполярну добу, можна чітко простежити основні позитивні та негативні аспекти несилового впливу США з метою захисту власних безпекових інтересів.

Зважаючи на те, що МС має на меті утримання або ж покращення сприйняття реципієнтів, варто звернути увагу на позиції США в Global Soft Power Index за 2020-2022 роки (Додаток Е (3)). Важливо зазначити, що загалом США займають перші позиції, втім МС США під час діяльності адміністрації Д. Трампа в 2021 р. займає 6 місце [86], в 2020 р. – 13 місце [85], в 2021 р. – 21 місце [86], і тільки в 2022 р. з переобранням президента – 6 місце [87]. З одного боку, для держави, яка претендує на одноосібне світове лідерство та відповідно безумовний вплив на міжнародний порядок денний, природно зазнавати об'єктивної та заангажованої критики. Водночас вищезазначені дані свідчать про прогалини американських урядів у забезпеченні власної репутаційної безпеки. В цьому контексті актуальними є результати опитування Pew Research Center 2020 р., яке проводилось у 13 країнах: 34% мають позитивне ставлення до США, при цьому тільки 16% довіряють тодішньому уряду, що є найнижчим показником за останні 20 років [220]. Утім варто наголосити, що проблема сприйняття США світовою спільнотою з моменту падіння «залізної завіси» й дотепер полягає безпосередньо в самому статусі США, адже, як влучно зазначає Г. Тейлор: «Влада рідко асоціюється з популярністю» [173, с. 54].

У передмові до дослідження Soft Power 30 2015 р. Дж. Най вказує на такі особливості застосування МС: «...її часто важко використовувати, її легко втратити, а її відновлення коштує дорого» [199, с. 6]. Складність використання ресурсів та інструментів МС і справді залишається актуальною проблемою на рівні практики, адже їх важко виміряти, а ще важче комплексно визначити результати їхнього застосування. Так само, в разі значних репутаційних та іміджевих втрат, що можна простежити зокрема після діяльності адміністрації Д. Трампа, розробка нових стратегій для відновлення репутаційної безпеки

вимагатиме значного проміжку часу та гнучкості у подальшій взаємодії з тим чи іншим реципієнтом. Проте варто припустити, що у випадку США навіть значні іміджеві втрати не обов'язково мають як наслідок втрату МС. Так, феноменом американської МС є те, що вся увага природно буде зосереджена на її досягненні, а недоліки будуть сприйматись як черговий «американський занепад» або ж поступки щодо сильних конкурентів у боротьбі за лідерство. Деякі науковці вважають, що навіть зазнаючи невдач, США мають високий потенціал завоювання симпатій та залишають за собою можливість бути незрівнянно краще видимими [30, с. 5].

З огляду на аналіз взаємодії США з іншими акторами, який висвітлено в попередньому розділі, основним недоліком США є недалекоглядне бачення в утвердженні власних позицій до ворожих акторів у період після завершення «холодної війни». В контексті впливу на акторів-суперників та акторів-конкурентів варто вказати на не виправдані очікування США щодо їх демократизації та лібералізації. Можна припустити, що причиною такого підходу стали: 1) переконання в успішності власної моделі, яка є функціональною для інших акторів; 2) впевненість у непохитності успіху, закріпленого після «холодної війни»; 3) недооцінка стратегічної культури таких акторів, як РФ та Китай; 4) відсутність стратегічного бачення в політиці «м'якого» впливу на політичний істеблішмент та населення потенційних конкурентів або ж суперників.

У контексті обґрунтування своєї концепції Дж. Най наголошував, що для США задля розвитку своєї МС необхідно підтримувати відносини з союзниками, надавати економічну допомогу та налагоджувати культурний обмін, що в свою чергу приведе до більш сприятливої громадської думки за кордоном.

Важливо підкреслити, що Дж. Най виокремлює поширення культури та цінностей, створення ідеологічної привабливості держави як основи МС. Утім високий потенціал МС США є неоднозначним явищем з огляду на ефективність її використання – можливість імплементувати цінності та культурні блага провокують високий рівень антиамериканізму не тільки серед акторів-суперників, а й серед акторів-союзників. Наступною проблемою є інший рівень сприйняття

американської МС, а саме апатія (Додаток А (1), як закономірна реакція на панівну присутність американських культурних та ціннісних благ. Очевидно, що характерне для зовнішньої політики США месіанство базується на переконанні в її моральності. Втім, як зазначає Дж. Най, поширення «глобальних суспільних благ мають важливі моральні наслідки, а також створює МС» [156, с. 4]. Варто згадати також про критику США за надто «агресивну» риторику щодо необхідності у просуванні демократії. На думку Л. Корб та К. Вадхемс, США діють занадто відкрито у процесі поширення демократії, «делегітимізуючи» демократичні рухи власним безпосереднім втручанням, замість того, щоб надати актору-реципієнту інструменти, які сприятимуть демократичному розвитку [118, с. 3]. Дж. Канг зазначає, що якщо процеси глобалізації та модернізації під егідою США в період після «холодної війни» були переконливими, то американізація все частіше інтерпретується як загроза та тиск [105, с. 115].

Наслідком помірної реакції США на втрату довіри серед союзників та партнерів є зокрема і поява ідеї відокремленої від США Європи, яка прагне нарощувати власну МС та позиціонувати себе як самостійний, окремий від інтересів США, актор. Така тенденція дає простір для маневрів для акторів-суперників, таких як Китай чи РФ, які не мають тривалого досвіду в розробці стратегій МС та не володіють здатністю настільки широкого охоплення в культурній, освітній чи ціннісній присутності, втім користуються слабкістю американських позицій.

З іншого боку, можна припустити, що антиамериканізм як явище, яке завдає значних іміджевих втрат США, є побічною реакцією, адже ґрунтується на почутті «безсилля та приниження» [139, с. 55]. З іншого боку, не розробляючи виваженої стратегії кризової комунікації щодо критичних у згаданому аспекті аудиторій, можна припустити, що тенденція до антиамериканізму зростатиме, тим самим даючи більше простору суперникам щодо легітимізації себе як повноцінної альтернативи в лідерстві на міжнародній арені. В цьому контексті виникає питання, чи взагалі можливе сприйняття глобальною спільнотою бути рівномірно та однозначно позитивним щодо актора з безпрецедентною владою. Втім ще

складнішим є питання, чи може накопичений потенціал МС пом'якшити наслідки іміджевих та репутаційних втрат, яких зазнає США в останні десятиріччя.

Вивчаючи досвід політичного лідерства США у добу постбіполярності, можна простежити нерівномірну географію використання ресурсів та інструментів впливу, що проявляється у пріоритетному виділенні окремих акторів. Так, наприклад, у період адміністрації Дж. Буша молодшого питання впливу на політичний істеблішмент та населення РФ, а також побудови виваженої довгострокової стратегії МС щодо Китаю не були пріоритетними, що пізніше привело до їхнього політичного, економічного й військового зміцнення на міжнародній арені та легітимізації статусу повноцінних конкурентів і суперників.

Окрім протиборства МС, яке можна спостерігати сьогодні між США, з одного боку, та РФ і КНР, з іншого, варто вказати і на інший проблемний аспект зовнішньої політики США – знаходження рівноваги між МС та «жорсткою силою» або ж шлях до їхнього «розумного» симбіозу. Так, інтервенція в країни Близького Сходу з метою боротьби з тероризмом та подальшої підтримки процесу демократизації в регіоні призвела до руйнації іміджу США як світового гегемона, який здатний розв'язувати складні політичні кризи на міжнародній арені. По-друге, в результаті дестабілізації регіону США зазнали гострої критики щодо їхнього права військового втручання в інші держави. По-третє, невдала інтервенція в країни Близького Сходу спровокувала значне зростання антиамериканських настроїв серед місцевого населення й місцевих політичних та релігійних еліт, і як наслідок підсилило аргументи прибічників антиамериканізму в інших регіонах. По-четверте, прецедент інтервенції використовувався противниками США як аргумент на користь нелегітимності американської гегемонії. По-п'яте, ведення воєнних дій є завжди фінансово виснажливим процесом для національного бюджету держави. Кейс «війни з тероризмом» демонструє необхідність формування диференційованих стратегій «розумної сили», які включатимуть систему наративів та месиджів задля кращого розуміння тією чи іншою спільнотою мотивів застосування «жорсткої сили» актором-заявником та забезпечуватимуть вчасну й виважену взаємодію «жорстких» та

«м'яких» інструментів. Можна припустити, що відсутність рівноваги між використанням МС та «жорсткою силою», а тим паче надто відмінні підходи до їхньої взаємодії, приносять значні репутаційні та іміджеві втрати США як актора, який здатний мати значний вплив на глобальний порядок денний. Однак, як влучно в цьому контексті зазначає Дж. Най, – для світового лідера гармонія «принципів та розсудливості» рідко існує [156, с. 6].

Та попри це, деякі невійськові інструменти «жорсткої сили» можуть гармонійно доповнювати несилові методи впливу. Так, наприклад, економічні санкції США та західного політичного блоку щодо РФ з початку гібридної війни в Україні мають характер примусу, але водночас не суперечать їхнім «м'яким» підходам, адже економічні санкції, як інструмент «жорсткого» впливу, не можуть призвести до погіршення іміджу держав, які їх застосовують. Ще одним таким прикладом «жорсткої сили», який позбавляє державу іміджевих та меншою мірою безпекових ризиків, є надання зброї країні-партнеру без безпосередньої участі у війні. Втім, у контексті політики США, які ідентифікуються акторами-партнерами як основний центр сили, що здатний повпливати на перебіг локальних конфліктів та війн на їхню користь, таке позиціонування США може стати причиною зростаючої недовіри та неспроможності США у захисті спільних інтересів.

Водночас існує думка, що сприйняття гегемона не завжди або зовсім не обґрунтовується зовнішньополітичними аспектами, натомість більш значущим фактором є внутрішньополітичні та соціальні обставини реципієнта [41, с. 1]. Логіка цієї тези полягає не у спроможності глобального лідера, а у необхідності або ж готовності актора-реципієнта йому слідувати, відштовхуючись від власних потреб та симпатій до актора-заявника. Так, проаналізувавши практичний досвід США у використанні МС до конкретних акторів, можна стверджувати, що проблемним аспектом американської політики МС є недостатнє вивчення реципієнтів, зокрема і акторів-суперників, а саме їхньої стратегічної культури, цілей та мотивів, що у свою чергу заважає у побудові влучної стратегічної комунікації. На думку Л. Корб та К. Вадхемс, у період другого президентства Дж. Буша мотиви та інтереси Осамі бен Ладена та його ідеологічних

послідовників публічно пояснювались несприйняттям американської політичної догми, що, на думку науковців, є спірним, адже єдиним мотивом ісламістів було невтручання США до арабського світу [118, с. 4]. Можна стверджувати, що такий аспект розробки стратегічної комунікації є проблемою більш загального порядку, аніж міркування щодо тих чи інших шляхів використання МС, адже недостатнє попереднє вивчення реципієнта перед взаємодією з ним є загальною ознакою зовнішньополітичної недалекоглядності.

Очевидно, що важливими категоріями в контексті захисту безпекових інтересів великих держав є імідж та репутація. На думку Дж. К. Гласмана, основними проблемними аспектами іміджу США є: 1) розбіжності з політикою США; 2) нерозуміння цієї політики та переконань; 3) переконання, що США не поважають погляди інших [84, с. 8]. Саме тому, розглядаючи МС як засіб боротьби за вплив у сучасних умовах світового порядку, іспанський вчений Ф. Петроне наголошує на необхідності займати лідерські позиції з переосмисленням людського управління й консолідувати партнерів у вирішенні глобальних викликів та загроз – зміна клімату, міграція, торгівля, бідність і т.д. [165, с. 151]. Саме ефективна участь США у розв’язанні цих питань не тільки продемонструє здатність США впливати на порядок денний, а й намагнічуватиме довіру світової спільноти, брак якої став значним каменем спотикання в новому тисячолітті. Саме МС у згаданому контексті виступає основним джерелом утримання глобального лідерства США у вирішенні безпекових питань, адже, як зазначає Р. Кохейн, «...ідеї можуть формувати порядок денний, який може впливати на результати» [168, с. 167].

США все ще залишаються домінантом у продукуванні МС з огляду на всеосяжність її інструментів та можливості постійного інформаційного й культурного впливу. Втім переконання в непохитності лідерської позиції, особливо в умовах швидкої динаміки у примноженні сили суперниками, є історичною помилкою будь-яких могутніх держав. Варто визнати, що безумовне лідерство у потенціалі МС не може обмежуватись неспроможністю у застосуванні сили або ж невдалим досвідом інших акторів. У конкурентному середовищі

«глобального села» або ж «глобального театру» варто розробляти гнучку стратегію впливу, вивчати запит аудиторій та знаходити такі інструменти делегітимізації суперників, які не зашкодять власній репутаційній безпеці.

Як зазначає Дж. Най, попри помилки політичного істеблішменту США, які мають вплив на сприйняття у світі демократичного лідера, американську МС все ж важко нівелювати, враховуючи як силу цінностей та культури США, так і «здатність до саморефлексії та самовиправлення» [153]. Водночас те, що виглядає як політична криза, легко перетворюється на американську політичну драму, яка резонуватиме у світовому інформаційному просторі, викликаючи все більший інтерес аудиторії, втім матиме короткостроковий ефект [30, с. 14].

Розглядаючи окремі кейси використання США публічної дипломатії як підконтрольного владі інструменту МС, можна спостерігати наступну тенденцію – публічна дипломатія використовується здебільшого через нібито антиамериканські настрої, причини та сутність яких є малодослідженими. Проте виникає питання щодо того, чи аудиторії вважають почуте трактування американським урядом привабливим та чи бере активну участь у діалозі сам реципієнт у рамках публічної дипломатії. В останній праці Дж. Ная 2023 р. автор вказує на те, що стратегія держави, МС зокрема, є розповіддю про «безпеку, добробут та ідентичність» [155, с. 23], яку можна застосувати на будь-яких рівнях та яка може підлаштуватись під будь-який соціально-політичний контекст. Утім природа МС полягає у активній участі актора-реципієнта в рамках відносин політики несилового впливу та вимагає постійного аналізу реагування актора-реципієнта на ті чи інші тактики й стратегії МС актора-заявника.

З огляду на актуальну політику адміністрації чинного президента Д. Трампа, варто вказати, що США переживають найбільшу кризу МС. Про це свідчать і закриття вже традиційних для зовнішнього впливу інституцій, таких як USAID, відхилення у підтримці традиційних та нових союзників, загравання з певними акторами-суперниками на шкоду акторам-партнерам і відмова від пріоритетності в поширенні демократичних свобод. Утім можна припустити, що стрімке падіння в пріоритетності політики МС може стати закономірним поштовхом до побудови

більш гнучкої та орієнтованої на значну ефективність в умовах сучасних викликів та загроз системи МС у подальшому. Іронічно, що Дж. Най у своїй останній праці звертається до наступної тези: «Безпека як кисень: ти схильний не помічати її, поки не почнеш її втрачати» [155, с. 132].

«Америка не може пізнати мир, безпеку та процвітання, відступаючи від решти світу» – вказано у висновку Стратегії національної безпеки 2006 р. [197, с. 49]. Однак з огляду на сучасні внутрішньо- та зовнішньополітичні інтенції США, які йдуть врозріз із традиційними уявленнями щодо необхідних умов національної безпеки США, першочерговим викликом є не активізація США у творенні міжнародної політики, а відновлення довіри світової спільноти до США як до глобального лідера, який здатен не тільки брати участь у вирішенні глобальних викликів і загроз, а й захищати та просувати спільні з прибічниками демократичного світу цінності.

4.3. Перспективи та можливості політики «м'якої сили» США як безпекового інструменту

З огляду на попередній теоретико-концептуальний аналіз та розбір основних практичних засад політики МС США, можна стверджувати, що МС відіграє виключну роль у збереженні легітимності могутніх держав та відповідно є обов'язковим елементом політики безпеки. Узагальнюючи, застосування «м'яких» впливів США через призму політики національної безпеки дають такі можливості:

- 1) протидія антидемократичним ідеям та ініціативам у світі; сприятливе ставлення глобального суспільства до зовнішньої політики США;
- 2) мінімізація військового втручання шляхом ведення ефективної публічної дипломатії локально; високі економічні дивіденди (експорт масової культури);
- 3) гомогенізація глобального культурного простору за рахунок одностороннього потоку інформації (шляхом «медійного» або «цифрового

імперіалізму»; демократизація глобального культурного суспільства за «західним зразком»;

4) легітимізація зовнішньополітичних рішень, зокрема і практик «жорсткої сили»;

5) консолідація країн Західного блоку в ідеологічній боротьбі з авторитаризмом;

6) делегітимізація акторів-суперників завдяки виграшним позиціям МС та впливу на їхні внутрішні аудиторії;

7) можливість формування безпекового дискурсу завдяки нормативній МС;

8) використання ресурсів та практик МС як інструментів у гібридних протистояннях.

Можливості формування чіткої стратегії поведінки США є проблематичним питанням, особливо враховуючи динамічність політичних процесів на міжнародній арені, мозаїчність безпекових проблем, а також стратегічну культуру супротивників США. Такий стан речей ускладнює як формування цілей та завдань, так і визначення конкретних очікуваних результатів актора-реципієнта. Під час семінару American Security Project 2021 р. колишній посол Дж. Вілард зазначала, що покращення стану МС США можливе тільки за умови «реструктуризації та реорганізації всього уряду й усього суспільства», натомість колишній посол Б. Бодін зазначила, що для такого завдання необхідно застосувати «цілісний підхід, який включатиме всі підходи» [43]. Втім подібна оцінка є надто загальною та універсальною на невдачі в політиці МС будь-якого актора. Початковим етапом у ефективному використанні МС у безпековій сфері є усвідомлення політичною елітою її вагомості. Так, у 2010 р. у свідченнях Дж. К. Глассмана перед сенатським комітетом із міжнародних відносин було визнано, що основною проблемою публічної дипломатії США є те, що політики «не сприймають її серйозно як інструмент національної безпеки», а через це їй бракує стратегічного бачення [84, с. 2].

Як зазначають експерти корпорації Rand, в епоху трансформації міжнародного порядку важливим є не стільки займати пануючі позиції в захисті

чинних норм і правил, скільки вміти їх адаптувати та імплементувати під мінливі обставини [69, с. 15]. Про необхідність зміни підходів США у використання «м'яких» інструментів та ресурсів, а саме «зчистити іржу з цих інструментів» вказує і американський експерт Дж. Карафано [50]. Окрім цього, варто вказати на необхідність пошуку нових технологій впровадження публічної дипломатії, яка полягатиме у більш диференційованому, акторо-орієнтованому та скоординованому поширенні необхідних для США месиджів і наративів. Під диференційованістю та акторо-орієнтованістю треба розуміти процес визначення та вивчення конкретних аудиторій поширення наративів і меседжів, а також формування системи агентів, які зможуть системно та ефективно його донести. Під координованістю у використанні інструментів МС необхідно розуміти налагодження постійних міжвідомчих зв'язків між Держдепартаментом, який головує у розробці та реалізації практик публічної дипломатії, Білим домом, а також Міністерством оборони [44, с. 49]. Чіткість взаємодії цих інституцій є визначальною у спроможності запобігати глобальним викликам та першими реагувати на деструктивні інформаційно-психологічні впливи акторів-суперників. Окрім цього, К. Браун та Т. Глейзер наголошують на необхідності планування практик публічної дипломатії на макро- та мікрорівнях (глобально та локально визначені практики публічної дипломатії), визначаючи саме мікрорівні як ключові у практиках МС [44, с. 52] (Додаток Ю).

Дж. К. Глассман, визначаючи цілі публічної дипломатії в рамках безпекової політики, влучно зазначає: «Хоча вплив можливо є її найважливішою складовою, все ж розуміння (реципієнта) йде першим» [84, с. 20]. Влучно в цьому контексті зауважує Берман: «Якщо єдина наддержава не може уникнути глобальної відповідальності – інакше вона перестане бути наддержавою – тоді в раціональному інтересі наддержави зрозуміти, як її сприймають у світі» [41, с. 2]. Тут важливими є не тільки сутність американської політики, а її інтерпретація реципієнтом, що конвертуватиметься в позитивне, негативне чи нейтральне сприйняття на нормативному, когнітивному та афективному рівнях. У 2002 р. Дж. Най наголошував на тому, що хоча в експорті культурних та інформаційних

благ США не має рівних, а «Голос Америки» і програма Фулбрайта приносить значні дивіденди у реалізації американського впливу у світі, втім поведінка США є ключовою в утриманні «м'якого» лідерства, а отже вона мусить бути позбавлена «зарозумілості» та «односторонності» [159, с. 73]. Відповідно до умов стрімкого інформаційно-технологічного розвитку, основною метою МС та її інструментів є не продаж історії про США, а міжлюдська взаємодія та конкретні дії, які демонструють цінності держави.

В добу постбіполярності з'являються нові актори, які претендують на більшу вагомість на міжнародній арені, а отже роль МС стає більш актуальною й не обмежується «боротьбою за розум та серця» нейтральних акторів і дискредитацією акторів-суперників. Завданням актора-держави в сучасних умовах трансформації міжнародного порядку та становища невизначеності є актуалізувати ресурси й інструменти МС, вигравати в конкурентній боротьбі у пропозиції кращого майбутнього та бути гнучким у методах впливу на актора-реципієнта. Так, наприклад, на думку Ф.Петроне, саме МС стає основним засобом протиборства між двома полюсами за можливість будувати «інший світ» [165, с. 148].

Досвід останніх трьох десятиріч використання МС у захисті національної безпеки не є однозначним. З одного боку, США залишаються домінуючими в основних категоріях, які передбачають лідерство: військова могутність, інформаційна та культурна перевага, економічні та військові показники. Втім з огляду на появу мережі нових загроз у ХХІ ст. та традиційних загроз, які є наслідком зростання сили такими акторами, як КНР і РФ, виникає питання щодо спроможності США захищати свої переваги як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Удосконалення політики МС є доволі складним процесом, яке потребує інституційних та формальних нововведень, зміни в розумінні ролі, змісту, засобів та можливостей МС як такої, а також комплексну роботу над формулюванням її цілей у контексті конкретних кейсів. Отже, на внутрішньодержавному та

інституційному рівнях для ефективної політики МС задля захисту безпекових інтересів США в умовах сучасності необхідно:

- переосмислити роль та місце МС у безпековій політиці держави, а саме визнати МС як необхідний для глобального гравця інструмент захисту національних інтересів, передусім безпекових;
- створити постійний міжвідомчий орган, який буде сполучною ланкою між Державним департаментом та USAID, з одного боку, та безпековими структурами, з іншого, й матиме на меті систематизувати, структурувати міжвідомчу взаємодію, а також формуватиме порядок денний політики безпеки;
- стимулювати та підтримувати діяльність державних та недержавних аналітичних центрів у сфері вивчення локальних аудиторій спрямування МС, її можливих ефектів, а також пошуку альтернативних методів та підходів впливу на іноземні аудиторії в рамках того чи іншого політичного, соціального, економічного, культурного контекстів;
- формувати стратегії МС США щодо конкретних регіонів та держав, з урахуванням цілей, завдань, можливостей політики МС, а також з визначенням бажаних результатів на коротко- та довгострокову перспективу;
- стимулювати розв'язання внутрішніх соціально-політичних проблем, які делегітимізують США як світового демократичного лідера, та знаходити інструменти для ефективної внутрішньої публічної дипломатії;
- підсилювати інституційні та практичні практики освітньої і наукової дипломатії на основі безпекової пріоритетності задля зменшення рівня екстремізму та антиамериканських настроїв;
- формувати бачення своєї ролі та впливу в умовах зростаючого дискурсу занепаду заходоцентричного світу й кризи американського лідерства.

На загальному рівні формування та реалізації стратегій МС США в сучасних геополітичних умовах варто:

- формувати систему наративів щодо відповідності цінностей та принципів із зовнішньо- та внутрішньополітичними практиками США як глобального лідера;

- використовувати стратегію «слухання» у взаємодії з реципієнтом та формувати стратегії МС, уникаючи вестцентризму як підґрунтя політики МС;
- шукати гнучкі, акторо-орієнтовані підходи у впливі на акторів-учасників і потенційних акторів-бенефіціарів альянсів та організацій, ініційованих і керованих акторами-суперниками (зокрема БРІКС).

Практики реалізації стратегій МС щодо акторів-партнерів та акторів-союзників повинні передбачати:

- зміцнення партнерства і союзництва в безпековій сфері через оборонну та військову дипломатію, що забезпечить кращу консолідацію у випадку необхідності формування стратегії спільних дій у сфері оборони;
- врахування фактора дезінформації й деструктивних наративів КНР та РФ у побудові тактик і стратегій публічної дипломатії, формуючи асертивність акторів-партнерів до нищівних для американського іміджу наративів;
- поширення контрнاراتивів щодо загрози для ідентичності та залежності з боку США;
- сприяння зміцненню «колективної МС» як складової колективної безпеки на інституційному та загальному рівнях.

З огляду на сучасні тенденції у сфері міжнародних відносин, безпекова політика США має включати комплексну стратегію взаємодії з найближчими партнерами та союзниками, насамперед ЄС. Це передбачає наступні кроки:

- формування як регіональних, так і національно диференційованих стратегій публічної дипломатії на короткостроковий та довгостроковий періоди, враховуючи всі потенційні ризики для колективної безпеки;
- розробка диференційованих комунікаційних стратегій щодо покращення іміджу США та сприяння довіри акторів-партнерів;
- оцінка й вироблення ефективних механізмів протидії когнітивним та інформаційно-психологічним впливам РФ;
- взаємодія у протидії деструктивній діяльності РФ щодо спільних інституцій та цінностей, громадянського суспільства та населення ЄС;

- вивчення європейських аудиторій, які є найбільш вразливими щодо інформаційно-психологічних та когнітивних впливів РФ, і розробка стратегій механізмів протидії та швидкого реагування;

- застосування стратегій «м'якого» лідерства у формуванні спільного бачення взаємодії з КНР та досягнення консенсусу щодо стратегії взаємодії акторів-союзників з КНР в економічній сфері задля запобігання поглибленню залежності;

- впровадження дипломатичних практик за принципами рівності, а також посилення дипломатії «другого треку».

Підходи щодо застосування політики МС у контексті взаємодії з нейтральними акторами мають враховувати наступні аспекти:

- детальне вивчення специфіки актора (політичних, культурних особливостей), а також особливості взаємодії з акторами-суперниками та позитивний досвід позитивної взаємодії з акторами-союзниками США;

- вивчення тактик і стратегій «м'якого» впливу акторів-суперників щодо нейтрального актора та формування конкурентоспроможної системи наративів і практик;

- делегітимізація акторів-суперників;
- просування власної безпекової дискурс-системи;
- заохочення у вирішенні глобальних викликів та загроз на інституційному рівні;

- наголос на вигідне двостороннє партнерство, транслювання поваги та визнання важливості актора;

- просування прозахідних лідерів думок та ініціювання практик публічної дипломатії, які найімовірніше викликать довіру в реципієнта;

- впровадження публічної дипломатії дій та політики заохочення до співпраці в разі очікуваної для актора-заявника поведінки актора-реципієнта;

- асистування та гуманітарна допомога в разі необхідності, яка відповідатиме нагальним потребам нейтрального актора;

- забезпечення широких можливостей освітніх та наукових обмінів, формування та виховання потенційної політичної еліти.

Як було з'ясовано на рівні теоретичного аналізу, МС може розглядатись не тільки як складова розумної сили, а й ототожнюватись із «жорсткою силою», а отже, варто розглянути можливі підходи до використання МС щодо акторів-суперників:

- використання засобів «negative watch» та «негативної» МС задля сек'юритизації акторів-суперників і їхньої подальшої делегітимізації;
- взаємодія з місцевими лідерами думок, а саме їх консультування щодо поширення необхідних месиджів та наративів, які відповідають інтересам США;
- забезпечення присутності та артикуляції західного інформаційного й масово-культурного продукту інвестування в локальні ініціативи громадянського суспільства;
- сприяння ерозії іміджу;
- формування простору для подальшої взаємодії, а також ініціювання взаємодії у вирішенні глобальних викликів та загроз;
- самодесек'юритизація та встановлення власної версії фактів як реакція на сек'юритизацію актором-суперником.

З огляду на розглянуті вище кейси взаємодії США з акторами, які ідентифіковані як такі, що несуть загрозу, а саме – КНР та РФ, важливо зосередитись на більш деталізованому огляді тих аспектів, які є необхідними у формуванні та реалізації політики МС США в рамках захисту безпекових інтересів.

Зокрема, щодо Китаю варто звернути увагу на наступні аспекти:

- просування бачення Китаю через призму власного сприйняття, встановлюючи власну дискурс-систему в оцінках зовнішньої та внутрішньої політики КНР;
- формування як стратегії публічної дипломатії, так і на рівні стратегічної комунікації (акторо-диференційованої) щодо самопозиціонування в разі збройного конфлікту з КНР;

- розробка системи наративів, які заперечуватимуть антагонізм американських цінностей і культури з традиційною китайською культурою та цивілізаційними уявленнями й ґрунтуватимуться на ідеї «власного вибору»;

- підсилення військової та оборонної дипломатії з союзниками в регіоні.

У рамках формування стратегії МС та подальшої взаємодії з РФ варто вказати на наступні аспекти:

- взаємодія з країнами-сусідами РФ, які висловлюють ініціативу в євроатлантичній інтеграції, у сфері стримування та протидії РФ, що враховуватиме подолання кризи іміджу США як ненадійного провідника в процесі євроатлантичної інтеграції;

- відстеження та вивчення реакцій світової спільноти на зовнішню політику РФ задля вироблення ефективних комунікаційних стратегій на місцях;

- формування системи контрнاراتивів, які заперечуватимуть намагання США скористатись слабкістю РФ через поширення сфер інтересів у регіоні.

Врахування цих аспектів у налагоджені взаємодії з тими чи іншими акторами, безумовно, не є виключними, втім являють собою необхідні модули як для збереження статус-кво у позиціонуванні США, так і в стримуванні та послабленні акторів-суперників.

Висновки до Розділу 4

Вазливо розуміти, що ефективне впровадження політики МС США тільки примножує її потенціал МС, адже демонструє здатність актора-гегемона відстоювати власні сфери впливу на міжнародній арені, а також спроможність протистояти тим акторам, які пропонують альтернативне бачення розвитку міжнародної системи. Втім для подолання кризи американського лідерства завдяки інструментам та ресурсам МС необхідна політична воля та переосмислення місця й ролі несилових методів впливу в захисті національних інтересів США. Можна припустити, що наявні та потенційні міжнародні конфлікти й зростаючі репутаційні втрати спричинятимуть активізацію

американського політичного істеблішменту в реструктуризації безпекової системи з урахуванням більш гнучких та орієнтованих на рівноцінну взаємодію з акторами-реципієнтами практик МС. Зasadничим завданням для реалізації ефективної МС з кожним актором є подолання внутрішньополітичної кризи, яка має вплив на загальне самопозиціонування США як актора-гегемона на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні представлено нове теоретико-концептуальне бачення змісту та функцій МС у вирішенні безпекових завдань актора-держави, а також операціоналізовані й систематизовані можливі прояви, стратегії та ефекти нетрадиційних засобів впливу на іноземні аудиторії. Окрім цього, проаналізовані рамки дослідження МС як безпекового інструменту актора-держави в умовах актуальних тенденцій міждержавної взаємодії, враховуючи спектр сучасних викликів та загроз як для акторів з великим потенціалом, так і для країн з низьким потенціалом МС.

Отже, в рамках обґрунтування спроможності «м'яких» ресурсів, інструментів та практик у захисті безпекових інтересів держави в постбіполярну добу можна сформулювати наступні висновки щодо загального розуміння онтологічних засад МС у безпековій системі актора-держави:

1) в умовах підвищеної конфліктогенності міжнародної взаємодії, яка зумовлена стрімким зростанням потенціалу «жорсткої» та «м'якої сили» нових центрів сил, МС варто розглядати як ненормативний феномен, який використовується як засіб відстоювання національних інтересів актора та може використовуватись у різних контекстуальних рамках, наприклад, у рамках імплементації стратегії «розумної сили» або ж у рамках інформаційного та когнітивного протиборства та гібридних конфліктів. Якщо ж існують умови, при яких МС актора-заявника ідентифікується як загроза для актора-реципієнта або ж нейтрального актора, то це надає МС «жорстких» характеристик з огляду на мотиви та інтенції актора-заявника. Так, поява таких засобів, як сек'юритизація, негативна МС або ж «negative watch», які в науковому дискурсі ідентифікуються як сучасні механізми впливу на сприйняття актуальної адженди в рамках політики МС, свідчать про те, що «сила привабливості» чи «приваблення» може виражатись у

доволі деструктивних практиках актора-заявника щодо об'єктів спрямування політики МС.

2) З огляду на специфіку сучасних безпекових викликів та загроз, які, по-перше, гібридизуються, по-друге, інтернаціоналізуються, можна з упевненістю стверджувати, що МС виступає ключовим інструментом впливу на сприйняття іноземною спільнотою актора-заявника, а отже безпосередньо впливає на його здатність захищати власні безпекові інтереси. Так, у рамках взаємодії з акторами-союзниками МС заявника може виступати інструментом консолідації у розв'язанні тих чи інших безпекових завдань, засобом, який легітимізує його зовнішньополітичні інтенції, а також модусом формування норм та безпекового дискурсу, який корелюється з інтересами актора-заявника. Щодо акторів-суперників для МС актора-заявника найбільш притаманні «жорсткі» характеристики, адже вона виступає предметом суперництва або ж протиборства за утримання, або ж завоювання тих чи інших сфер впливу. Запропоновані поведінкові стратегії актора-заявника, а також диференційовано визначені безпекові функції МС щодо акторів-суперників демонструють, що основним лейтмотивом «м'яких» практик виступають делегітимізація актора-суперника, демонстрація власних переваг в інформаційно-комунікаційному просторі, визначення актора-суперника як загрози в інформаційному полі акторів-союзників та нейтральних акторів. У рамках взаємодії з нейтральними акторами пріоритетним є врахування діяльності у сфері «м'якого» впливу акторів-суперників та формування конкурентоспроможних систем наративів і меседжів, а також впровадження відповідних практик, які нівелюють зусилля актора-суперника у завоюванні довіри локальних аудиторій.

Вищезазначені аспекти підштовхують до однозначного висновку щодо врахування контексту окремих кейсів, а саме мотивів актора-заявника щодо реципієнта, особливостей та динаміки їхньої попередньої взаємодії, діяльності та інтересів акторів-конкурентів, а також очікуваних для актора-заявника результатів.

З огляду на теоретико-концептуальні засади МС у безпековій політиці держави у пропонованому дослідженні було проаналізовано еволюцію розуміння та безпосереднього практичного використання ресурсів, інструментів і практик МС США в рамках безпекової політики. Результати дослідження підтверджують тезу про необхідність застосування унікальних підходів та попереднього підбору аспектів аналізу МС того чи іншого актора. Відповідно до поставлених завдань дослідження, можна сформулювати наступні висновки щодо особливостей МС США як безпекового інструменту в постбіполярну добу:

3) США володіють безпрецедентно широкою мережею агентів МС, підкріпленою розгалуженою інституційною системою. Потенціал МС США, який ґрунтується на здатності застосування широкого спектра ресурсів та інструментів, дозволяє державі-гегемону утримувати провідні позиції у зовнішньополітичному впливі з-поміж інших держав і здатний впливати на глобальну політичну та культурну дійсність. Окрім цього, політика МС США формує тенденції у використанні несилових методів впливу іншими акторами-державами, що свідчить про її внесок у формування норм несилової взаємодії між гравцями на міжнародній арені. Феномен американської МС полягає в тому, що вона наділена своїм потенціалом «привабливості», що вирізняє її з-поміж потенціалу несилового впливу інших акторів. МС США в постбіполярну добу стає повноцінним інструментом безпекової політики, втім її застосування з огляду на аналіз історичної ретроспективи не є системним та постійним. Так, у 1990-х роках МС набуває своєї пріоритетності з огляду на необхідність поширення та закріплення демократичних ліберальних цінностей на глобальному рівні, адже, відштовхуючись від актуальної на той час концепції «кінця історії», саме несилові засоби впливу ідентифікувались американським політичним істеблішментом як ефективні для відстоювання статусу єдиної наддержави. Період «боротьби з тероризмом», який характеризувався стрімким поверненням до «жорсткої сили», нівелював МС як засіб, який може

вирішувати безпекові завдання США. Незважаючи на те, що адміністрація Дж. Буша обґрунтовувала війну з терористичними режимами необхідністю захисту демократії та людської гідності, а згодом після низки невдач у легітимізації зовнішньої політики щодо країн Близького Сходу та появи кризи довіри світової спільноти до США, зовнішньополітична доктрина США знову повертається до МС як засобу, який зможе, з одного боку, реабілітувати імідж та репутацію США, а з іншого – закріпити позитивні результати «боротьби з тероризмом». Утім нівелювання попереднього використання МС з метою самолегітимізації та невчасне застосування її інструментів постфактум стали причиною недовіри найближчих акторів-союзників і партнерів, посилення глобального впливу потенційних акторів-суперників та складнощів подальшої взаємодії з нейтральними акторами. Такі тенденції стали причиною актуалізації підходу «розумної сили», яка фіксує МС невід’ємною складовою ефективною та успішною зовнішньої політики США. Прихід до влади адміністрації Б. Обама є доволі симптоматичним з огляду на необхідність пріоритизації МС як основи американської стратегічної культури. Попри значні досягнення адміністрації як у розвитку інституційної системи МС, так і у визнанні безпекового чинника «м’якої» політики, цей період продемонстрував хибність пріоритизації окремих акторів-держав щодо несилового впливу, а саме ігнорування американським політичним істеблішментом у формуванні стратегії попереднього впливу на висхідних у силі акторів-суперників – КНР та РФ. Ідентифікація нових центрів сил, які виступають як конкуренти США, як безпосередня загроза, простежується в період кабінету Д. Трампа. Втім, у час його президентства МС США зазнає краху, що зумовлювалось нехтуванням адміністрацією ідеї «м’якого» лідерства. Повторюваний мотив нехтування МС у зовнішньополітичній діяльності як на доктринальному, так і на практичному рівнях заперечує спроможність США у «моральному» лідерстві, а також спроможність виступати як надійний партнер та відстоювати задекларовані цінності.

4) Оцінка наявності тих чи інших аспектів МС у стратегіях національної безпеки США хоч і не обов'язково корелюється з подальшим практичним її застосуванням, утім уможливорює ширше розуміння мотивів американської зовнішньої політики, а також її завдань та очікуваних результатів. Основними тенденціями у фігуруванні тих чи інших аспектів використання інструментів МС у безпекових стратегіях є: (1) зростаюча необхідність у налагодженні взаємодії з партнерами та союзниками, яка заснована на довірі й спільності ціннісних орієнтирів; (2) зовнішня політика того чи іншого уряду обґрунтовується обов'язком США щодо поширення, захисту та утвердження демократичних цінностей; (3) збереження одноосібного лідерства є однією з основ національної безпеки США; (4) «жорстка сила» США інтерпретується через призму «моральної сили» та виступає як елемент МС.

5) Аналіз окремих кейсів використання політики МС у безпековому контексті щодо акторів-суперників (КНР та РФ) демонструє, по-перше, безумовне переважання потенціалу МС США, по-друге, розкриває функціональні переваги в самому процесі взаємодії з акторами-суперниками та нейтральними акторами, які ідентифікуються як сфера інтересу обох центрів сили. Втім ефективному несилловому впливу США в рамках взаємодії з акторами-суперниками перешкоджають: (1) відсутність попереднього вивчення реципієнтів, а саме їхньої стратегічної культури, зовнішньополітичних завдань, цілей та мотивів, і відповідно відсутність ефективних, а що найголовніше – вчасних стратегій «м'якого» впливу після «холодної війни», які могли б підсилити безпекові позиції США в подальшій перспективі особливо у випадках ведення гібридних конфліктів; (2) невчасність у реагуванні на зовнішньополітичні інтенції акторів-суперників, які суперечать національним інтересам та принципам США, і відповідно зволікання у формуванні власної інтерпретаційної системи для артикуляції у світовому інформаційному просторі щодо загроз, спричинених поведінкою акторів-суперників; (3) гнучка стратегія МС щодо потенційних

акторів-партнерів, які ідентифікують акторів-суперників як загрозу, що послаблює їхню довіру до США як до «захисника демократичного та вільного світу» й відповідно дає змогу для маневрування акторам-суперникам; (4) непослідовна пріоритизація несилових впливів щодо акторів-суперників.

Якщо ж брати до уваги специфіку взаємодії в рамках політики МС з акторами-союзниками на прикладі ФРН, то простежуються наступні тенденції: (1) історично обумовлений досвід взаємодії та спільність ціннісних орієнтирів, які відстежуються як в рамках двосторонніх відносин, так і в контексті взаємодії через спільні інститути безпеки, а також, відповідно, високий рівень взаємозалежності обох акторів певною мірою дозволяють США широко використовувати потенціал МС як щодо політичної еліти, так і щодо внутрішньої аудиторії реципієнта та здатні нівелювати проблемні аспекти взаємодії з ФРН; (2) основним недоліком «м'якого» впливу США щодо ФРН є зростаючий антиамериканізм у політичних колах та безпосередньо серед німецького населення, який має різну природу, втім підсилюється інформаційними інтервенціями акторів-суперників; (3) недостатня увага практикам МС акторів-суперників, які дестабілізують позиції США у ФРН та на європейському континенті загалом, а також нестабільність американського самопозиціонування в регіоні спричиняють кризу американського лідерства та сприйняття США як надійного партнера. Відповідно, можна зробити висновок, що США потребують не тільки переосмислення форм та змісту практик МС щодо конкретних акторів, а й мають формувати диференційовані та довгострокові стратегії з урахуванням їх сприйняття актором-реципієнтом.

б) Еволюція застосування ресурсів та інструментів МС у рамках безпекової політики США характеризується залежністю її ефективності від діяльності тих чи інших представників політичних кіл та відповідно постійною зміною пріоритетів, а також форм та засобів її застосування, що є симптоматичним явищем для будь-якої демократичної держави. Незважаючи

на те, що імплементація «м'яких» інструментів у вирішенні безпекових викликів є доволі строкатою й непослідовною, вона проходить процес поступової інституціоналізації та є основним засобом самолегітимізації США, що визначено як основна засада національної безпеки США. Втім мозаїчність викликів і загроз сучасності, нарощення «жорсткого» та «м'якого потенціалу» акторами-суперниками, криза довіри до США як глобального лідера через сумнівні для різних груп акторів-реципієнтів зовнішньополітичні рішення й тенденції до ізоляціонізму можуть свідчити про кризу і самої МС США. З огляду на простежену в дослідженні циклічність як підходів США до використання «м'яких» впливів у зовнішній політиці, так і повторюваність дискурсу про «американський занепад», можна припустити, що США надалі формуватимуть нові підходи до самопозиціонування на міжнародній арені, що відобразатиметься зокрема у змісті та формах політики МС.

Очевидно, представлене в дослідженні теоретико-концептуальне бачення МС як елементу безпекової політики держави, так само як і безпосередній аналіз практичних засад безпекової політики через інструменти МС актора-держави, а саме США, не є вичерпним. Так, надалі високого рівня актуальності набуває питання систематизації випадків застосування практик МС великими та малими державами в рамках трансформації міжнародного порядку, а також виокремлення нових кейсів використання МС як безпекового інструменту задля удосконалення запропонованої диференційованої системи практик і поведінкових стратегій акторів-держав у відстоюванні їхніх національних інтересів в умовах міжнародної турбулентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна С. Масова культура в контексті глобалізаційних тенденцій сучасної епохи. *Вісник Львівського національного університету. Серія філософські науки*. 2013. Вип. 16. С. 169-176.
2. Белоусова Н. Б. «Розумне» лідерство Сполучених Штатів Америки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107. Ч. I. С. 148-151.
3. Вилінський С. «М'яка сила» у зовнішній політиці Федеративної Республіки Німеччина щодо держав Центральної Азії: дис. канд. пол. наук: 23.00.04 – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2019. С. 27.
4. Гавриленко І.І. Геополітичний вимір публічної дипломатії США. *Міжнародні відносини*. Серія «Політичні науки». 2014. № 3. С. 25-38.
5. Гавриленко І. Місце «м'якої сили» у стратегіях національної безпеки США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини*. 2020. № 1 (51). С. 17-21.
6. Гречкосій Р. Макдональдизація та діснеїзація як глобалізаційні тренди. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти, «Філософія. Педагогіка»*. 2024. № 1 (6). С. 7-14.
7. Картунов О. «Велика Хартія Епохи Знань» як дорожня карта встановлення світового панування. *Політичний менеджмент*. 2012. Вип. 3. С. 42-52.
8. Капітоненко М.Г. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 94, ч. 2. С. 20-29.
9. Кириченко І. О. Чинник «м'якої сили» у стратегіях національної інформаційної безпеки США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 101 (1). С. 209-217.

10. Константинюк С. Американська масова культура як глобальний інструмент впливу. *Медіафорум*. 2022. Вип. 11. С. 219-234.
11. Константинюк С. Безпекові функції внутрішньої публічної дипломатії. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*: матеріали XVIII Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 8 листопада 2024. С. 149-152.
12. Константинюк С. Державна культурна політика як елемент політики безпеки: досвід України (2014-2022 рр.) *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. Т. 48. С. 219-227.
13. Константинюк С. «М'яка сила» як елемент реалізації політики національної безпеки: диференційний підхід до розподілу функцій великих та малих держав. *Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті Російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 4-5 жовтня 2024. С. 96-98.
14. Константинюк С. Основні виклики формування ефективної культурної дипломатії України. *Відновлення України. Історичний досвід та перспективи після перемоги*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 31 березня 2023. С. 69-72.
15. Константинюк С. Особливості вимірювання результатів застосування «м'якої сили» (за таксономією Г. Онезорге). *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*: матеріали XIII Міжнар. наук. конф., м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 15 червня 2023. С. 50-53.
16. Константинюк С. Проблемні теоретико-методологічні аспекти дослідження «м'якої сили». *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих

вчених, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 30 листопада 2023 р. С. 213-216.

17. Константинюк С. Сутність феномену істернізації як альтернативи американізації в умовах глобального культурного простору. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: Матеріали XVI міжнародної наук.-практ. конф.*, м. Чернівці, 2022. С. 63-65.

18. Константинюк С. Сучасні теоретико-концептуальні підходи до дослідження «м'якої сили». *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 49. С. 98-111.

19. Константинюк С. Роль «м'якої сили» в контексті сучасного ідеологічного протиборства КНР та США. *Літопис Волині*. 2025. Вип. 32. С. 195-201.

20. Лакішик Д. Зовнішньополітичні акценти та пріоритети стратегії «Задіяності та розширення» адміністрації Б. Клінтона. *Американська історія та політика*. 2017. № 3. С. 21-29.

21. Луценко А. В., Піскорська Г. А. «М'яка сила» в сучасній геополітиці: Монографія. – Київ, 2011. 216 с.

22. Мельниченко Б., Флігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С. 68-72.

23. Сагановський Р. Освітня публічна дипломатія США у Китайській Народній Республіці: виклики та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Вип. 55. С. 444-451.

24. Святковська Ю. «М'яка сила» як інструмент зовнішньої політики держави. Наукові праці. *Політологія*. 2017. Том 297, № 285 С. 84.

25. Сухорольська І. Громадська (публічна дипломатія) в сучасних міжнародних відносинах: нові тренди і особливості. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 103-107.

26. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. 2-ге вид., доповнене. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 504 с.

27. Тихоненко І. В. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI столітті. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 85-90.
28. Ткач. О. І. «М'яка сила» як характерна ознака політичного впливу великої держави за умов багатопольярного світу в Латиноамериканському регіоні. *Politologe Bulletin*. 2018. Вип. 80. С. 77-85.
29. Требін М., Панфілов О. Сучасні тенденції застосування сили в міжнародних відносинах. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 2 (49). С. 127.
30. Aaltota M. Drama Power on The Rise? *FIIA Working Paper*. February, 2014. URL:<https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/wp80.pdf> (date of access: 23.02.2025).
31. Ahmed S., Bick A. Trump's National Security Strategy. A New Brand of Mercantilism? Carnegie Endowment for International Peace. 2017. 32 p.
32. Akbarov H. M. Role of Soft Power Means in Ensuring State Security. *Revisto Turismo Estudos e Praticas – ERTEP*. 2020. P. 1-11.
33. Akdağ Z. China's Assertive Foreign Policy and Global Visions Under Xi Jiping. *Journal of Academic Inquiries*. 2024. Vol. 19 (1). P. 204-221.
34. Akindoyin I. D. International Relations in the 21st Century: The Role of Track-Two Diplomacy in Conflict Resolution. *Perspective Politice*. 2024. Vol. 17 (1-2). P. 5-18.
35. Anheier H. K., Knudsen E. L., List A. R. Soft Power und die neue Geopolitik: Germany in vergleichender Perspektive, ed. Helmut K. Anheier und ifa. *Der External Cutural Policy Monitor*. 2023. 8 p.
36. Anholt S. Anholt Nation Brand Index: How Does the World See America? *Journal of Advertising Research*. 2005. Vol. 45 (3). P. 296-304.
37. Aron A., Lewandowski G. Psychology of Interpersonal Attraction. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2001. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/neuroscience/interpersonal-attraction> (date of access: 20.02.2025).

38. Asmus D. R. German Perception of the United States at Unification. Santa Monica: RAND. 1991. 54 p.
39. Barrech D. M., Khan M. US-China Growing Competition in Soft Power. *Journal of Social Sciences Review*. 2023. Vol. 3 (2). P. 490-499.
40. Bergmane U. Public Diplomacy as a National Security Tool. *Foreign Policy Research Institute*. 2017. URL: <https://www.fpri.org/article/2017/05/public-diplomacy-national-security-tool/> (date of access: 27.02.2025).
41. Berman A. R. Anti-Americanism in Europe. A Cultural Problem. Stanford, Calif.: Hoover Institution. 2004. 158 p.
42. Bernstead J. L. Shifting Attitudes in the Arab World Toward Israel: The Importance of Public Diplomacy. CPD Perspectives. USC Center on Public Diplomacy. Los Angeles: Figueroa Press. 2019. 65 p.
43. Boyd R. Event Recap: Matching Rhetoric to Actions: A Hard Look at U.S. Soft Power in a Biden Administration. *American Security Project*. Jan. 19, 2021. URL: <https://www.americansecurityproject.org/event-recap-matching-rhetoric-to-actions-a-hard-look-at-u-s-soft-power-in-a-biden-administration/> (date of access: 10.09.2024).
44. Brown K., Glaisyer T. Strengthening U.S. Statecraft Through Public Diplomacy. *The Fletcher Forum of World Affairs*. 2011. Vol. 35:1. P. 47-59.
45. Brown K. A., Green Sh. N., Wang «Jay» J. Public Diplomacy and National Security in 2017. *Center for Strategic and International Studies*. 2017. 17 p.
46. Bureau of Educational and Cultural Affairs. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-educational-and-cultural-affairs/> (date of access: 08.04.2025)
47. Bureau of Global Public Affairs. U.S. Department Affairs. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-global-public-affairs/> (date of access: 08.04.2025).

48. Burgess J. Soft Power: «A Mission Critical» Component of National Security. *U.S. Global Leadership Coalition*. 2021. URL: <https://www.usglc.org/blog/soft-power-a-mission-critical-component-of-national-security/> (date of access: 11.02.2025).
49. Callahan W. Identity and Security in China: the negative soft power of the China dream. *Politics*. 2015. Vol. 35 (3-4). P. 216-229.
50. Carafano J. J. Three big questions Biden's National Security Strategy Has to Answer. *The Heritage Foundation*. 2021. URL: <https://www.heritage.org/defense/commentary/three-big-questions-bidens-national-security-strategy-has-answer> (date of access: 25.02.2025).
51. Carafano J.J. U.S. and Russia cannot reconcile their worldviews. *GIS*. August, 2022. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/us-russia-foreign-policy/> (date of access: 12.03.2025).
52. Chinese Soft Power and Its Implications for the United States. Competition and Cooperation in the Developing World. CSIS Smart Power Initiative. Ed.: C. McGiffert. 129 p.
53. Cobus P. Polls Show Americans, Russians Have Evolving Views of Each Other. *Voice of America*. March 01, 2019. URL: <https://www.voanews.com/a/new-poll-examines-how-russians-americans-perceive-each-other/4809670.html> (date of access: 11. 02.2025).
54. Cohen A. Time to Revise Obama's Russian «Reset» Policy. *WebMemo*, The Heritage Foundation. 2010. No. 3042. 3 p.
55. Cohen I. W. Americanization of East Asia. *Education About Asia*. 2006. Vol. 11, No. 2. P. 26-29.
56. Competing with China Explained: What Americans Need to Know. *RAND Corporation*. 2024. URL: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/09/competing-with-china-explained-what-americans-need.html> (date of access: 03.02.2025).
57. Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy & International Broadcasting: Focus on FY 2018 Budget Data. United States

Advisory Commission on Public Diplomacy. Ed.: Walker V. S., Baxter Sh., 2019. 257 p.

58. A conversation with Kim Campbell. *The Florentine*. November, 2020.

URL:<https://www.theflorentine.net/2020/11/02/kim-campbell-canada-conversation/> (date of access: 14.02.2025).

59. Cull N. J. Counter Propaganda: cases from US Public Diplomacy and beyond. Legatum Institute. 2015. 15 p.

60. Cull N. J. From Soft Power to Reputational Security: Rethinking Public Diplomacy and Cultural Diplomacy for a Dangerous Age. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2022. № .18. P.18-21.

61. Cull N. J. Public Diplomacy and the Road to Reputational Security: Analogue Lessons from US History for a Digital Age. Williamsburg, VA: AidData at William & Mary. 2022. 31 p.

62. Cull N. J. The War for Ukraine: Reputational Security and Media Disruption. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2023. P. 195 -199.

63. Dahl R. A. The Concept of Power. *Behavioral Science*. Vol. 2, No. 3. 1957. P. 202–203.

64. Dalei J. The National Security Case for China-U.S. Scholarly Exchange. *U.S.-China Scholarly Recoupling*. 2024. Ed.: S. Kennedy. CSIS. P. 12-15.

65. Desai-Trilokekar R., Masry H. E. The Nexus of Public Diplomacy, Soft Power, and National Security: A Comparative Study of International Education in the U.S. and Canada. *Journal of Comparative & International Higher Education*. 2022. Vol.14, Iss. 5. P. 111–113.

66. Dharma B. B. Soft Power in the Contemporary World: Recommendations to the Small States' Security. *Unity Journal*. 2021. Vol. 2. P. 54 - 69.

67. Dickson O. I., The Perception of Power in the Context of National Security and Foreign Policy Thrust. *Journal of Military and Strategic Studies*. 2012. Vol. 14, Iss. 2. P. 1-22.
68. Diplomacy and the War Against Terrorism. Testimony Before the Senate Foreign Relations Committee. Washington DC. March 18, 2003. U.S. Department of State. URL: <https://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/rm/2003/18795.htm> (date of access: 10.03.2025).
69. Dobbins J., Shatz J.H., Wyne A. Russia Is a Rogue, not a Peer; China Is a Peer, Not A Rogue. *RAND Corporation*. 2019. 24 p.
70. Doyle B. R. The U.S. National Security Strategy: Policy, Process, Problems. *Public Administration Review*. 2007. P. 624-629.
71. Drab L. Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. *Security and Defence Quarterly*. 2018. № 20 (3). P. 57-71.
72. Durrani S. Applying «negative watch» to measure soft power loss. *USC Center on Public Diplomacy*. May 20, 2024. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/applying-»negative-watch»-measure-soft-power-loss> (date of access: 10.03.2025).
73. Durrani S. What Happens When a Country Bleeds Soft Power? Conceptualising «Negative Watch»: Towards an Epistemology for Negative and Adversarial Place Branding. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2023. № 19 (4). P. 456-475.
74. Dutta A. The Concept of Soft Power: A Critical Analysis. *International Affairs Forum*. 2018. URL: https://www.ia-forum.org/Content/ViewInternal_Document.cfm?contenttype_id=5&ContentID=8393 (date of access: 15.02.2025).
75. El-Badawy E., Munasinghe S. Security, Soft Power and Regime Support: Spheres of Russian Influence in Africa. *Tony Blair Institute for Global Change*. 2022. URL: <https://institute.global/insights/geopolitics-and->

[security/security-soft-power-and-regime-support-spheres-russian-influence-africa](#)

(date of access: 18.02.2025).

76. Fedoniuk S., Karpchuk N., Yuskiv B. China's Strategic Narratives in Relations with the US, the EU, and the RF. *Balkan Social Science Review*. 2024. Vol. 24., No. 24. P. 233-260.

77. Ferguson N. Think Again: Power. *Foreign Policy*. 2009. URL: <https://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/> (date of access: 03.02.2025).

78. Ferry T. Pax Americana and Middle East Regional Order. *E-International Relations*. 2013. 10 p.

79. Florida R. The Economic Power of American Arts and Culture. *Bloomberg*. 2019. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-03-28/arts-and-culture-is-an-800-billion-u-s-industry> (date of access: 06.11.2024).

80. Forland S., Sanka S. Shaping Soft Power in the Post-Pandemic World through «Vaccine Diplomacy». *American Security Project*. Feb. 10, 2021. URL: <https://www.americansecurityproject.org/will-vaccine-diplomacy-shape-soft-power-in-the-post-pandemic-world/> (date of access: 11.03.2025).

81. Gallarotti G. M. Compound Soft Power: The BRICS and the Multilateralization of Soft Power. *Journal of Political Power*. 2016. Vol.9, Iss. 3.P. 55- 77.

82. Gallarotti G. M. Soft Power: What it is, why it's important, and the conditions for its effective use. *Division II Faculty Publications*. 51 p.

83. Geyer M. What Do Germans Really Think About U.S. Politics? Nov. 6, 2024. URL: <https://www.toursofberlin.com/post/what-do-germans-really-think-about-u-s-politics> (date of access: 11. 02.2025).

84. Glassman J. K. «Strategic Public Diplomacy». Testimony Before the Senate Committee on Foreign Relations. March 10, 2010. 20 p.

85. Global Soft Power Index 2020. *Brand Finance*. 2020. 114 p. URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-global-soft-power-index-2020.pdf> (date of access: 18.09.2024).

86. Global Soft Power Index 2021. *Brand Finance*. 2021. 122 p. URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-global-soft-power-index-2021.pdf> (date of access: 18.09.2024).
87. Global Soft Power Index 2022. *Brand Finance*. 2022. 126 p. URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-soft-power-index-2022.pdf> (date of access: 18.09.2024).
88. Global Soft Power Index 2022: USA bounces back better to top of nation brand ranking. *Brand Finance*. 15 March 2022. URL: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2022-usa-bounces-back-better-to-top-of-nation-brand-ranking> (date of access: 18.09.2024).
89. Gray S. Colin. Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century. US Army War College Press. 2011. 581 p.
90. Guan M., Chagas-Bastos C. H. Winning Hearts and Minds: Soft Power, Cinema, and Public Perceptions of the United States and China in Brazil. *Global Studies Quarterly*. 2023. Vol. 3. P. 1-10.
91. Güleç C. NATO and Public Diplomacy: Opportunities and Constraints of 21st Century. *PERCEPTIONS*. 2021. Vol. 26, No.1. P. 100-120.
92. Helm B., Burakovsky A., Wojtowicz L. Americans and Russians Are Mostly Disinterested and Disengaged with Each Other. *The Chicago Council on Global Affairs*. Aug.2019. 15 p.
93. Helwig N. Out of order? The US alliance in Germany's foreign and security policy. *Sasakawa Peace Foundation*. Oct. 14, 2020. URL: <https://www.spf.org/jpus-insights/spf-worldviews-on-the-united-states-en/woldviews-on-the-united-states005.html> (date of access: 23.12.2024).
94. Henrich G., Truong V. Hard Power/ Soft Power versus Versicherheitlichung. *Beiträge zur Internationalen Politik und Sicherheit*. 2012. № 2. P. 45- 57.

95. Henrikson K. A. What Can Public Diplomacy Achieve? *Discussion Papers in Diplomacy*. Netherlands Institute of International Relations, 2006. №.104. 38 p.
96. Hopkins J. A Qualitative Review of Hard and Soft Power Operations by Russia in Cyberspace and the Implications for US National Security. Georgetown University. May, 2020. 38 p.
97. Information Operations: The Hard Reality of Soft Power. Ed. E. Armistead. Washington, 2004. 138 p.
98. Information Warfare: Hollywood Goes Down for China. *Strategy Page: The News as History*. April 19, 2013. URL: <https://www.strategypage.com/htm/htiw/20130419.aspx#gsc.tab=0> (date of access: 17.01.2025).
99. International Public Information (IPI). Presidential Decision Directive PDD 68. 30 April 1999. URL: <https://irp.fas.org/offdocs/pdd/pdd-68.htm> (date of access: 10.03.2025).
100. Irby P. C. US-Russia Foreign Policy: Confronting Russia's Geographic Anxieties. 2023. *Parameters*. Vol. 53. No. 3. P. 83-98.
101. Jaffe Ch. Cultural Engagement: The Costs of Globalization in China. *Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs*. 2012. URL: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/posts/cultural-entanglement-the-costs-of-globalization-in-china> (date of access: 10.09.2024).
102. Jakimów M. Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe. *Asia Europe Journal*. 2019. № 17. P. 369-385.
103. Kachinski E., Soler J. The Decline of U.S. Soft Power: Strategies to Improve it. *American Security Project*. Aug. 04, 2021. URL: <https://www.americansecurityproject.org/the-decline-of-u-s-soft-power-5-strategies-to-improve-it/> (date of access: 10.09.2024).
104. Kalimuddin M., Anderson D. A. Soft Power in China's Security Strategy. *Strategic Studies Quarterly*. 2018. Vol. 12, No. 3. P. 114-141.

105. Kang I. J. The Cultural Identity of East Asia in the Age of Globalization: Westcentrism and Asian Values. *The Korean Journal of International Relations*. 2004. Vol. 44 (5). P. 109-133.
106. Kasiyarno. American Dream: The American Hegemonic Culture and Its Implications to The World. *Humaniora*. 2014. Vol. 26. P. 13-21.
107. Kavaliūnaitė S. Comparative Analysis of Concepts «Soft Security» and «Soft Power» in EU Legislation. *Viešoji Politika ir Administravimas*. 2011. Vol. 10, No. 2. P. 231- 246.
108. Keohane O. R. Hegemony and After. What Can Be Said About the Future of American Global Leadership? *Foreign Affairs*. 2012. Vol. 91. No. 4. 5 p.
109. Kearn D. The Hard Truths about Soft Power. *Joutnal of Political Power*. 2011. No. 4 (1). P.65-85.
110. Kelley H., Bersheid E., Christensen E. Close Relationships. New York: W. H. Freeman, 1983. 612 p.
111. Keping Y. Globalization and changes in China's governance. Ed.: Dirlik A., Keping Y. Leiden: Brill, 2008. 275 p.
112. Kingsley E. Building National Cohesion and Domestic Legitimacy: A Regime Security Approach to Soft Power in China. *Politics*. 2015. Vol. 35 (3–4) P. 259–272.
113. Kondo Sh. US National security Strategy: War om International Terrorism and Expansion of Democracy. *The National Institute for Defense Studies News*. No. 99. 2006. 5 p.
114. Kong W. Rampant Nationalism Is Undermining China's «Three Warfares». *RAND Corporation*. 2024. URL: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/08/rampant-nationalism-is-undermining-chinas-three-warfares.html> (date of access: 15.12.2024).
115. Konstantynyuk S. Between Soft and Hard Power: The Essence of Public Diplomacy as a Security Tool. *Ante Portas – Security Studies*. 2024. No. 21. P. 49-65.

116. Konstantynyuk S. Education and Science Diplomacy as an Instrument of Soft Power: The National Security Dimensions. *Trends and Perspectives of the Development of Science and Education in Globalization: International Scientific and Practical Conference*, Valencia, Spain, July 16-19, 2024. P. 203-205.
117. Konstantynyuk S. From Defense to Offense: Security Functions of the Country's Soft Power. *International relations, public communications and regional studios*. 2025. No. 2 (22). P. 19-28.
118. Korb L. Wadhams C. A Critique of the Bush Administration's National Security Strategy. *Policy Analysis Brief*. The Stanley Foundation. June 2006. 8 p.
119. Krastev I., Leonard M. The crisis of American power: How Europeans see Biden's America. European Council on Foreign Relations. Jan. 19, 2021. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-american-power-how-europeans-see-bidens-america/> (date of access: 02.03.2024).
120. Kristensen M. After Abdication: America Debates the Future of Global Leadership. *Chinese Political Science Review*. 2017. Vol. 2. P. 550-566.
121. Krumbein F. China im Wettstreit mit den USA um globalen Einfluss. *SWP-Aktuell*. 2019. Nr. 27. 4 p.
122. Lahrech A., Juusola K., Al Ansari M. Toward more rigorous country brand assessments: The Modified Country Brand Strength Index. *International Marketing Review*. 2020. Vol. 37, No. 2. P. 319-344.
123. Lettow P. U.S. National Security Strategy: Lessons Learned. *The Strategist*. 2021. Vol. 4, Iss.2. P. 117-154.
124. Li E. The Rise and Fall of Soft Power. *Foreign Policy*. August 20, 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/> (date of access: 26.08.2024).
125. Li R., Chen C., Yao G. Is China Selling Its Democracy Overseas, and Are Europeans Buying? An Analysis of Chinese Propaganda in France. *Asian Survey*. 2024. Vol. 64, Iss. 6. P. 1-28.
126. Li X. China's Pursuit of Soft Power: Norm Diffusion as a Soft Power Mechanism. *Advances in Applied Sociology*. 2020. Vol. 10. P. 278-297.

127. Lindsay M. J. Transition 2021: do Germans Believe America Is Back? *Council on Foreign Relations*. Nov. 23, 2020. URL: <https://www.cfr.org/blog/transition-2021-do-germans-believe-america-back> (date of access: 01.03.2025).
128. Liu Y. Exploring the Impacts of Cultural Globalization on Cultural Awareness/ Values and English Writing in Chinese Context. *International Communications Studies XXI*. 2012. No. 2. P. 94-110.
129. Łoś R. U.S. and China: Hard and Soft Power Potential. *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*. 2018. Vol. 22, No. 1. P. 39-50.
130. Ma Y. China's America Problem. *Hoover Institution: Policy Review*, 2002. URL: <https://www.hoover.org/research/chinas-america-problem> (date of access: 13.01.2025).
131. MacDonald S. Soft Power Today: Measuring the Influences and Effects. *The Institute for International Cultural Relations*. 2017. 94 p.
132. Maisuwong W. The Promotion of American Culture through Hollywood Movies to the World. *International Journal of Engineering Research & Technology*. 2012. Vol.1 Iss. 4. P. 1-7.
133. Makuch-Fedorkova I., Konstantynyuk S. Soft Power as a Strategy for Safeguarding State Security Interests: Ontological Foundations and Research Approaches. *Codrul Cosminului*. 2024. No. 2. P. 498-510.
134. Manning C., Chowdhary A. The U.S.-India Relationship: Navigating Strategic Multi-Alignment. *American Security Project*. February 2024. 15 p.
135. Martel F. «Mainstream nährt auch die Gegenkultur». *Cicero: Magazin für Politische Kultur*. URL: <https://www.cicero.de/kultur/mainstream-naehrt-auch-die-gegenkultur/31471> (date of access: 16.07.2024).
136. Martino D. M. Soft Power: theoretical framework and political foundations. *Przegląd Europejski*. 2020. No.4. P. 11-24.
137. Matsuda T. Soft Power and its perils: US Cultural Policy in Early Postwar Japan and Permanent Dependency. Chicago: Stanford University Press,

2007. 80 p.

138. Mattern J. B. Why «Soft Power» Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics. *Millenium: Journal of International Studies*. 2005. Vol.33, No. 3. P. 583-612.

139. Melissen J. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations. Ed.: Jan Melissen. New York: Palgrave MacMillan. 2005. 221 p.

140. Metaphor. Intelligence Advanced Research Projects Activity. URL: <https://www.iarpa.gov/index.php/research-programs/metaphor> (date of access: 13.01.2025).

141. Mingjiang L. Soft Power: China's Emerging Strategy in Internaional Politics. UK: Lexington Books, 2009. 275 p.

142. Mirrlees T. American Soft Power, or, American Cultural Imperialism? *The new imperialists: Ideologies of empire*. Pub.: One World Pres. C. Mooers (Ed.). 2006. P. 199-227.

143. Morgenthau J. Hans Politics among Nations: Struggle for Power and Peace. New-York: Alfred A. Knoff, 1949. P.30.

144. Mukan S., Saudabekova E. The concept of «Soft Power» in the USA Foreign Policy: Transition from Barack Obama to Donald Trump. *KazNu Bulletin. International Relations and international Law Series*. 2020. Vol. 92 (4). P. 48-54.

145. National Security Strategy. The White House. February 2015. 29 p.

146. National Security Strategy. The White House. May 2010. 52 p.

147. National Security Strategy. The White House. October 2022. 48 p.

148. A National Security Strategy for a New Century, The White House, December 1999. 49 p.

149. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, The White House, July 1994. 29 p.

150. National Security Strategy of The United States. The White House. January 1993. 21 p.

151. Necas P., Kelemen M., Lippay B. Comparison on National Security Strategy 2002 and 2006: to What Extent Did Neoconservatives Influence

Perception of The US Foreign and Security Policy of the Second Presidential Administration of George W. Bush? *Communications*. 2011. Vol. 2. P. 64-68.

152. Neu C.R. U.S. „Soft Power» Abroad Is Losing Its Punch. *RAND Corporation*. Feb. 8, 2013. URL: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2013/02/us-soft-power-abroad-is-losing-its-punch.html> (date of access: 10.09.2024).

153. Nye J. S. Jr. American Diplomacy and Soft Power. *Project Syndicate*. Nov. 2, 2021. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/american-democracy-and-soft-power-by-joseph-s-nye-2021-11> (date of access: 02.03.2025).

154. Nye J. S. Jr., Armitage L. R. A smarter, more secure America. Center for Strategic and International Studies. Washington, D.C. 2007. 82 p.

155. Nye J. S. Jr. Soft Power and Great-Power Competition. Shifting Sands in the Balance of Power Between the United States and China. Springer Singapore. 2023. 208 p.

156. Nye J. S. Jr. Soft Power and Morals in U.S. *Foreign Policy*. Sasakawa Peace Foundation USA. 2021. 8 p.

157. Nye J. S. Jr. Soft Power. *Foreign Policy*. 1990. No. 80. P. 153-171.

158. Nye J. S. Jr. Squandering the U.S. «Soft Power» Edge. *International Educator*. 2007. Vol. 16. Iss. P. 4-6.

159. Nye J. S. Jr. The Information Revolution and American Soft Power. *Asia-Pacific Review*. 2002. Vol. 9, No. 1. P. 60-76.

160. Office of Global Youth Issues. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/office-of-global-youth-issues/> (date of access: 08.04.2025).

161. Office of Policy, Planning, and Resources. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/office-of-policy-planning-and-resources-r-ppr/> (date of access: 08.04.2025).

162. Ohnesorge H. W. Soft Power: The Forces of Attraction in International Relations. Bonn: Springer, 2020. 307 p.

163. Patalakh A. Assessment of Soft Power Strategies: Towards an Aggregative Analytical Model for Country-Focused Case Study Research. 2016. *CIRR XXII*. Vol. 76. P. 85-112.
164. Patalakh A. Soft Power Revisited: What Attraction Is in International Relations: PhD thesis, 2016/ 2017. University of Milanom, 2017. 231 p.
165. Petrone F. What If Soft Power Becomes the New «Weapon» for World Leadership? Consoderations on the Debate in Relations to the New World Order. RAIS Conference Proceedings, June 1-2. 2020. P. 147-153.
166. Pifer S. Rebuilding US-German relations: Harder than it appears. *Brookings*. March 25, 2021. URL: <https://www.brookings.edu/articles/rebuilding-us-german-relations-harder-than-it-appears/> (date of access: 18.02.2025).
167. Pilkington Ph. How Russia Views America. *American Affairs*. 2022. Vol. 6, No. 3. URL: <https://americanaffairsjournal.org/2022/08/how-russia-views-america/> ^{[[[}_{SEP]} (date of access: 13.09.2024).
168. Ping X., Li W. The China Model vs. American Soft Power: Going Global and Peaceful. *Istanbul Gelisim University Press*. 2015. Vol. 2 (2). P. 153-170.
169. Portela C. The EU and the Strategic Use of Sanctions as a Geo-economic Tool? *Between Hard and Soft Power: The European Union in a More Competitive World*: Reader of the 21st Foreign Policy Conference of the Heinrich Böll Foundation. Berlin, June 2021. P. 42-45.
170. Poushter J., Castillo A. Americans and Germans are worlds apart in views of their countries' relationship in 2018. *Pew Research Center*. Nov. 26, 2018. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/11/26/americans-and-germans-are-worlds-apart-in-views-of-their-countries-relationship/> (date of access: 16.02.2025).
171. Poushter J., Mordecai M. Americans and Germans Differ in Their Views of Each Other and the World. *Pew Research Center*. March 9, 2020. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2020/03/09/americans-and-germans-differ-in-their-views-of-each-other-and-the-world/> (date of access: 16.02.2025).

172. Poushter J. 6 charts on how Russians and Americans see each other. *Pew Research Center*. October 4, 2018. URL: https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/10/04/6-charts-on-how-russians-and-americans-see-each-other/?gad_source=1&gbraid=0AAAAA-ddO9HI-QpPaMC2TLasyNnW0a5GN&gclid=EAIaIQobChMIz8Tjr_vpiwMVkWaRBR0PcABuEAMYASAAEgKBiPD_BwE (date of access: 15.02.2025).

173. Public Diplomacy. Practitioners, Policy Makers, and Public Opinion. Ed.: Fatus S. J. USC Center on Public Diplomacy: Washington, D.C. 2006. 77 p.

174. Public Diplomacy: Strengthening U.S. Engagement with the World. A strategic approach for the 21st century. Office of the Under Secretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs. 2010. URL: https://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/pdfs/PD_US_World_Engagement.pdf (date of access: 09.04.2025).

175. Roach B., Goodwin N., Nelson J. Consumption and the Consumer Society. Tufts University: *Global Development and Environmental Institute*. 2019. 42 p.

176. Rumer E., Sokolsky R. Grand Illusions: The Impact of Misperceptions About Russia in U.S. Policy. Carnegie Endowment for International Peace. 2021. 41 p.

177. Rumer E. Sokolsky R. Thirty Years of U.S. Policy Toward Russia: Can the Vicious Circle Be Broken? Carnegie Endowment for International Peace. 2019. 51 p.

178. Runde D. F. Soft Power and Security. *Global Forecast*. 2016. P. 122-123.

179. Schildt A. Sind die Westdeutschen amerikanisiert worden? *Bundeszentrale für politische Bildung*, 2002. URL: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/25289/sind-die-westdeutschen-amerikanisiert-worden/> (date of access: 21.05.2024).

180. Sediq A.F. Soft Power and its place in American foreign policy. *International Journal of Creative Research Thoughts*. 2022. Vol. 10, Iss. 3. P. 227-236.

181. Seymour M. Building Soft Power Back Better? *Foreign Policy Research Institute*, 2021. URL: <https://www.fpri.org/article/2021/03/building-soft-power-back-better/> ^[1]_[SEP] (date of access: 13.09.2024).

182. Silver L., Devlin K., Huang Ch. Most Americans Support Tough Stance Toward China on Human Rights, Economic Issues. *Pew Research Center*, 2021. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2021/03/04/most-americans-support-tough-stance-toward-china-on-human-rights-economic-issues/> (date of access: 23.08.2024).

183. Smeltz D., Goncharov S., Wojtowicz L. US and Russia: Insecurity and Mistrust Shape Mutual Perceptions. *The Chicago Council on Global Affairs*. Nov. 2016. 11 p.

184. Snow N. U.S. Public Diplomacy: Its History, Problems, and Promise. *Readings in Propaganda and Persuasion: New and Classic Essays*. Pub.: Sage. 2006.

185. Stevenson-Yang A. Amerikas fehlgeleiteter Tech-Krieg, *The Market*. August 18, 2020, URL: <https://themarket.ch/meinung/amerikas-fehlgeleiteter-tech-krieg-ld.2522> (date of access: 03.07.2024).

186. Suroviec P., Miles C. The populist style and public diplomacy: kayfabe as performative agonism in Trump's Twitter posts. *Public Relations Inquiry*. 2021. *Public Relations Inquiry*. Vol. 10 (1). P. 5-30.

187. Tabor A., Jenne E. Stretching the «Soft Power» Concept from Washington to Beijing. Manuscript. URL: <http://www.siwps.org/wp-content/uploads/Jenne-and-Tabor-Stretching-the-Soft-Power-Concept-from-Washington-to-Beijing.pdf> (date of access: 13.01.2025).

188. Terry S. M., Hamre J. J. Beyond Security: South Korea's Soft Power and the Future of the U.S.-ROK Alliance in a Post-Pandemic Worl. *Center for Strategic and International Studies*. October 5., 2021. URL: <https://csis-website->

prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/211005_Terry_Beyond_Security.pdf?VersionId=9jegovZiIu96piyC.7e__7HR2lp516TB (date of access: 13.01.2025).

189. The American Security Project: 2013 Annual Report. Nov., 2013. 17 p.

190. The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index 2008 Report. GfK Roper Public Affairs and Media. 2008. 44 p.

191. The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index 2016. URL: <https://nielseniq.com/global/de/news-center/2016/nation-brands-index-2016-schweiz-weiterhin-in-den-top10/> (date of access: 09.11.2024).

192. The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index 2017-2018. URL: <https://www.ipsos.com/en-us/news-polls/Nation-Brands-Index-2018> (date of access: 09.11.2024).

193. The Anholt-Ipsos Nation Brands Index. 2020. Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-10/nation-brand-index-2020-pr.pdf> (date of access: 09.11.2024).

194. The Anholt-Ipsos Nation Brands Index. Ipsos. Nov. 2022. 29 p.

195. The National Security Strategy of The United States of America. The White House. December 2017. 56 p.

196. The National Security Strategy of The United States of America, The White House. September 2002. 31 p.

197. The National Security Strategy of The United States of America. The White House. March 2006. 49 p.

198. «The North Atlantic Treaty». NATO, April 4, 1949. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (date of access: 12.02.2025).

199. The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power. Portland PR Limited. 2015. 53 p.

200. The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power. Portland PR Limited. 2016. 120 p.

201. The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power. Portland PR

Limited. 2017. 147 p.

202. The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power. Portland PR Limited. 2018. 173 p.

203. The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power. Portland PR Limited. 2019. 123 p.

204. Tonno D. F. The Deutschland83 Miniseries. Technological Representation of The Cold War between Ostalgie and Vergangenheitsbewältigung. *International Journal of TV Serial Narratives*. 2020. Vol. 6, No. 2. P. 11-20.

205. Transatlantic Trends 2021: Transatlantic opinion on global challenges. Bertelsmann Foundation. 55 p.

206. Trost K., Wallin M. Academic Exchange: A Pillar of American Public Diplomacy. *American Security Project*. 2013. 9 p.

207. Tyler M.C., Abbasov A., Gibson N, Teo F. Domestic Public Diplomacy. Discussion Paper: *International Experience*: Discussion Paper, April 2012. Australian Institute of International Affairs. 15 p.

208. Uecker D., Schmidt J.J. Perception Differences between Russia and the United States: Changes since 2009. *Faculty Bibliography*. 2022. P. 253-266.

209. U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy. U.S Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/office-of-policy-planning-and-resources-rppr/united-states-advisory-commission-on-public-diplomacy/> (date of access: 08.04.2025).

210. U.S. National Security Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication. Policy Coordinating Committee. June 2007. 34 p.

211. U.S. Public Diplomacy. State Department Efforts to Engage Muslim Audiences Lack Certain Communication Elements and Face Significant Challenges. Report to the Chairman, Subcommittee on Science, the Departments of State, Justice, and Commerce, and Related Agencies, Committee in Appropriations, House of Representatives. GAO. May 2006. 60 p.

212. U.S. Relations with China. U.S. Department of State. February 13, 2025. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-china/> (date of access: 08.04.2025).

213. U.S. Relations with Germany. U.S. Department of State. June 21, 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-germany/> (date of access: 08.04.2025).

214. U.S. Relations with Russia. U.S. Department of State. September 3, 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-russia/> (date of access: 08.04.2025).

215. Vuving L. A. How Soft Power Works. American Political Science Association annual meeting. Toronto. Sep. 03, 2009. 20 p.

216. Wallin M. Military Public Diplomacy. How the Military Influences Foreign Audiences. *American Security Project*. February 2015. 42 p.

217. Wallin M. The New Public Diplomacy Imperative. America's Vital Need to Communicate Strategically. New York: *American Security Project*. 2012. 41 p.

218. Washington DC's role behind the scenes in Hollywood goes deeper than you think. *Independent*. 03 September, 2017. URL: <https://www.independent.co.uk/voices/hollywood-cia-washington-dc-films-fbi-24-intervening-close-relationship-a7918191.html> (date of access: 12.02.2025).

219. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization. New York: Free Press. 1947. P.152.

220. Wike R., Fetterolf J., Mordecai M. U.S. Image Plummet Internationally as Most Say Country Has Handled Coronavirus Badly. *Pew Research Center*, 2020. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2020/09/15/us-image-plummets-internationally-as-most-say-country-has-handled-coronavirus-badly/> (date of access: 06.10.2024).

221. Winkler S. Ch. «Soft Power is such a benign animal»: narrative power and the reification of concepts in Japan. *Cambridge Review of International Affairs*. 2009. Vol. 32, No. 4. P. 483-501.

105. Wolfley J.K. The Shape of Things to Come: Why the Pentagon Must Embrace Soft Power to Compete with China. *Modern War Institute*, 03.30.2021. URL: <https://mwi.westpoint.edu/the-shape-of-things-to-come-why-the-pentagon-must-embrace-soft-power-to-compete-with-china/> (date of access: 18.11.2024).

223. Wu Y. Can Pop Culture Allay Resentment? Japan's Influence in China Today. *Media and Communications*. 2021. Vol. 9, Iss. 3. P. 112-122.

224. Wu Y. Modern Chinese National-Cultural Identity in the Context of Globalization. *Journal of Global Cultural Studies*. 2012. No. 7. URL: <https://journals.openedition.org/transtexts/456#citedby> (date of access: 09.11.2024).

225. Xu P., Wang L. The China Model vs. American Soft Power: Going Global and Peaceful. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2025. Vol. 2, No.2. P. 153-170.

226. Xu Sh. The Evolution of Chinese Soft Power: Its International and Domestic Roles: PhD thesis, 2016. The University of Western Australia. 358 p.

227. Xu Y., Hamamura T. Folk Beliefs of Cultural Changes in China. *Frontiers in Psychology*. 2014. Vol. 5. 8 p.

228. Ziegler E. Ch. A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.- Russian Relations and the Security Dilemma. *The Texas Security Review*. 2020-2021. Vol. 4, Iss. 1. P. 12-33.

229. Zubair B., Hussain N. China's Public Diplomacy and Communications Strategy in the US: Lessons for Pakistan. *Margalla Papers*. 2020. Iss. 2. P. 52-70.

ДОДАТКИ

Додаток А (1)

**Операціоналізація сприйняття актора-реципієнта (Актор В)
та результатів використання «м'якої сили» актором-заявником [162, с.
171-184]**

Рівень сприйняття	Сприйняття як результат використання «МС»	Результат
Нормативний	Позитивне	Актор А отримує бажані результати.
Когнітивний	Негативне	Актор А не отримує бажаних результатів: 1) Актор В не сприймає МС актора А; 2) Актор Б підсилює негативне ставлення.
Афективний	Нейтральне	Актор В залишається нейтральним, що відповідає інтересам Актора А.

Таблиця створена автором.

Додаток А (2)

Операціоналізація ресурсів та інструментів актора-заявника (Актор А)

Ресурси	Інструменти
Культура	Публічна дипломатія
Персоналії	Персональна дипломатія, селебріті дипломатія
Зовнішня та внутрішня політика	Інвестиції
Репутація та імідж	Гуманітарна допомога
Національний бренд	Позитивний досвід діяльності в міжнародних організаціях
Норми	Асистування, допомога в розвитку
Технологічні та інформаційно-комунікаційні спроможності	

Таблиця створена автором.

Додаток Б (1)

Функції МС у контексті захисту національної безпеки [117, с. 23]

	Щодо акторів-союзників та/або нейтральних акторів	Щодо акторів-суперників
Великі держави	Функція легітимізації Функція консолідації	Офензивна функція Функція стримування Функція витіснення
Малі держави	Ідентифікаційна функція Функція демаргіналізації Інтеграційна функція Функція задіяння партнерів	Захисна функція Функція відмежування

Додаток Б (2)

Функції публічної дипломатії в контексті захисту безпекових інтересів держав [115, с.52]

Щодо акторів-союзників та акторів-партнерів	Щодо акторів-суперників	Щодо внутрішньої аудиторії
Функція консолідації	Випереджувальна функція	Функція включення недержавних акторів у зовнішньополітичну діяльність держави
Функція поглиблення соціокультурної, економічної наукової (і т.д.) залежності	Функція налагодження сприятливих відносин	Функція мобілізації дипломатичних установ та недержавних акторів за кордоном у впливі на формування сприйняття держави
Роз'яснювальна функція	Функція інформаційно-психологічного впливу на населення суперника	Функція інформування щодо зовнішньополітичних інтересів
Функція формування безпекової аґенди	Функція самодесик'юритизації	Функція розвитку асертивних здібностей населення у реагуванні на зовнішні деструктивні впливи
Функція сек'юритизації	Функція стримування	Функція відображення себе у позитивному досвіді бачення іншими акторами

Додаток В

Потенційні переваги та недоліки використання нетрадиційних форм дипломатії в безпековому контексті [115, с. 55-57]

	Потенційні переваги та можливості	Ризики
Культурна дипломатія	1) Діє непомітно. 2) Сприяє спрощеному сприйняттю норм, цінностей, та соціокультурних особливостей держави.	1) Вороже сприйняття до культурного продукту (наприклад сприйняття поширення певних культурних благ як культурний імперіалізм актором-реципієнтом). 2) Немоżliвість розкодування тих чи інших культурних благ в когнітивному просторі актора-реципієнта.
Спортивна дипломатія	1) Доступність до широких аудиторій. 2) Демонстрація взаємної поваги.	1) Заборона участі в міжнародних спортивних змаганнях. 2) Іміджеві та репутаційні втрати.
Освітня та наукова дипломатія	1) Здатність впливати на молодь через освітні обміни. 2) Створення відчуття приналежності між акторами-союзниками. 3) Демонстрація здатності актора вирішувати безпекові проблеми та формулювати безпекову адженду. 4) Значні іміджеві дивіденди. 5) Забезпечення зменшення радикалізації молоді.	1) Використання іншими країнами наукових досягнень, крадіжка інновацій. 2) Необхідність обмеження можливостей обміну для представників ворожих країн, що підсилює конфліктогенність відносин.
Військова та оборонна дипломатія	1. Забезпечення регіонального впливу. 2. Сприяння консолідації партнерів. 3. Участь у навчанні партнерів щодо керування власною безпекою. 4. Непряма участь у	1. Сприйняття актором-конкурентом посилення військової дипломатії з партнерами як безпосередньої загрози. 2. Крадіжка новітніх розробок у сфері військових технологій.

	військових діях (через консультування, військові навчання). 5. Запобігання кризам та мінімізація ворожнечі.	3. Несумісність цілей, завдань та мотивів акторів, що взаємодіють.
Медіадипломатія, кібердипломатія та твіпломатія	1. Формування вигідних наративів та привабливого образу держави як інструменту захисту від ворожих впливів. 2. Швидке реагування на безпекові виклики. 3. Близькість з аудиторією. 4. Створення власної безпекової адженди та фіксація безпекових проблем. 5. Гнучкість у формулюванні та коригуванні проблемного дискурсу.	1. Несприйняття аудиторією контенту (апатія, критика, супротив). 2. Інформаційні операції з дестабілізації інформаційного простору.
Внутрішня публічна дипломатія	1. Забезпечує внутрішню консолідацію та асертивність до чужорідних інформаційних та масово-культурних інтервенцій. 2. Мобілізація внутрішньої аудиторії у творенні «МС», зокрема громадянського суспільства.	1. Непродумана комунікаційна стратегія, небажання лідерів думок до взаємодії. 2. Нерозуміння/несприйняття населення до сформованого безпекового дискурсу та незацікавленість у механізмах вирішення безпекових проблем та викликів. 3. Недостатність компетенцій у сфері медіаграмотності суспільства. 4. Переважаюча за критерієм ефективності інформаційно-психологічна та культурна діяльність актора-конкурента. 5. Ефекти «чорного лебедя».

Додаток Г (1)

Потенційні прояви застосування «МС» з метою захисту безпекових інтересів актора-заявника**Фізичний вимір:**

<i>Актори-реципієнти</i>	В умовах відсутності зовнішніх загроз	В умовах ведення інформаційно-психологічної/когнітивної/дискурсивної війни	В умовах ведення конвенційної війни	В повоснному середовищі
<i>Партнери та симпатизанти</i>	1) Розвиток ринкових відносин та поглиблення економічної взаємозалежності; 2) Оборонна та військова співпраця; 3) Вклад у функціонування та реформування миротворчої діяльності ООН та інших безпекових організацій; 4) Участь у вирішенні глобальних безпекових викликів; 5) Формування рекомендацій щодо	1) Поширення власних інформаційно-комунікаційних технологій; 2) Продукування та поширення власного інформаційного та культурного продукту; 3) Забезпечення функціонування власних медіа; 4) Використання «жорстких» інструментів щодо	1) Надання гуманітарної та військової допомоги; 2) Консультації щодо визначення, запобігання, виявлення факторів, які зумовлюють небезпеку; 3) Адресні санкції щодо ворожих держав.	1) Надання гуманітарної допомоги; 2) Участь у стабілізації економіки та допомога у відбудові.

	спільної діяльності в момент виникнення загроз.	спільного противника; 5) Зменшення рівня співпраці зі спільним актором-конкурентом; 6) Інтенсифікація оборонної та військової дипломатії.		
Суперники та конкуренти	1) Налагодження взаємодії з населенням (освітня, наукова, культурна, спортивна дипломатія); 2) Постійна взаємодія з недержавними акторами.	1) Побудова стійкого фундаменту для реалізації публічної дипломатії; 2) Пошук локальних лідерів думок для просування власних наративів.	1) Гуманітарна допомога населенню; 2) Забезпечення функціонування власних комунікаційних ресурсів в просторі актора-суперника.	1) Імплементация імміграційних програм та якісна інтеграційна та пільгова політика; 2) Підтримка контактів з представниками уряду; 3) Налагодження контактів з лідерами етнічних, релігійних груп.
Нейтральні актори	1) Налагодження співпраці у вигідних для обох сторін сферах; 2) Розробка програм двостороннього освітнього обміну; Впровадження постійних інститутів публічної	1) Налагодження зв'язків з діаспорою задля їх задіяння в публічній дипломатії; Поширення та популяризація передусім масового культурного та	1) Надання гуманітарної допомоги населенню; 2) Гарантування допомоги у повоєнному відновленні; 3) Допомога у	1) Допомога у повоєнному відновленні з врахуванням інтересів та потреб актора-реципієнта; 2) Надання гуманітарної допомоги. Робота з діаспорою

	дипломатії.	інформаційного продукту, враховуючи специфіку актора-реципієнта.	врегулюванні криз та конфліктів; Формування пакету допомоги в рамках інтересу актора-заявника.	нейтрального актора.
Внутрішня аудиторія	1) Внутрішня публічна дипломатія; 2) Якісна комунікація з населенням; Моніторинг повідомлень – забезпечення процесу «слухання».	1) Ефективна багатовекторна публічна дипломатія; Задіяння лідерів думок, діячів мистецтва та культури для якісної «персональної дипломатії».	1) Символізація та популяризація власних атрибутів стійкості; 2) Сприяння їхній популяризації внутрішньою аудиторією та діаспорою; Активізація діаспори (передусім публічних представників) у веденні публічної та персональної дипломатії на місцях.	1) Активізація громадянського суспільства та експертного середовища у роботі з травматичним досвідом; Формування нової стратегії публічної дипломатії, сфокусованої на позитивному баченні свого досвіду і важливості своєї ролі на шляху до «миру та процвітання».

Інформаційно-психологічний вимір:

<i>Актори-реципієнти</i>	В умовах відсутності зовнішніх загроз	В умовах ведення інформаційно-психологічної/когнітивної/дискурсивної війни	В умовах ведення конвенційної війни	В повоєнному середовищі
<i>Партнери та симпатизанти</i>	1) Історичне обґрунтування союзницьких відносин; 2) Сприяння діалогу у вирішенні конфліктних ситуацій; Підтримка демократичних інститутів та фіксація на правах людини як прояв відданості принципам; 3) Фіксація на стійкості партнерських/союзницьких відносин в комунікативному просторі.	1) Поширення власного наративу задля реалізації власних інтересів; 2) Трансляція власного інтересу як загального, спільного. 3) Інтенсифікація присутності в разі активізації «МС» актора-конкурента; 4) Вплив на когнітивну та афективну сферу через поширення власного культурного продукту; 5) Формування вигідного інтелектуального дискурсу.	1) Сек'юритизація себе як актора-заявника; 2) Нарощування здатності конструювати проблемний контекст в рамках безпекових інтересів; 3) Концентрація на важливості стійкості партнерства в комунікативному просторі; 4) Фіксація власної ролі у вирішенні тих чи інших спільних викликів та загроз.	1) Навіювання вигідних актору-заявнику ідей щодо розбудови нового порядку; 2) Ініціювання заходів щодо організації повоєнного відновлення; 3) Виокремлення своєї ролі в успішному досвіді «досягнення миру».
<i>Суперники та</i>	1) Інформаційна	1) Застосування «negative	1) Сек'юритизація	1) Надання

конкуренти	активізація під час криз та політичних невдач; 2) Просування власного масовокультурного продукту; 3) Використання інструментів десек'юритизації та «negative watch».	watch»; 2) Сек'юритизація конкурента; 3) Активізація лідерів думок та публічних представників діаспори задля поширення вигідних актору-заявнику наративів; 4) Сприяння рефлексуючій та реставруючій ностальгії населення; 5) Поширення наративу бажання примирення; 6) Сприяння ерозії іміджу.	актора-суперника; 2) Формування наративу щодо шкідливості намірів та інтересів актора-суперника; 3) Фокусування на своїх перевагах та здобутках, контрастуючи з невдачами актора-суперника.	комплексної підтримки у повоєнному відновленні; 2) Фіксація на істинності власних ідей, баченні майбутнього розвитку; 3) Формування простору для подальшої взаємодії в рамках власних інтересів.
Нейтральні актори	1) Трансляція інтересів, вигідних обом сторонам; 2) Дискурс історичного підґрунтя взаємодії; 3) Експорт власного масового та елітарного культурного продукту.	1) Задіяння діаспори щодо організації публічних культурних заходів на місцях; 2) Сек'юритизація власних інтересів та намірів та десек'юритизація актора-конкурента; 2) Задіяння масово-культурних та	1) Фокусування на перевагах та здобутках нейтрального актора; 2) Поширення наративу про потенційне успішне партнерство/ союзництво в рамках інтересів	1) Наголос на власній ролі у вирішенні проблем та викликів у рамках військового конфлікту.

		інформаційних інтервенцій.	актора-заявника.	
Внутрішня аудиторія	1) Сприяння розвитку політичної культури; 2) Сприяння економічному процвітанняю; 3) Розвиток асертивної поведінки, медіаграмотності та критичного мислення в населення; 4) Створення проекту «національної мрії»; 5) Сприяння зміцненню культурної ідентичності.	1) Використання інструменту «попереднього спалювання» («pre bunking»); 2) Сек'юритизація власних інтересів та намірів.	1) Підвищення загальної резистентності суспільства шляхом внутрішньої публічної дипломатії; 2) Десек'юритизація ворога; 3) Поширення наративу щодо істинності та правильності власних інтересів в рамках ведення війни.	1) Фіксація на сукупності позитивного досвіду під час війни в комунікаційному просторі; 2) Конвертування набутого досвіду в доступний для внутрішнього споживача інформаційний та культурний продукт.

Джерело: створено автором.

Додаток Г (2)

Потенційні позитивні ефекти від використання «м'якої сили» для захисту безпекових інтересів:**фізичний та інформаційно-психологічний виміри****Фізичний вимір:**

<i>Актори-реципієнти</i>	В умовах відсутності зовнішніх загроз	В умовах ведення інформаційно-психологічної/когнітивної/дискурсивної війни	В умовах ведення конвенційної війни	В повосінному середовищі
<i>Партнери та симпатизанти</i>	1) Стійкість партнерських відносин; 2) Високий рівень міждержавної взаємодії; 3) Ініціювання подальшої економічної, культурної, наукової, військової співпраці; 4) Надання підтримки та	1) Консолідація партнерства у сфері протидії інформаційним викликам та загрозам; 2) Зниження довіри до повідомлень, які шкодять іміджу та репутації актора-союзника.	1) Консолідованість сил та акцептація спільних інтересів акторами-союзниками; 2) Підвищення ймовірності швидкої гуманітарної, військової та економічної допомоги актору-заявнику.	1) Ініціювання подальшої співпраці у ключових сферах; 2) Покращення взаємодії у вирішенні спільних безпекових проблем на основі довіри.

	здіяння у вирішенні тих чи інших безпекових викликів.			
Суперники та конкуренти	1) Співпраця у вирішенні глобальних викликів та загроз; 2) Зменшення недовіри населення щодо актора-заявника; 3) Знаходження спільності суспільством актора-суперника з культурою та	1) Несхвалення суспільством обмеження та/чи заборони на артикуляцію культурного та інформаційного продукту актора-заявника; 2) Збільшення кількості бажаючих з боку актора-суперника щодо участі в освітніх,	1) Пошук нових підходів до легітимізації своєї участі у війні (зміна стратегії як дестабілізаційний фактор); 2) Збільшення кількості груп населення, які бажають примирення та припинення військових дій; 3) Відсутність/ обмеження/ зменшення підтримки іншими	1) Послаблення цензури та обмежень на поширення чужорідного інформаційного та культурного продукту; 2) Зростання відкритості до взаємної публічної дипломатії та ініціювання

	ціннісними орієнтирами актора-заявника; 4) Запозичення досвіду актора-заявника щодо вирішення власних внутрішніх/зовнішніх викликів.	наукових, культурних та ін. програмах.	акторами; 4) Іміджеві та репутаційні втрати.	діалогу задля покращення відносин.
Нейтральні актори	1) Покращення дипломатичних відносин та поглиблення співпраці; 2) Ініціювання взаємодії в рамках власних економічних, політичних та військових інтересів.	1) Зростаюча зацікавленість до культури та цінностей актора-заявника; 2) Підвищений рівень артикуляції інтересів актора-заявника в медійному просторі нейтрального актора.	1) Відмова/ обмеження взаємодії з актором-конкурентом; 2) Ініціювання партнерських стосунків у визначених сферах.	1) Налагодження взаємодії в сфері постконфліктного відновлення; 2) Ініціювання програм культурних, освітніх, наукових обмінів; 3) Налагодження діалогу щодо прийняття рішень на основі спільних інтересів.
Внутрішня аудиторія	1) Обізнаність внутрішньої аудиторії щодо безпекових інтересів держави;	1) Консолідація експертного середовища щодо протидії деструктивним	1) Загальна згуртованість та високий рівень резистентності (як наслідок та як новий ресурс);	1) Підвищений рівень довіри до уряду та органів місцевого самоврядування; 2) Ширша

	2) Спрямованість суспільства до захисту безпекових інтересів; 3) Активізація представників культурного громадського істеблішменту у продукуванні та поширенні атрибутів національної ідентичності.	масово-культурним та інформаційно-психологічним інтервенціям. 2) Активізація діаспори у реалізації публічної дипломатії за кордоном.	2) Консолідація у формуванні вигідного державі наративу за кордоном представниками громадського культурного істеблішменту; 3) Голосування в міжнародних організаціях на користь актора-заявника.	ідентифікація себе з державою/народом/культурою та історичним надбанням і т.д.
--	--	--	--	---

Інформаційно-психологічний вимір:

<i>Актори-реципієнти</i>	В умовах відсутності зовнішніх загроз	В умовах ведення інформаційно-психологічної/когнітивної/дискурсивної війни	В умовах ведення конвенційної війни	В повоєнному середовищі
<i>Партнери та симпатизанти</i>	1) Акцептація спільних інтересів; 2) Схвалення суспільства у подальшій взаємодії; 3) Довіра до актора-заявника у контексті формування проблемного дискурсу та пропозицій вирішення конкретних викликів та загроз.	1) Поглиблення консолідованості мережі партнерів; 2) Підвищена загальна резистентність; 3) Критика та оскарження інформаційної політики актора-конкурента щодо акторів-союзників/партнерів.	1) Стійкість у вирішенні тих чи інших безпекових викликів; 2) Консолідованість у прийнятті рішень; 3) Інтенсифікація потреби розвитку довірливих стосунків з актором-заявником.	1) Визнання ролі та вагомості внеску актора-заявника у розбудові миру; 2) Фокусування на спільності здобутків та переваг у взаємодії.
<i>Суперники та конкуренти</i>	1) Підвищений інтерес населення до культури та цінностей актора-заявника; 2) Створення інформаційного та	1) Гостре, нерациональне реагування на діяльність актора-заявника; 2) Знаходження	1) Неможливість запропонувати конкурентоспроможний інформаційний, культурний продукт; 2) Різка зміна стратегії	1) Визнання недостатньої ефективності тих ресурсів та інструментів актора-конкурента,

	культурного продукту слідуючи прикладу актора-заявника.	спільності суспільством з культурою та ціннісними орієнтирами актора- заявника; 3) Неправдоподібність наративів та месиджів в рамках десек'юритизації актора-заявника; 4) Зниження попиту на інформаційно- комунікаційний та культурний продукт в межах конкурентного середовища; 5) Викриття маніпулятивних наративів та месиджів через оскарження актором-заявником (іміджеві втрати);	в інформаційно- психологічній війні через неефективні рішення, як наслідок непереконливість та непослідовність. 3) Прояви бажання населення до пришвидшення примирення.	які генерують «МС»; 2) Зниження конфліктогенності у висвітленні тих чи інших аспектів у двосторонніх відносинах.
Нейтральні	1) Фіксація спільних інтересів у	1) Апатія,	1) Відмова/ обмеження	1) Зацікавленість до

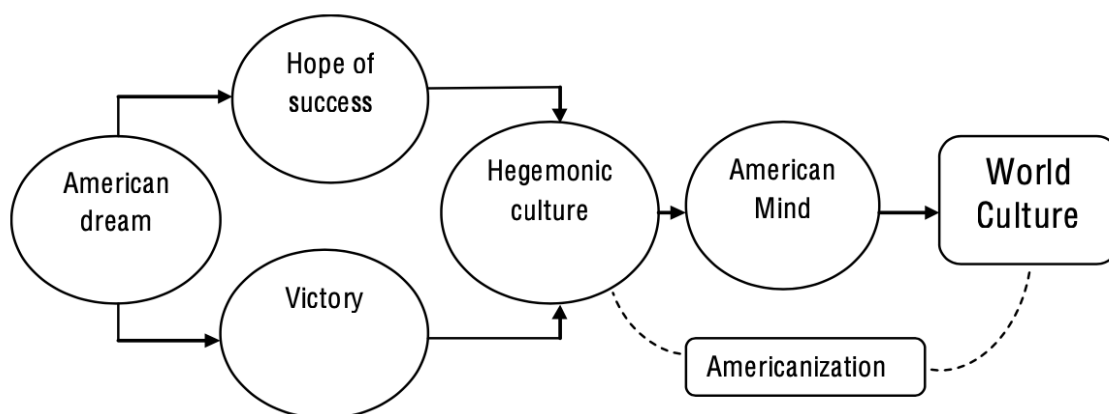
актори	комунікативному просторі; 2) Зростання рівня зацікавленості серед населення до актора-заявника; 3) Зменшення рівня недовіри та несприйняття до актора-заявника.	несприйняття, недовіра населення щодо наративів актора-конкурента; 2) Ухилення від вибору конкуруючих сторін, збереження нейтрального статусу (як позитивний результат).	публічної взаємодії з актором-суперником; 2) Заперечення ідентифікації себе як партнера/ (потенційного) союзника актора-противника; 3) Публічна легітимізація поведінки актора-заявника.	інтегрування «національної мрії» актора-заявника; 2) Активізація взаємодії в рамках реалізації публічної дипломатії актором-заявником.
Внутрішня аудиторія	1) Потреба в ідентифікації себе з національними атрибутами; 2) Визнання необхідності трансляції ідентифікаційних аспектів (культура,	1) Продукування власного контенту з метою витіснення дестабілізуючого інформаційного-комунікаційного продукту актора-суперника; 2) Підвищена активність громадянського	1) Високий рівень резистентності суспільства; 2) Високий рівень ініціативи у продукуванні «МС», зокрема участь в практиках публічної дипломатії; 3) Підвищена	1) Усвідомлення власного історичного досвіду та важливості вкладу в мир та безпеку; 2) Ініціювання проєктів в рамках співпраці з іноземною аудиторією щодо конструювання спільного бачення набутого історичного

	цінності, традиції, історичний досвід) на іноземні аудиторії.	суспільства та ефективне перебирання на себе функцій захисту безпекових інтересів суспільства та особи; 3) Недовіра та гостре сприйняття зовнішніх масово- культурних та інформаційних інтервенцій актора- суперника.	асертивність до чужорідних інформаційних та масово-культурних вкидів.	досвіду.
--	--	--	--	-----------------

Джерело: створено автором.

**Сутність американського гегемоністського дизайну
згідно з баченням Касіярно [106, с. 15].**

The Implication of American Hegemonic Culture Design

Додаток Е (1)

Індекс «м'якої сили» Soft Power 30 (2015-2019) [199; 200; 201; 202;203].

SP 30	2015		2016		2017		2018		2019	
	R.	Ind.	R.	Ind.	R.	Ind.	R.	Ind.	R.	Ind.
	3	73.64	1	77.96	3	75.02	4	77.80	5	77.40

*(R. – позиція, Ind. – індекс «м'якої сили»)

Додаток Е (2)

Індекс «м'якої сили» Global Soft Power Index (2020-2022) [85; 86; 87; 88].

	2020		2021		2022	
	Оцінка	Позиція	Оцінка	Позиція	Оцінка	Позиція
Індекс «м'якої сили»	67.1	1	55.9	6	70.7	1
Впізнаваність	8.6	1	8.5	1	9.2	1
Репутація	7.1	13	6.6	21	7.1	6
Вплив	7.7	1	7.2	1	7.7	1

Додаток Е (3)

Індекс національного бренду С. Анхольта Nation Brands Index [36; 122;190; 191; 192; 193; 194].

Nation Brands Index		Позиція		Позиція
	2008	7	2016	1
	2009	1	2017	6
	2010	1	2018	6
	2011	1	2019	6
	2012	1	2020	10
	2013	1	2021	8
	2014	2	2022	8
	2015	1		

Додаток Е (1)

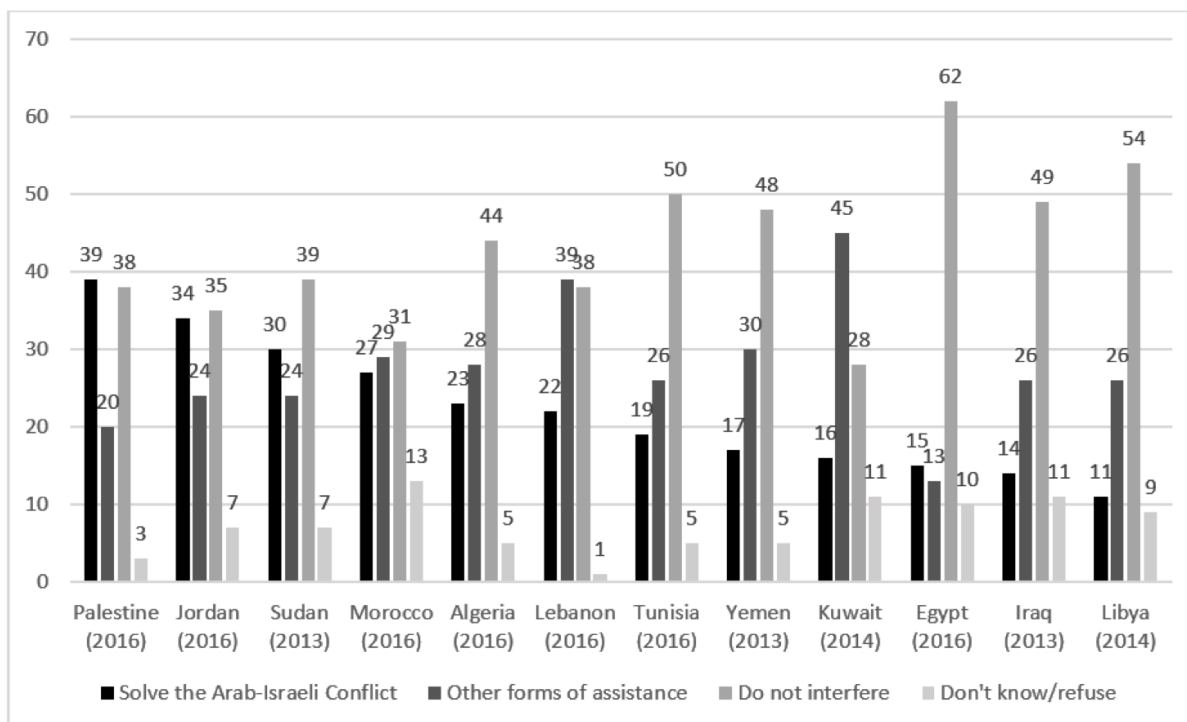
Опитування Arab Barometer щодо бажаної допомоги США (2013-2016)
[42, с. 39].

	Algeria		Egypt		Libya	Morocco		Tunisia	
	2013	2016	2013	2016	2014	2014	2016	2013	2016
Promote democracy	1%	9%	10%	4%	11%	13%	7%	8%	4%
Promote economic development	3%	11%	7%	7%	12%	25%	18%	26%	19%
Contain Iran	1%	-	1%	-	2%	3%	-	0%	-
Solve the Arab-Israeli conflict	7%	23%	15%	15%	11%	20%	27%	7%	19%
Promote women's rights	1%	8%	1%	2%	1%	5%	4%	1%	3%
The U.S. should not interfere	79%	44%	44%	62%	54%	26%	31%	54%	50%
Don't know/refuse	8%	5%	25%	10%	9%	8%	13%	4%	5%

Source: Arab Barometer, Wave 3-4. (Not asked in Wave 1-2).

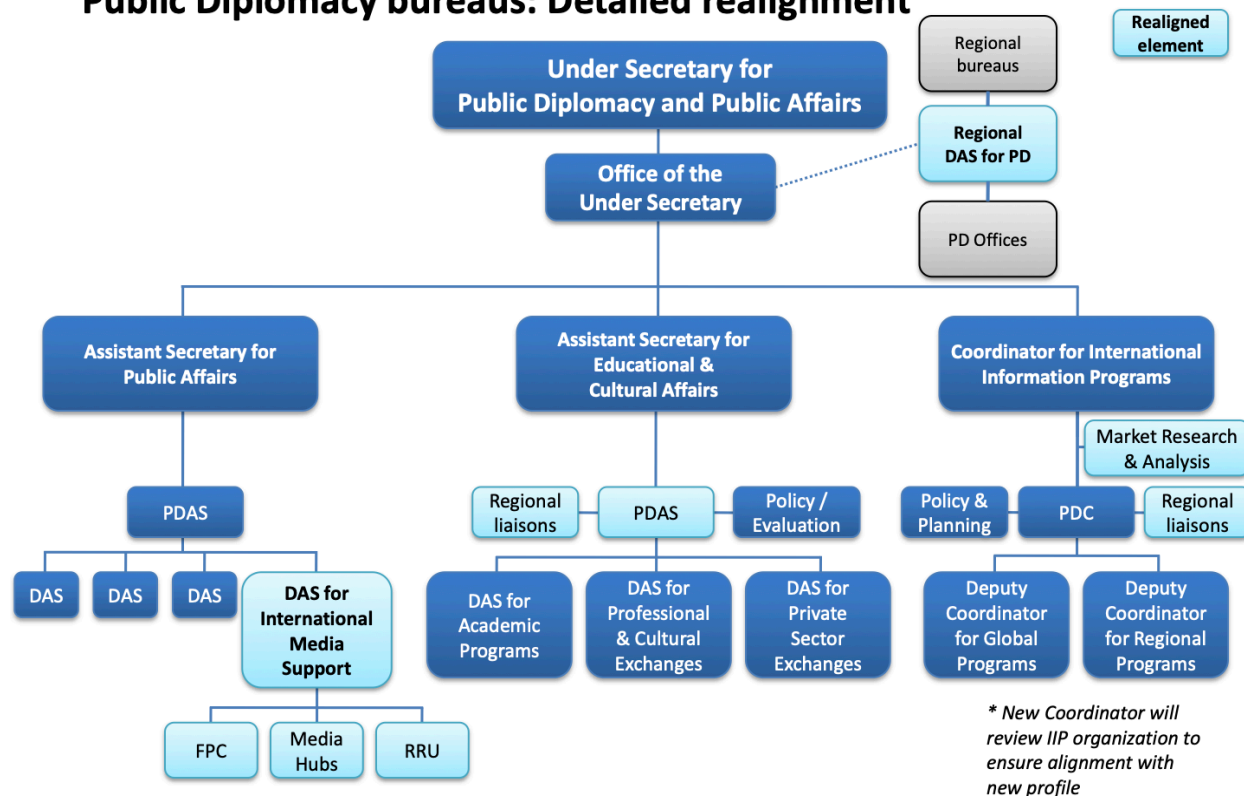
Додаток Е (2)

Опитування Arab Barometer щодо бажаної допомоги США (2014 - 2016) [42, с. 40].

**Виконавча структура публічної дипломатії США станом на 2010 р.
(Office of the Under Secretary of State for Public Diplomacy) [174].**

Public Diplomacy bureaus: Detailed realignment

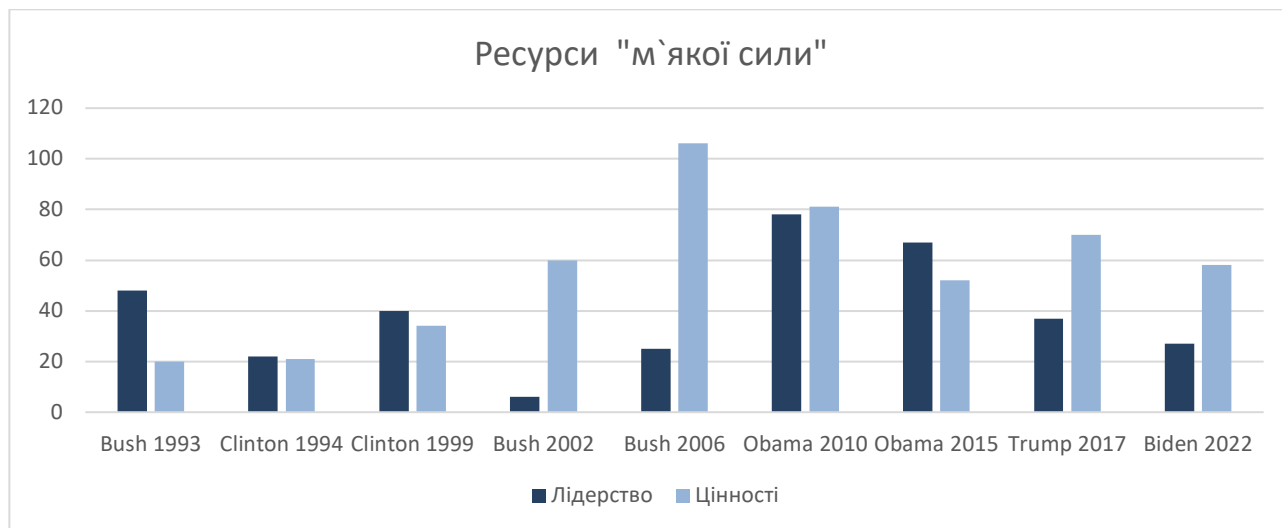
Додаток К

**Матеріали контент-аналізу щодо згадування аспектів «м'якої сили» в
Стратегіях національної безпеки США (створено автором).**

Вибірка	Рік	Обсяг
<i>Стратегія національної безпеки США (за адміністрації Дж. Буша)</i>	1993	21 ст.
<i>Стратегія національної безпеки залучення та розширення (за адміністрації Б. Клінтона)</i>	1994	29 ст.
<i>Стратегія національної безпеки нового сторіччя (за адміністрації Б. Клінтона)</i>	1999	49 ст.
<i>Стратегія національної безпеки США (за адміністрації Дж. Буша)</i>	2002	31 ст.
<i>Стратегія національної безпеки США (за адміністрації Дж. Буша)</i>	2006	49 ст.
<i>Стратегія національної безпеки (за адміністрації Б. Обама)</i>	2010	52 ст.
<i>Стратегія національної безпеки (за адміністрації Б. Обама)</i>	2015	29 ст.
<i>Стратегія національної безпеки (за адміністрації Д. Трампа)</i>	2017	56 ст.
<i>Стратегія національної безпеки (за адміністрації Дж. Байдена)</i>	2022	48 ст.

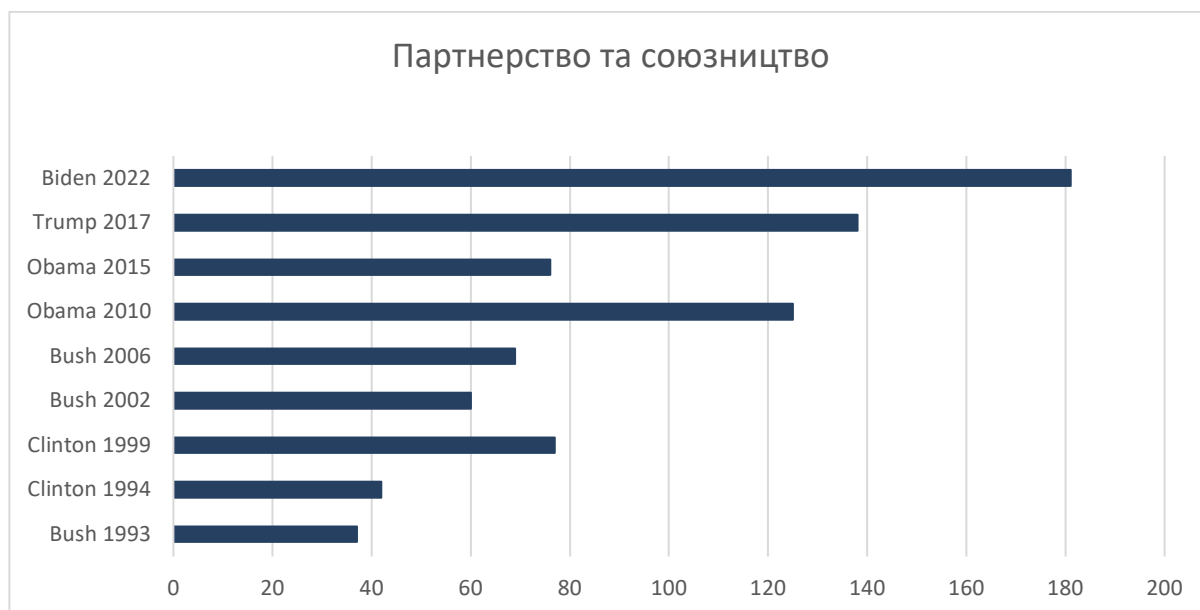
Додаток Л (1)

Ресурси «м'якої сили» в Стратегіях національної безпеки США (1993-2022). Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.

Додаток Л (2)

Кількість згадувань категорії «партнерство та союзництво» в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994). Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.

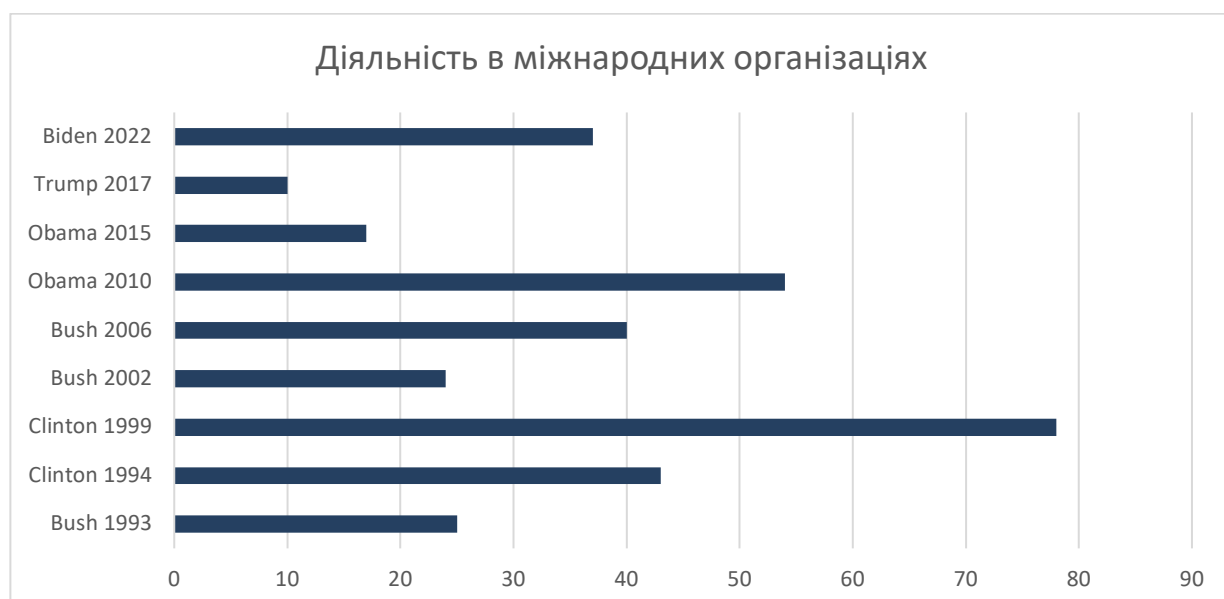
Додаток Л (3)

Кількість згадувань категорії «асистування та допомога в розвитку державних інституцій» в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994). Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.

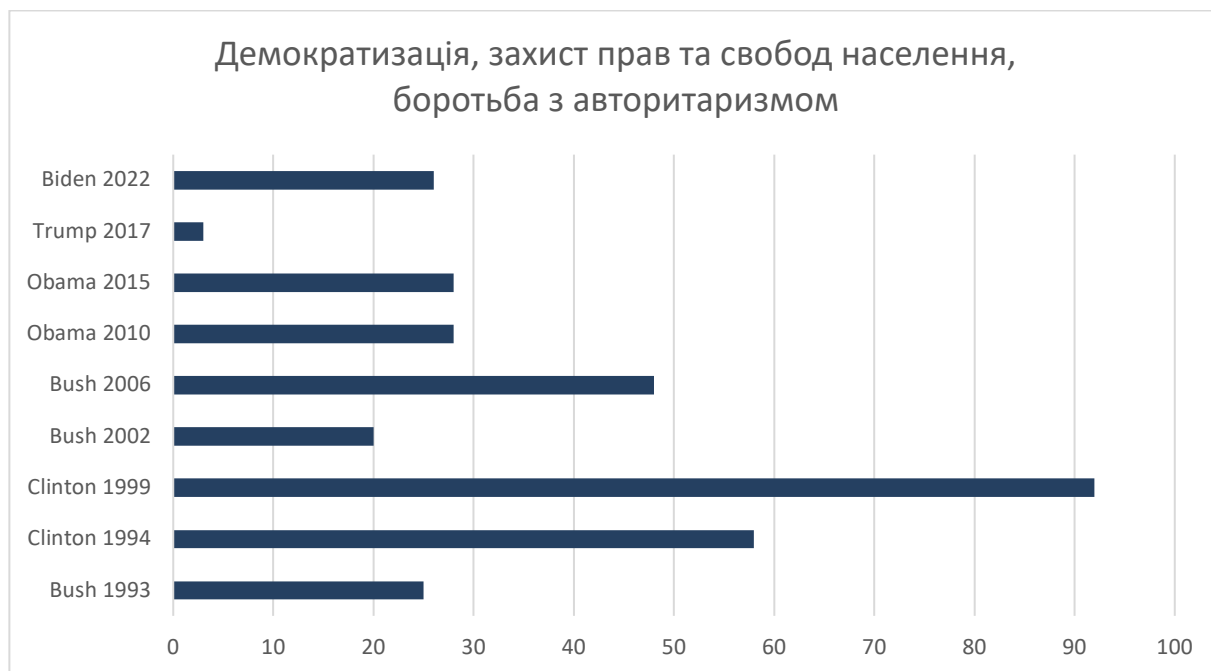
Додаток Л (4)

Кількість згадувань категорії «діяльність в міжнародних організаціях» в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994). Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.

Додаток Л (5)

**Кількість згадувань категорії «демократизація, захист прав та свобод населення, боротьба з авторитаризмом» в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994).
Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.**

Додаток Л (6)

**Кількість згадувань категорії «орієнтованість на міжнародні норми, міжнародне право, двосторонні та багатосторонні договори» в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994).
Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.**

Додаток Л (7)

**Кількість згадувань категорії «публічна дипломатія»
в Стратегіях національної безпеки США (1993-1994).
Джерело: створено автором в рамках контент-аналізу.**

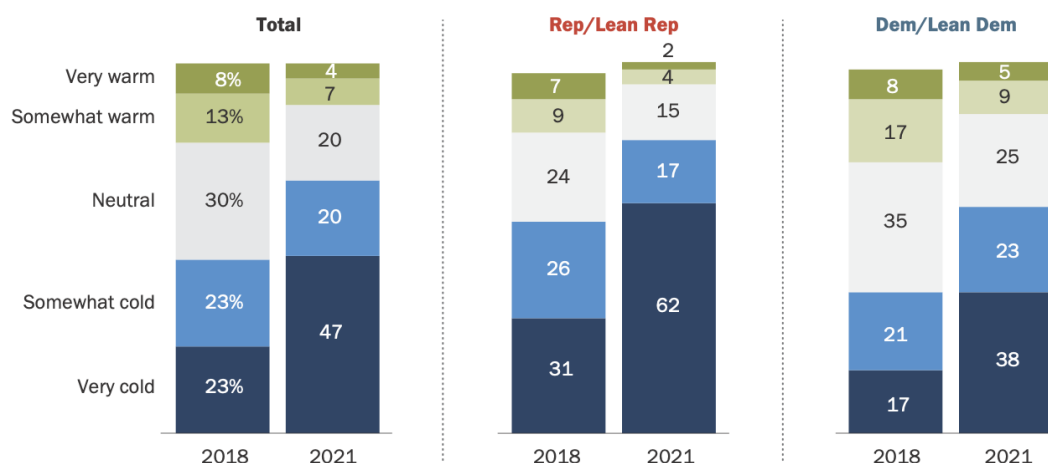

Додаток М

Опитування громадської думки США щодо ставлення до Китаю: дані для порівняння 2018-2021 (підхід «термометра почуттів», де 0 – максимально холодне ставлення, 100 – максимально тепле ставлення) [182].

Negative views of China up substantially since 2018

% who rate China as ___ on a feeling thermometer from 0 (coldest rating) to 100 (warmest rating)

Note: Those who did not answer not shown. "Very cold" refers to ratings of 0-24 out of 100. "Somewhat cold" refers to ratings of 25-49.

"Neutral" refers to ratings of exactly 50, and "somewhat warm" and "very warm" refer to ratings of 51-75 and 76-100, respectively.

Thermometer was asked as: "We'd like to get your feelings toward some different countries in the world on a 'feeling thermometer.' A rating of zero degrees means you feel as cold and negative as possible. A rating of 100 degrees means you feel as warm and positive as possible. You would rate the country at 50 degrees if you don't feel particularly positive or negative toward the country. How do you feel toward China?"

Source: Survey of U.S. adults conducted Feb. 1-7, 2021. Thermchina.

"Most Americans Support Tough Stance Toward China on Human Rights, Economic Issues"

PEW RESEARCH CENTER

Додаток Н

**Дослідження переконань населення Китаю щодо культурних змін
суспільства (2014) [227, с. 3].**

Trend	Topics	
Rising	物质化 (materialism) 财富 (property) 重视财富 (care much about money) 事业成功 (successful career) 个人化 (individuality) 个人的快乐 (individual-level happiness) 西方文化 (Western culture) 西方节日 (Western festivals) 离婚 (divorce) 男女平等 (gender equality)	精神生活 (spiritual life) 心理健康 (knowledge of psychological health) 压力 (stress) 民主 (democracy) 自由 (freedom) 人权 (human rights) 权利 (rights) 开放 (open-minded) 多样化 (diversification) 多元化 (pluralism)
Declining	集体意识 (collectivistic) 传统道德 (traditional ethics) 儒家道德 (Confucian ethics) 传统东方价值 (traditional Eastern values) 忠义 (loyalty) 辈份 (hierarchy within family) 服从 (obedience)	收敛 (restrained) 内敛 (restrained) 含蓄 (reserved) 中庸 (Doctrine of Mean) 温饱 (food and clothing) 阶级 (social class)
Continuing	爱国 (patriotism) 国家忠诚 (loyalty to country) 家庭 (family) 亲情 (kinship) 友情 (friendship)	朋友 (friends) 春节 (Chinese New Year) 是非 (moral judgment) 生活稳定 (stable life)

Додаток П (1)

Опитування, проведене Pew Global Attitudes Projects серед респондентів африканських країн щодо зростання впливу КНР та США (2007 р.) [52, с. 40].

	Influence Is Growing*		
	China (in percent)	U.S. (in percent)	Gap
Ethiopia	85	73	+12
Mali	81	58	+23
Ivory Coast	72	48	+24
Kenya	74	66	+8
Senegal	79	51	+28
Nigeria	63	64	-1
South Africa	61	51	-10
Ghana	59	64	-5
Tanzania	77	69	+8
Uganda	47	59	-12

*Do you think ____ influence in our country is growing, decreasing, or staying about the same? Question asked only in Sub-Saharan Africa (and Latin America).

Додаток П (2)

Опитування, проведене Pew Global Attitudes Projects серед респондентів африканських країн, щодо позитивного або негативного ставлення до впливу КНР та США (2007 р.) [52, с. 41].

	China's Influence (in percent)		U.S. Influence (in percent)		Gap
	Good	Bad	Good	Bad	
Kenya	91	6	74	16	+17
Ivory Coast	90	6	80	12	+10
Ghana	90	5	79	13	+11
Senegal	86	6	56	23	+30
Mali	84	7	63	25	+21
Nigeria	79	12	58	27	+21
Tanzania	78	13	36	52	+42
Uganda	75	13	65	24	+10
Ethiopia	61	33	34	54	+27
South Africa	49	32	55	4	-6

Based on respondents who say China/United States has at least a fair amount of influence on the way things are going in their countries. Question asked only in Sub-Saharan Africa (and Latin America).

Додаток Р

Потенціал МС і «жорсткої сили» США та КНР [129, с. 46].

A summary of these three elements of power, the scale of possibilities for the U.S. and China is as follows:

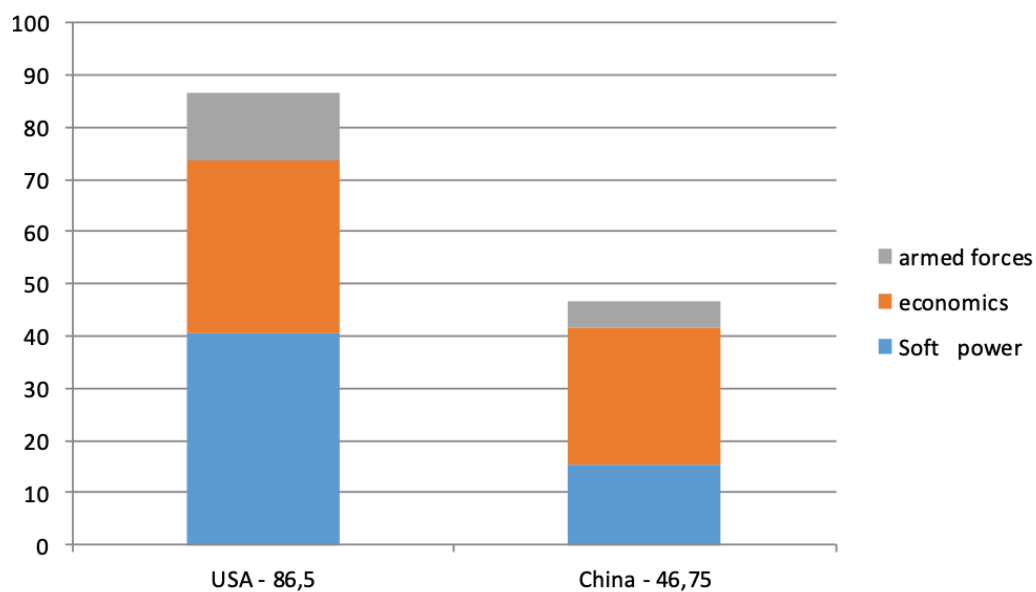

Chart 5. Soft and hard power potential of the U.S. and China (max. 100 points)

Додаток С

**SWOT- аналіз МС США в контексті політико-ідеологічного
суперництва з КНР [19, с. 197].**

Сильні сторони	Слабкі сторони
Лідерство у продукуванні культурних та ціннісних благ, які легко розкодовуються в сприйнятті реципієнта (зокрема через взаємодію та поглинання інших культур	Криза іміджу США в постбіполярну епоху
Висока продуктивність у виготовленні та експорті масово-культурного та інформаційного продукту	Інтерпретація реципієнтом масово-культурних та інформаційних впливів США як американський «культурний» та «медійний імперіалізм»
Широка мережа агентів МС	Відсутність чітких та дієвих стратегій МС щодо конкретних акторів
Широка мережа акторів-реципієнтів, на яких здійснюється довгостроковий вплив МС	Створює відчуття домінування через універсальність культурних та ціннісних благ (проблема гомогенізації та стандартизації)
Багатовекторність та довготривалість проявів через інструменти МС (культурна, освітня, оборонна, кібер- та медіадипломатія, наукова дипломатія та ін.)	Невчасність у формуванні стратегій МС щодо тих акторів-реципієнтів, які корелюють з національними інтересами США.
Можливості	Ризики
Використання інструментів сек'юритизації та негативної МС в стратегічній комунікації стосовно Китаю (зокрема в рамках взаємодії з нейтральними акторами, та акторами-партнерами)	Зростаюча ефективність МС КНР як на нейтральних акторів, так і акторів-союзників США, а також зростаюча роль КНР у нормотворенні на міжнародній арені

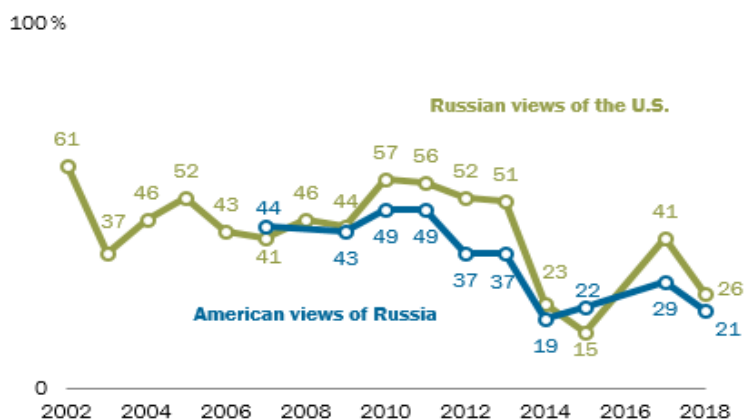
Знаходження нових підходів до самопрезентації серед країн-партнерів та підсилення колективної МС країн Західного блоку	Провокування конфлікту через блокування діяльності КНР, зокрема, у сфері публічної та культурної дипломатії
Підсилення стратегії МС щодо країн азійського регіону як фактор колективного стримування КНР	Недієвість підходів у використанні МС щодо акторів азійського регіону
Інтенсифікація публічної дипломатії та підтримки держав, які ініціюють процеси демократизації та тіснішу взаємодію з країнами Заходу (зокрема Україна, Грузія, Молдова і т.д.)	Відсутність довіри міжнародної прозахідної спільноти до спроможності США відстоювати та захищати ідею демократії та свободи на глобальному рівні
Розробка та застосування контрстратегій в контексті дедалі більшого впливу КНР на акторів-партнерів	Непереконливість контраргументів на тезу щодо невтручання у внутрішні справи акторів-партнерів

Додаток Т (1)

Опитування росіян та американців щодо сприйняття країн одне
одного (2018) [172].

Russian and American views of the other country have declined in tandem since 2017

Favorable view of Russia/U.S.

Source: Spring 2018 Global Attitudes Survey. Q17a, c.

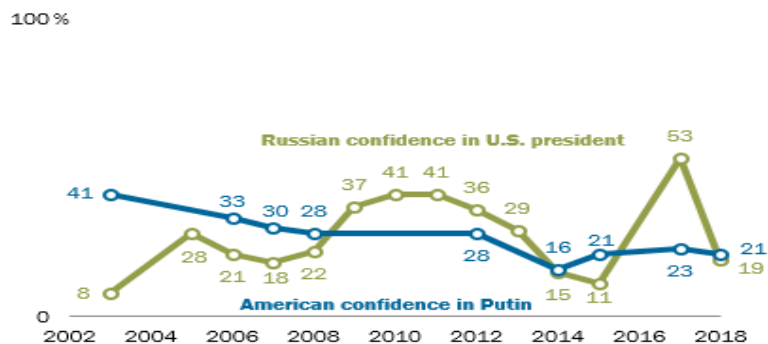
PEW RESEARCH CENTER

Додаток Т (2)

Опитування росіян та американців щодо президентів протилежної
країни. (2018) [172].

Russian and American opinions of the other country's president have generally remained low for many years

American confidence in Putin/Russian confidence in U.S. Presidents Bush ('03-'08), Obama ('09-'15) and Trump ('17-'18) to do the right thing regarding world affairs

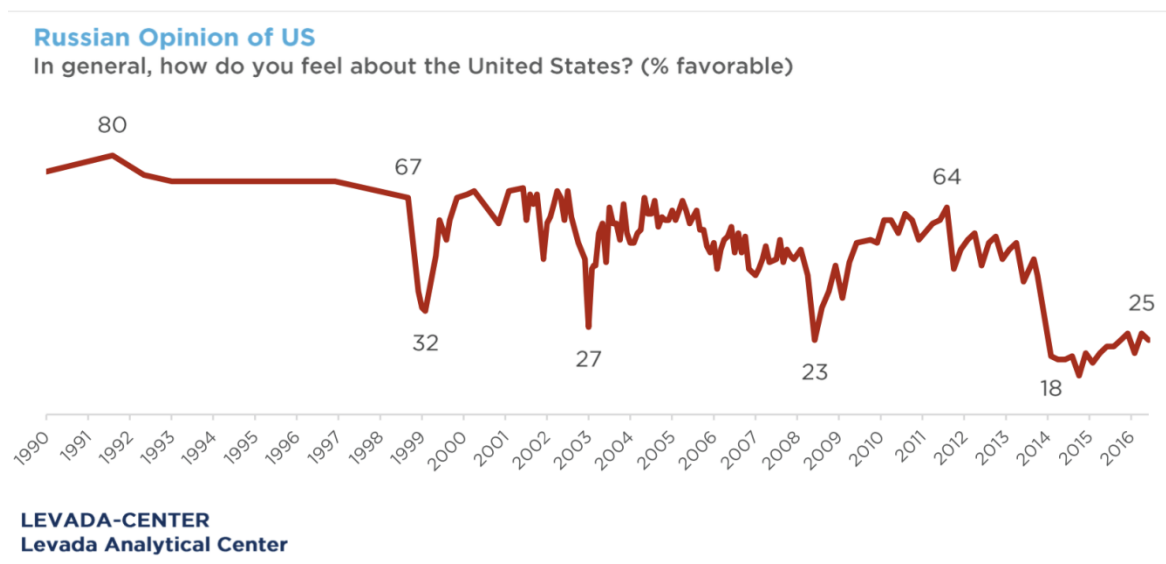

Source: Spring 2018 Global Attitudes Survey. Q35a, c.

PEW RESEARCH CENTER

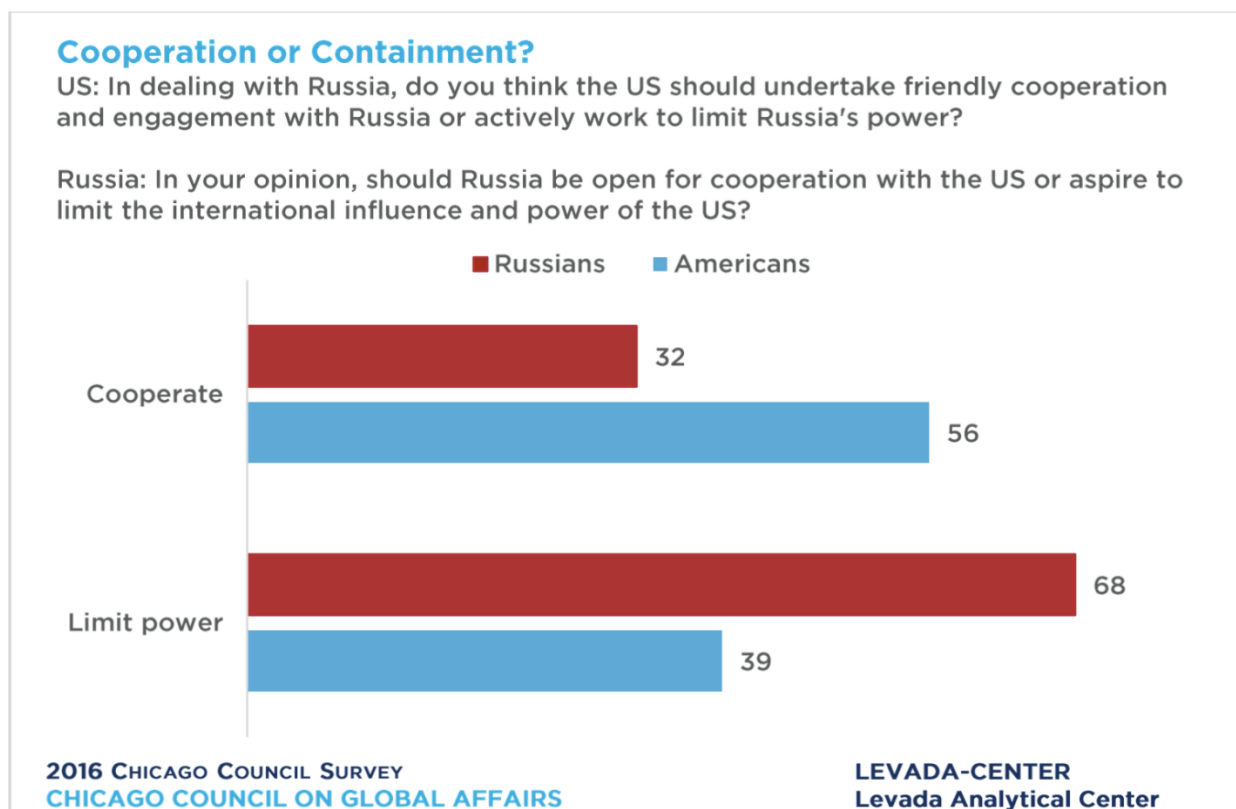
Додаток У (1)

Динаміка загального сприйняття росіянами США [183, с. 3].

Додаток У (2)

Опитування населення РФ та США щодо очікуваної поведінки держав-акторів [183, с. 4].

Додаток Ф

**SWOT- аналіз МС США в контексті політико-ідеологічного
суперництва з РФ**

Переваги	Недоліки
Збереження переважно позитивного сприйняття американської культури, яка є провідником ідеалів та цінностей США	Недостатнє реагування на недовіру російського населення до США та ціннісних інституцій
Привабливість та престижність освітніх та академічних можливостей в США серед молоді	Невчасність розробки стратегії сек'юритизації РФ як реакції на ігнорування останньою міжнародних норм та права
Перевага в інформаційних та цифрових технологіях, що надає опозиційним політичним силам майданчик для антирежимної діяльності	Недостатнє вивчення концепції «русского мира» як інструменту домінування в регіоні, а також ігнорування стратегічної культури РФ
Ліберальні ідеї та принципи виступають як єдина наявна альтернатива, яка здатна конкурувати з уявленнями путніського режиму.	Відсутність чіткої, довгострокової стратегії щодо адвокації та просування демократичних ідей, цінностей та інституцій.
Можливості	Ризики
Просування демократичних цінностей через підтримку відповідних ГО та ініціатив в Росії	Невизначеність щодо подальшого внутрішньополітичного майбутнього режиму
Сек'юритизація РФ в Європі та Азії, налагодження тісної взаємодії з країнами-сусідами РФ (економічна підтримка, асистування, публічна дипломатія дій, тощо).	Нарощування колектисної МС з Китаєм
Просування месиджів щодо неспроможності РФ запропонувати альтернативну ідеологію та забезпечити добробут та безпеку власного народу	Сек'юритизація та контрсек'юритизація Росією США всередині населення та в дружніх країнах регіону

Просування наративу щодо злочинності російської влади та провалу військових дій	Неспроможність США впроваджувати інформаційні та масово-культурні інтервенції через внутрішньополітичні обмеження
Формування стратегічно обумовлених інформаційних кампаній на цифрових платформах до російських аудиторій в обхід обмеження режиму.	Інтерпретація російським режимом «м'яких» інструментів впливу як слабкість
Формування та консолідація мережі російських продемократичних агентів	Жорстка конкуренція МС в російському просторі (між США та КНР)

Джерело: створено автором.

Додаток X

**Опитування німців східної Німеччини щодо ролі США в світі
(1990 р.) [38, с. 52].**

The United States is a guarantor of peace and security in the world.

	<u>East</u>
Agree	39
Disagree	57
No comment	4

The U.S. intervenes too much in the affairs of other countries.

Agree	69
Disagree	27
No comment	4

The U.S. will remain a key ally of a united Germany in the future.

Agree	83
Disagree	15
No comment	2

The United States only pursues its own interests in its interventions in crisis areas.

Agree	56
Disagree	39
No comment	5

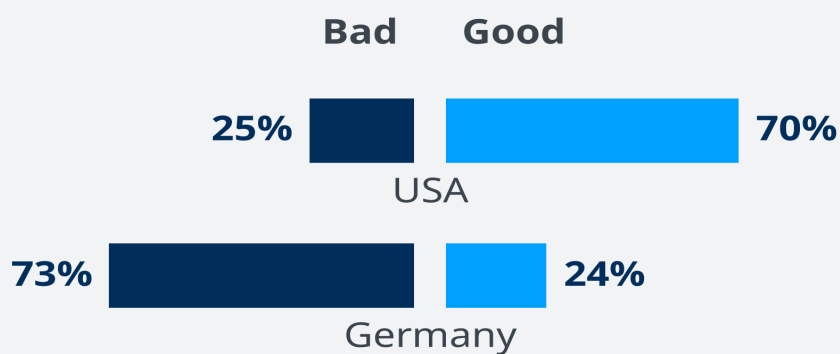
To the degree that Europe wins in influence, the U.S. will lose in significance as a great power.

Agree	65
Disagree	32
No comment	3

Додаток Ц

Опитування Pew Research Center американських та німецьких респондентів щодо оцінки двосторонніх відносин (2018 р.) [170].

Relations between the United States and Germany are

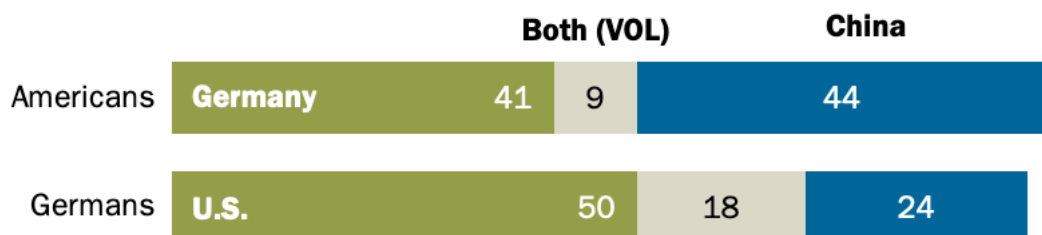
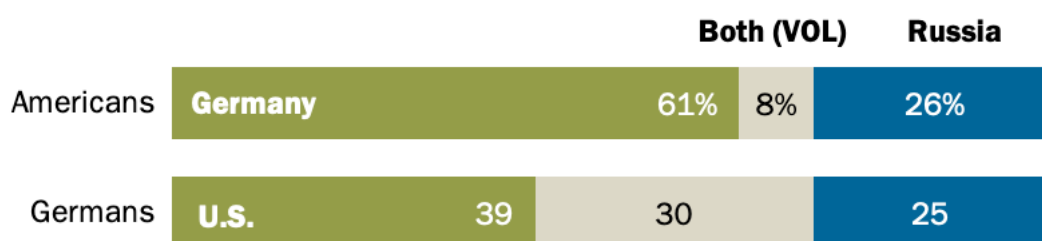
Source: Pew Research Center; Körber-Stiftung | Study conducted in September 2018 ©DW

Додаток III

Опитування Pew Research Center 2019 р. серед німецького та американського населення щодо пріоритетів у партнерстві [171].

Germans prioritize the U.S. relationship over China, but more divided on Russia

% of ___ who say it is more important for their country to have a close relationship to ...

Note: Don't know responses not shown.

Source: Pew Research Center survey conducted in the U.S. Sept. 17-22, 2019. Q5a.

German results from Körber-Stiftung survey conducted Sept. 9-28, 2019.

"Americans and Germans Differ in Their Views of Each Other and the World"

PEW RESEARCH CENTER

Додаток Ш

SWOT- аналіз МС США в контексті впливу на ФРН

Переваги	Недоліки
Міцна історико-культурна основа двосторонньої взаємодії та позитивний двоетапний досвід асистування та допомоги США в період після Другої світової війни та після завершення «холодної війни»	Неактуальність та застарілість форм та змісту публічної дипломатії США (зокрема надмірна ідеологізованість, формальність діючих інститутів публічної дипломатії, відсутність міжвідомчої координації з боку інституції публічної дипломатії США)
Локальна наявність розгалуженої структури публічної дипломатії, а також високий рівень впливу на урядовців ФРН через попереднє використання традиційних інструментів МС (зокрема освітню та наукову дипломатію)	Низький рівень вивчення антиамериканських наративів з боку акторів-суперників та обмеження реагування на них.
Залежність ФРН від США в безпековій та оборонній сфері, а також тривалий позитивний досвід взаємодії в рамках НАТО.	Ігнорування важливості диференційованих комунікаційних підходів до реципієнтів колишньої НДР та ФРН (зокрема через інформаційним впливам РФ та поширення остальгії)
Високий рівень культурного та інформаційного впливу, а також високі показники успішності освітніх та академічних обмінів	Ігнорування спроб РФ та КНР дестабілізувати проамериканські
Спільність цінностей та ідеології, що сприяє легітимізації впливу США	Загальне послаблення практик публічної дипломатії в постбіполярну добу, що призводить до втрати конкурентоспроможності американської МС.
Можливості	Ризики
Просування наративу «стійкого	Прихильність політичного

горизонтального партнерства» в протидії глобальним викликам та загрозам	істеблішменту та громадськості ФРН до ідеї автономії ЄС та зменшення залежності від США
Ініціювання постійного двостороннього міжурядового діалогу	Довготривалість відновлення довірливих відносин
Інтенсифікація оборонної та військової дипломатії, а також спільна розробка оборонних проєктів	Збільшення впливу ультраправих та лівих партій та дестабілізація політичної арени ФРН
Просування ідеї спільного завдання в боротьбі з інформаційними та когнітивними впливами авторитарних режимів	Деструктивний інформаційний та когнітивний вплив РФ
Залучення німецьких політичних та інтелектуальних еліт у виробленні та реалізації безпекової стратегії в межах НАТО та в рамках двостороннього партнерства, а також інвестування у виховання проамериканських еліт в ФРН.	Подальше сприйняття США як ненадійного партнера, невіра у побудову стіких довготривалих відносин
Просування наративу лідерства ФРН в ЄС та побудови двосторонніх відносин на основі рівності, а також фокусування на спільних досягненнях у безпекових глобальних внесках.	Апатія, або ж відторгнення німецькою громадськістю нової політики МС США, що призведе до залучення більшої кількості ресурсів та розробки нових стратегій та тактик «м'якого» впливу.

Джерело: створено автором.

Додаток Ю

Рекомендації щодо провадження практик макро- і мікропублічної дипломатії К. Браун та Т. Глейзера [44, с. 53].

Макропублічна дипломатія: <i>Орієнтована на Вашингтон</i>	Мікропублічна дипломатія: <i>Орієнтована локально</i>
Включення публічної дипломатії в розробку політики на міжвідомчому рівні	Інформування політиків про реалії на місцях
Виступи президента	Координація локальних команд Державним Департаментом
Виступи державного секретаря	Участь посольств у коригуванні практик публічної дипломатії
Програми обміну	Відповідне застосування комплексу технологій до конкретних аудиторій (основний фокус – мобільні платформи)
Дослідницька підтримка в даній сфері	Горизонтальна громадська дипломатія (збільшення міжособистісних контактів)
Розвиток технологічних платформ, які охоплюють глобальну аудиторію	Залучення локальних ЗМІ та постійна взаємодія з ними
Глобальна взаємодія зі ЗМІ та реагування	Ефективне надання допомоги
Забезпечення ефективної роботи міжнародного мовлення	

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Константинюк С. Американська масова культура як глобальний інструмент впливу. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. Вип. 11. С. 219-234.
2. Константинюк С. Державна культурна політика як елемент політики безпеки: досвід України (2014-2022 рр.). *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. Т. 47. С. 219-227.
3. Константинюк С. Сучасні теоретико-концептуальні підходи до дослідження «м'якої сили». *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 49. С. 98-111.
4. Константинюк С. Роль «м'якої сили» в контексті сучасного ідеологічного протиборства КНР та США. *Літопис Волині*. 2025. № 32. С. 195-201.
5. Konstantynyuk S. From Defense to Offense: Security Functions of the Country's Soft Power. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2025. No. 2 (22). P. 19-28.

Наукові праці у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі даних Scopus:

6. Makuch-Fedorkova I., Konstantynyuk S. Soft Power as a Strategy for Safeguarding State Security Interests: Ontological Foundations and Research Approaches. *Codrul Cosminului*. 2024. Vol. 30, No. 2. P. 498-510.

Внесок авторів: **Константинюк С. Ю.**: розробка контекстуальних рамок дослідження «м'якої сили» в рамках реалізації політики національної безпеки та основних стратегій використання «м'якої сили» з

метою захисту безпекових інтересів актором-заявником; внесок Макух-Федоркової І. І.: висвітлення місця та ролі «м'якої сили» в захисті безпекових інтересів держави.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Константинюк С. Сутність феномену істернізації як альтернативи американізації в умовах глобального культурного простору. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XVI Між. наук.-практ. конф.*, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 25 листопада 2022. С. 63-65.

8. Константинюк С. Особливості вимірювання результатів застосування «м'якої сили» (за таксономією Г. Онезорге). *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали XIII Міжнар. наук. конф.*, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 15 червня 2023. С. 50-53.

9. Константинюк С. Проблемні теоретико-методологічні аспекти дослідження «м'якої сили». *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 30 листопада 2023 р. С. 213-216.

10. Константинюк С. Основні виклики формування ефективної культурної дипломатії України. *Відновлення України. Історичний досвід та перспективи після перемоги: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 31 березня 2023. С. 69-72.

11. Konstantynyuk S. Education and Science Diplomacy as an Instrument of Soft Power: The National Security Dimensions. *Trends and Perspectives of the Development of Science and Education in Globalization:*

International Scientific and Practical Conference, Valencia, Spain, July 16-19, 2024. P. 203-205.

12. Константинюк С. «М'яка сила» як елемент реалізації політики національної безпеки: диференційний підхід до розподілу функцій великих та малих держав. *Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті Російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 4-5 жовтня 2024. С. 96-98.

13. Константинюк С. Безпекові функції внутрішньої публічної дипломатії. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*: матеріали XVIII Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 8 листопада 2024. С. 149-152.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

14. Konstantynyuk S. Between Soft and Hard Power: The Essence of Public Diplomacy as a Security Tool. *Ante Portas – Security Studies*. 2024. No. 21. P. 49-65.

Додаток Я (2)

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. XVI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 25 листопада 2022), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
2. XIII Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 15 червня 2023), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
3. XVII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 30 листопада 2023), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
4. Міжнародна науково-практична конференція «Відновлення України. Історичний досвід та перспективи після перемоги» (м. Київ, 31 березня 2023), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
5. International Scientific and Practical Conference «Trends and Perspectives of the Development of Science and Education in Globalization» (Valencia, Spain, July 16-19, 2024), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
6. IX Міжнародна науково-практична конференція «Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті Російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин» (м. Ужгород, 4-5 жовтня 2024), форма участі – дистанційна з публікацією тез.
7. XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (м. Чернівці, 8 листопада 2024), форма участі – очна з публікацією тез.